

---

## **Raport z badania**

# **„Picie alkoholu i używanie narkotyków przez młodzież szkolną w Bielsku - Białej”**



**Badanie wykonane na zlecenie:**

**Urzędu Miejskiego w Bielsku-Białej  
przez**

**Ogólnopolskie Stowarzyszenie „RoPSAN”  
- Rodzice Przeciwko Sprzedaży Alkoholu Nieletnim**

Warszawa, grudzień 2019 r.

# Spis treści

---

<b>I. Wprowadzenie</b> .....	7
<b>II. Opis badania</b> .....	20
1. Charakterystyka badania .....	21
2. Cele badania .....	22
3. Metodologia .....	23
3.1 Przygotowanie próby .....	23
3.2. Procedura badawcza .....	24
3.3. Weryfikacja wiarygodności i kontrola rzetelności zbioru ..	27
3.4. Analiza danych .....	29
<b>III. Prezentacja wyników badania</b> .....	32
<b>1. Charakterystyka badanych</b> .....	33
1.1 Wiek i płeć .....	34
1.2 Wyniki w nauce .....	35
1.3 Nieobecności w szkole .....	36
1.4 Rodziny badanych .....	37
1.5 Wykształcenie rodziców .....	38
1.6 Warunki materialne rodziny .....	40
1.7 Wydatki na własne potrzeby .....	41
<b>2. Jak wypoczywają nastolatki z Bielsku-Białej</b> .....	42
2.1. Częstotliwość korzystania z różnych form spędzania wolnego czasu .....	43
2.2. Problemowe używanie internetu .....	53
2.3. Wydatki uczniów na gry hazardowe .....	61

# Spis treści

---

<b>3. Palenie papierosów przez młodzież</b> .....	62
3.1. Dostępność tytoniu – w opinii badanych .....	63
3.2. Dostępność e-papierosów .....	64
3.3. Wiek inicjacji tytoniowej .....	65
3.4. Wiek inicjacji: e-papierosy .....	69
3.5. Rozpowszechnienie palenia papierosów .....	73
3.6. Rozpowszechnienie używania e-papierosów .....	75
3.7. Ocena rozpowszechnienia palenia wśród przyjaciół .....	76
3.8. Częstotliwość i poziom natężenia palenia papierosów w okresie ostatnich 30 dni .....	78
3.9. Częstotliwość i poziom natężenia używania e-papierosów w okresie ostatnich 30 dni .....	80
3.10. Ocena ryzyka związanego z paleniem tytoniu .....	82
<b>4. Picie napojów alkoholowych przez młodzież</b> .....	84
4.1. Ocena dostępności alkoholu – w opinii badanych .....	85
4.2. Wiek inicjacji alkoholowej .....	86
4.3. Rozpowszechnienie picia napojów alkoholowych - w życiu oraz w ostatnim roku przed badaniem .....	95
4.4. Ocena rozpowszechnienia picia alk. wśród przyjaciół .....	97
4.5. Częstotliwość konsumpcji alkoholu w okresie ost. 30 dni ....	98
4.6. Rodzaje pitych napojów alkoholowych - ostatnia okazja .....	105
4.7. Ocena ryzyka związanego z piciem alkoholu .....	110

# Spis treści

---

<b>5. Problem upijania się młodzieży</b> .....	114
5.1. Odczuwane efekty wypicia alkoholu - ostatnia okazja .....	115
5.2. Rozpowszechnienie zjawiska upijania się uczniów .....	116
5.3. Ocena rozpowszechnienia upijania się wśród przyjaciół .....	118
5.4. Pierwsze doświadczenia związane z upijaniem się .....	120
5.5. Częstotliwość i nasilenie zjawiska upijania się w okresie ostatnich 30 dni .....	122
<b>6. Częstotliwość zakupu napojów alkoholowych</b> .....	127
<b>7. Częstotliwość picia napojów alkoholowych w lokalach     gastronomicznych</b> .....	132
<b>8. Oczekiwania uczniów związane z piciem alkoholu</b> .....	137
<b>9. Przykre doświadczenia związane z piciem alkoholu</b> .....	142
<b>10. Rozpowszechnienie zjawiska używanie leków uspokajających     i nasennych oraz dopalaczy przez młodzież</b> .....	151
10.1. Rozpowszechnienie używania leków .....	152
10.2. Rozpowszechnienie używania tabletek i alkoholu .....	153
10.3. Wiek inicjacji – leki .....	154
10.4. Ocena dostępności leków .....	157
10.5. Rozpowszechnienie stosowania leków uspokajających przez kolegów/koleżanki z klasy .....	158
10.6. Rozpowszechnienie używania dopalaczy .....	159
10.7. Ocena dostępności dopalaczy .....	161

# Spis treści

---

<b>11. Rozpowszechnienie używania napojów energetycznych .....</b>	<b>163</b>
11.1. Częstotliwość picia napojów energetycznych w ost. 30 dniach ...	164
11.2. Rodzaje wypijanych napojów energetycznych .....	167
11.3. Ocena dostępności napojów energetycznych na terenie szkoły .....	168
11.4. Ocena rozpowszechnienia picia napojów energetycznych wśród przyjaciół .....	169
<b>12. Używanie marihuany lub haszyszu przez młodzież .....</b>	<b>170</b>
12.1 Ocena dostępności marihuany lub haszyszu (konopi) .....	171
12.2 Pierwszy kontakt z marihuaną lub haszyszem - wiek inicjacji ....	172
12.3 Rozpowszechnienie używania marihuany lub haszyszu .....	174
12.4 Używanie marihuany/haszyszu wśród przyjaciół .....	176
12.5 Przejawy uzależnienia od konopi.....	178
12.6 Częstotliwość sięgania po marihuanę lub haszysz w okresie ostatnich 30 dni .....	186
12.7 Umiejętność odmawiania na propozycje spróbowania marihuany lub haszyszu .....	188
12.8 Wydatki na zakup marihuany (konopi) .....	189
12.9 Oczekiwania uczniów związane z używaniem marihuany .....	191
12.10 Ocena ryzyka związanego z używaniem marihuany/haszyszu ..	195
12.11 Ocena dostępności marihuany lub haszyszu w wybranych miejscach .....	197

# Spis treści

---

<b>13. Używanie innych narkotyków</b> .....	200
13.1. Amfetamina .....	201
13.2. Ecstasy .....	204
13.3. Substancje wziewne .....	208
13.4. Wiek inicjacji – narkotyki .....	212
<b>14. Ocena ryzyka związanego z używaniem narkotyków</b> .....	216
<b>15. Częstotliwość używania innych narkotyków</b> .....	222
<b>16. Przykre doświadczenia związane z używaniem narkotyków</b> .....	229
<b>17. Przemoc rówieśnicza – perspektywa sprawców</b> .....	236
<b>18. Przemoc rówieśnicza – perspektywa ofiar</b> .....	244
18.1 Rozpowszechnienie zjawiska „mowy nienawiści” .....	252
18.2 Opinie i postawy wobec osób innej rasy, kultury lub religii .....	254
<b>19. Profilaktyka domowa</b> .....	256
<b>20. Porównanie wyników badań z lat 2007 i 2019</b> .....	262
<b>SUPLEMENT</b> .....	278
1/S. Czynniki chroniące i czynniki ryzyka .....	279
2/S. Relacje z przyjaciółmi a używanie substancji .....	282
2.1/S Relacje z przyjaciółmi a nasilenie używania substancji .....	283
2.2/S Wykluczenie rówieśnicze .....	284
2.3/S Nasilenie używania substancji w ost. 30 dniach .....	286
3/S. Używanie substancji w grupie sprawców i ofiar przemocy .....	288
4/S. Ocena rozpowszechnienia używania substancji wśród przyjaciół a nasilenie ich używania wśród badanych .....	291
<b>Wnioski i rekomendacje</b> <b>dr hab. Jacek Pyżalski, prof. UAM w Poznaniu</b> .....	294



# I. Wprowadzenie

## 1.1. Wprowadzenie – problem używania substancji psychoaktywnych przez młodzież

Tegoroczna edycja badań ankietowych z młodzieżą (2019) przebiegała w dość szczególnym czasie. Rozpoczęły się one w okresie tzw. „strajku włoskiego” ogłoszonego przez Związek Nauczycielstwa Polskiego, kilka miesięcy po ogólnopolskim strajku nauczycieli, którego konsekwencją było przerwanie nauki przez młodzież w tysiącach szkół w całym kraju. Były to także pierwsze miesiące funkcjonowania w Polsce nowego systemu edukacyjnego, w ramach którego zostały zlikwidowane gimnazja. Zastąpiono je ośmioletnimi szkołami podstawowymi i nowymi szkołami ponadpodstawowymi, w których nauka została wydłużona o rok w stosunku do dotychczasowych szkół. Obecnie trudno jest ocenić, czy atmosfera związana z trudnymi zmianami organizacyjnymi w szkołach, zwłaszcza ponadpodstawowych, gdzie zdecydowanie wzrosła liczba uczniów klas pierwszych na skutek przyjęcia do ww. szkół młodzieży z dwóch kolejnych roczników (po ósmych klasach szkół podstawowych i po trzecich klasach gimnazjum) mogła mieć jakiś istotny wpływ na wyniki badań. Niewątpliwie był to okres znacznie podwyższonego stresu i to zarówno wśród uczniów, jak i nauczycieli.

Analizując wyniki tegorocznych badań warto podkreślić, iż w ciągu ostatnich kilku lat - w kilku kolejnych badaniach - odnotowano wyraźne zmniejszenie się rozpowszechnienia ryzykownych zachowań nastolatków związanych z paleniem papierosów i piciem alkoholu. W ogólnopolskich badaniach ESPAD-2015 przeprowadzonych przez Instytut Psychiatrii i Neurologii w Warszawie odnotowano zmniejszenie się w stos. do poprzednich badań z 2011 r. odsetka gimnazjalistów (z kl. III), którzy kiedykolwiek w życiu pili jakiś napój alkoholowy. W 2015 r. takie deklaracje złożyło 83,8% uczniów z tej frakcji badanych zaś w poprzednich badaniach było to odpowiednio: 2011 – 87,3%, 2007 – 90,2% a w 2003 – 92,5%. Podobne znaczące zmiany odnotowano również w kontekście picia alkoholu w ostatnim roku przed badaniem i w ostatnich 30 dniach. W 2015 r. do picia alkoholu w ostatnim miesiącu przyznało się 48,6% trzecioklasistów, zaś w 2011 – 57,6% a w 2003 – 65,8%.

Pozytywne zmiany zostały również odnotowane w innych od wielu lat prowadzonych diagnozach tzw. „badaniach mokotowskich” realizowanych w kilku wybranych dzielnicach Warszawy (Mokotów, Ursynów, Wilanów) od początku lat 80-tych minionego wieku, najpierw przez dr Barbarę Wolniewicz-Grzelak, a następnie zespół Pracowni PRO-M kierowanej przez dr Krzysztofa Ostaszewskiego (Instytut Psychiatrii i Neurologii).



## 1.1. Wprowadzenie – problem używania substancji psychoaktywnych przez młodzież

Wspomniane wcześniej „badania mokotowskie” były realizowane co cztery lata zawsze w tej samej na grupie wiekowej tj. 15-letniej młodzieży z III kl. gimnazjum (obecnie, po zmianach systemu edukacji młodzież z tej frakcji wiekowej uczy się w pierwszych klasach szkół ponadpodstawowych – i taka właśnie grupa była badana w 2019 r. w Bielsku-Białej). Pozytywne zmiany stwierdzone w ostatniej edycji wspomnianych „badań mokotowskich” z 2016 r. pokazują zdecydowany wzrost odsetka abstynentów wśród ww. populacji gimnazjalistów. Czterech na dziesięciu uczniów objętych ww. badaniem w ostatnim roku przed badaniem nie piło żadnych napojów alkoholowych (40,4%). We wcześniejszych edycjach tego badania odsetki te były istotnie niższe np. w 2012 – 22,7%, w 2008 – 16,6% zaś w 2004 – 11,7%.

Szkoda, że podobnych zmian nie odnotowano w starszej kohorcie badanych uczniów tj. w grupie 17-18 latków uczących się w drugich klasach szkół ponadgimnazjalnych. W tym przypadku od roku 1999 wyniki kolejnych badań są bardzo podobne. Ponad 95% respondentów w tej grupie piło już alkohol, a prawie 93% robiło to w ciągu ostatniego roku. Prawie co drugi (46,9%) z pijących w tym okresie czasu (ost. rok) deklaruje także silne upicie się tj. wypicie tyle, żeby się zataczać, bełkotać nie pamiętać co się działo.

Niestety nie zmniejszyły się odsetki nastolatków podejmujących inne ryzykowne zachowania, zwłaszcza te związane z używaniem substancji psychoaktywnych takich jak marihuana lub haszysz albo amfetamina. Prawie 30% chłopców i co piąta badana w Polsce gimnazjalistka (20,6%) choć raz w życiu próbowała marihuany. W starszej grupie badanej młodzieży podobne doświadczenia miał co drugi uczeń (48,8%) i niemal 40% uczennic (37,9%).

Wspomniane zmiany postaw i zachowań młodzieży wpisują się w głębokie przemiany ustrojowe, jakie dokonały się w Polsce po 1989 r. Warto podkreślić, iż przyniosły nie tylko zmiany prawne i gospodarcze, ale także nowe normy, wartości i wzorce zachowań. Procesowi temu nie towarzyszyło pojawianie się nowych znaczących autorytetów osobowych i instytucjonalnych. Wzrosły swobody obywatelskie, zmniejszyła się natomiast skuteczność instytucji kontroli społecznej. Rozluźnieniu uległy relacje wewnątrzrodzinne, pogorszyła się kondycja polskiej rodziny i dorosłych wypełniających rolę rodziców i wychowawców. Nowe warunki zmusiły społeczeństwo do zmiany stylu życia, sprawiły że od młodzieży oczekuje się niemal perfekcyjnego samosterowania oraz „przyspieszonej dorosłości”. Niski standard materialny niektórych rodzin spowodował wykreowanie się grupy młodzieży tzw. „gorszego startu, społeczną marginalizację części dzieci i młodzieży.

## 1.1. Wprowadzenie – problem używania substancji psychoaktywnych przez młodzież

Jedną z najpoważniejszych kwestii społecznych, przed którą stanęły instytucje zajmujące się wychowaniem i edukacją, a także osoby kreujące politykę społeczną w państwie jest **używanie przez młodzież alkoholu i innych substancji psychoaktywnych**. Zjawisko to ma istotny wpływ zarówno na poczucie bezpieczeństwa społecznego, ogólny stan zdrowia ludzi młodych, szanse na sukces na coraz bardziej wymagającym rynku pracy, a także na relacje interpersonalne z rówieśnikami i środowiskiem rodzinnym. **Badania pokazują, że w latach 90. mieliśmy w Polsce do czynienia ze znacznym wzrostem rozmiarów problemu używania narkotyków**. Szybko rosło rozpowszechnienie eksperymentalnego i okazjonalnego używania substancji nielegalnych wśród młodzieży. Wzrost rozmiarów zjawiska używania narkotyków zbliżył nasz kraj do poziomu krajów Zachodniej Europy. Do niepokojących zjawisk dołączyło także nasilanie się przemocy rówieśniczej oraz zachowań agresywnych wśród młodzieży szkolnej.

**Wobec nasilających się problemów pod auspicjami Rady Europy w 1995 roku uruchomiony został szeroko zakrojony europejski program badawczy** obejmujący ponad 30 krajów naszego kontynentu (w tym Polskę), dotyczący monitorowania zjawisk związanych z piciem alkoholu, zażywaniem narkotyków, paleniem tytoniu oraz zachowaniami prozdrowotnymi młodzieży. W 2019 r. realizowana była w Europie kolejna (siódma) edycja badań ESPAD.

**Wyniki prezentowane w niniejszym raporcie oparto na badaniu** prowadzonym zgodnie z metodologią i standardami projektu ESPAD oraz na podobnych badaniach zrealizowanych w Bielsku-Białej w 2007 r. przez **sopocką Pracownię Badań Społecznych (PBS DGA)**. W badaniu, uczestniczyła młodzież szkolna z dwóch grup wiekowych: uczniowie pierwszych klas szkół ponadpodstawowych po ukończeniu 8-letniej szkoły podstawowej (15-latki) oraz uczniowie drugich klas ponadgimnazjalnych po ukończeniu 3-letniego gimnazjum (17-latki). Dzięki objęciu badaniem wymienionych grup wiekowych możemy zaobserwować zmiany w zachowaniach i postawach nastolatków w różnych momentach procesu dojrzewania. W badaniu pytano uczniów zarówno o osobiste doświadczenia w zakresie używania substancji psychoaktywnych, jak i o ich opinię na temat powszechności używania alkoholu i narkotyków w środowisku koleżeńskim (rówieśniczym). Istotne znaczenie we wspomnianej analizie ma również możliwość odniesienia danych dotyczących używania substancji psychoaktywnych do informacji na temat oceny relacji badanej młodzieży ze swoimi rodzicami oraz przyjaciółmi.

## 1.1. Wprowadzenie – problem używania substancji psychoaktywnych przez młodzież

W literaturze psychologicznej i opracowaniach socjologicznych wielokrotnie podkreśla się **współzależność** pomiędzy trudnymi relacjami rodzinnymi i brakiem wsparcia i pomocy ze strony rodziców na występowanie zachowań problemowych związanych z piciem alkoholu i sięganiem po narkotyki przez młodzież

Innym zjawiskiem ważnym w omawianym kontekście jest stosunkowo **niski poziom więzi koleżeńskich (poczucie izolacji i odrzucenia przez grupę rówieśniczą)**. Obie te kwestie były przedmiotem badania i zostaną scharakteryzowane w niniejszym raporcie.

Ważną częścią realizowanego badania jest także problem dostępności alkoholu i narkotyków dla młodych ludzi. Zgromadzono informacje o subiektywnym poczuciu łatwości zdobycia (kupienia) poszczególnych substancji przez młodzież, a także na temat tego, ile pieniędzy na papierosy, napoje alkoholowe i konopie wydaje młodzież. Badanie pokazało również skalę naruszania prawa przez sprzedawców napojów alkoholowych, którzy wbrew obowiązującemu prawu bardzo często sprzedają alkohol osobom małoletnim.

Dane zgromadzone w ramach badania dostarczają informacji na temat konsekwencji ponoszonych przez młodzież w związku z piciem alkoholu i używaniem substancji psychoaktywnych, a także na temat osobistych przekonań na temat ryzyka związanego z sięganiem po te substancje.

## 1.2. Wprowadzenie - profilaktyka szkolna i badania nad jej skutecznością

### Profilaktyka - ustalenia definicyjne

**Profilaktyka to ogół działań zapobiegających niepożądanym zjawiskom w rozwoju i zachowaniu ludzi (Okoń, 2004). Profilaktyka szkolna to działania, które zapobiegają takim zjawiskom i zachowaniom, podejmowane w środowisku szkolnym.**

W pedagogice można wskazać dwie powiązane ze sobą koncepcje działań profilaktycznych, określane mianem profilaktyki społecznej i profilaktyki wychowawczej (Ostaszewski, 2003). Celem tej ostatniej jest zapobieganie niepożądanym zjawiskom przez oddziaływania wychowawcze wspierające pomyślny rozwój jednostek lub zbiorowości. Profilaktykę w wychowaniu można rozumieć jako **profilaktykę uprzedzającą** lub jako **profilaktykę objawową**. Pierwsza polega na przeciwdziałaniu niepożądanym zjawiskom, które dotąd nie wystąpiły, ale zgodnie z wiedzą wychowawcy mogą się z dużym prawdopodobieństwem pojawić. Druga odnosi się do tych przypadków działań wychowawczych, gdy pojawiły się już pierwsze objawy niepokojących zjawisk i polega na umiejętnym, wczesnym rozpoznaniu objawów niepożądanych zachowań i podjęciu działań zapobiegawczych. Jednym z przykładów takich niepożądanych zjawisk i zachowań jest sięganie przez młodzież szkolną po substancje psychoaktywne. Zwyczajowo są one dzielone na trzy grupy: papierosy, alkohol i narkotyki, ale w ostatnich latach obserwujemy na świecie coraz częściej tendencję do ich **integralnego traktowania**. Oparta jest ona na przekonaniu, że picie alkoholu, palenie papierosów i używanie narkotyków to różne przejawy zachowań zagrażających zdrowiu, u ich podstaw leżą podobne grupy czynników.

## 1.2. Wprowadzenie - profilaktyka szkolna i badania nad jej skutecznością

Obok tendencji do integrowania działań obserwujemy w profilaktyce zachowań problemowych także tendencję do odchodzenia od wąskiego rozumienia zagrożenia związanego z używaniem substancji. Zagrożenie to nie jest utożsamiane wyłącznie z uzależnieniem się, ale także z wystąpieniem szeregu problemów związanych z sięganiem po te substancje takich jak wypadki, przestępstwa, przemoc. (Ostaszewski 2003). W ramach **profilaktyki pierwszorzędowej** dotyczącej substancji psychoaktywnych, podejmowane są działania mające na celu zmianę niepożądanych zachowań np. opóźnienie eksperymentowania z substancjami psychoaktywnymi lub powrót do abstynencji, jeśli inicjacja miała już miejsce.

W ramach tzw. **profilaktyki drugorzędowej** podejmowane działania dotyczą grup, w których substancje psychoaktywne są dość powszechnie używane. Ich celem jest ograniczanie różnorodnych szkód związanych z sięganiem po te substancje.

Obok przedstawionej typologii pojawiła się w ostatnich latach inna, która proponuje podział na tzw. **prewencję uniwersalną** skierowaną na obniżanie ryzyka i wzrost ochrony oraz na promocję pełnego rozwoju i zdrowia, **prewencję selektywną** skoncentrowaną na grupach będących pod silniejszym wpływem czynników ryzyka oraz **prewencję skierowaną**, której działania kierowane są do grup osób podejmujących chroniczne zachowania problemowe. Zdaniem wielu specjalistów większość oddziaływań szkolnych powinna być prowadzona w ramach nurtu prewencji uniwersalnej (Grzelak, Sz. 2006). Badania pokazują (m.in. wyniki badań ESPAD), że w latach 90. w Polsce bardzo nasiliło się zjawisko używania substancji psychoaktywnych przez dzieci i młodzież. Jednym z rodzajów działań mających duży zasięg i służących przeciwdziałaniu uzależnieniom i innym szkodom związanym z substancjami są tzw. **szkolne programy profilaktyczne**.

## **1.2. Wprowadzenie - profilaktyka szkolna i badania nad jej skutecznością**

W latach 90. programy takie wprowadzano do szkół na szeroką skalę, w większości przypadków nie dokonywano jednak ich naukowej oceny. Z czasem wśród specjalistów pojawiło się przekonanie o niezadawalającej skuteczności wielu z nich, a nawet potencjalnych szkodach (Szymańska, 2000). Dlatego niezwykle istotne stały wszelkie inicjatywy zmierzające do poddawania takich działań ewaluacji (naukowej ocenie) i poszukiwaniu czynników, które mogą sprzyjać ich skuteczności.

### **Czynniki sprzyjające skuteczności programów profilaktycznych**

**Jak pokazują analizy (Ostaszewski, 2003) czynniki takie to:**

- Adekwatne do celów i naukowo uzasadnione podstawy teoretyczne;
- Oparcie programu na sprawdzonych strategiach redukcji czynników ryzyka lub wzmacniania czynników chroniących np. na kształtowaniu lub wzmacnianiu u dzieci i młodzieży norm przeciwnych sięganiu po substancje, na wzmacnianiu umiejętności życiowych (np. asertywność, wybór wartości); na zmianie oczekiwań związanych z działaniem substancji;
- Wykorzystywanie różnych kanałów wpływu na zachowania i postawy uczniów (np. angażowanie rodziców, liderów młodzieżowych);
- Odpowiednia długość i intensywność zajęć. Program powinien składać się z około 10-15 godzin zajęć podstawowych i 5-10 uzupełniających w kolejnych dwóch latach nauki;
- Stosowanie interaktywnych metod edukacji (uruchomienie wymiany doświadczeń pomiędzy uczestnikami);

## 1.2. Wprowadzenie - profilaktyka szkolna i badania nad jej skutecznością

- Uwzględnienie potrzeb i specyficznej sytuacji dzieci zaniedbanych wychowawczo np. ze środowisk dysfunkcyjnych;
- Staranne przygotowanie: ocena potrzeb populacji docelowej, badania pilotażowe, badania **oceniające skuteczność (ewaluacja)**, opracowanie sposobów i wskaźników monitorowania realizacji programu;
- Dobrze przygotowani realizatorzy (przeszkolenie, wyposażenie w podręczniki);
- Zapewnienie wsparcia społecznego dla realizatorów programu;

Wśród wymienionych elementów znalazła się m.in. ocena skuteczności programu.

**Wiedza gromadzona w badaniach ewaluacyjnych nie tylko pozwala ocenić ową skuteczność, ale może być także pomocna w poprawie jakości prowadzonych oddziaływań.**

W badaniach nad skutecznością programów profilaktycznych istotne jest sformułowanie pytań badawczych oraz wskaźników skuteczności. Przykład takich pytań i wskaźników prezentuje publikacja *Skuteczność profilaktyki używania substancji psychoaktywnych* autorstwa dr Krzysztofa Ostaszewskiego, wydana w 2003 roku. W prowadzonej przez niego ewaluacji trzech programów profilaktycznych: Spójrz inaczej, Noe i Drugi Elementarz oraz Domowi Detektywi postawiono pytania o:

- **Wpływ wybranych szkolnych programów profilaktyki** na: używanie substancji psychoaktywnych (**zachowania**), na **postawy, intencje i przekonania** oraz umiejętności lub inne zmienne związane z używaniem substancji psychoaktywnych, a także na **wiedzę uczniów** na temat konsekwencji używania tych substancji i innych zachowań zdrowotnych.
- Ryzyko wystąpienia niepożądanych skutków ubocznych związane z realizowaniem tych programów, takich jak wzrost zainteresowania substancjami i większa skłonność do eksperymentowania z nimi.

## 1.2. Wprowadzenie - profilaktyka szkolna i badania nad jej skutecznością

**Proponowane wskaźniki skuteczności programu można sklasyfikować w ramach trzech rodzajów:**

**Behawioralne:** częstość sięgania po różne rodzaje substancji,

**Pośrednie:** intencje sięgania po te substancje, postawy wobec ich używania, umiejętność odmawiania oraz

**Dotyczące wiedzy:** np. o skutkach używania substancji i mechanizmach uzależnienia.

Zgodnie z przedstawioną listą, o skuteczności programów wnioskuje się na podstawie zmian w zachowaniach uczniów (częstości sięgania), zmian w intencjach używania, postaw wobec używania oraz zmian w wiedzy uczniów na temat skutków i innych ważnych aspektach sięgania po substancje.

Przegląd badań ewaluacyjnych wskazuje, że w przypadku ewaluacji szkolnych programów profilaktycznych najczęściej wykorzystuje się model quasi-eksperymentalny (Grzelak, 1993). Polega on na prowadzeniu pomiarów początkowego (pre-testu) i końcowego (post-testu) w grupie uczniów uczestniczących w programach profilaktycznych i w grupie uczniów, którzy w nich nie uczestniczyli (grupa kontrolna). Przygotowanie i realizacja programów profilaktycznych adekwatnych do potrzeb odbiorców oraz możliwości lokalnej społeczności wymaga m.in. dogłębnej diagnozy zachowań problemowych dzieci i młodzieży. Jak pokazują badania prowadzone nad tzw. szkolnymi programami profilaktyki (m.in. J. Szymańska, Program profilaktyki w praktyce szkolnej, CMPPP, 2005) najczęściej zawierają one działania adresowane do uczniów, przeważają w nich zajęcia informacyjno-edukacyjne, a tematem jest zdrowy styl życia, uzależnienia, agresja i przemoc oraz stres.



## **1.2. Wprowadzenie - profilaktyka szkolna i badania nad jej skutecznością**

Nie zawsze taka oferta jest adekwatna do problemów i potrzeb młodzieży i całego środowiska szkolnego. Dlatego zajęcia profilaktyczne prowadzone w ramach szkolnego programu (zarówno przez nauczycieli jak i osoby spoza szkoły) spotykają się z różną oceną uczniów oraz wychowawców, dotyczy to zarówno ich tematyki, jak i korzyści wynoszonych przez młodzież, wreszcie przebiegu samej realizacji.

**Planując efektywne działania profilaktyczne warto oszacować skalę zachowań problemowych młodzieży w danym środowisku.** Należy też pamiętać, że szkoła funkcjonuje w określonej społeczności lokalnej. Dlatego nowoczesne strategie profilaktyczne polegają na łączeniu edukacji szkolnej z oddziaływaniami w tejże społeczności. **Oznacza to, że przygotowując środowiskowe działania profilaktyczne, trzeba poznać problemy i potrzeby społeczności lokalnej, a także zdiagnozować te jej zasoby, które mogą być wykorzystane w działaniach profilaktycznych dotyczących zachowań problemowych młodzieży. Konieczne jest także określenie klimatu wokół używania substancji psychoaktywnych panującego w środowisku, w którym funkcjonuje młodzież – wśród rówieśników, w domu rodzinnym oraz najbliższym otoczeniu.**

**Obszary te były przedmiotem analiz prowadzonych w niniejszym raporcie.** Analizie poddano związki pomiędzy używaniem substancji psychoaktywnych a różnymi obszarami funkcjonowania psychospołecznego uczniów – w tym m.in. ich opiniami na temat rozpowszechnienia używania substancji psychoaktywnych wśród znajomych i przyjaciół, sytuacją szkolną oraz poczuciem wykluczenia rówieśniczego. Ważnym elementem badania było poznanie (na podstawie deklaracji uczniów) spodziewanych reakcji rodziców na picie alkoholu, palenie papierosów oraz sięganie po narkotyki. Reakcje te uznano w badaniu za jeden z elementów pozwalających scharakteryzować profilaktykę domową, a więc postawy i działania, które podejmuje rodzice w celu zapobiegania niepożądanym zjawiskom.

## **1.2. Wprowadzenie - profilaktyka szkolna i badania nad jej skutecznością**

Zakres badania obejmie **sześć** obszarów tematycznych:

### **A. Zagrożenia związane z piciem alkoholu i używaniem substancji psychoaktywnych:**

- ✓ rozpowszechnienie picia alkoholu, palenia tytoniu i używania narkotyków wśród młodzieży oraz częstotliwość sięgania po te substancje;
- ✓ wiek inicjacji tytoniowej, alkoholowej oraz narkotykowej;
- ✓ ocenę dostępności dla młodzieży alkoholu, tytoniu i narkotyków; pomiar dostępności był oparty na kilku wskaźnikach – ogólnych ocenach badanych, a w przypadku napojów alkoholowych i papierosów – informacjach na temat podejmowanych prób zakupu poszczególnych rodzajów alkoholi i papierosów;
- ✓ rozpowszechnienie problemów i szkód związanych z piciem alkoholu i używaniem narkotyków;
- ✓ subiektywna ocena rozpowszechnienia sięgania po substancje psychoaktywne przez innych uczniów w klasie.

### **B. Zagrożenia związane z przemocą w szkole i środowisku lokalnym:**

- ✓ poczucie zagrożenia ze strony rówieśników (bycie ofiarą przemocy w szkole i w jej otoczeniu)
- ✓ uczestnictwo w zdarzeniach związanych z przemocą lub chuligaństwem (bycie sprawcą przemocy);

### **C. Sytuację szkolną uczniów:**

- ✓ wyniki w nauce;
- ✓ subiektywna ocena kontaktów z rówieśnikami;
- ✓ nieobecności w szkole i ich przyczyny

## **1.2. Wprowadzenie - profilaktyka szkolna i badania nad jej skutecznością**

### **D. Sytuacja rodzinna uczniów:**

- ✓ cechy społeczno-demograficzne rodziny;
- ✓ subiektywna ocena atmosfery rodzinnej;
- ✓ przekonania prawdopodobnych reakcji rodziców na używanie substancji psychoaktywnych przez młodzież (subiektywne poczucie przyzwolenia ze strony rodziców na sięganie po te substancje);
- ✓ relacje uczniów z rodzicami;

### **E. Różne aspekty życia osób badanych – między innymi:**

- ✓ sposoby spędzania wolnego czasu;
- ✓ ilość pieniędzy do własnej dyspozycji;
- ✓ częstotliwość korzystania z Internetu w czasie wolnym oraz liczba godzin spędzanych w „sieci” , korzystanie z Internetu w godzinach nocnych
- ✓ „przymus” korzystania z Internetu dla poprawy samopoczucia

### **F. Postawy i przekonania uczniów dotyczące:**

- ✓ używania, alkoholu oraz jego wpływu na zachowania i zdrowie,
- ✓ ocena ryzyka związanego z używaniem alkoholu, narkotyków i paleniem papierosów
- ✓ oczekiwania uczniów dotyczące efektów związanych z piciem, paleniem i używaniem narkotyków



## **II. Opis badania**

# 1. Charakterystyka badania

---

<b>Projekt badawczy:</b>	<b>Picie alkoholu i używanie narkotyków przez młodzież szkolną w Bielsku-Białej</b>
<b>Klient:</b>	<b>Urząd Miejski w Bielsku-Białej</b>
<b>Autor raportu:</b>	<b>Ogólnopolskie Stowarzyszenie „RoPSAN” - Rodzice Przeciwko Sprzedaży Alkoholu Nieletnim</b>
<b>Konsultacja naukowa badań:</b>	<b>dr hab. Jacek Pyżalski, profesor Uniwersytetu im. A. Mickiewicza w Poznaniu</b>

**Termin realizacji prac terenowych: październik/listopad 2019**

**Metodologia:** badanie ilościowe w formie ankiety audytoryjnej (z zapewnieniem anonimowości)

**Długość wywiadu:** 40 minut

**Próba badawcza:** 70 klas  
918 uczniów I klas szkół ponadpodstawowych  
745 uczniów II klas szkół ponadgimnazjalnych

**Liczba badanych osób:** 1663

**Analizy statystyczne:** SPSS, Excel

## 2. Cele badania

---

Podstawowym celem badania jest diagnoza rozpowszechnienia zjawiska **używania substancji psychoaktywnych przez młodzież**. W badaniu pytaliśmy nie tylko o skalę tych doświadczeń, ale również o ich **częstotliwość**, dzięki czemu możliwe było oszacowanie wielkości populacji młodych ludzi, którzy mają za sobą **pojedyncze eksperymenty** lub **wielokrotne doświadczenia** związane z pićem alkoholu, upijaniem się i używaniem narkotyków.

Ważnym celem projektu było również poznanie **postaw młodzieży** wobec różnych substancji psychoaktywnych, **ich wiedzy na temat substancji** oraz **ocena poziomu ryzyka** związanego z używaniem poszczególnych środków. Wiedza ta jest niezbędna przy planowaniu i wdrażaniu nowoczesnych strategii oraz programów profilaktycznych.

W badaniu **szczegółowej analizie** poddano **czynniki** mających wpływ na podaż i popyt na alkohol i narkotyki wśród młodzieży. Analizowano m.in.: **fizyczną dostępność** papierosów, alkoholu i narkotyków (łatwość zakupu), **psychologiczną dostępność**, czyli subiektywne przekonanie o łatwości/trudności zdobycia/kupienia określonej substancji psychoaktywnej, **gotowość do podjęcia prób** (eksperymentów) z narkotykami, a także osobiste **przykre doświadczenia** związane z używaniem alkoholu lub narkotyków i **ocenę rozpowszechnienia** używania alkoholu i narkotyków w grupie rówieśniczej – wśród przyjaciół oraz starszego rodzeństwa badanych nastolatków.

**Zgromadzone informacje** na temat doświadczeń związanych z pićem alkoholu i używaniem narkotyków zostały zestawione **z odpowiedziami na pytania** dotyczące: jakości relacji z rodzicami i przyjaciółmi, stosowania przemocy lub bycia jej ofiarą. Do ankiety włączono także pytania na temat kontaktów rówieśniczych, co pozwoliło **oszacować wielkość populacji młodzieży**, która czuje się **wykluczona** w swojej grupie rówieśniczej.

### 3. Metodologia badania

#### 3.1 Przygotowanie próby badawczej

---

Próbę badawczą wylosowano na podstawie danych o strukturze populacji uczniów szkół działających się na terenie miasta Bielsko-Biała. **Losowanie klas przebiegało dwustopniowo.** W pierwszym etapie losowano szkoły uwzględniając wielkość populacji uczniów uczęszczających do każdej ze szkół. Prawdopodobieństwo wylosowania szkoły zależało od udziału uczniów danej szkoły w całości populacji uczniów danego typu klas w całym mieście – im więcej uczniów miała szkoła, tym większe było prawdopodobieństwo znalezienia się tej szkoły w próbie badanych szkół. Po wylosowaniu próby szkół uczestniczących w badaniu ankieterzy dokonywali losowania klas wewnątrz poszczególnych szkół na podstawie przygotowanego algorytmu zapewniającego losowy dobór klasy wewnątrz poszczególnych szkół.

**Średni błąd oszacowania kształtował się na poziomie +/- 2,1%. Badanie przeprowadzono na reprezentatywnej próbie losowej uczniów 70 klas.**

Ankieta została wypełniona przez 1669 uczniów, **ze zbioru wyeliminowano 6 ankiet.** Zgodnie z przyjętą metodologią podstawą do takiej eliminacji było ponad 50% nieuzasadnionych braków danych w całej ankiecie. **Ostatecznie analizie poddano 1663 ankiety .**

Badane klasy	Liczba badanych uczniów	Odsetek wszystkich badanych
<b>1 klasy szkół ponadpodstawowych</b>	918	55,2%
<b>2 klasy szkół ponadgimnazjalnych</b>	745	44,8%
<b>Razem</b>	<b>1663</b>	<b>100%</b>

Tabela 1: Liczba badanych w poszczególnych rocznikach.

## 3.2. Procedura badawcza

---

W badaniu zastosowano kwestionariusz składający się z 74 pytań; większość stanowiły pytania zamknięte (z możliwością wyboru jednej lub kilku odpowiedzi zgodnie z instrukcją zawartą w każdym pytaniu). Na początku kwestionariusza zamieszczono metryczkę, w której uczestnicy badania określali swoją płeć i wiek, w dalszej części kwestionariusza charakteryzowali swoją sytuację rodzinną (z kim mieszkają) oraz oceniali sytuację materialną swojej rodziny. Ankietę otwierało pytanie dotyczące form spędzania wolnego czasu przez młodzież oraz częstotliwości, z jaką podejmuje ona różne zajęcia pozaszkolne. Kolejne pytania dotyczyły korzystania z Internetu: liczby godzin poświęconych na ten cel, przebywania „w sieci” w godzinach nocnych, potrzeby korzystania z Internetu dla poprawienia samopoczucia. W tej części kwestionariusza znalazło się również pytanie o sumę pieniędzy przeznaczanych na gry na automatach w ciągu miesięcy. W dalsze części ankiety zamieszczono bloki pytań dotyczących:

- ✓ rozpowszechnienia używania substancji psychoaktywnych wśród uczniów; znalazły się tu pytania o używanie papierosów, alkoholu, narkotyków, dopalaczy, leków uspokajających i upijanie się w życiu, a także o częstotliwość takich zachowań w ciągu ostatnich 12 miesięcy i 30 dni.
- ✓ funkcjonowania badanych w grupie rówieśniczej: pytania o zachowania agresywne/przemocowe wśród uczniów (w kontekście bycia sprawcą i bycia ofiarą), wsparcie otrzymywane od przyjaciół,
- ✓ zagadnień dotyczących sytuacji rodzinnej badanych m.in. o zasady dotyczące informowania rodziców nt. miejsca przebywania poza domem, spodziewane reakcje rodziców na picie, palenie oraz używanie narkotyków, ocenę kontroli i wsparcia otrzymywanego od rodziców, ocenę relacji z mamą i tatą;



## 3.2. Procedura badawcza

---

Uczniowie odpowiadali na pytanie o częstotliwość sięgania po takie narkotyki jak: marihuana i haszysz (konopie), amfetamina, ecstasy, środki wziewne, kokaina, heroina oraz grzyby halucynogenne, a także o to, jak oceniają prawdopodobieństwo, iż po użyciu konopi doświadczyliby różnych pozytywnych i negatywnych skutków (oczekiwania związane z używaniem marihuany i haszyszu). Podobne pytanie zadano uczniom w kontekście picia alkoholu (pozytywne i negatywne oczekiwania).

Uczniów pytano również o wiek inicjacji narkotykowej i nikotynowej, a w przypadku alkoholu o wiek, w którym po raz pierwszy pili piwo, wino oraz wódkę.

W dalszej części kwestionariusz zawierał pytania o negatywne konsekwencje picia i używania narkotyków doświadczane w ostatnich 12 miesiącach. W bloku umieszczono też pytanie o opinię uczniów na temat rozpowszechnienia używania papierosów, alkoholu, narkotyków i dopalaczy oraz upijania się wśród przyjaciół badanych. Pytanie takie zadano również w odniesieniu do picia napojów energetycznych.

Na kolejny blok składały się pytania o dostępność napojów alkoholowych (piwa, wina, wódki) oraz papierosów i przetworów konopi, w ocenie uczniów.

Uczniów zapytano również o stopień ryzyka, jakie podejmują ludzie podejmując różne zachowania związane z alkoholem oraz sięganiem po określone narkotyki.

Pytania kończące ankietę dotyczyły postaw i przekonań dotyczących uprzedzeń rasowych, narodowościowych i religijnych. Analizowano także ich poczucie wykluczenia w środowisku rówieśniczym.

## 3.2. Procedura badawcza

---

Realizację badania prowadzili przeszkoleni ankieterzy, którzy za zgodą dyrektorów szkół, po ich uprzednim zawiadomieniu pismem przesłanym przez Zleceniodawcę wchodzili do klas na jedną godzinę lekcyjną. Osoby przeprowadzające badanie wręczały respondentom ankietę i prosiły o jej zwrot bezpośrednio po wypełnieniu, do specjalnie przygotowanej urny.

Średni czas wypełniania ankiety wynosił około 40 minut.

Osoby uczestniczące w badaniu były informowane, iż służy ono poznaniu problemów młodzieży szkolnej będącej uczniami tyskich szkół, zostały także dokładnie poinformowane, w jaki sposób zaznaczać wybrane przez nich odpowiedzi. Zapewniono im pełną anonimowość.

Ankieter był obecny w klasie przez cały czas badania tj. do momentu oddania wypełnionego kwestionariusza przez wszystkich uczestników.

Badani nie kontaktowali się między sobą podczas wypełniania ankiety i nie mieli możliwości zapoznania się z kwestionariuszem wypełnionym przez inną osobę.

### 3.3. Weryfikacja wiarygodności i kontrola rzetelności zbioru

---

**W przypadku realizowania badania z użyciem ankiet do samodzielnego wypełniania przez respondentów, często konieczne jest dokonanie wtórnej selekcji kwestionariuszy, w których jakość danych budzi wątpliwości.**

W celu otrzymania statystyk najlepiej odzwierciedlających rzeczywistą częstotliwość występowania zjawisk wśród badanych uczniów dokonano kilkietapowej selekcji ankiet. Wykluczanie ankiet ze zbioru lub pomijanie odpowiedzi w niektórych pytaniach miało na celu wykluczenie wpływu na wyniki odpowiedzi respondentów, którzy mogli nieuważnie lub nierzetelnie wypełniać kwestionariusz.

Przed rozpoczęciem analiz statystycznych sprawdzono, czy w zbiorze są ankiety, w których braki danych stanowiły więcej niż 50% odpowiedzi, postępując w tym przypadku zgodnie ze standardami europejskich badań ESPAD.

W celu uniknięcia zniekształcenia wyników będącego efektem wpływu typu szkoły ponadgimnazjalnej na odpowiedzi dane zostały poddane *procesowi ważenia*. Proces ważenia polegał na porównaniu struktury badanej populacji uczniów do próby uczniów odpowiadających w badaniu.

W przypadku różnic (nadreprezentacji lub niedoboru uczniów z poszczególnych typów szkół) pomiędzy rzeczywistą strukturą populacji uczniów w Bielsku-Białej a strukturą próby przebadanych uczniów nadawano uczniom należącym do danego typu szkoły ponadgimnazjalnej *wagę* zrównującą udział w strukturze badanej próby do struktury populacji uczniów szkół ponadgimnazjalnych w Bielsku-Białej. W procesie ważenia uwzględniono również rozkład płci wśród uczniów klas pierwszych szkół ponadpodstawowych oraz uczniów klas drugich szkół ponadgimnazjalnych.

### 3.3. Weryfikacja wiarygodności i kontrola rzetelności zbioru

---

Odpowiedzi respondentów zostały sprawdzone pod względem spójności logicznej pomiędzy odpowiedziami. Kryteria badania spójności logicznej zostały oparte na metodologii stosowanej w ogólnoeuropejskich badaniach ESPAD.

Proces selekcji danych podzielono na dwa etapy: w pierwszym etapie wyselekcjonowano ankiety, w których znajdowało się wiele niespójności logicznych pomiędzy odpowiedziami dotyczącymi używania tych samych substancji; w drugim etapie wyselekcjonowano odpowiedzi respondentów mających skłonność do deklarowania potencjalnie zawyżonego poziomu konsumpcji narkotyków.

W celu wyeliminowania w analizach uczniów, którzy wielokrotnie udzielali wewnętrznie sprzecznych odpowiedzi, dokonano szczegółowej analizy wzorów odpowiedzi respondentów. W wyniku przeprowadzonych analiz wytypowano grupę respondentów udzielających niespójnych logicznie odpowiedzi w trzech różnych częściach ankiety:

1. niespójności w pytaniach dotyczących palenia tytoniu oraz picia alkoholu (grupy pytań dotyczących spożycia alkoholu) np respondent twierdzi, że nie pił alkoholu w ciągu ostatnich 12 miesięcy, a następnie zaznacza, że pił 3-5 razy w ciągu ostatnich 30 dni
2. niespójności w pytaniach dotyczących używania amfetaminy, ecstasy lub substancji wziewnych;
3. niespójności w deklaracjach dot. używania marihuany, wieku inicjacji narkotykowej oraz inicjacji związanej z używaniem leków uspokajających lub nasennych, np respondent twierdzi, że nigdy nie używał żadnego z narkotyków, a następnie zaznacza, że po raz pierwszy używał amfetaminy w wieku x lat.

W wyniku przeprowadzonych analiz statystycznych, nie poddawano analizie odpowiedzi tych respondentów, którzy wykazali się wysokim poziomem niespójności (w co najmniej dwóch spośród trzech części ankiety).

## 3.4. Analiza danych

---

Z analiz wyłączono także odpowiedzi dotyczące używania narkotyków tych badanych, którzy zaznaczyli, iż używali takiej substancji jak: relevin, to jest środka, który w rzeczywistości nie istnieje.

Zebrane dane zostały zakodowane, utworzono bazę komputerową pozwalającą na dokonywanie zarówno prostych jak i zaawansowanych analiz statystycznych. W pierwszym etapie przeprowadzono analizę danych pozwalającą na poznanie rozkładów procentowych odpowiedzi na poszczególne pytania ankiety (frekwencje). Dalszym krokiem było grupowanie odpowiedzi na kilka pytań i tworzenie wskaźników zmiennych w oparciu o sumę punktów wyliczoną na podstawie odpowiedzi na poszczególne pytania.

Analiza statystyczna pokazała, że odpowiedzi na pewne grupy pytań charakteryzuje wysoka spójność, dlatego możliwe było utworzenie zmiennych: nasilenie używania substancji wśród uczniów, nasilenie agresji i przemocy rówieśniczej, ocena rozpowszechnienia używania substancji w klasie, nasilenie oczekiwań dotyczących picia alkoholu oraz używania alkoholu i narkotyków.

Wszystkie utworzone zmienne charakteryzują się wysoką rzetelnością (Alfa Cronbacha równa co najmniej 0,7 po zaokrągleniu do części dziesiątych), co oznacza, że każda ze stworzonych skal jest jednorodna i mierzy jedną właściwość.

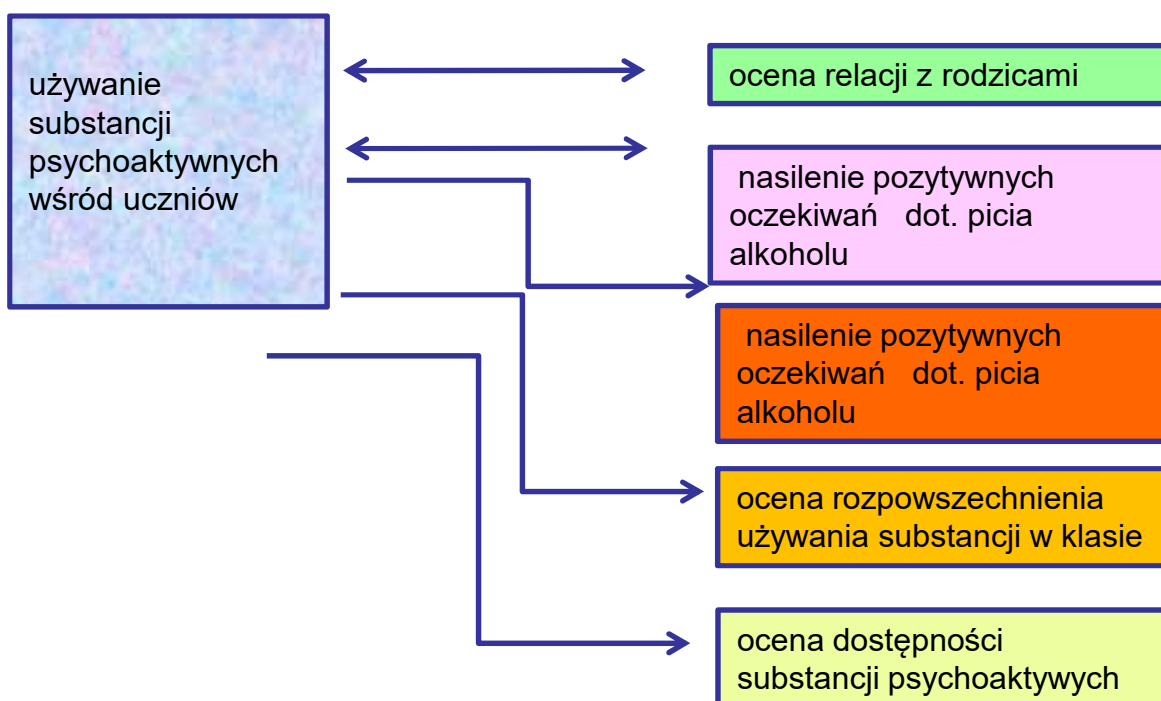
Oto przykładowy opis tworzenia zmiennych: utworzono zmienną pn. Nasilenie używania substancji psychoaktywnych. Zsumowano punkty na podstawie odpowiedzi na poszczególne pytania (pozycje skali) i określono średnią - M oraz odchylenie standardowe - SD.

W taki sam sposób budowano inne zmienne opisane w raporcie.

## 3.4. Analiza danych

---

Analizie poddano związki pomiędzy nasileniem używania substancji psychoaktywnych wśród uczniów a różnymi obszarami funkcjonowania psychospołecznego uczniów wg schematu:



Wyniki wspomnianych analiz zostały przedstawione w rozdziale Suplement-„Analizy dodatkowe”, niniejszego raportu. **W Raporcie dokonano także porównań wyników badania z wynikami z roku 2007.**

## 3.4. Analiza danych

---

W opisie wykresów i tabel przedstawiających wyniki badania stosowano następujące symbole:

- **I PP** - klasy pierwsze szkół ponadpodstawowych (14-15 lat)
- **II PG** – klasy drugie szkół ponadgimnazjalnych (17-18 lat)
- **p<0,001; p<0,01, p<0,05** – różnica istotna statystycznie na poziomie 0,001; 0,01; 0,05.
- **n.i.**- różnica nieistotna statystycznie
- **CHI<sup>2</sup>**- wynik testu Chi kwadrat – do oceny istotności różnic (ew. Dokładny test Fischera)
- **ANOVA**- jednoczynnikowa analiza wariancji – do oceny istotności różnic
- **N** - podstawa procentowania - może zmieniać się w każdym z roczników w zależności od liczby uczniów, którzy udzielili odpowiedzi na określone pytanie (pomijano braki oraz tzw. systemowe braki danych).

Analizując kolejne wykresy warto każdorazowo zwracać uwagę na podstawy procentowania.



### **III. Prezentacja wyników**



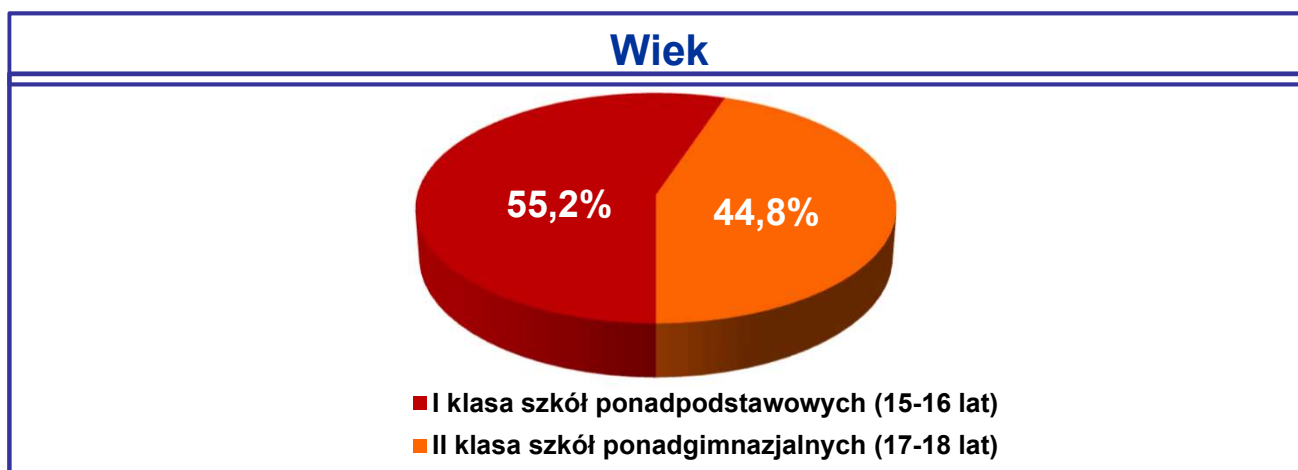


## **1. Charakterystyka badanych**

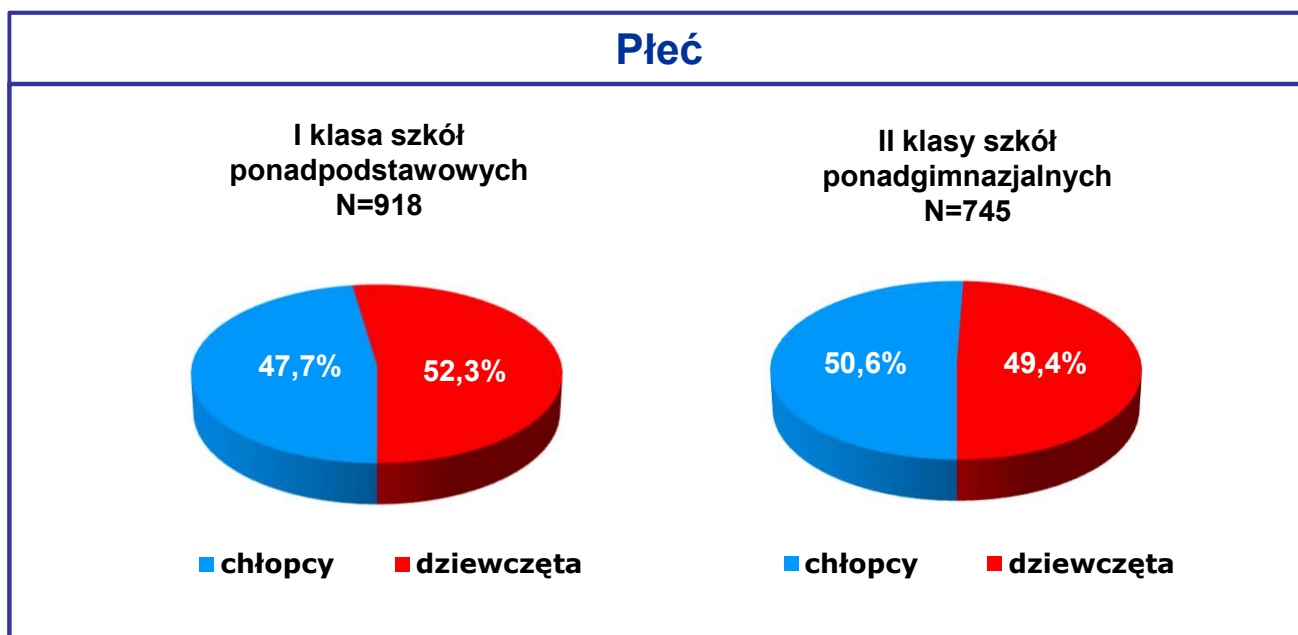
## 1.1 Wiek i płeć

W przeprowadzonym badaniu wzięło udział 1663 uczniów – 918 z I klas szkół ponadpodstawowych oraz 745 z II klas szkół ponadgimnazjalnych. Uczniowie I klas szkół ponadpodstawowych stanowili 55,2% badanych, natomiast uczniowie klas II szkół ponadgimnazjalnych 44,8% badanych.

W klasach pierwszych szkół ponadpodstawowych chłopcy stanowili 47,7% a dziewczęta 52,3% badanych, zaś w przypadku klas drugich szkół ponadgimnazjalnych odpowiednio: 50,6% oraz 49,4%.



Wykres 1: Wiek badanych.



Wykres 2: Płeć badanych.

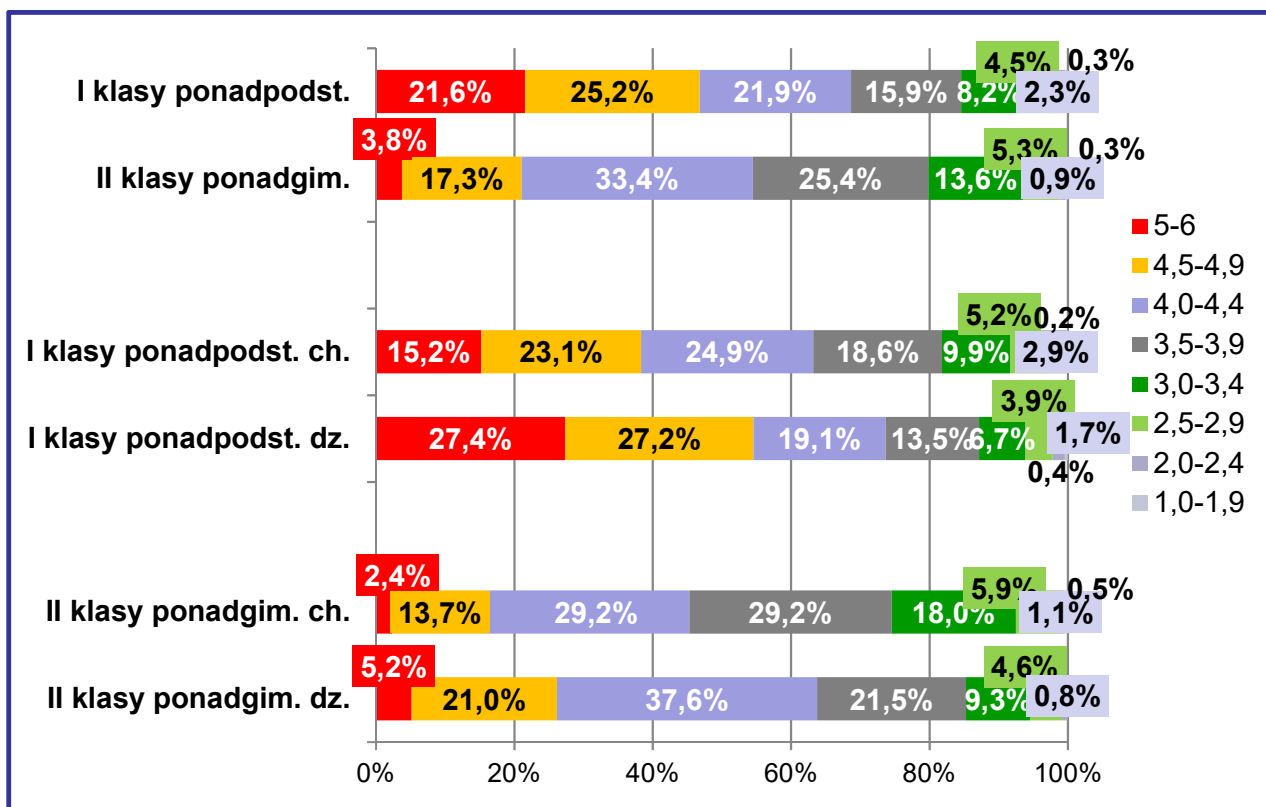
## 1.2 Wyniki w nauce

Lepsze oceny są częściej udziałem młodszych uczniów: większość uczniów (68,7%) z pierwszych klas szkół ponadpodstawowych miała w ostatnim półroczu średnią ocen 4,0 lub wyższą. W przypadku uczniów drugich klas szkół ponadgimnazjalnych analogiczny odsetek kształtował się na poziomie 54,5%. W porównaniu do roku 2007 wyraźnie widać tendencję wzrostową - wtedy odsetki układały się odpowiednio: 50% i 37%.

Analizując poszczególne grupy wiekowe można zauważyć, iż – niezależnie od wieku – dziewczęta uczą się lepiej niż chłopcy. W przypadku uczniów pierwszych klas szkół ponadpodstawowych średnią ocen 4,0 lub wyższą uzyskało 73,8% dziewcząt, podczas gdy wśród chłopców było to 63,2%. W przypadku uczniów drugich klas szkół ponadgimnazjalnych średnią ocen 4,0 lub wyższą uzyskało około 63,8% dziewcząt oraz 45,3% chłopców.

### Średnia ocen

W którym przedziale mieści się średnia Twoich ocen na koniec ostatniego półrocza?



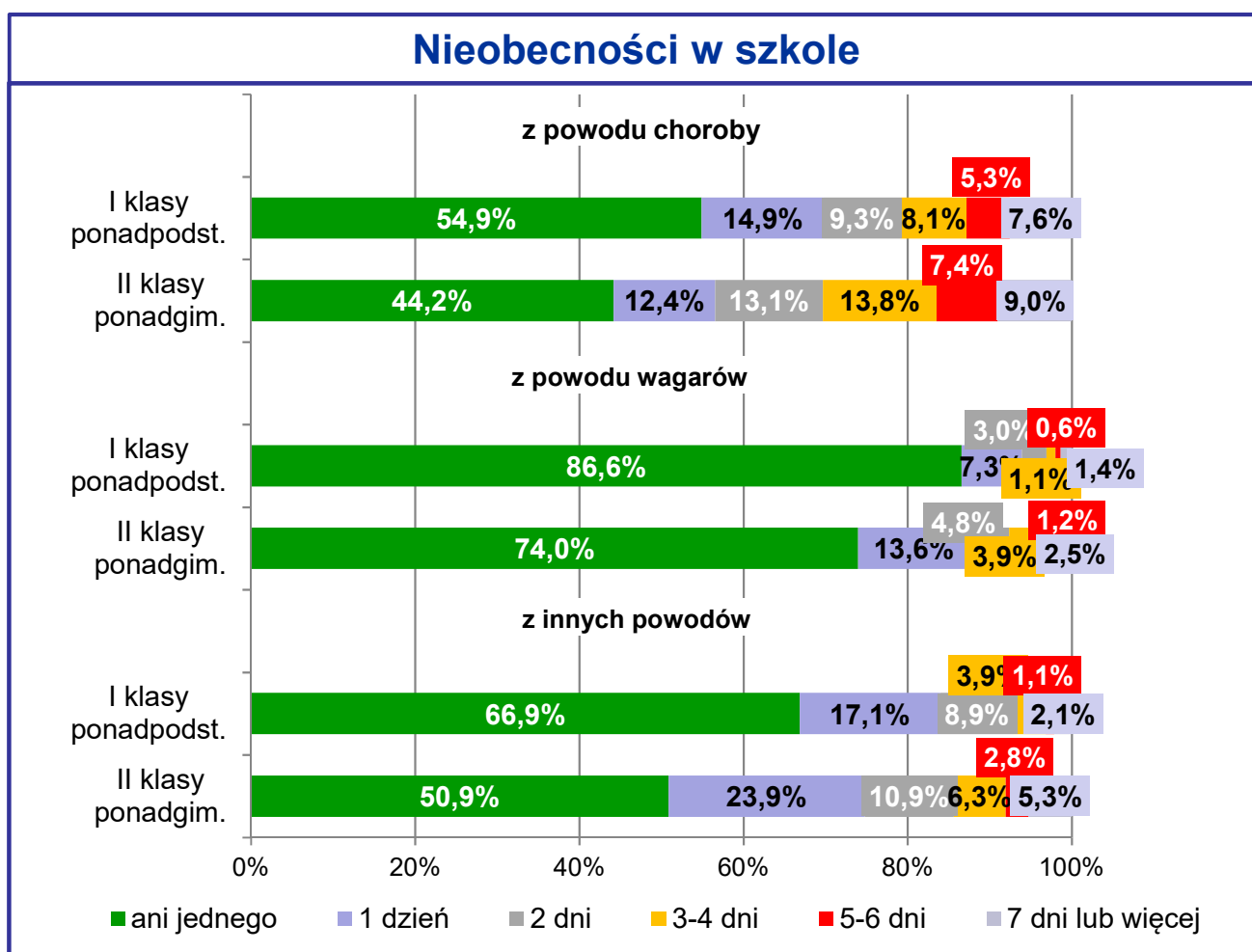
**Wykres 3:** Wyniki w nauce – I klasy szkół ponadpodstawowych i klasy II szkół ponadgimnazjalnych.

	N
I kl. ponadpodst.	902
II kl. ponadgim.	740
I kl. ponadpodst. chłopcy	433
I kl. ponadpodst. dziewczęta	469
II kl. ponadgim. chłopcy	373
II kl. ponadgim. dziewczęta	367

## 1.3 Nieobecności w szkole

W ciągu ostatnich 30 dni przed badaniem, z powodu choroby co najmniej 3 dni zajęć opuścił co piąty uczeń pierwszych klas szkół ponadpodstawowych oraz co trzeci uczeń drugich klas szkół ponadgimnazjalnych – 21% i 30,2%. Wagary były częstszym zjawiskiem wśród starszych uczniów, przynajmniej 3 dni z tego powodu opuściło 6,6% uczniów, podczas gdy w szkołach ponadpodstawowych odsetek ten wyniósł 3,1%. W analizowanym okresie z innych powodów minimum 3 dni zajęć szkolnych opuściło 14,4% uczniów drugiej klasy szkoły ponadgimnazjalnej oraz 7,1% uczniów pierwszej klasy ponadpodstawowej.

Wyniki te są zbliżone do wyników z roku 2007. Wyjątek stanowią nieobecności uczniów klas drugich ponadgimnazjalnych spowodowane chorobą. Odsetek ten wzrósł istotnie z 19% do 30,2%.



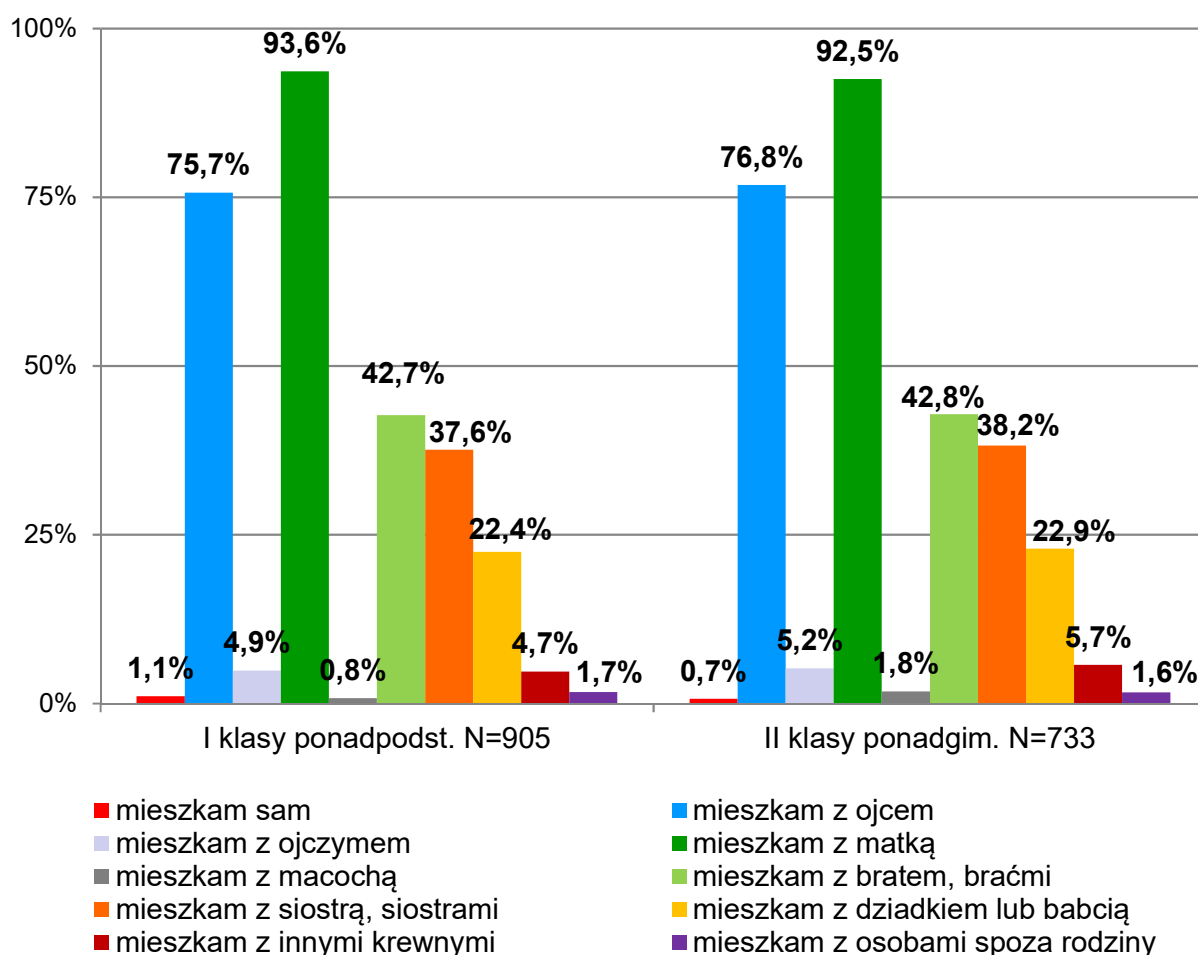
**Wykres 4:** Nieobecności w szkole.

	N
I kl. ponadpodst.	799-853
II kl. ponadgim.	642-686

## 1.4 Rodziny badanych

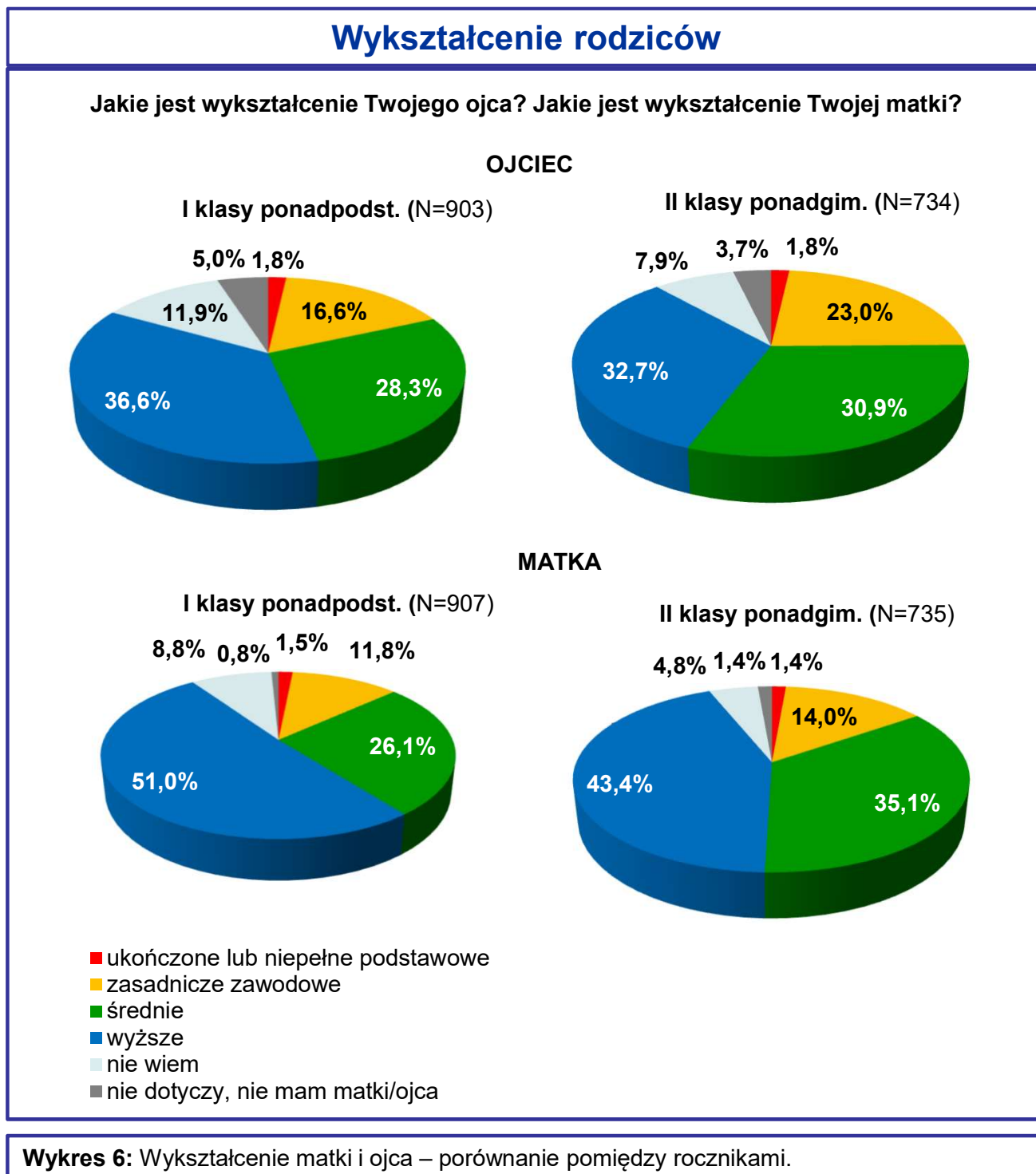
Analizując odpowiedzi uczniów klas pierwszych ponadpodstawowych możemy stwierdzić, iż 93,6% nich mieszkało razem z matką, a 75,7% z ojcem. W przypadku uczniów drugich klas szkół ponadgimnazjalnych odsetek mieszkających z matką wynosi 92,5% w 2019 (92% w 2007 roku), a mieszkających z ojcem 76,8%. Z ojczymem mieszkało 4,9% badanych uczniów klas ponadpodstawowych oraz 5,2% uczniów klas ponadgimnazjalnych. Mieszkanie z macochą zadeklarowało 0,8% badanych z klas ponadpodstawowych oraz 1,8% uczniów klas ponadgimnazjalnych. W stosunku do wyników z 2007 roku obserwujemy wzrost odsetka uczniów pierwszych klas ponadpodstawowych mieszkających z matką (z 88% w 2007 roku do 93,6% w 2015) oraz spadek uczniów drugich klas szkół ponadgimnazjalnych mieszkających wraz z ojcem (z 81% w 2007 do 76,8% w 2015).

### Osoby, z którymi mieszka respondent



**Wykres 5:** Odsetki uczniów, którzy wskazali, że mieszkają z wymienionymi osobami. UWAGA: odsetki nie sumują się do 100%, ponieważ badani mogli wskazać więcej niż jedną kategorię z listy.

## 1.5 Wykształcenie rodziców



## 1.5 Wykształcenie rodziców

Jak wynika z deklaracji badanej młodzieży, w większości ich rodzice mają wykształcenie wyższe lub średnie.

Wśród uczniów klas pierwszych szkół ponadpodstawowych 51% matek i 36,6% ojców ma wykształcenie wyższe. W klasach drugich szkół ponadgimnazjalnych odsetki te wynoszą odpowiednio 43,4% oraz 32,7%. Obserwujemy tu istotne zmiany względem 2007 roku – wtedy wyższe wykształcenie miało 31% matek i 26% ojców uczniów trzecich klas gimnazjum (odpowiednik uczniów klas pierwszych szkół ponadpodstawowych) oraz 29% matek i 23% ojców uczniów klas drugich ponadgimnazjalnych.

Wykształcenie średnie ma około jedna czwarta matek (26,1%) i ojców (28,3%) uczniów klas pierwszych szkół ponadpodstawowych oraz około jedna trzecia matek (35,1%) oraz ojców (30,1%) uczniów klas drugich szkół ponadgimnazjalnych.

Wykształcenie zawodowe – jak wynika z deklaracji uczniów – posiadało 16,6% ojców oraz 11,8% matek uczniów klas pierwszych szkół ponadpodstawowych. Wśród starszej badanej młodzieży (tj. uczniów drugich klas szkół ponadgimnazjalnych) odsetki rodziców z wykształceniem zawodowym były nieco wyższe niż w przypadku uczniów szkół ponadpodstawowych – 23% ojców oraz 14% matek.

Wykształcenie podstawowe rodziców zadeklarowały bardzo niskie odsetki badanych. Wśród uczniów klas pierwszych szkół ponadpodstawowych 1,8% stwierdziło, iż takie wykształcenie ma ich ojciec, a 1,5%, że matka. W grupie uczniów szkół ponadgimnazjalnych odsetki te wynosiły w przypadku ojców: 1,8% oraz 1,4% matek.

Na uwagę zasługuje grupa uczniów, która nie była zorientowana, jakie wykształcenie posiadają ich rodzice – w grupie młodszych uczniów 11,9% nie wiedziało jakie wykształcenie ma ich ojciec, a 8,8% jakie wykształcenia ma matka. W przypadku uczniów drugich klas szkół ponadgimnazjalnych odsetki te były niższe – 7,9% nie znało poziomu wykształcenia ojca, natomiast 4,8% matki: 5,2%.

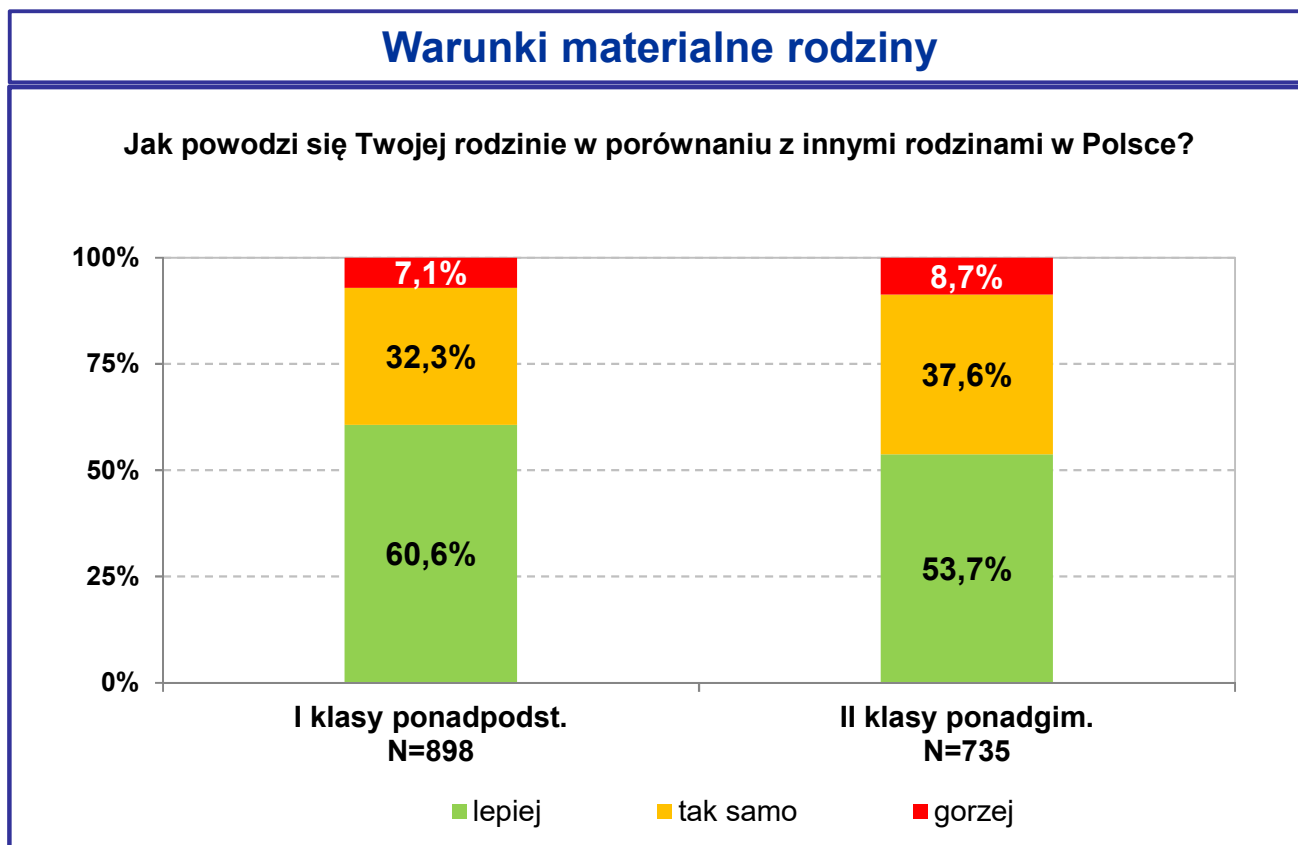
Brak wiedzy o wykształceniu rodziców może wynikać z braku kontaktów z rodzicem, możliwe również, że kwestia wykształcenia nie była dla tej części badanych przedmiotem rozmów z rodzicami np. przy okazji formułowania własnych planów związanych z edukacją. Możliwe, że z innych powodów część młodzieży nie chciała wypowiadać się na ten temat.

## 1.6 Warunki materialne rodziny

Badani dość dobrze oceniali warunki finansowe swoich rodzin. W pierwszych klasach szkół ponadpodstawowych średnio jeden na czternastu uczniów (7,1%) ocenił, że warunki materialne w jego rodzinie są gorsze niż w innych rodzinach w Polsce. W grupie uczniów szkół ponadgimnazjalnych podobnego zdania było 8,7% badanych uczniów. Odsetki te są niższe niż uzyskane w badaniu w 2007 roku, gdy wyniosły odpowiednio 12% i 10%.

Przekonanie, iż własnej rodzinie powodzi się lepiej w porównaniu z innymi rodzinami w Polsce wyraziła ponad połowa uczniów z obu badanych grup – 60,6% uczniów klas pierwszych szkół ponadpodstawowych oraz 53,7% uczniów z drugich klas szkół ponadgimnazjalnych. W stosunku do roku 2007 odsetki te wzrosły, we wcześniejszym badaniu wyniosły odpowiednio 55% oraz 49%.

Okolo jedna trzecia (32,3%) badanych uczniów szkół ponadpodstawowych oraz 37,6% uczniów szkół ponadgimnazjalnych było zdania, że ich rodzinie powodzi się podobnie jak innym. Oceny te można interpretować zarówno pozytywnie (równie dobrze), jak i negatywnie (równie źle).



**Wykres 7:** Ocena sytuacji materialnej rodziny – porównanie pomiędzy rocznikami.

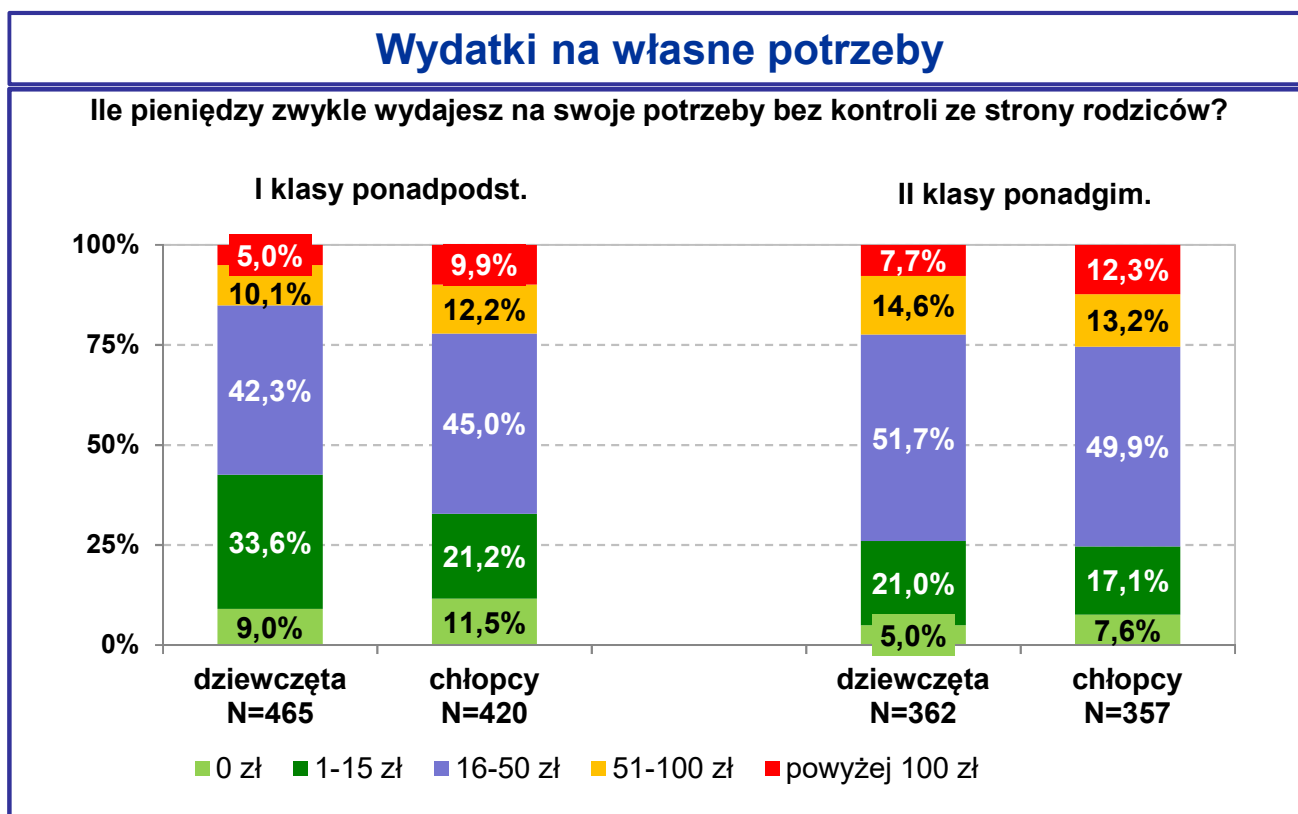


## 1.7 Wydatki na własne potrzeby

Wydatki uczniów przeznaczane na własne potrzeby rosną wraz z wiekiem badanych osób. Tygodniowe wydatki powyżej 100 zł zadeklarowało 5% uczennic i 9,9% uczniów z pierwszych klas szkół ponadpodstawowych. W grupie starszych uczniów wydatki na poziomie powyżej 100 zł tygodniowo wskazało nieco więcej – 7,7% uczennic i 12,3% uczniów. **Oznacza to, że mniej więcej co dziesiąty uczeń z tej frakcji wiekowej na swoje potrzeby wydawał bez kontroli rodziców ponad 400 zł miesięcznie. W porównaniu z danymi z 2007 roku widać wyraźny wzrost liczebności tej grupy** (w 2007 roku taką kwotą dysponowało 4% dziewcząt oraz 7% chłopców z klas drugich szkół ponadgimnazjalnych).

Ponad połowa uczniów szkół ponadpodstawowych – 52,4% uczennic i 57,2% uczniów (35% i 40% w 2007 roku) stwierdziło, że ich – niekontrolowane przez rodziców – tygodniowe wydatki na własne potrzeby wynoszą od 16 do 100 zł. W przypadku starszych badanych wydatki na poziomie 16-100 zł zadeklarowało już 66,3% dziewcząt i 64,1% chłopców. W badaniu z 2007 r. odsetki te były zdecydowanie niższe (dziewczęta – 45% i chłopcy – 49%).

Tygodniowe wydatki rzędu 15 zł lub niższe zadeklarował średnio co trzeci uczeń klas pierwszych szkół ponadpodstawowych (42,6% dziewcząt i 32,7% chłopców). W starszej grupie wiekowej podobne wydatki potwierdziła średnio co czwarta osoba (26% dziewcząt oraz 24,7% chłopców).



**Wykres 8:** Tygodniowe wydatki uczniów na własne potrzeby (bez kontroli rodziców) – wyniki w podziale na płeć.



## **2. Jak wypoczywają nastolatki w Bielsku-Białej**

## 2.1 Częstotliwość korzystania z różnych form spędzania wolnego czasu

Badanie pozwoliło poznać preferencje uczniów w zakresie sposobów spędzania wolnego czasu. Respondenci deklaruowali jak często poświęcają swój wolny czas różnym „przyjemnościom” czy hobby: aktywnemu uprawianiu sportu, czytaniu książek, wieczornemu wychodzeniu z przyjaciółmi, wychodzeniu ze znajomymi do centrum handlowego, używaniu Internetu dla przyjemności czy też graniu na komputerze lub automatach do gier.

Pośród różnych sposobów spędzania wolnego czasu zdecydowanie najbardziej popularnym było **używanie Internetu dla przyjemności** (wykres 9A), **następnie aktywne uprawianie sportu** (wykres 9B), **udział w pozalekcyjnych zajęciach sportowych** (wykres 9C), uprawianie hobby (wykres 9F) oraz granie na komputerze. (wykres 9K). Najrzadszym sposobem spędzania wolnego czasu było granie w konkursach sms-owych (wykres 9J), na automatach do gier (wykres 9I) oraz gra w lotto (wykres 9H).

W przypadku wielu z analizowanych sposobów wykorzystywania wolnego czasu odnotowano różnice ze względu na płeć i wiek uczniów:

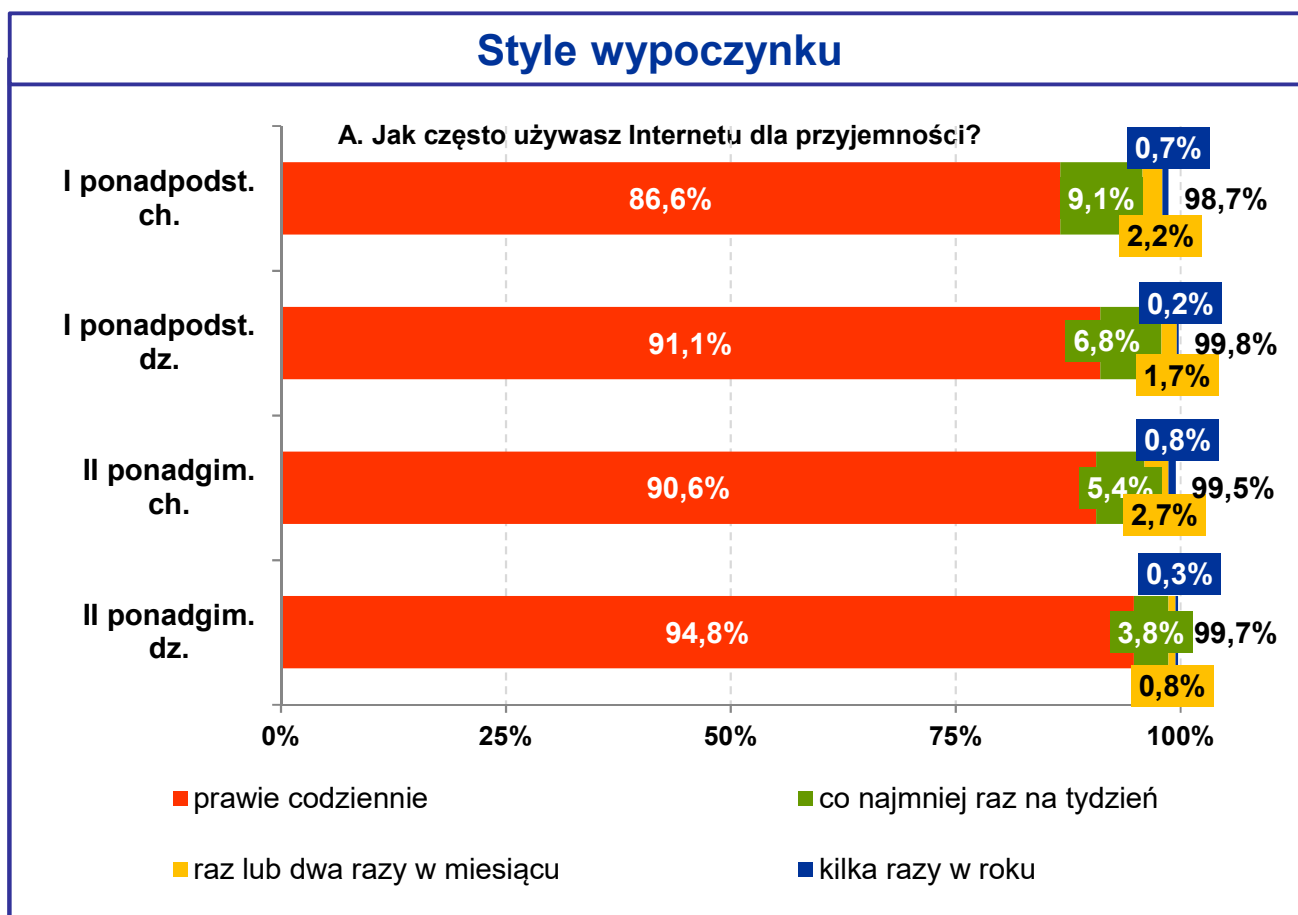
- ✓ **Chłopcy częściej niż dziewczęta grają w gry komputerowe** (wykres 9K): prawie codziennie grała prawie połowa młodszych uczniów (48,2%) i czterech na dziesięciu starszych uczniów (39,9%). Wśród dziewcząt odsetki te wyniosły odpowiednio 8,6% dla uczennic pierwszych klas szkół ponadpodstawowych i 7,9% dla uczennic w drugich klasach szkół ponadgimnazjalnych. **Badanie pokazało, że starsi uczniowie grają na komputerze mniej, niż ich młodszy koledzy.** Jednocześnie obserwujemy spadek liczby intensywnie grających młodszych uczniów – w 2007 roku do tej grupy należało 65% uczniów oraz 19% uczennic.
  - ✓ **Chłopcy częściej niż dziewczęta aktywnie uprawiają sport** (wykres 9B): prawie codziennie w ten sposób spędza czas wolny ponad 2/5 chłopców w szkołach ponadpodstawowych (43,7%, w 2007 roku było to 51%) i niewiele mniejszy odsetek uczniów drugich klas szkół ponadgimnazjalnych (39,2%, w 2007 – 35%). Wśród dziewcząt odsetki te wyniosły odpowiednio 26,8% oraz 22,2% (w 2007 – odpowiednio 31% i 19%).
- Udział w pozalekcyjnych zajęciach sportowych** (wykres 9C) zadeklarowało 14,3% młodszych i 13,7% starszych chłopców. Wśród dziewcząt odsetki te wyniosły odpowiednio: 10,3% i 6,8%.
- ✓ Odsetki poświęcających prawie codziennie czas na **własne hobby** (wykres 9F) wśród dziewcząt i chłopców w pierwszych klasach szkół ponadpodstawowych wyniosły odpowiednio: 33,2% i 36%. W drugich klasach szkół ponadgimnazjalnych odsetki osób zajmujących się niemal codziennie lub codziennie swoim hobby są bardziej zróżnicowane i wyniosły 26% dziewcząt oraz 43,4% chłopców. Wyniki te są istotnie wyższe od uzyskanych w poprzednim badaniu w 2007 r. – wśród młodszych uczniów 30% dziewcząt i 22% chłopców codziennie zajmowało się swoim hobby, wśród starszych – odpowiednio 16% oraz 26%.

## 2.1 Częstotliwość korzystania z różnych form spędzania wolnego czasu

- **Czytanie książek dla przyjemności** (wykres 9D) w czasie wolnym znacznie częściej deklarowały dziewczęta. Prawie codziennie w ten sposób czas wolny spędzało 15,8% uczennic klas pierwszych szkół ponadpodstawowych i tylko 5,1% i kolegów. W szkołach ponadgimnazjalnych codziennie czyta 11,7% uczennic klas drugich i 7,5% uczniów. W porównaniu do wyników z 2007 roku obserwujemy przede wszystkim spadek odsetka codziennie czytających chłopców (w 2007 codziennie czytało 9% uczniów trzecich klas gimnazjów oraz 11% uczniów klas drugich ponagimnazjalnych).
- **Wieczne wyjścia z przyjaciółmi** (wykres 9E) są popularnym sposobem wypoczyniania wśród badanej młodzieży. W taki sposób prawie codziennie czas wolny spędza prawie co siódmy badany uczeń. W klasach pierwszych szkół ponadpodstawowych odsetki te wynoszą – 17,1% w przypadku chłopców i 16,4% w przypadku dziewcząt (w 2007 było to 11% i 13%), w klasach drugich szkół ponadgimnazjalnych 15,2% chłopców oraz 15,5% dziewcząt (w 2007 po 8%).
- Sporo osób spędza wolny czas **wychodząc ze znajomymi do centrum handlowego, chodząc po parku, ulicach dla przyjemności** (wykres 9G). Taki styl wypoczynku prawie codziennie deklarował średnio co czwarty uczeń klas pierwszych szkół ponadpodstawowych – 23,8% chłopców i 25,2% dziewcząt oraz średnio co piąty w szkołach ponadgimnazjalnych: 18,5% chłopców oraz 20,4% dziewcząt. Obserwujemy tutaj nieznaczne spadki względem badań z 2007 roku.
- Dziewczęta z obydwu grup wiekowych częściej od chłopców angażowały się w **działania społeczne jako wolontariuszki** (wykres 9L). W przypadku klas pierwszych szkół ponadpodstawowych przynajmniej kilka razy w roku poświęcało na to swój czas 77,4% dziewcząt i co drugi chłopak – 50,8% chłopców. W przypadku szkół ponadgimnazjalnych odsetki te wyniosły odpowiednio 69,8% wśród dziewcząt i 46% wśród chłopców.
- Aktywny udział w **zadaniach realizowanych przez drużynę harcerską** (wykres 9M) był umiarkowanie popularny zarówno wśród dziewcząt, jak i chłopców. W klasach pierwszych szkół ponadpodstawowych zaangażowane w tego typu zajęcia było 25,9% dziewcząt oraz 22,6% chłopców. W starszej grupie odsetek chłopców działających w harcerstwie jest nie podobnym poziomie co w młodszej – 21,3%, natomiast grupa dziewcząt angażujących się w drużynę jest istotnie niższa – 17,2%.
- **Gra w lotto** (wykres 9H) angażuje stosunkowo niewielkie grupy uczniów, a jej popularność w tych grupach wiekowych systematycznie maleje. Spędza w ten sposób czas wolny przynajmniej kilka razy w roku średnio co ósmy uczeń. W młodszej grupie 15,1% chłopców oraz 12,8% dziewcząt, natomiast w szkołach ponadgimnazjalnych 12,6% chłopców i 11,1% dziewcząt.
- **W badaniu z roku 2019 po raz pierwszy zapytano uczniów o to, czy i z jaką częstotliwością w wolnym czasie grają w Internecie w zakładach, w których można wygrać pieniądze.** Zdecydowanie częściej wskazywali taką aktywność chłopcy: 23,4% w pierwszych klasach szkół ponadpodstawowych i 20,7% w drugich klasach szkół ponadgimnazjalnych. Wśród dziewcząt odsetki te wyniosły w obu grupach wiekowych po 3%.

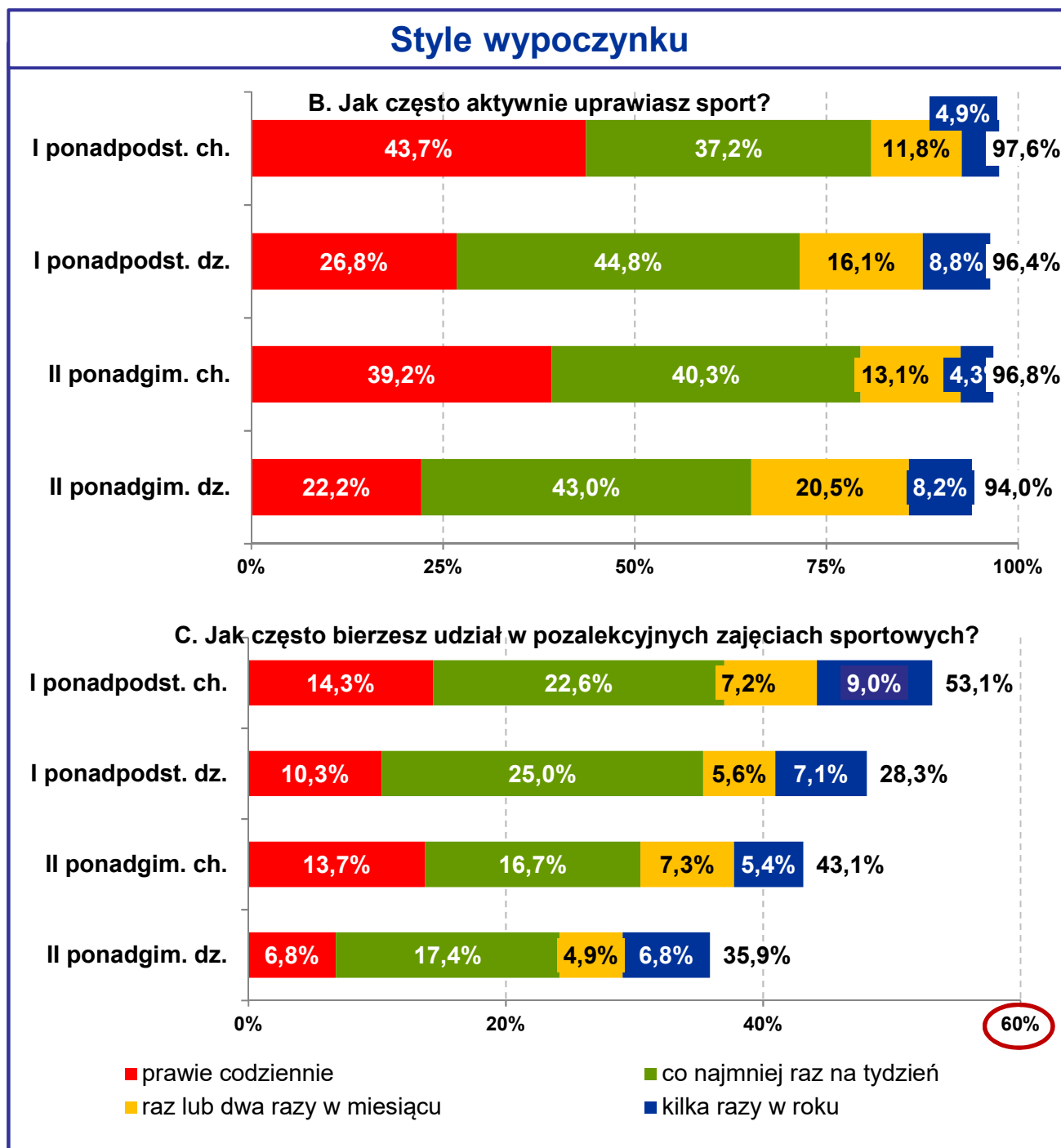
## 2.1 Częstotliwość korzystania z różnych form spędzania wolnego czasu

- **Używanie Internetu dla przyjemności** zadeklarowali niemal wszyscy badani uczniowie. Większość z nich w ten sposób spędza wolny czas prawie codziennie (od 86,6% wśród chłopców z klas pierwszych PP do 94,8% wśród dziewcząt z drugich klas szkół PG). Wyniki te są istotnie wyższe niż w roku 2007.
- Wyniki te oznaczają, że Internet jest niezwykle ważną częścią codziennego życia młodych ludzi. Może on być źródłem wartościowej wiedzy i cennych informacji, ale także źródłem wielu różnych zagrożeń (przemoc, agresja, ryzykowne zachowania seksualne), czasami prowadzących do poważnych zaburzeń, w tym uzależnienia (tzw. zespół uzależnienia od Internetu).



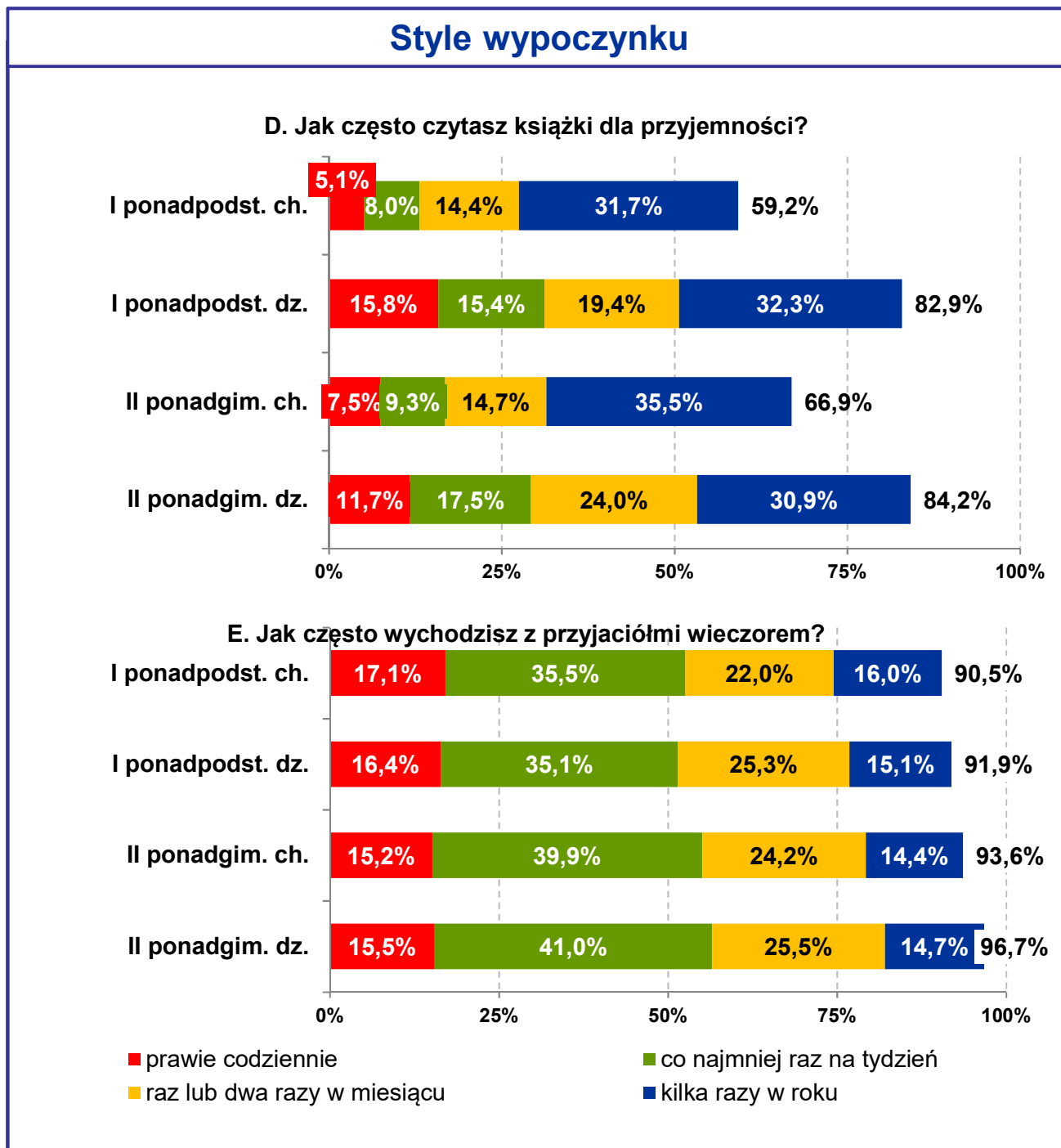
**Wykres 9 A:** Częstotliwość podejmowania różnych form aktywności w czasie wolnym – używanie Internetu dla przyjemności.

## 2.1 Częstotliwość korzystania z różnych form spędzania wolnego czasu



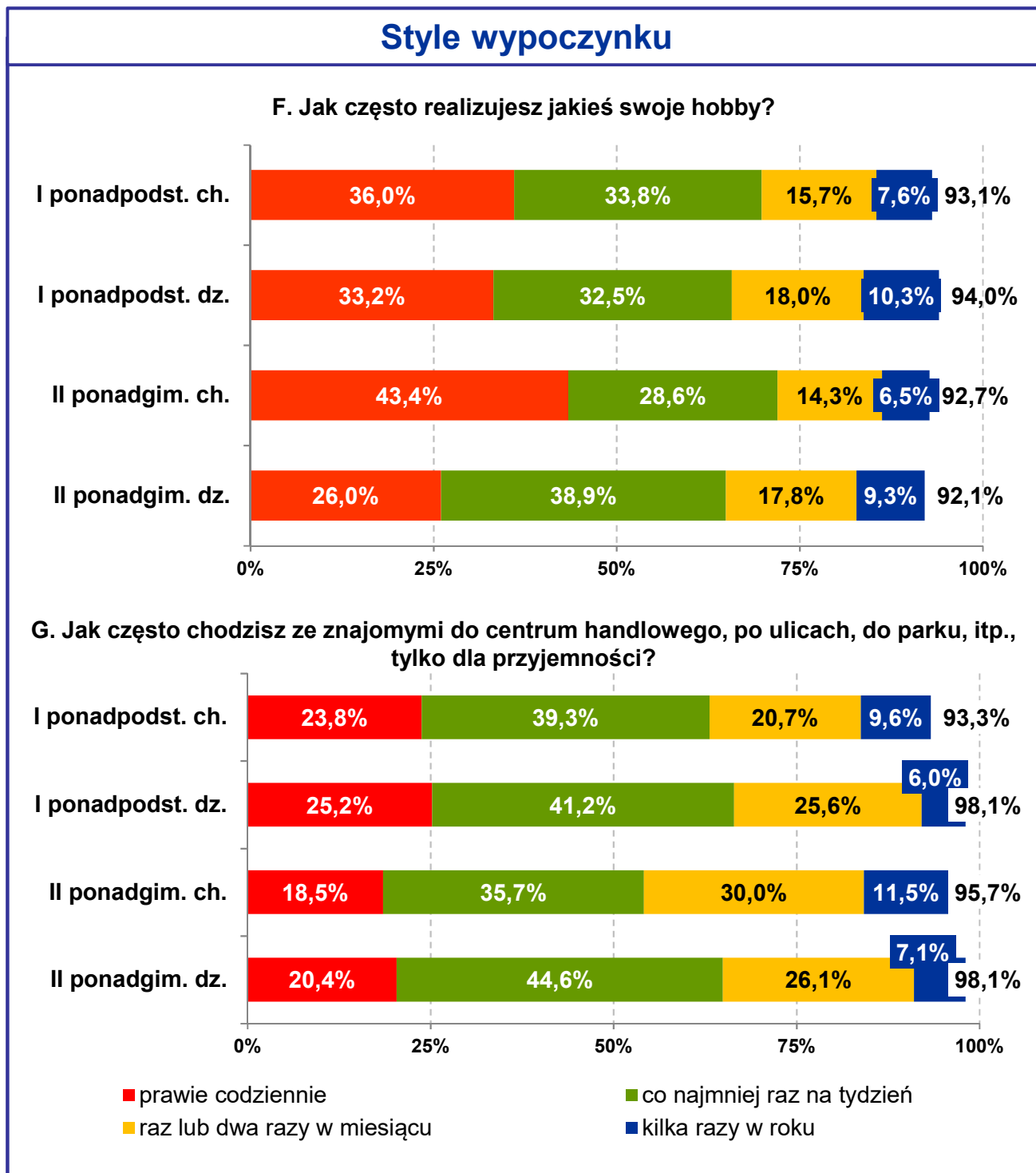
**Wykres 9 B i C:** Częstotliwość podejmowania różnych form aktywności w czasie wolnym – aktywne uprawianie sportu, udział w pozalekcyjnych zajęciach sportowych.

## 2.1 Częstotliwość korzystania z różnych form spędzania wolnego czasu



**Wykres 9 D i E:** Częstotliwość podejmowania różnych form aktywności w czasie wolnym – czytanie książek dla przyjemności, wychodzenie z przyjaciółmi wieczorami.

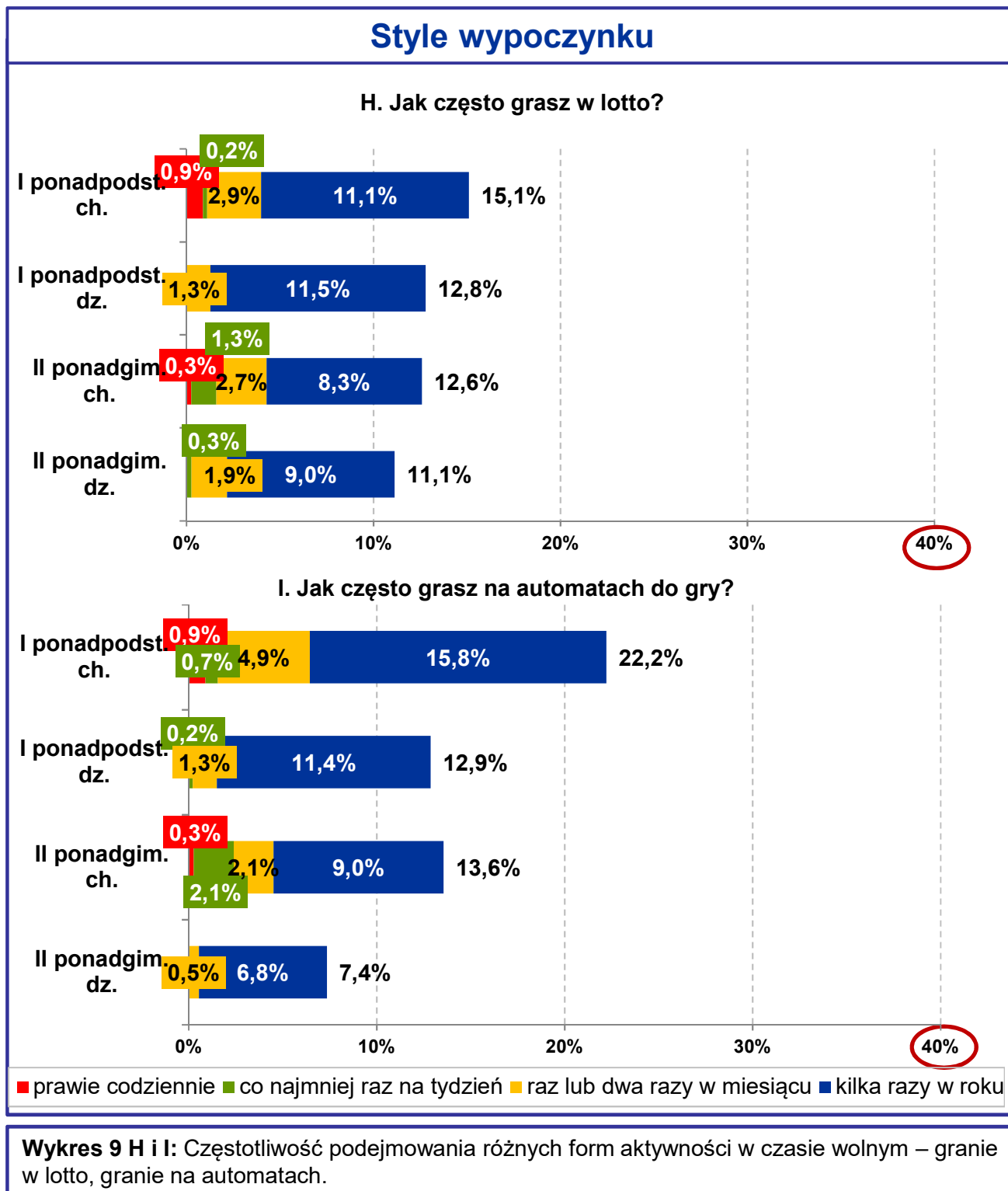
## 2.1 Częstotliwość korzystania z różnych form spędzania wolnego czasu



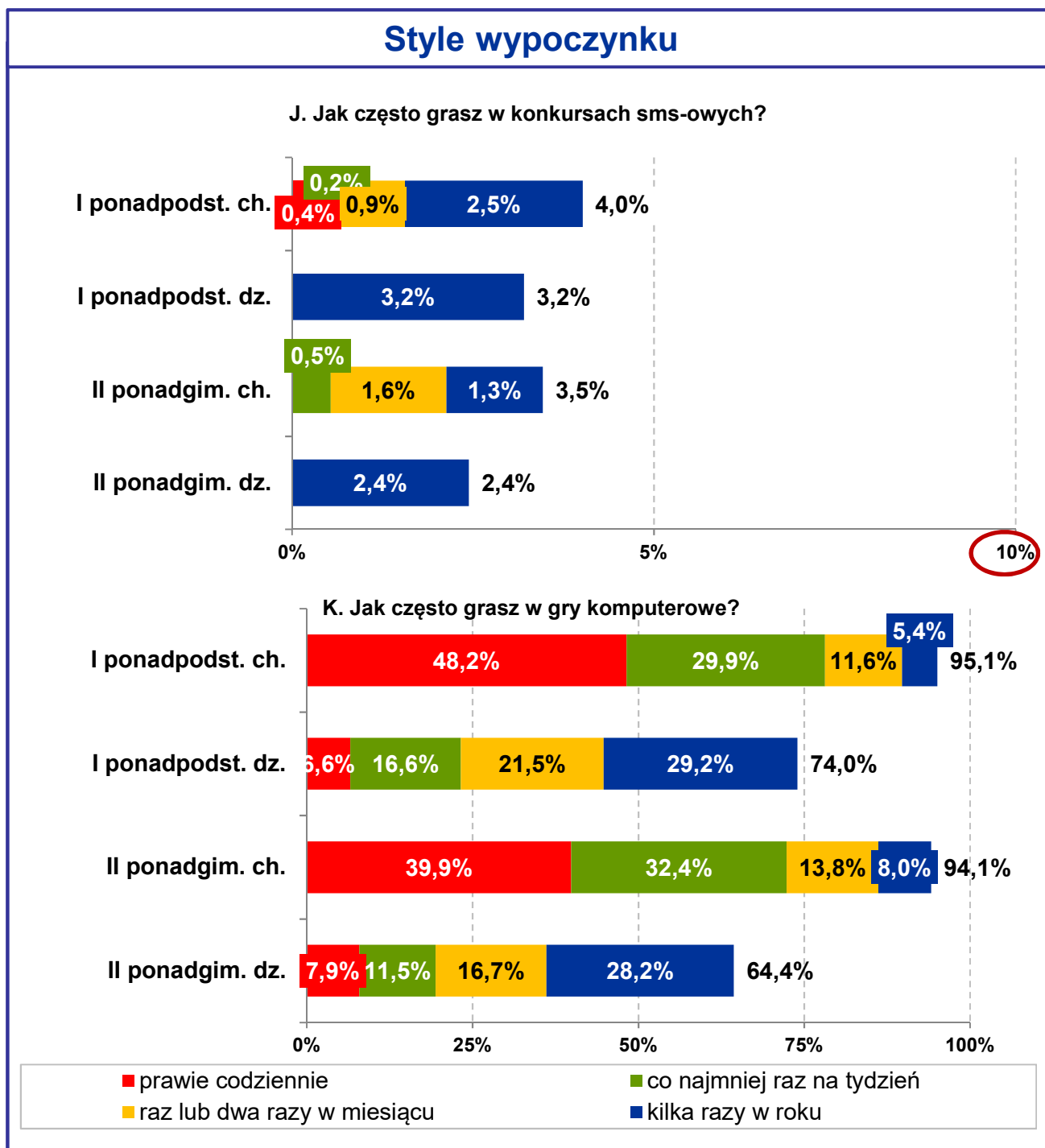
**Wykres 9 F i G:** Częstotliwość podejmowania różnych form aktywności w czasie wolnym – realizowanie hobby, chodzenie ze znajomymi do centrum handlowego, po ulicach, do parku, itp., tylko dla przyjemności.



## 2.1 Częstotliwość korzystania z różnych form spędzania wolnego czasu

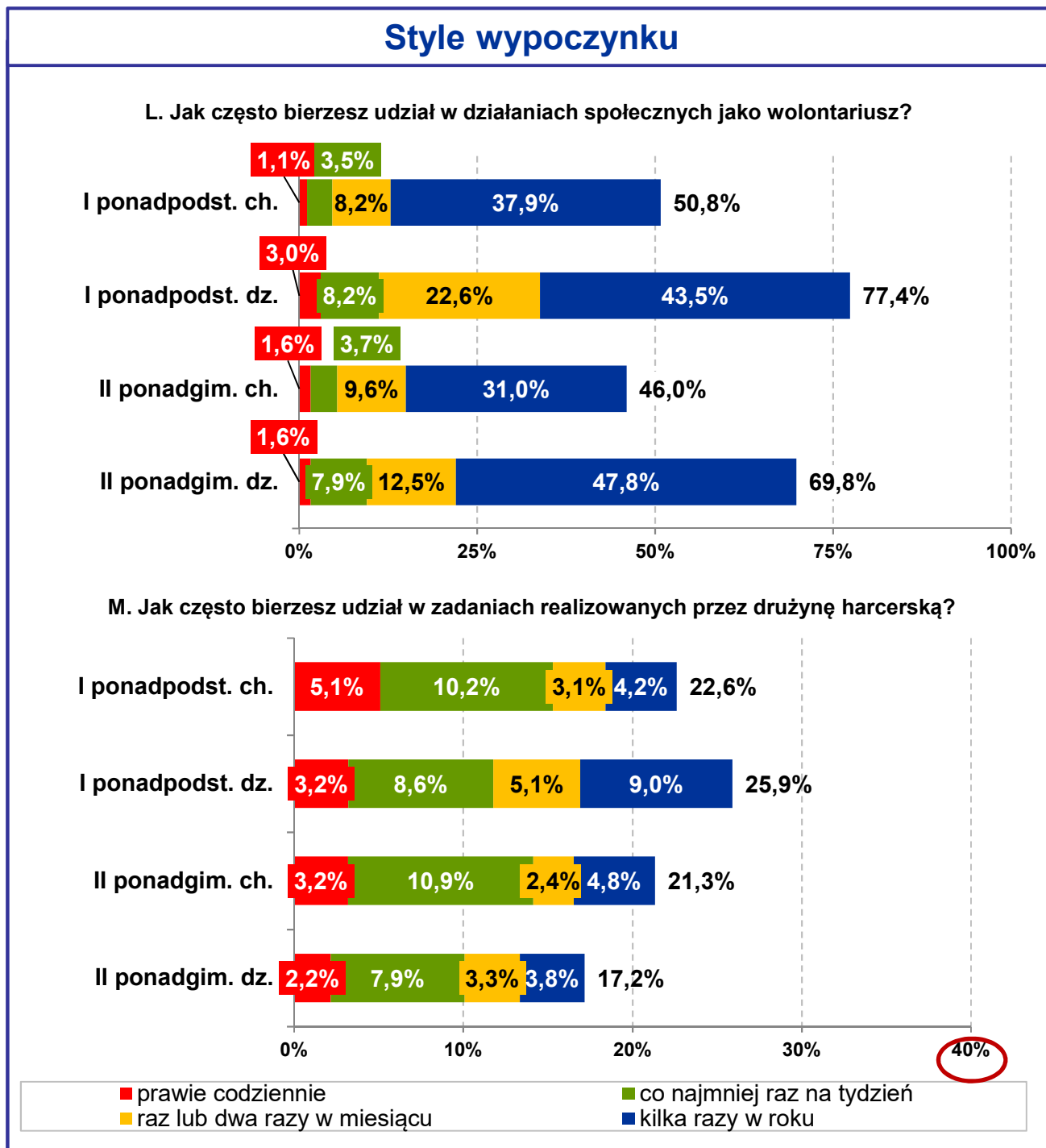


## 2.1 Częstotliwość korzystania z różnych form spędzania wolnego czasu



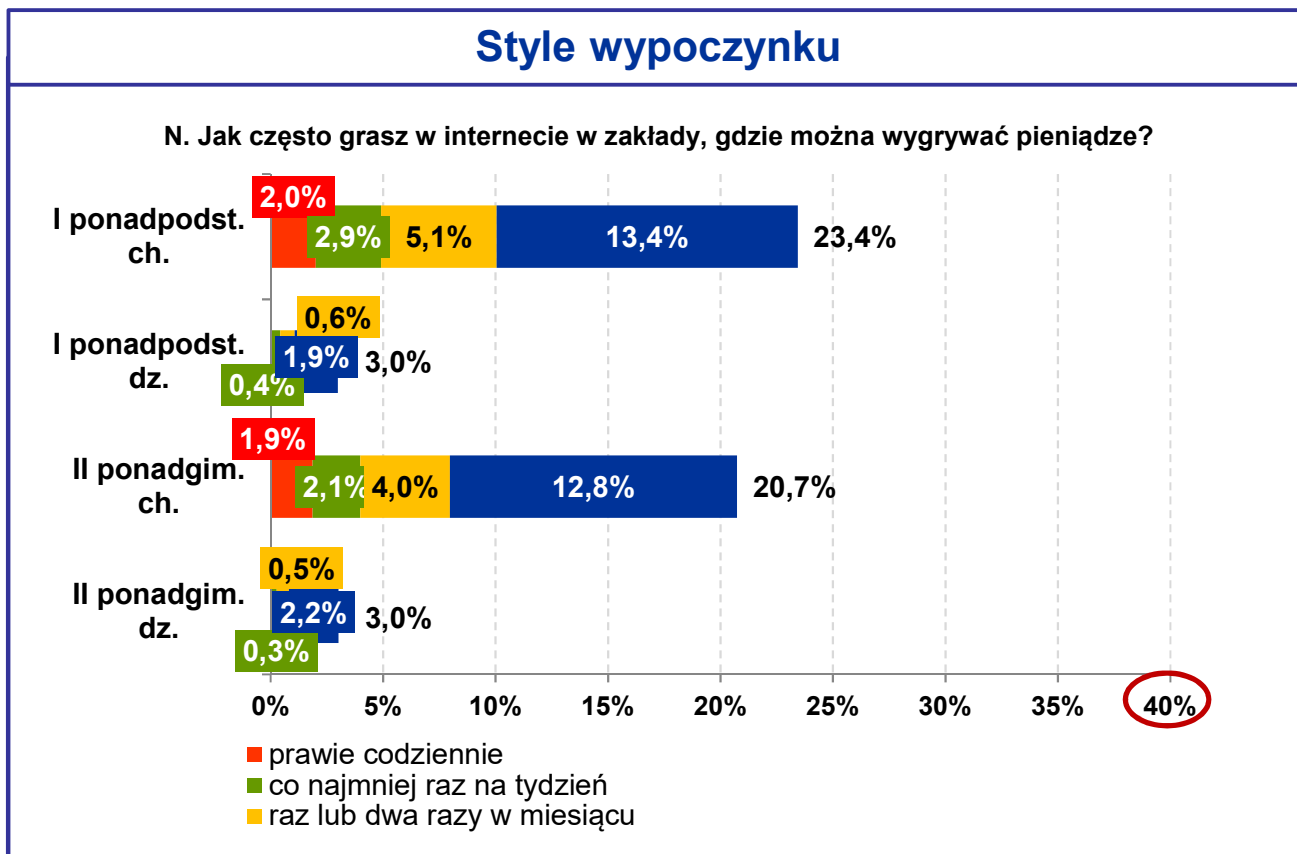
**Wykres 9 J i K:** Częstotliwość podejmowania różnych form aktywności w czasie wolnym – granie w konkursach sms-owych, granie w gry komputerowe.

## 2.1 Częstotliwość korzystania z różnych form spędzania wolnego czasu



**Wykres 9 L i M:** Częstotliwość podejmowania różnych form aktywności w czasie wolnym – udział w działaniach społecznych, udział w zadaniach realizowanych przez drużynę harcerską.

## 2.1 Częstotliwość korzystania z różnych form spędzania wolnego czasu

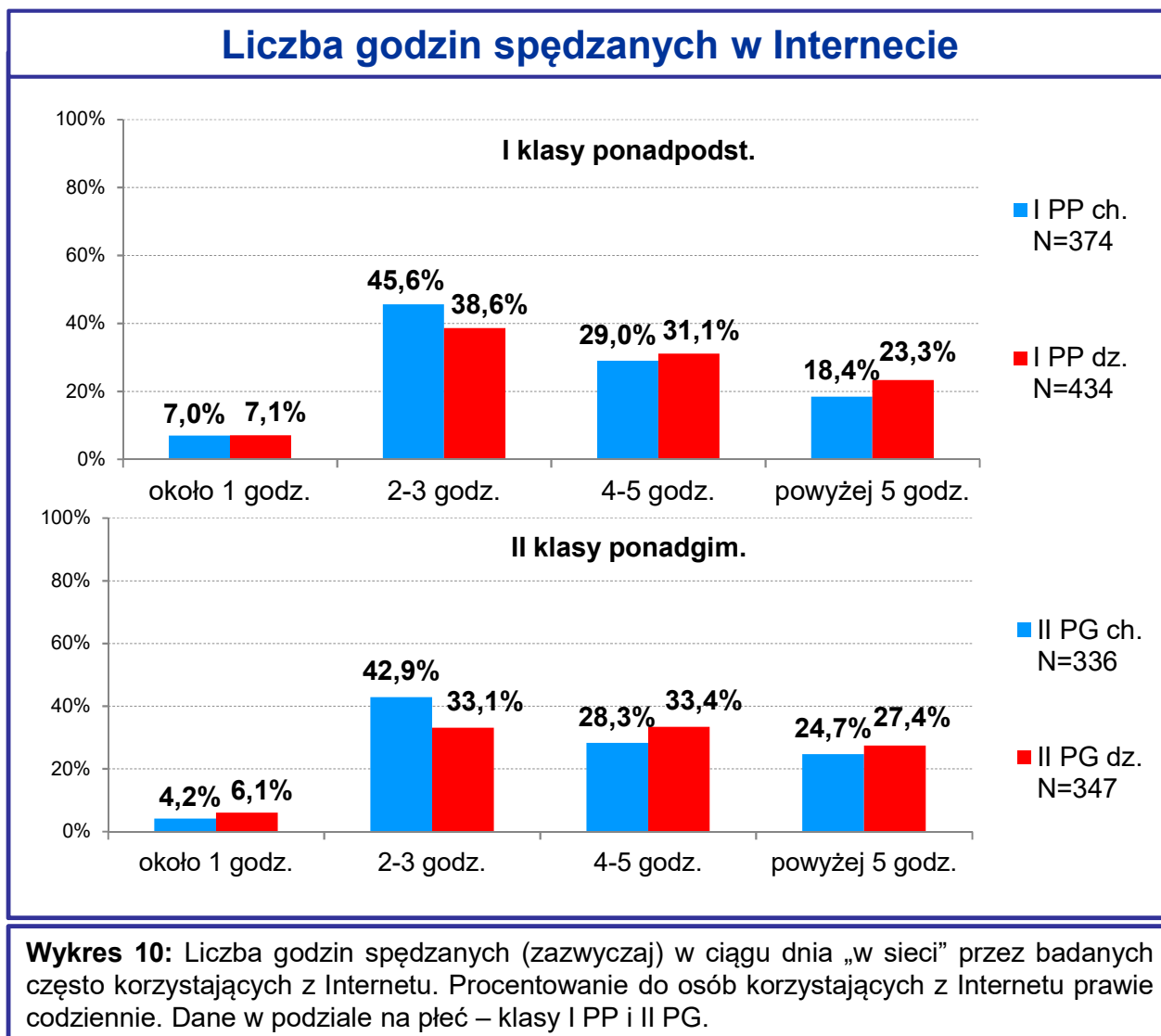


**Wykres 9 N:** Częstotliwość podejmowania różnych form aktywności w czasie wolnym – gra na pieniądze w zakładach internetowych

	N													
	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N
I kl. ponadpodst. chłopcy	436	436	433	437	437	434	437	437	437	435	435	437	437	435
I kl. ponadpodst. dziewczęta	479	476	473	477	479	476	477	478	475	477	478	473	476	476
II kl. ponadgim. chłopcy	373	376	371	375	376	376	373	373	376	375	376	374	375	376
II kl. ponadgim. dziewczęta	367	365	368	366	367	365	368	368	337	368	365	368	367	365

\* Podane liczebności dotyczą wykresów 9A – 9N.

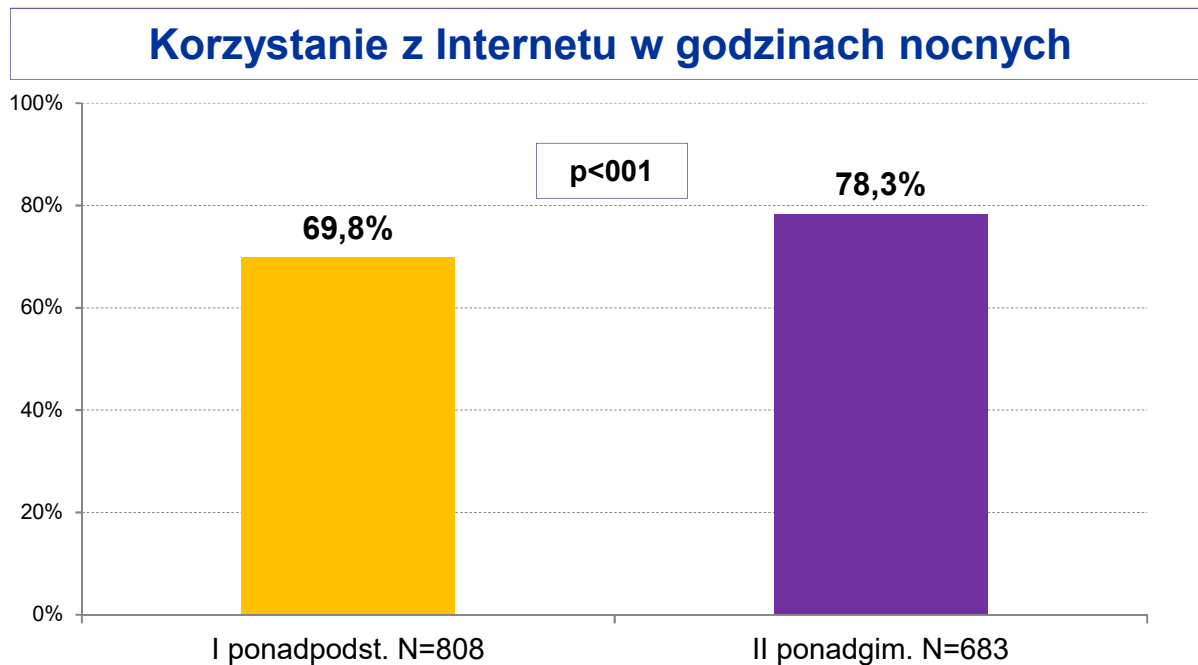
## 2.2 Problemowe używanie Internetu



Uczniów, którzy wskazali, że prawie codziennie w czasie wolnym korzystają z Internetu zapytano, ile czasu poświęcają na ten rodzaj aktywności. Badanie pokazuje, że **problem długotrwałego przebywania w sieci tj. 4 godziny dziennie lub więcej, dotyczy równie często starszej, jak i młodszej grupy młodzieży. Połowa badanych uczniów szkół ponadpodstawowych: 47,4% chłopców i 54,4% dziewcząt, spośród korzystających z Internetu prawie codziennie, przebywa „w sieci” co najmniej 4 godziny dziennie.**

**W starszej grupie badanych uczniów 53% chłopców i 60,8% dziewcząt korzystających z Internetu prawie codziennie spędza tam co najmniej 4 godziny dziennie.**

## 2.2 Problemowe używanie internetu



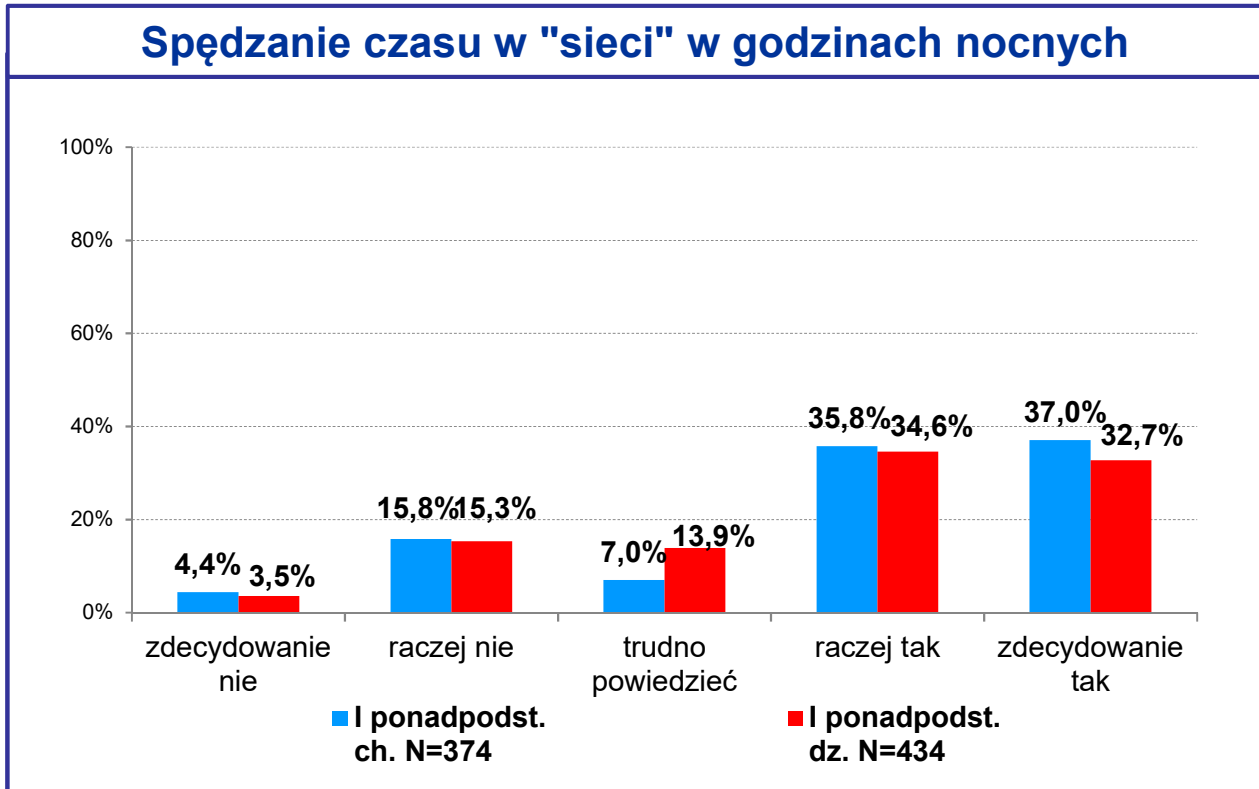
**Wykres 11:** Odsetki uczniów przebywających „w sieci” w godzinach nocnych wśród często korzystających z Internetu. Procentowanie do osób korzystających z Internetu prawie codziennie. Klasy I PP i II PG (test  $\chi^2$ ).

Uczniów, którzy korzystają z Internetu w czasie wolnym prawie codziennie zapytano także, czy zdarza im się przebywać „w sieci” w godzinach nocnych tj. po godzinie 22.

Jak pokazuje wykres 11, zdecydowana większość uczniów z obu badanych frakcji wiekowych przyznała, że spędza swój wolny czas w „sieci” także w nocy – w szkołach ponadpodstawowych było to 69,8% a w szkołach ponadgimnazjalnych istotnie więcej – 78,3% (różnica między grupami wiekowymi jest istotna statystycznie).

**Oznacza to, że w Bielsku-Białej zdecydowana większość częstych użytkowników Internetu, bez względu na wiek, korzysta z niego nie tylko w ciągu dnia, ale także w godzinach nocnych.**

## 2.2 Problemowe używanie Internetu

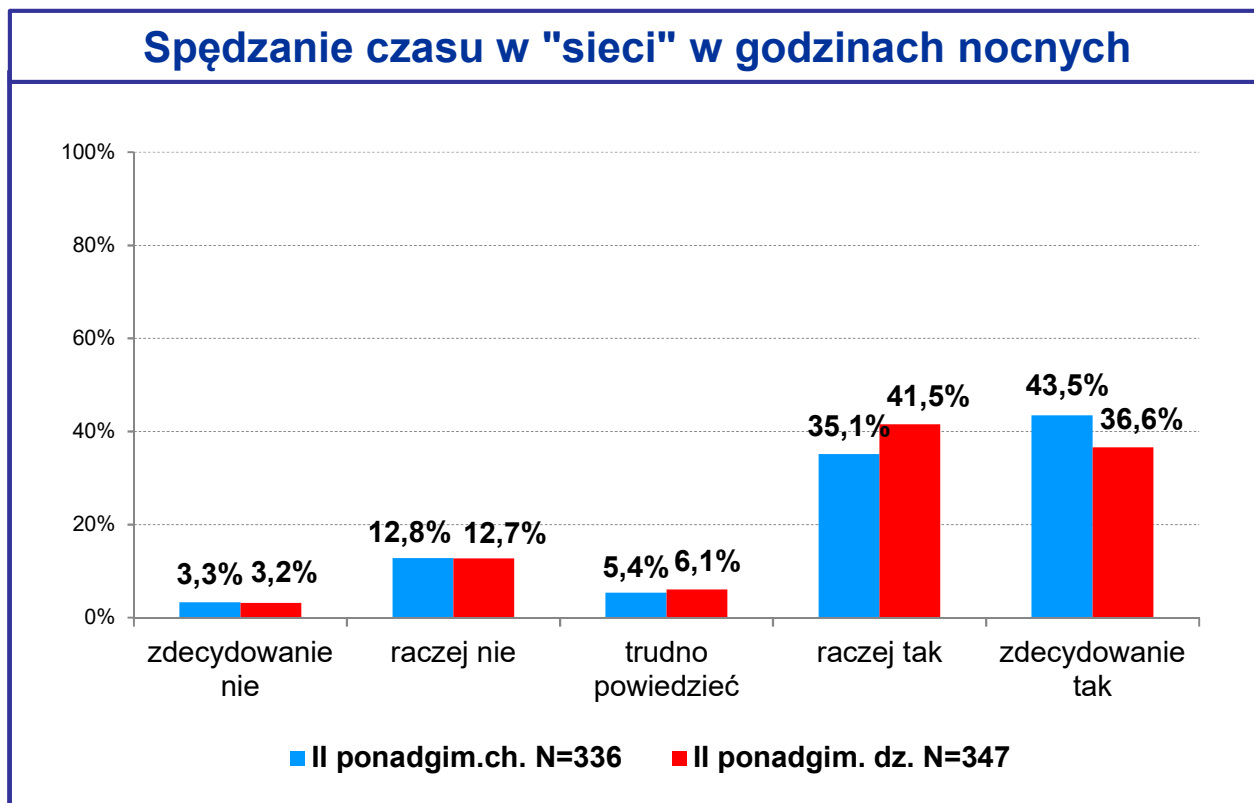


**Wykres 12:** Czy zdarza Ci się spędzać czas w sieci w godzinach nocnych? Procentowanie do osób korzystających z Internetu prawie codziennie. Klasy I PP – wyniki w podziale na płeć.

Jeśli przyjrzeć się wynikom przedstawionym w podziale na płeć, okazuje się, że problem nocnego korzystania „z sieci” przez uczniów klas pierwszych szkół ponadpodstawowych w równym stopniu dotyczy chłopców jak i dziewcząt (72,8% chłopców oraz 67,3% dziewcząt).

Deklaracje, iż takie doświadczenia były rzadkie lub w ogóle nie występowały składało 20,2% chłopców oraz 18,8% dziewcząt. Trudności z jednoznaczną odpowiedzią na to pytanie miało 7% chłopców i 13,9% dziewcząt.

## 2.2 Problemowe używanie Internetu



**Wykres 13:** Czy zdarza Ci się spędzać czas w sieci w godzinach nocnych? Procentowanie do osób korzystających z Internetu prawie codziennie – klasy II PG.

W przypadku szkół ponadgimnazjalnych problem nocnego korzystania „z sieci” także w równym stopniu dotyczy chłopców i dziewcząt. Zachowania tego typu zadeklarowało 78,6% chłopców i 78,1% dziewcząt.

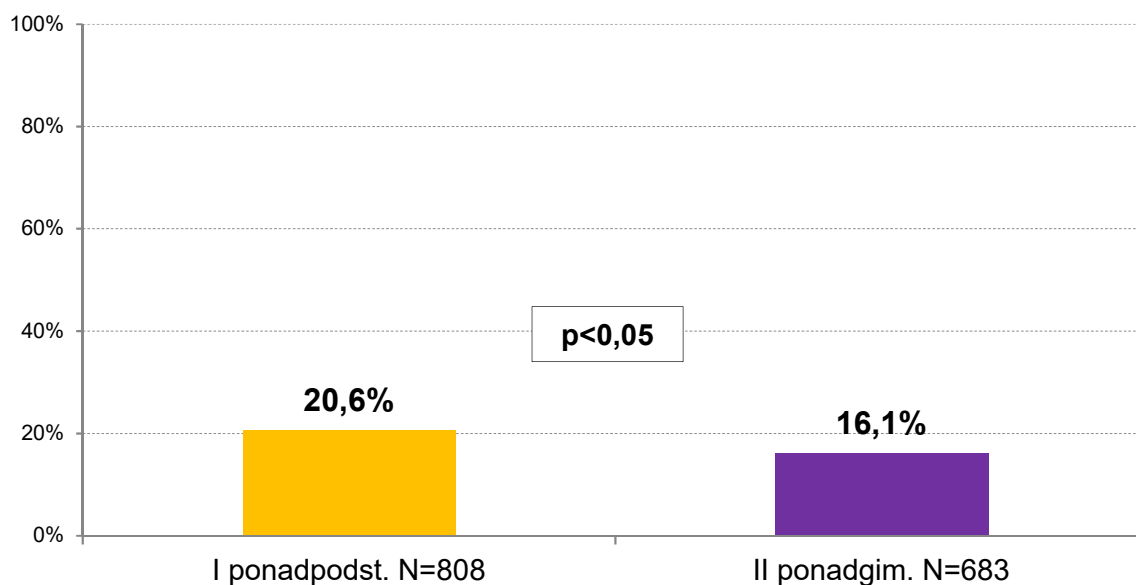
16,1% chłopców i 15,9% dziewcząt zadeklarowało, że takie doświadczenia są rzadkie lub w ogóle nie występują.

Trudności z jednoznaczną odpowiedzią na pytanie miało 5,4% chłopców i 6,1% dziewcząt z tego rocznika.



## 2.2 Problemowe używanie Internetu

### Korzystanie z Internetu dla poprawy nastroju



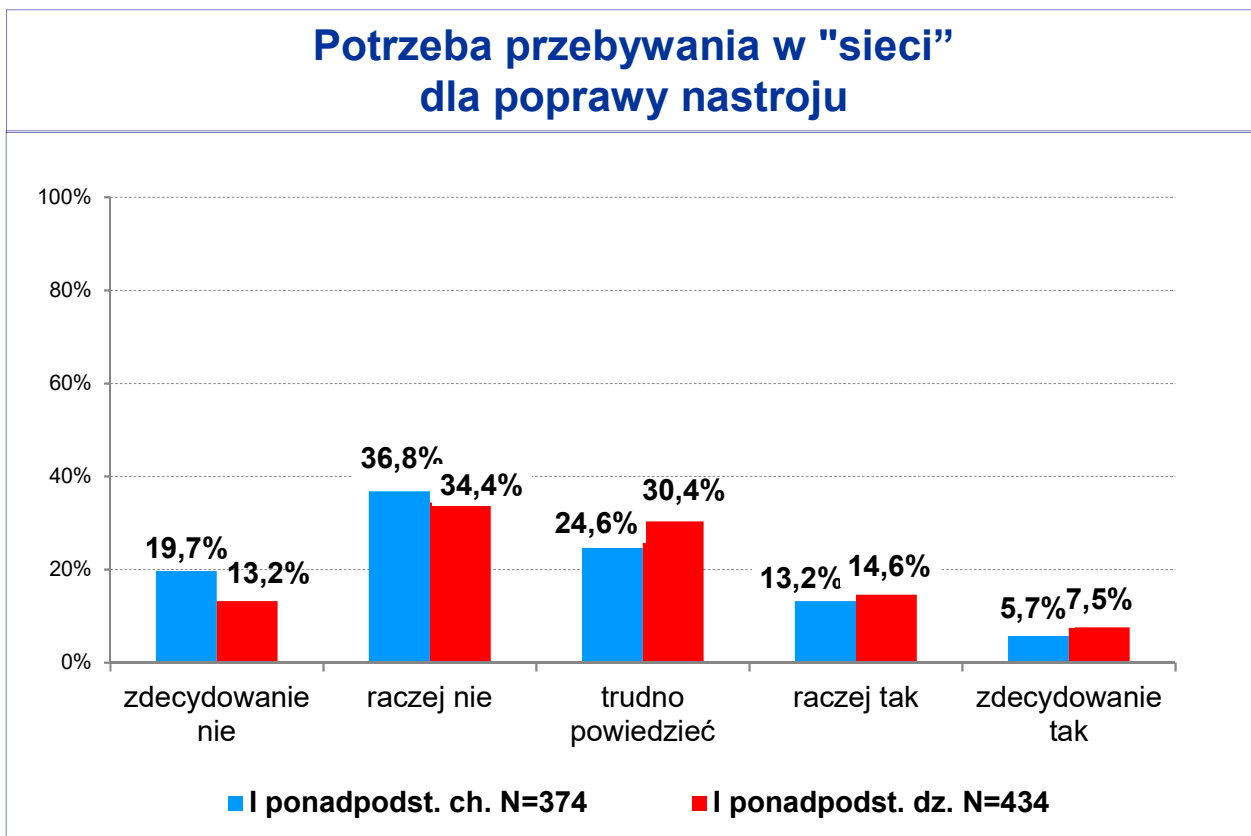
**Wykres 14:** Odsetki uczniów deklarujących potrzebę przebywania w „sieci” dla poprawy nastroju. Procentowanie do osób korzystających z Internetu prawie codziennie. Klasy I PP i II PG - porównanie (test  $\chi^2$ ).

Z punktu widzenia zdrowia młodych ludzi istotna jest nie tylko liczba godzin i pora korzystania z Internetu, ale także ich osobiste odczucia dotyczące konieczności („przymusu”) przebywania „w sieci” w celu poprawy nastroju, samopoczucia. Dlatego uczniów, którzy korzystają z Internetu w czasie wolnym prawie codziennie zapytano także o to, czy odczuwają potrzebę przebywania „w sieci” z tego powodu.

Jak pokazuje, wykres 14, wśród uczniów klas pierwszych szkół ponadpodstawowych taką deklarację złożył co piąty badany uczeń – 20,6%, natomiast w klasach drugich szkół ponadgimnazjalnych odsetek ten był istotnie niższy i wyniósł 16,1%.

**Odnotowana różnica pomiędzy młodszymi i starszymi uczniami jest istotna statystycznie. Problem występuje więc częściej w młodszym badanym roczniku.**

## 2.2 Problemowe używanie Internetu



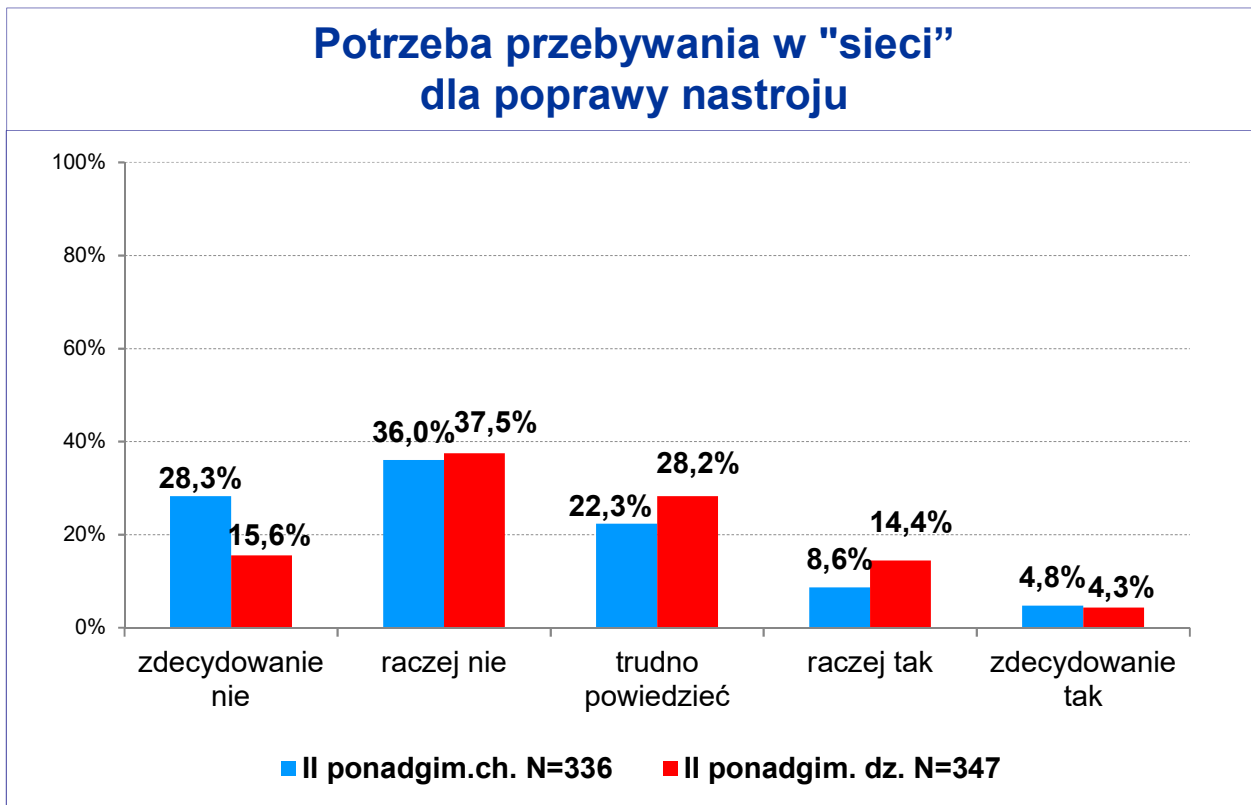
**Wykres 15 A:** Odsetki dziewcząt i chłopców, którzy odczuwają potrzebę przebywania „w sieci” w celu poprawy nastroju, wśród często korzystających z Internetu. Procentowanie do osób korzystających z Internetu prawie codziennie. Klasy I PP – wyniki w podziale na płeć.

Jeśli przyjrzeć się wynikom badań uczniów z klas pierwszych szkół ponadpodstawowych spędzającym czas w Internecie prawie codziennie w podziale na płeć, okazuje się, że **problem przebywania „w sieci” dla poprawy nastroju dotyczy w nieco większym stopniu dziewcząt niż chłopców** (odpowiednio 22,1% i 18,9%).

Jak pokazuje wykres 15 A, potrzebę przebywania w „sieci” dla poprawy nastroju negowało 56,5% chłopców i 47,6% dziewcząt.

Na uwagę zasługuje fakt, iż w przypadku tego pytania trudność z udzieleniem jednoznacznej odpowiedzi miał co czwarty badany uczeń i prawie co trzecia uczennica.

## 2.2 Problemowe używanie Internetu



**Wykres 15 B:** Odsetki dziewcząt i chłopców, którzy odczuwają potrzebę przebywania „w sieci” w celu poprawy nastroju, wśród często korzystających z Internetu. Procentowanie do osób korzystających z Internetu prawie codziennie. Klasy II PG – wyniki w podziale na płeć.

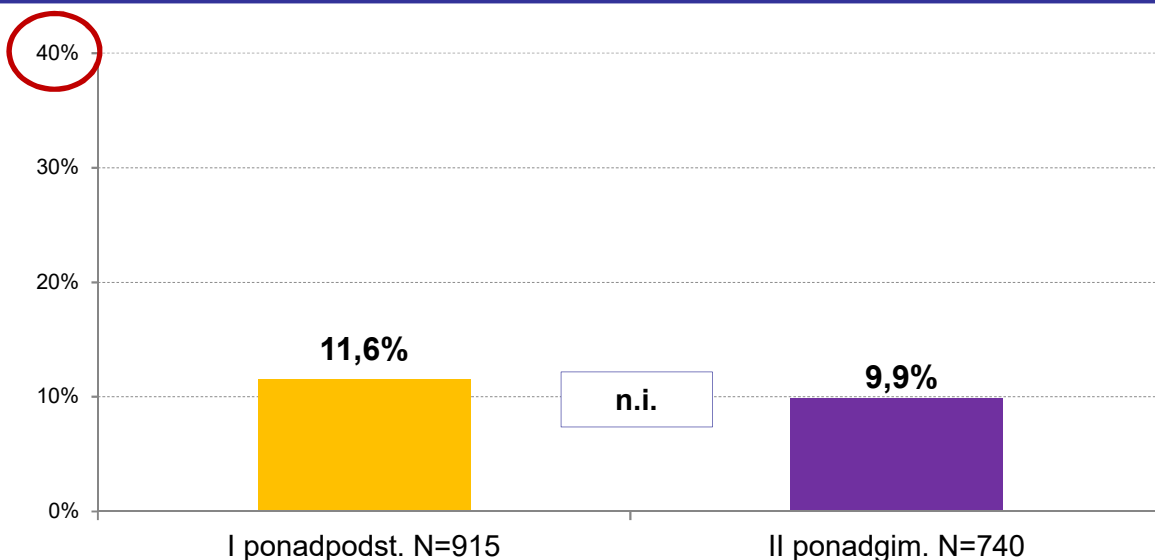
W klasach drugich szkół ponadgimnazjalnych układ wyników jest zbliżony do wyników w klasach młodszych. **Wśród uczniów spędzających czas w Internecie prawie codziennie problem przebywania „w sieci” dla poprawy nastroju dotyczy 13,4% chłopców i 18,7% dziewcząt.**

Jak pokazuje wykres 15 B, potrzebę poprawy nastroju poprzez korzystanie z Internetu negowało dwie trzecie chłopców (64,3%) i ponad połowa dziewcząt – 53,1%.

Podobnie jak wśród uczniów szkół ponadpodstawowych, znaczna część uczniów drugich klas szkół ponadgimnazjalnych miała trudność z udzieleniem jednoznacznej odpowiedzi na to pytanie (22,3% chłopców i 28,2% dziewcząt korzystających z Internetu prawie codziennie).

## 2.2 Problemowe używanie Internetu

### Uczniowie zagrożeni uzależnieniem od Internetu



**Wykres 16:** Odsetki uczniów zagrożonych uzależnieniem od Internetu wśród często korzystających z Internetu. Procentowanie do ogółu badanych.

Wśród osób, które korzystają często z Internetu (tj. prawie codziennie) wyodrębniono te, które spełniają **jednocześnie trzy następujące warunki:**

- przebywają „w sieci” 4 i więcej godzin,
- spędzają czas „w sieci” w godzinach nocnych,
- odczuwają przymus korzystania z Internetu, aby poczuć się lepiej.

**Uczniów spełniających powyższe kryteria zakwalifikowano do grupy zagrożonych uzależnieniem od Internetu.** Jak pokazuje wykres 16, w młodszej grupie – pierwszych klasach szkół ponadpodstawowych – takie osoby stanowią 11,6% badanych. Natomiast wśród uczniów klas drugich szkół ponadgimnazjalnych odsetek ten wynosi 9,9%. Różnica między tymi grupami nie jest istotna statystycznie. Oznacza to, że **uzależnieniem od Internetu zagrożony jest średnio niemal co ósmy uczeń w szkołach ponadpodstawowych oraz niemal co dziesiąty w szkołach ponadgimnazjalnych.**

## 2.3 Wydatki uczniów na gry hazardowe

Odsetki uczniów grających w gry hazardowe przynajmniej raz w miesiącu		
Klasa	Częstość	Procent ważnych
I ponadpodst.	35	3,9%
II ponadgim.	19	2,6%

**Tabela 3:** Odsetki uczniów grających na automatach co najmniej raz w miesiącu

5,5% z nich wydaje jednorazowo na grę 100 zł i więcej

21,1% z nich wydaje jednorazowo na grę 100 zł i więcej

Przedmiotem analiz była także częstotliwość grania przez uczniów na automatach hazardowych (takich, na których można wygrać pieniądze). W taki sposób przynajmniej raz w miesiącu lub częściej spędzał czas stosunkowo niewielki odsetek uczniów – w pierwszych klasach szkół ponadpodstawowych było to 3,9% badanych, zaś w drugich klasach szkół ponadgimnazjalnych – 2,6% uczniów.

Warto zwrócić uwagę na wysokość kwot wydawanych przez grających – jednorazowe wydatki na ten cel w wysokości 100 zł i więcej deklarowała jedna piąta starszych uczniów (21,1% w drugich klasach szkół ponadgimnazjalnych). W młodszej grupie wiekowej odsetek osób wydających tak znaczne kwoty podczas gry na automatach był zdecydowanie niższy – 5,5%.

Z pewnością wszyscy uczniowie, którzy wydają na automaty hazardowe **jednorazowo ponad 100 zł** powinni być objęci oddziaływaniami profilaktycznymi.



### **3. Palenie papierosów**

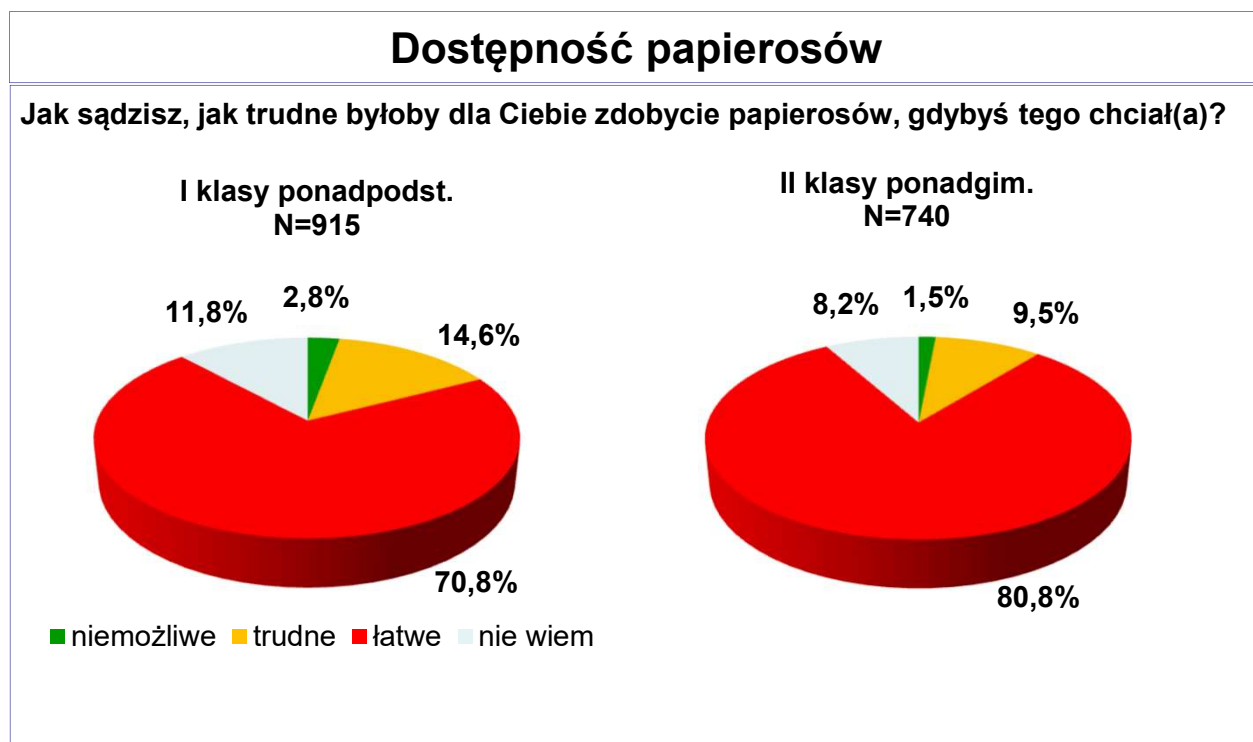
### 3.1 Dostępność tytoniu - w opinii badanych

Poziom dostępności papierosów w ocenie młodzieży, co wydaje się zgodne z oczekiwaniami, zwiększa się wraz z wiekiem badanych. **Siedmiu na dziesięciu uczniów I klas szkół ponadpodstawowych (PP) uważało, że zdobycie papierosów byłoby dla nich łatwe (70,8%).** W poprzednim badaniu przeprowadzonym w 2007 r. podobną opinię wyraziło 78% nastolatków z tej samej grupy wiekowej. Przeciwnego zdania był siódmy uczeń z tej frakcji - 14,6%, a 2,8% wskazało, iż byłoby to niemożliwe.

**W przypadku uczniów II klas szkół ponadgimnazjalnych (PG) niemal 80% uznało, że zdobycie papierosów jest dla nich łatwe (80,9%),** a jedynie co dziesiąty miał przeciwną opinię w tym zakresie (9,5%). 1,5% stwierdziło, że byłoby to niemożliwe.

Stosunkowo wysoki odsetek uczniów I klas PP wskazał odpowiedź „nie wiem”: 11,8%, czyli co ósmy badany z tego rocznika. W przypadku uczniów starszych odsetek ten był nieco niższy i wyniósł 8,2%.

W tym kontekście warto podkreślić, iż sprzedaż wyrobów tytoniowych (podobnie jak napojów alkoholowych) osobom niepełnoletnim jest prawnie zabroniona. **Warto rozważyć możliwość systematycznego monitoringu punktów sprzedaży napojów alkoholowych, w których można również kupować papierosy, opierając się na najbardziej skutecznej w tym zakresie metodzie „tajemniczego klienta”.** Pozwala ona zdiagnozować rzeczywistą skalę zjawiska nieodpowiedzialnej sprzedaży papierosów oraz podejmować szeroko zakrojone działania interwencyjne w oparciu o lokalną koalicję rodziców, pedagogów i innych odpowiedzialnych dorosłych.



**Wykres 17a:** Ocena dostępności papierosów dla młodzieży – klasy I PP i II PG.

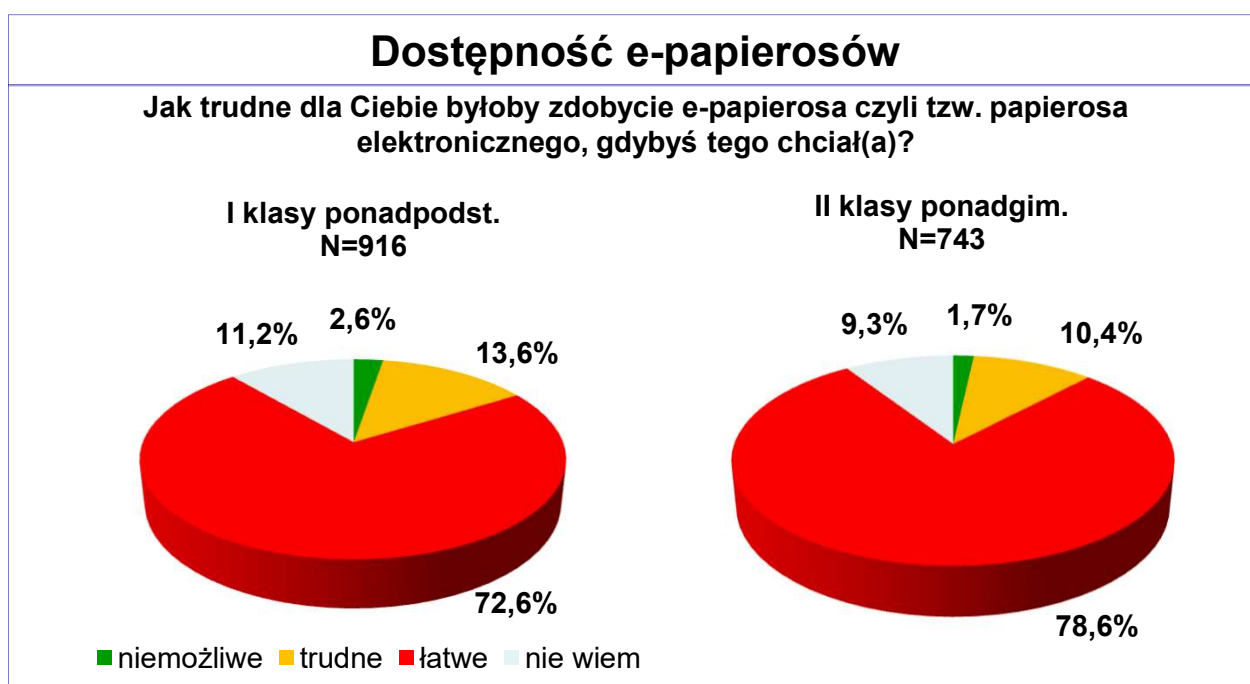
## 3.2 Dostępność e-papierosów - w opinii badanych

Poziom dostępności e-papierosów w ocenie młodzieży, co potwierdzają zebrane dane, nieznacznie zwiększa się wraz z wiekiem badanych. Niemal  $\frac{3}{4}$  uczniów z pierwszych klas szkół PP uważało, że zdobycie e-papierosów byłoby dla nich łatwe (72,6%). W przypadku uczniów drugich klas szkół PG uznało tak 78,6% respondentów.

Co siódmy uczeń I klasy PP (13,6%) stwierdził, iż zdobycie e-papierosów mogłoby być dla nich trudne, a 2,6% uznało, że byłoby to niemożliwe. Z kolei w przypadku starszych uczniów analogiczne odsetki wyniosły 10,4% i 1,7%.

**Badanie z 2007 roku nie uwzględniało kwestii dostępności e-papierosów.**

W tym kontekście warto zwrócić uwagę, iż sprzedaż papierosów elektronicznych (podobnie jak tradycyjnych papierosów i napojów alkoholowych) osobom w wieku poniżej 18 lat jest prawnie zabroniona.



**Wykres 17b:** Ocena dostępności e-papierosów dla młodzieży – klasy I PP i II PG.



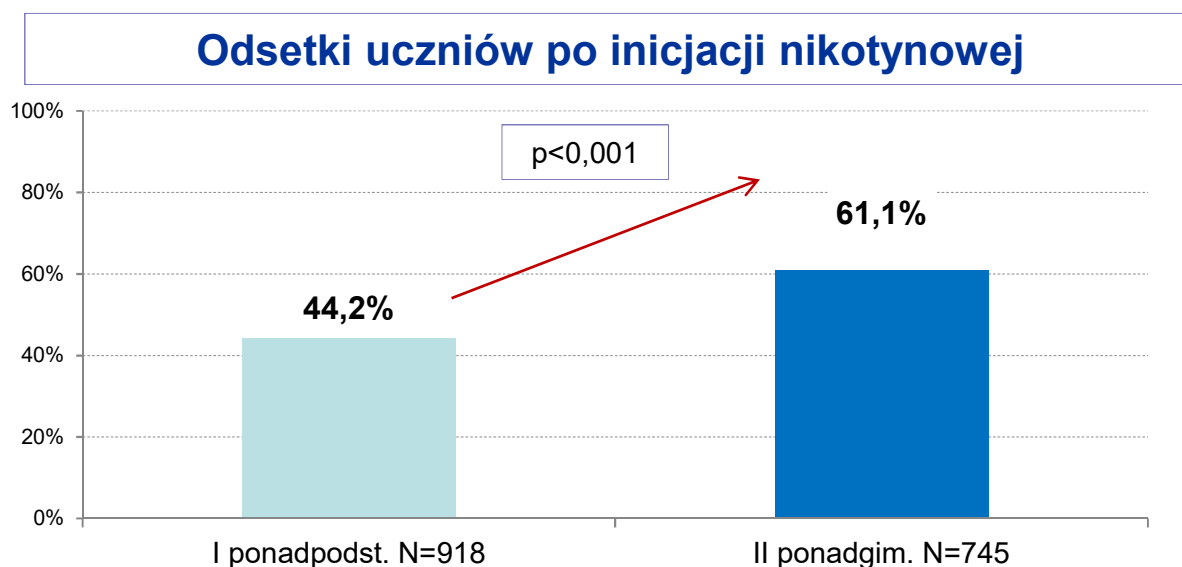
### 3.3 Wiek inicjacji tytoniowej

Analizując wyniki badania możemy stwierdzić, iż **ponad 44% uczniów klas pierwszych ponadpodstawowych – 44,2% oraz sześciu na dziesięciu z drugich szkół ponadgimnazjalnych (61,1%) ma już za sobą inicjację nikotynową.** Różnica ta jest istotna statystycznie, co oznacza, że nasilenie problemu rozpowszechnienia palenia istotnie wzrasta wraz z wiekiem uczniów.

Wśród 15-latków z I klas PP brak doświadczeń z paleniem papierosów zadeklarowało 57,1% dziewcząt i 54,3% chłopców. W starszym roczniku inicjacji nikotynowej nie przeszło jeszcze 38% dziewcząt i 39,8% chłopców. Oznacza to, że **osoby mające za sobą inicjację tytoniową stanowiły wśród dziewcząt I klas ponadpodstawowych 42,9%, a wśród chłopców w tym wieku – 45,7%. W przypadku uczniów drugich klas szkół PG odsetki te były wyraźnie wyższe i wyniosły 60,2% wśród chłopców i 62% w przypadku dziewcząt.**

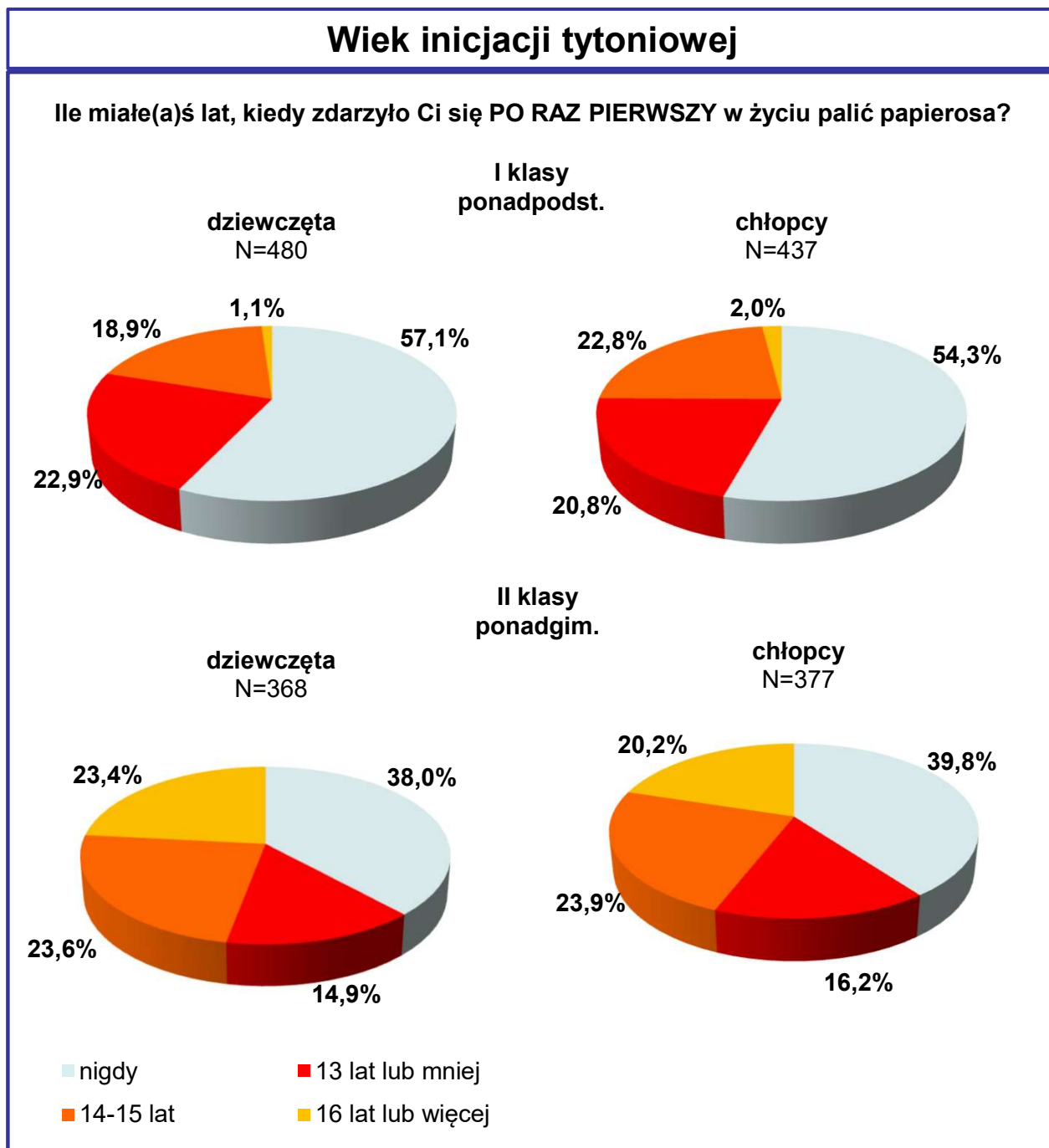
Spośród uczniów I klas PP **co czwarta dziewczyna (22,9%) i co piąty chłopak (20,8%) wypalili pierwszego papierosa w wieku 13 lat lub wcześniej.** W 2007 r. odsetek chłopców i dziewcząt, którzy w tak młodym wieku przeszli inicjację tytoniową był istotnie wyższy – odpowiednio: 37% wśród chłopców i 34% w grupie dziewcząt. Może to świadczyć o spadku popularności palenia papierosów wśród chłopców i dziewcząt w tej grupie wiekowej.

**W populacji uczniów II klas szkół PG co siódma z dziewcząt (14,9%) i co szósty chłopak (16,2%) wypalili pierwszego papierosa w wieku 13 lat lub wcześniej.** Warto podkreślić, iż w poprzednim badaniu z 2007 r. analogiczne odsetki były wyraźnie wyższe – odpowiednio: 28% wśród dziewcząt i 37% w grupie chłopców. **Zmiany te wydają się potwierdzać wspomniany powyżej fakt, iż wiek inicjacji tytoniowej stopniowo zaczyna się podnosić.** W tegorocznym badaniu (2019) średnio co czwarty uczeń (23,6% dziewcząt i 23,9% chłopców) jako czas swojej inicjacji tytoniowej wskazał wiek 14-15 lat. Również co czwarta badana dziewczyna zadeklarowała, że pierwszego papierosa wypaliła mając 16 lat lub więcej (23,4%).



**Wykres 18a: Odsetek uczniów, którzy choć raz palili papierosy. Klasy 1 PP i 2 PG – porównanie (test Chi<sup>2</sup>).**

### 3.3 Wiek inicjacji tytoniowej



**Wykres 19a:** Wiek inicjacji nikotynowej - dziewczęta i chłopcy – klasy I PP i II PG. Z wykresu usunięto odpowiedź „używał, ale nie podał wieku inicjacji” ponieważ nie dotyczyła żadnego z badanych uczniów.

### 3.3 Wiek inicjacji tytoniowej

Do codziennego palenia papierosów w jakimś okresie życia przyznało się 18,3% dziewcząt i 16,5% chłopców będących uczniami I klas szkół ponadpodstawowych. Wśród uczniów klas II szkół ponadgimnazjalnych odsetki te były wyższe i wyniosły odpowiednio 26,8% wśród dziewcząt i 25,9% w populacji chłopców.

W porównaniu do wyników badań z 2007 r. w grupie młodszych dziewcząt odnotowano istotną pozytywną zmianę. Odsetek 15-letnich uczennic deklarujących codzienne palenie papierosów zmniejszył się w okresie minionych 12 lat prawie o 1/3 z 27% w 2007 r. do 18,3% w 2019 r. W grupie chłopców z I klas szkół ponadpodstawowych również odnotowano niższy odsetek codziennie palących uczniów niż w 2007 r. ale różnica ta nie jest istotna statystycznie (w 2019 r. 16,5% zaś w 2007 – 20%).

W starszej grupie badanych uczniów z II klas szkół PG odsetki codziennie palących papierosy są zbliżone do tych, jakie odnotowano w 2007 r.

Podsumowując należy podkreślić, iż odsetek młodzieży codziennie palącej papierosy rośnie wraz z wiekiem badanych, jednak większość uczniów nie ma doświadczeń z codziennym paleniem papierosów. Warto jednocześnie zauważyć, że odsetki palących codziennie wśród tych, którzy przeszli inicjację nikotynową są wysokie.

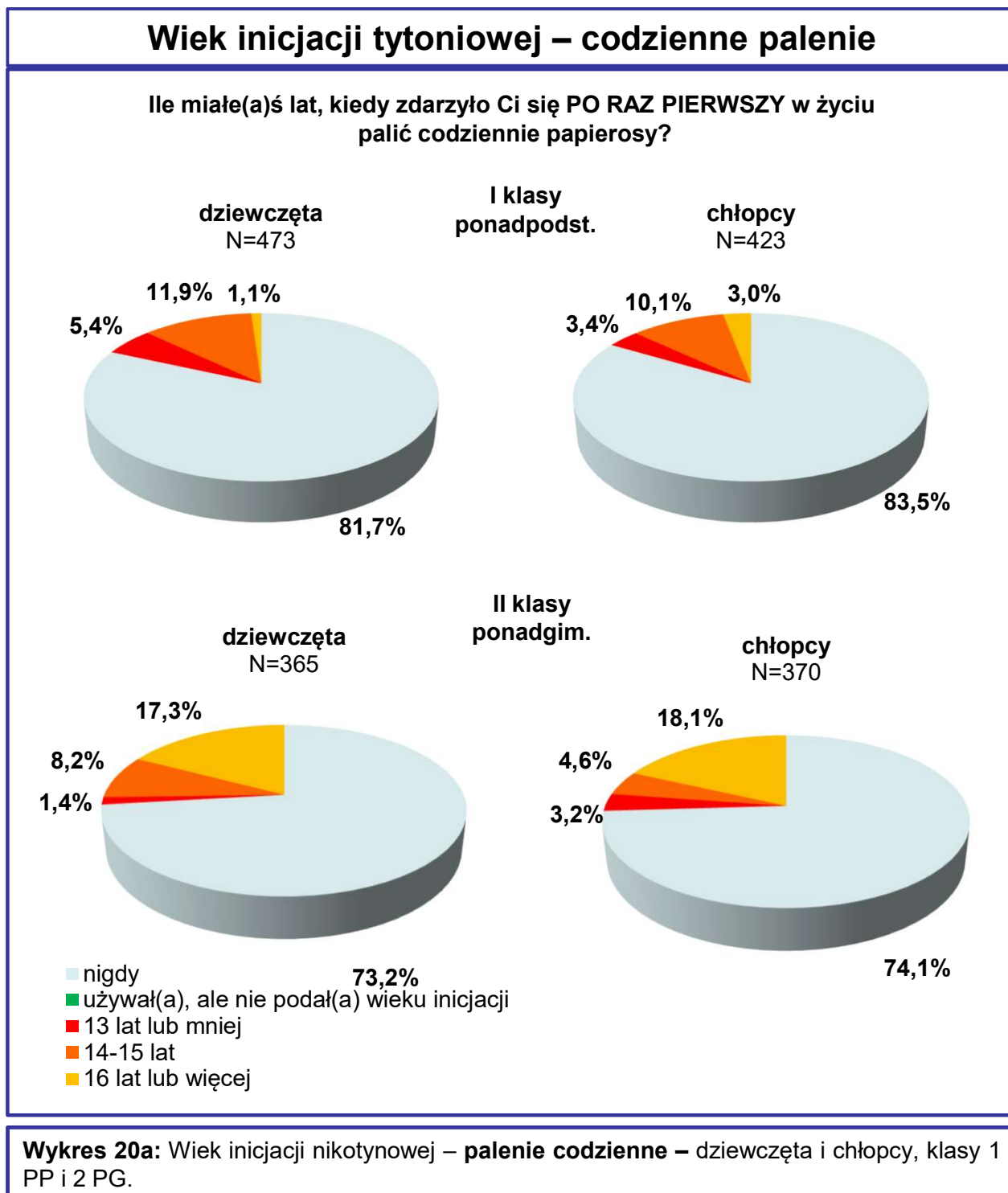
Wśród uczniów z I klas szkół PP pierwsze doświadczenia z codziennym paleniem papierosów w przypadku obu płci miały miejsce przede wszystkim w wieku 14-15 lat (podobnie jak w roku 2007 – w próbie osób palących odsetki uczniów regularnie palących papierosy były najwyższe w tych właśnie przedziałach wiekowych).

Początki codziennego palenia w wieku 14-15 lat zadeklarowało 11,9% dziewcząt i 10,1% chłopców z tego rocznika, a 5,4% dziewcząt i 3,4% chłopców stwierdziło, że zaczęło palić codziennie mając 13 lat lub mniej. W przypadku uczniów z drugich klas szkół ponadgimnazjalnych większość palących deklarowała, że zaczęła palić codziennie w wieku 16 lat lub później – 17,3% dziewcząt i 18,1% chłopców. Inicjację w wieku 14-15 lat deklarowało 8,2% uczennic i 4,6% uczniów z tego rocznika. Natomiast 1,4% dziewcząt i 3,2% chłopców z drugich klas szkół ponadgimnazjalnych zaczęło codziennie palić w wieku 13 lat lub wcześniej.

Ogółem, wśród uczniów w klasach I ponadpodstawowych największą grupę wśród palących codziennie stanowili ci, którzy zaczęli palić w ten sposób w wieku 14-15 lat. W przypadku uczniów klas II ponadgimnazjalnych najwięcej było tych, którzy zaczęli palić codziennie mając 16 lat lub więcej.

Oznacza to, że działania prewencyjne i uświadamiające w tym zakresie powinny być kierowane do uczniów w sposób ciągły, poczynając od najmłodszych roczników.

### 3.3 Wiek inicjacji tytoniowej

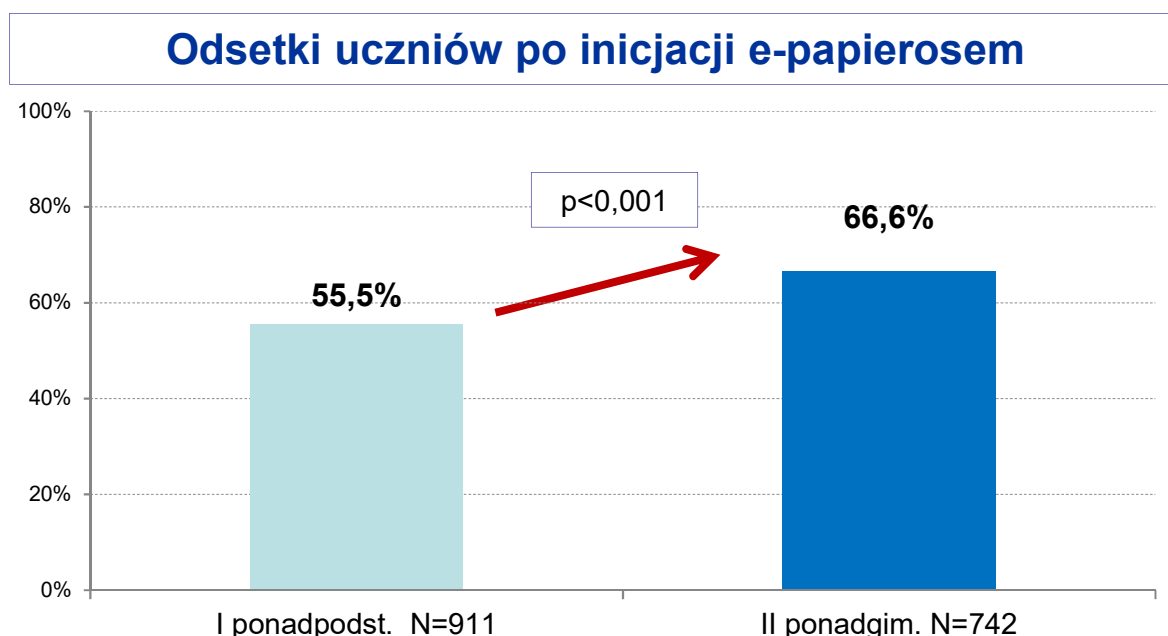


### 3.4 Wiek inicjacji tytoniowej: e-papierosy

Przyglądając się danym możemy stwierdzić, iż ponad połowa uczniów I klas szkół ponadpodstawowych (55,5%) i 2/3 uczniów II klas szkół ponadgimnazjalnych (66,6%) ma już za sobą inicjację w zakresie używania e-papierosów. Różnica ta jest istotna statystycznie, co oznacza, że nasilenie problemu rozpowszechnienia używania e-papierosów wzrasta wraz z wiekiem uczniów.

W grupie 15-latków z I klas szkół PP brak doświadczeń z używaniem e-papierosów zadeklarowała co druga dziewczyna (49,6%) oraz czterech na dziesięciu badanych chłopców (38,9%). Oznacza to, że ponad połowa 15-latków ma już za sobą inicjację e-tytoniową. W grupie uczniów II klas szkół PG odsetki te były nieco niższe. E-papierosów nie próbowało jeszcze 36,7% dziewcząt i 30,2% chłopców. W przypadku uczniów II klas szkół PG odsetki te są jeszcze wyższe. Ponad 2/3 dziewcząt (66,3%) oraz siedmiu na dziesięciu badanych chłopców w tej frakcji wiekowej (17-latkowie) używało już e-papierosów (69,8%).

Spośród uczniów I klas PP co szósta uczennica (16,8%) i co piąty uczeń (19,3%) spróbował pierwszego elektronicznego papierosa w wieku 13 lat lub wcześniej. Mając 14-15 lat inicjację przeszło 32,3% dziewcząt i 37,8% chłopców. W populacji uczniów szkół ponadgimnazjalnych 6,3% dziewcząt i co dziesiąty chłopak (10,4%) spróbowało pierwszego e-papierosa w wieku 13 lat lub wcześniej. 27,4% uczennic i 32,6% uczniów jako czas swojej inicjacji e-tytoniowej wskazało wiek 14-15 lat. Trzy na dziesięć dziewcząt (29,6%) i co czwarty chłopak (26,7%) przyznali, że pierwszego e-papierosa użyli mając 16 lat lub więcej.

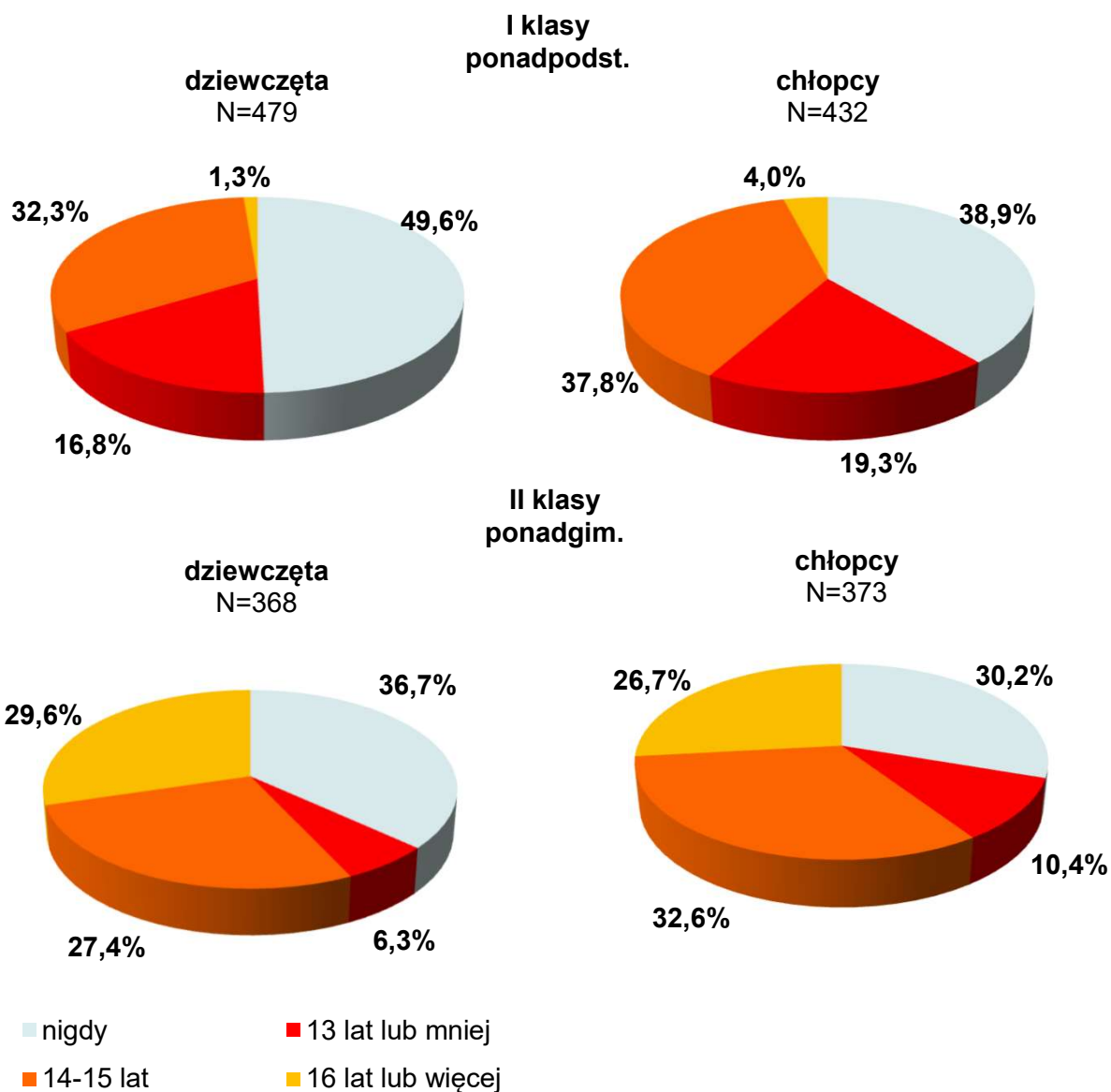


**Wykres 18b: Odsetek uczniów, którzy choć raz użyli e-papierosa. Klasy 1 PP i 2 PG – porównanie (test Chi<sup>2</sup>).**

### 3.4 Wiek inicjacji tytoniowej: e-papierosy

#### Wiek inicjacji tytoniowej: e-papierosy

Ile miałe(a)s lat, kiedy zdarzyło Ci się PO RAZ PIERWSZY w życiu używać e-papierosa?



**Wykres 19b:** Wiek inicjacji nikotynowej (e-papierosy) - dziewczęta i chłopcy – klasy I PP i II PG. Z wykresu usunięto odpowiedź „używał, ale nie podał wieku inicjacji” ponieważ nie dotyczyła żadnego z badanych uczniów.

### 3.4 Wiek inicjacji tytoniowej: e-papierosy

**Do codziennego palenia e-papierosów w jakimś okresie życia przyznała się co siódma dziewczyna (14,4%) i co czwarty chłopak (24,5%) spośród uczniów klas I klas szkół PP.**

Wśród **uczniów II klas szkół ponadgimnazjalnych** odsetki te były nieco wyższe i wyniosły **14,6% i 30,1%**. W 2007 roku nie poruszano kwestii związanych z paleniem papierosów elektronicznych, dlatego w niniejszym raporcie brak porównań w tym zakresie.

**W grupie badanych z I klas szkół PP pierwsze doświadczenia z codziennym używaniem papierosów elektronicznych** miały miejsce przeważnie w **wieku 14-15 lat**. Inicjację e-tytoniową w tym właśnie okresie (14-15 lat) zadeklarowało 8,2% dziewcząt i 17,8% chłopców, a 4,7% dziewcząt i 3,2% chłopców stwierdziło, że codziennie zaczęło palić e-papierosy mając 13 lat lub mniej.

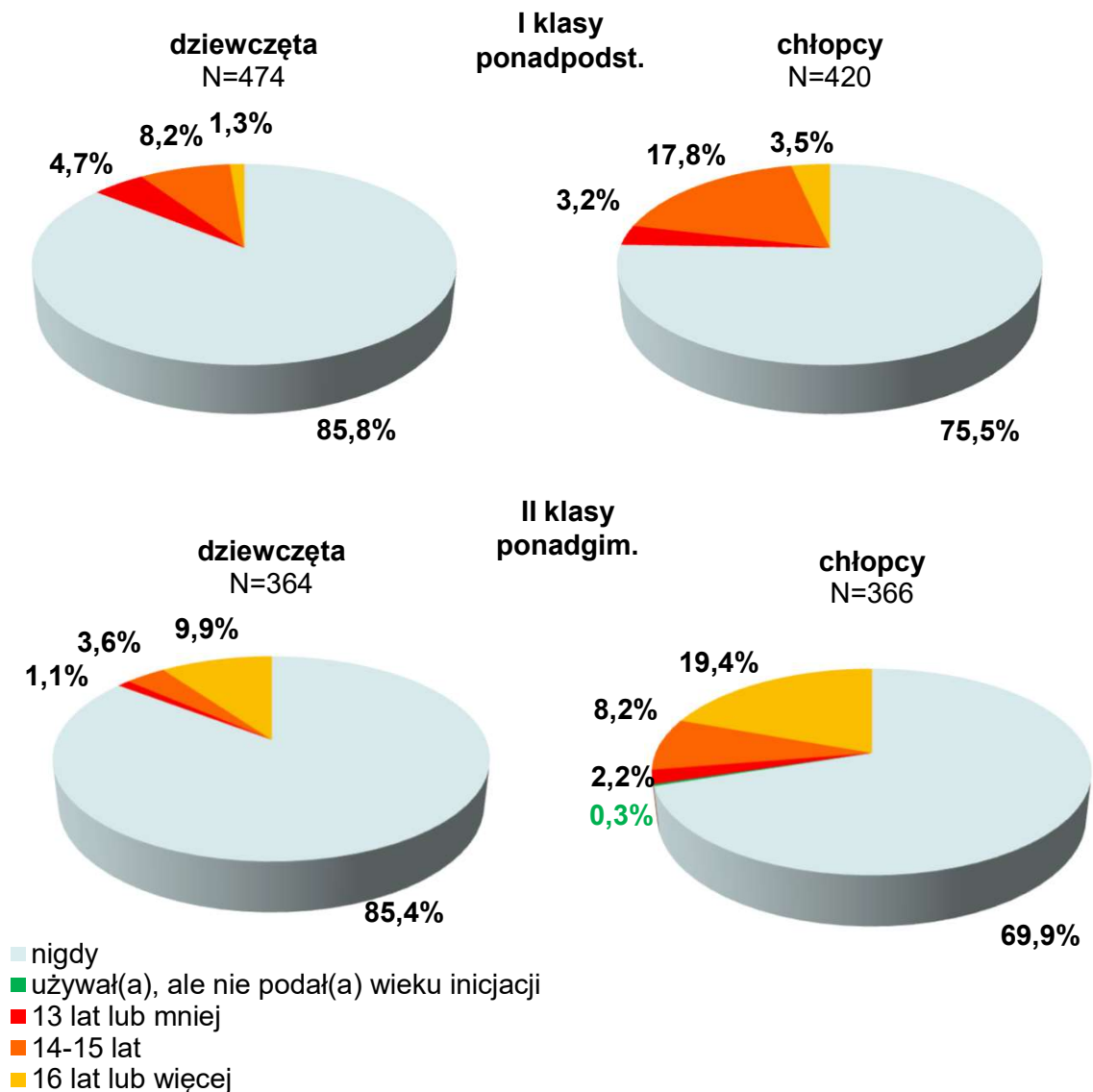
W przypadku **uczniów z II klas szkół ponadgimnazjalnych większość palących deklarowała, że zaczęła codziennie używać e-papierosów w wieku 16 lat lub później** – 9,9% dziewcząt i 19,4% chłopców. Inicjację w wieku 14-15 lat deklarowało około 3,6% uczennic i 8,2% uczniów z tego rocznika. Natomiast 1,1% dziewcząt i 2,2% chłopców z drugich klas szkół PG zaczęło palić e-papierosy w wieku 13 lat lub wcześniej.

**Ogółem, wśród 15-latków największą grupę wśród palących codziennie e-papierosy stanowili ci, którzy zaczęli palić codziennie w wieku 14-15 lat. W przypadku uczniów drugich klas ponadgimnazjalnych najwięcej było tych, którzy zaczęli palić codziennie mając 16 lat lub więcej.**

### 3.4 Wiek inicjacji tytoniowej: e-papierosy

#### Wiek inicjacji tytoniowej: e-papierosy – codzienne palenie

Ile miał(a)ś lat, kiedy zdarzyło Ci się PO RAZ PIERWSZY w życiu zacząć/ęłaś używać codziennie e-papierosy?



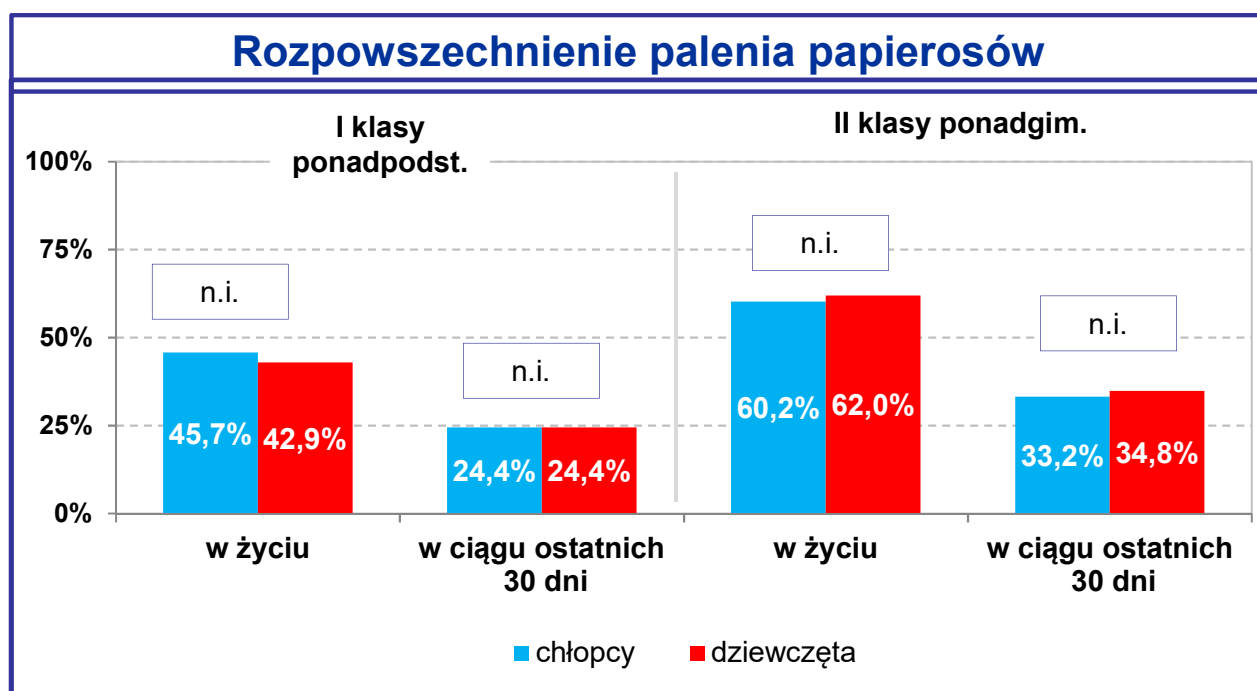
**Wykres 20b:** Wiek inicjacji nikotynowej (e-papierosy) – palenie codzienne – dziewczęta i chłopcy, klasy 1 PP i 2 PG.



### 3.5. Rozpowszechnienie palenia papierosów

Jak pokazuje wykres 21a, w I klasach szkół ponadpodstawowych (PP) rozpowszechnienie palenia papierosów wśród dziewcząt i chłopców było na zbliżonym poziomie. Zarówno w okresie całego życia, jak i w ciągu ostatnich 30 dni przed badaniem odsetki dziewcząt i chłopców sięgających po papierosy były podobne. Do palenia papierosów kiedykolwiek w swoim życiu przyznało się 45,7% chłopców i 42,9% dziewcząt. Różnica ta nie jest istotna statystycznie. W stosunku do wyników badań z 2007 roku odnotowano istotny spadek odsetka dziewcząt, które kiedykolwiek w życiu paliły papierosy – z 52% w 2007 r. do 42,9% w 2019 r.

Również w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem rozpowszechnienie palenia papierosów wśród 15-letnich uczniów i uczennic z pierwszych klas szkół PP było na takim samym poziomie. W tym okresie palił papierosy co czwarty badany uczeń i uczennica w tym wieku (24,4% i 24,4%). W 2007 r. odsetki często palących 15-latków był na nieco niższym poziomie – 18% wśród chłopców i 24% w grupie dziewcząt.



**Wykres 21a:** Rozpowszechnienie palenia papierosów w życiu i ostatnim miesiącu – wyniki w podziale na płeć – klasy I PP i II PG

	N	
	w życiu	w ciągu ost. 30 dni
I kl. ponadpodst. chłopcy	437	437
I kl. ponadpodst. dziewczęta	480	480
II kl. ponadgim. chłopcy	377	377
II kl. ponadgim. dziewczęta	368	368

### 3.5. Rozpowszechnienie palenia papierosów

W grupie uczniów z II klas szkół ponadgimnazjalnych nie odnotowano istotnych różnic pomiędzy odsetkami palących kiedykolwiek w życiu dziewcząt i chłopców. Tego typu doświadczenia ma sześciu na dziesięciu badanych uczniów (60,2% chłopców i 62% dziewcząt).

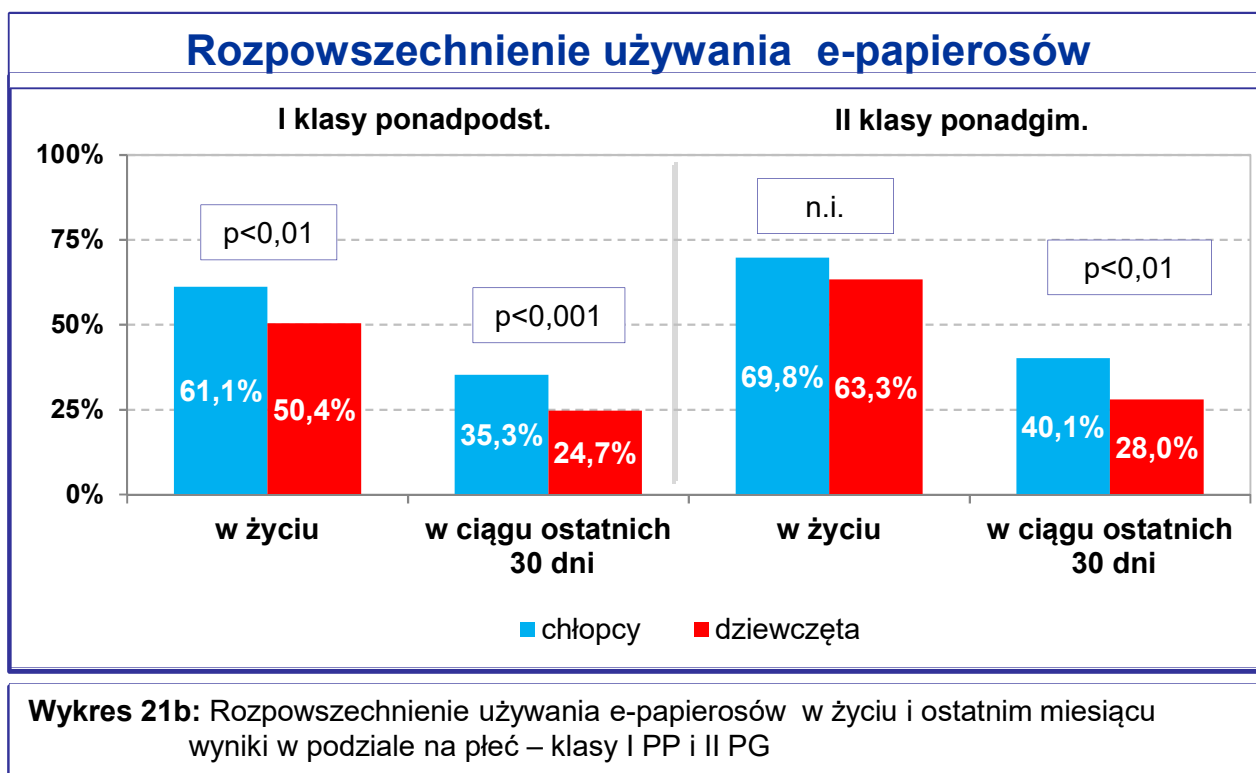
W badaniu przeprowadzonym w 2007 r. odsetki te były podobne i wynosiły odpowiednio: 65% wśród chłopców i 60% w grupie dziewcząt. **Istotne zmiany odnotowano natomiast w kontekście palenia papierosów w okresie ostatnich 30 dni w populacji 17 letnich dziewcząt.** W tegorocznym badaniu do palenia papierosów w ostatnim miesiącu przyznała się co trzecia uczennica II klasy PG (34,8%) a w 2007 r. takie doświadczenia deklarowała co czwarta badana respondentka w tej grupie wiekowej (26%). Różnica ta jest istotna statystycznie.

W 2007 odnotowano także nieco niższy niż obecnie odsetek chłopców z tej grupy wiekowej, sięgających po papierosy w okresie ostatnich 30 dni, jednak różnica ta nie była istotna statystycznie (w 2007 r. – 27% a w 2019 r. – 32,2%).

## 3.6. Rozpowszechnienie używania e-papierosów

Jak pokazuje wykres 21b, e-papierosy są nieco bardziej popularne wśród chłopców niż wśród dziewcząt uczących się w I klasach szkół ponadpodstawowych (PP). Odsetki chłopców deklarujących ich używanie zarówno w okresie całego życia, jak i w czasie ostatnich 30 dni są istotnie wyższe niż odsetki dziewcząt. **Sześciu na dziesięciu badanych uczniów (61,1%) próbowało już e-papierosów a co trzeci (35,3%) sięgał po nie w ostatnim miesiącu przed badaniem.**

W grupie uczniów II klas szkół ponadgimnazjalnych rozpowszechnienie używania e-papierosów w życiu jest jeszcze większe, niż w populacji młodszych kolegów i koleżanek. Prawie 70% chłopców i niemal 2/3 dziewcząt (63,3%) próbowało już e-papierosa. **Warto zwrócić uwagę, że częste używanie papierosów elektronicznych jest istotnie bardziej rozpowszechnione wśród 17 letnich chłopców, niż wśród dziewcząt z tej samej frakcji wiekowej.** W okresie ostatnich 30 dni paliło je czterech na dziesięciu badanych uczniów z II klas bielskich liceów, techników i szkół zawodowych (40,1%) i co czwarta uczennica z tej grupy respondentów (28%).



	N	
	w życiu	w ciągu ost. 30 dni
I kl. ponadpodst. chłopcy	437	437
I kl. ponadpodst. dziewczęta	479	479
II kl. ponadgim. chłopcy	377	377
II kl. ponadgim. dziewczęta	368	368

### 3.7 Ocena rozpowszechnienia palenia papierosów wśród przyjaciół

Zaledwie 8,8% dziewcząt i 10,5% chłopców uczących się w I klasach szkół PP nie miało w swoim najbliższym otoczeniu (wśród przyjaciół) osób palących papierosy. W przypadku uczniów drugich klas szkół ponadgimnazjalnych wskaźnik ten był jeszcze niższy i wyniósł 6,3% wśród dziewcząt i 4,6% wśród chłopców.

W roku 2019 wśród 15-letnich uczniów z I klas szkół PP prawie 1/3 dziewcząt (29,9%) i co piąty chłopak (21,2%) zadeklarowało, że większość lub wszyscy z ich przyjaciół palą papierosy. Również co trzecia badana w tej populacji uczennica (32,3%) przyznała, że po papierosy sięga sporo jej przyjaciół. 29% badanych bielskich 15-latek wskazało, że ma tylko kilku przyjaciół palących papierosy.

Nieco inaczej wygląda to w grupie 15-letnich chłopców. Co piąty badany uczeń w tej frakcji wiekowej (21,2%) stwierdził, że wśród jego przyjaciół wszyscy lub większość pali papierosy, 31,8% badanych zadeklarowało, że robi to sporo przyjaciół, a 36,5% - że kilku.

Wśród uczniów II klas szkół ponadgimnazjalnych trzy na dziesięć dziewcząt (28,8%) i co czwarty chłopak (25,3%) wskazywało, że papierosy pali większość lub wszyscy z ich przyjaciół.

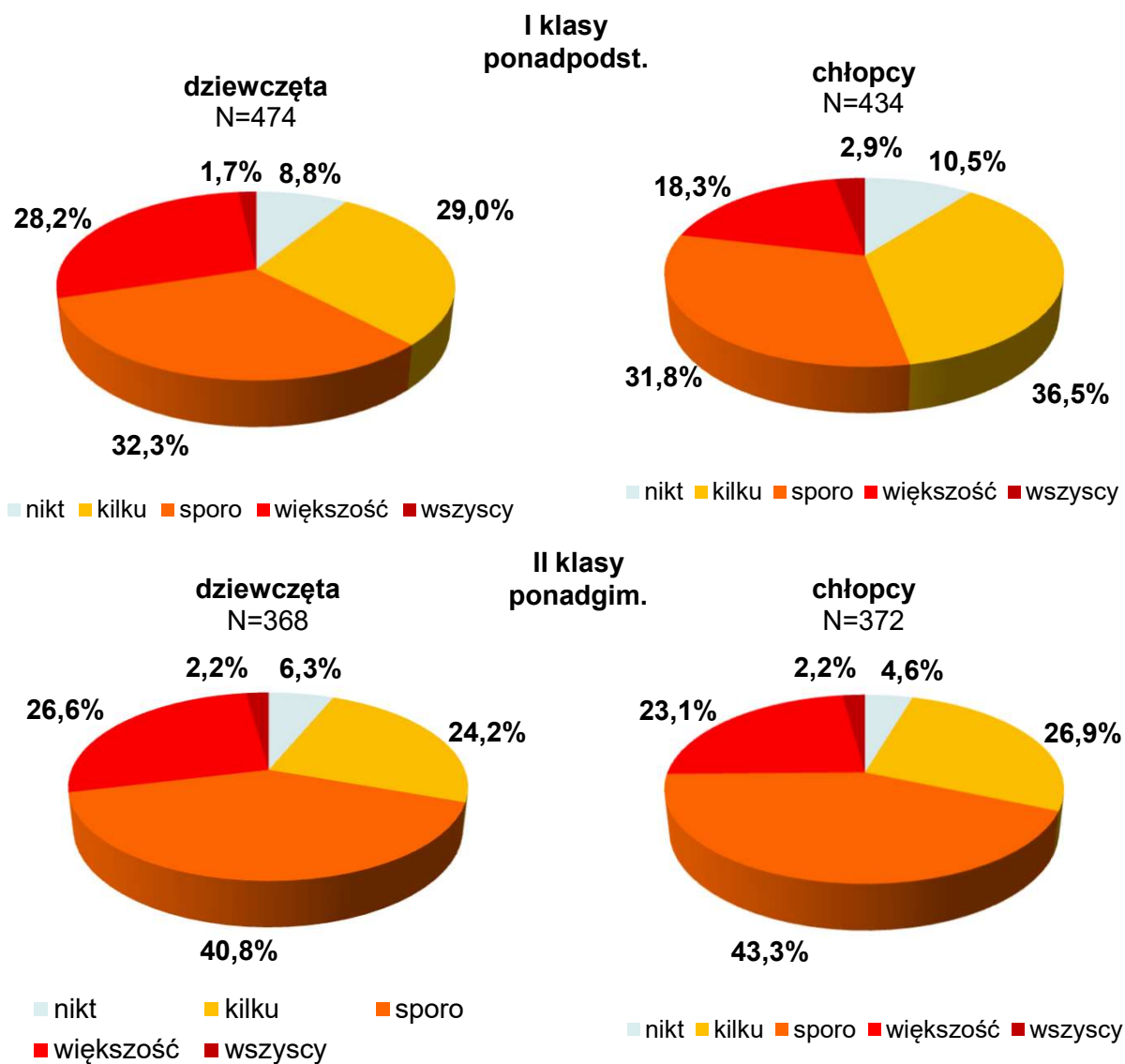
Ponad 40% badanych uczniów z bielskich szkół ponadgimnazjalnych zadeklarowało, że wśród ich przyjaciół jest sporo palaczy (40,8% - dziewcząt i 43,3% chłopców).

Wyniki sugerują, że presja rówieśnicza na podejmowanie inicjacji nikotynowej oraz palenie papierosów może być istotną przyczyną podejmowania przez młodzież tych ryzykownych zachowań.

### 3.7 Ocena rozpowszechnienia palenia papierosów wśród przyjaciół

#### Rozpowszechnienie palenia papierosów wśród przyjaciół

Według Twojej oceny, ilu Twoich przyjaciół pali papierosy?



**Wykres 22:** Ocena rozpowszechnienia palenia papierosów wśród przyjaciół/znajomych – klasy I PP i II PG, wyniki w podziale na płeć.

### 3.8 Częstotliwość i poziom natężenia palenia papierosów w okresie ostatnich 30 dni

Deklarowana przez badanych częstotliwość palenia papierosów w okresie ostatnich 30 dni przed przeprowadzeniem badania była stosunkowo wysoka i wskazuje, iż część spośród nastolatków to **regularni palacze**.

**Wskaźnikiem nałogowego palenia**, przyjętym na potrzeby przedstawianego badania jest **6 lub więcej papierosów wypalanych dziennie**. W grupie uczniów I klas szkół PP taką ilość papierosów dziennie wypala **6,2% badanych – 7,5% chłopców i 5,5% dziewcząt**. W starszej kohorcie odsetek ten jest wyższy i wynosi **8,3%**. W tej grupie badanych nałogowo pali co dziewiąty chłopak (**10,9%**) i co osiemnasta dziewczyna (**5,7%**).

W badaniach zrealizowanych w roku 2007 do nałogowego palenia przyznało się **9% uczennic i 7% uczniów I klas szkół PP**. **Oznacza to, iż w ciągu ostatnich 12 lat o 1/3 zmniejszył się odsetek nałogowych palaczy w populacji uczennic szkół ponadgimnazjalnych (spadek z 9% w 2007 r. do 5,7% w 2019 r.)**.

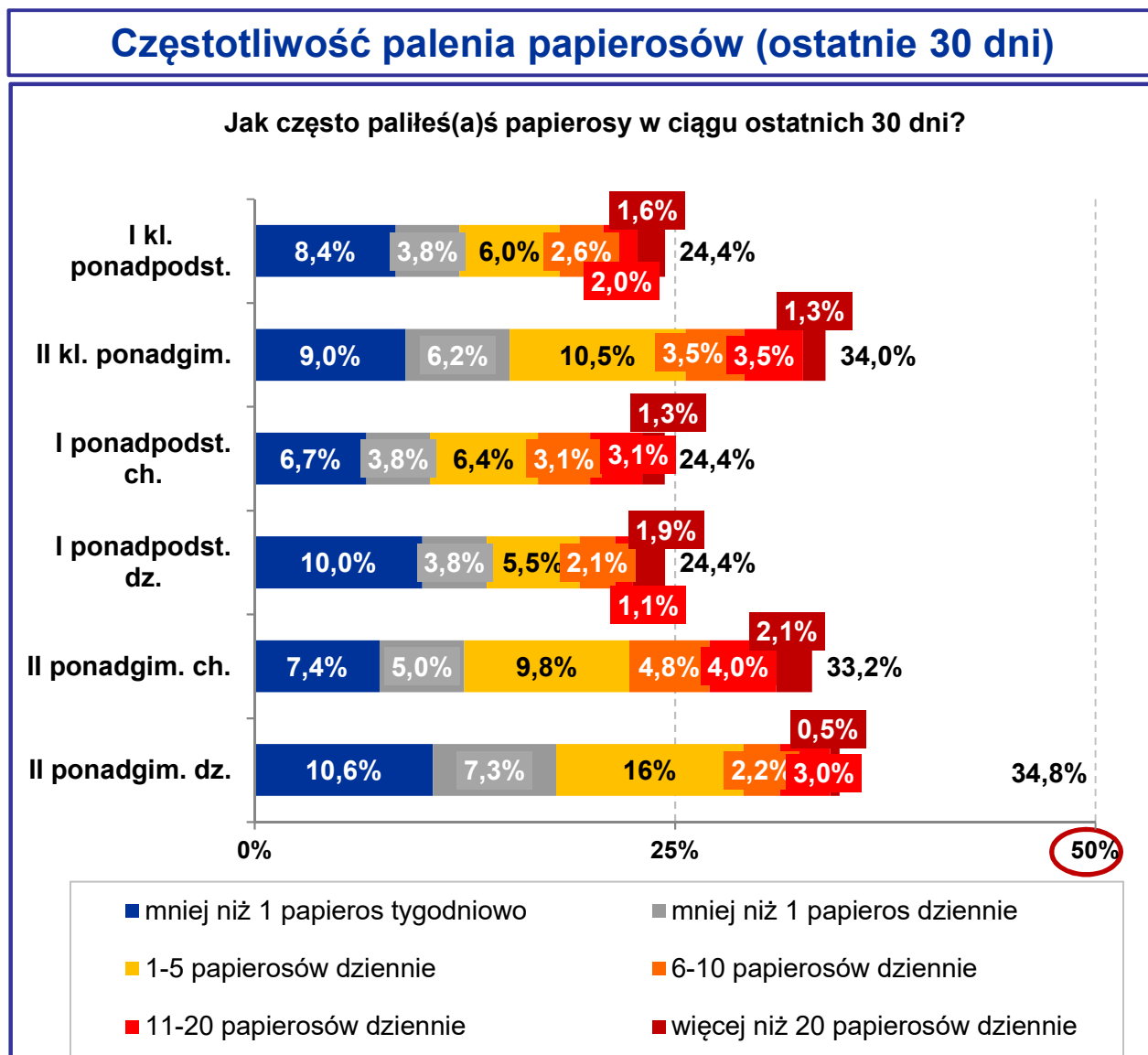
W grupie uczniów II klas szkół ponadgimnazjalnych sześć i więcej papierosów dziennie palił co dziewiąty chłopak (**10,9%**) i prawie **6% dziewcząt**. **Porównując te wyniki do rezultatów badań z 2007 r. nie odnotowano istotnych zmian**. We wspomnianym badaniu w 2007 r. odsetek „nałogowych palaczy” wynosił **8% wśród chłopców i 6,4% w grupie dziewcząt**.

Kolejną frakcję nastolatków palących papierosy możemy określić mianem „**umiarkowanych palaczy**”. Do tej grupy należą ci spośród badanych, którzy przyznali, że **dziennie wypalają od 1 do 5 papierosów**. Takich uczniów było **6% wśród uczniów I klas szkół PP oraz nieco więcej, bo 10,5% wśród uczniów II klas szkół PG**.

Trzecią wyróżnioną grupą są tzw. „**palacze incydentalni**”, którzy **wypalają mniej niż jednego papierosa dziennie**. Ta grupa stanowiła **3,8% w grupie 15-latków ze szkół PP oraz 6,8% w populacji respondentów z II klas szkół ponadgimnazjalnych**. W 2007 roku odsetek „incydentalnych” palaczy wśród 15-latków było prawie identyczny **3%**, a w grupie uczniów 17-letnich ze II klas szkół ponadgimnazjalnych nieco wyższy – **5%**.

**Warto zauważyć, że odsetki wyróżnionych grup palaczy „nałogowych” i „umiarkowanych” rosną wraz z wiekiem badanych.**

### 3.8 Częstotliwość i poziom natężenia palenia papierosów w okresie ostatnich 30 dni



**Wykres 23a:** Częstotliwość palenia papierosów w ciągu ostatnich 30 dni – klasy I PP i II PG.

	N
I kl. ponadpodst.	918
II kl. ponadgim.	745
I kl. ponadpodst. chłopcy	437
I kl. ponadpodst. dziewczęta	480
II kl. ponadgim. chłopcy	377
II kl. ponadgim. dziewczęta	368

### 3.9 Częstotliwość i poziom natężenia używania e-papierosów w okresie ostatnich 30 dni

Deklarowana przez badanych częstotliwość używania e-papierosów w okresie ostatnich 30 dni przed przeprowadzeniem badania była zdecydowanie wyższa, w porównaniu do tradycyjnych papierosów i wskazuje na to, iż część spośród nastolatków to **regularni e-palacze**.

**Wskaźnikiem nałogowego palenia**, przyjętym na potrzeby przedstawianego badania jest **6 lub więcej e-papierosów wypalanych dziennie**. W grupie uczniów I klas PP co dziesiąty (9,7%) wypala taką ilość e-papierosów dziennie. W starszej zbiorowości odsetek ten jest nieco wyższy i wynosi 11%. Oznacza to, że co dziewiąty uczeń z II klas szkół ponadgimnazjalnych jest nałogowym e-palaczem.

**W I klasach PP odsetek regularnych palaczy e-papierosów wśród chłopców jest ponad 2-krotnie wyższy niż w populacji dziewcząt (13,6% vs. 6%). W grupie uczniów II klas szkół ponadgimnazjalnych 6 i więcej e-papierosów dziennie palił co szósty uczeń (15,5%) oraz 6,5% uczennic.**

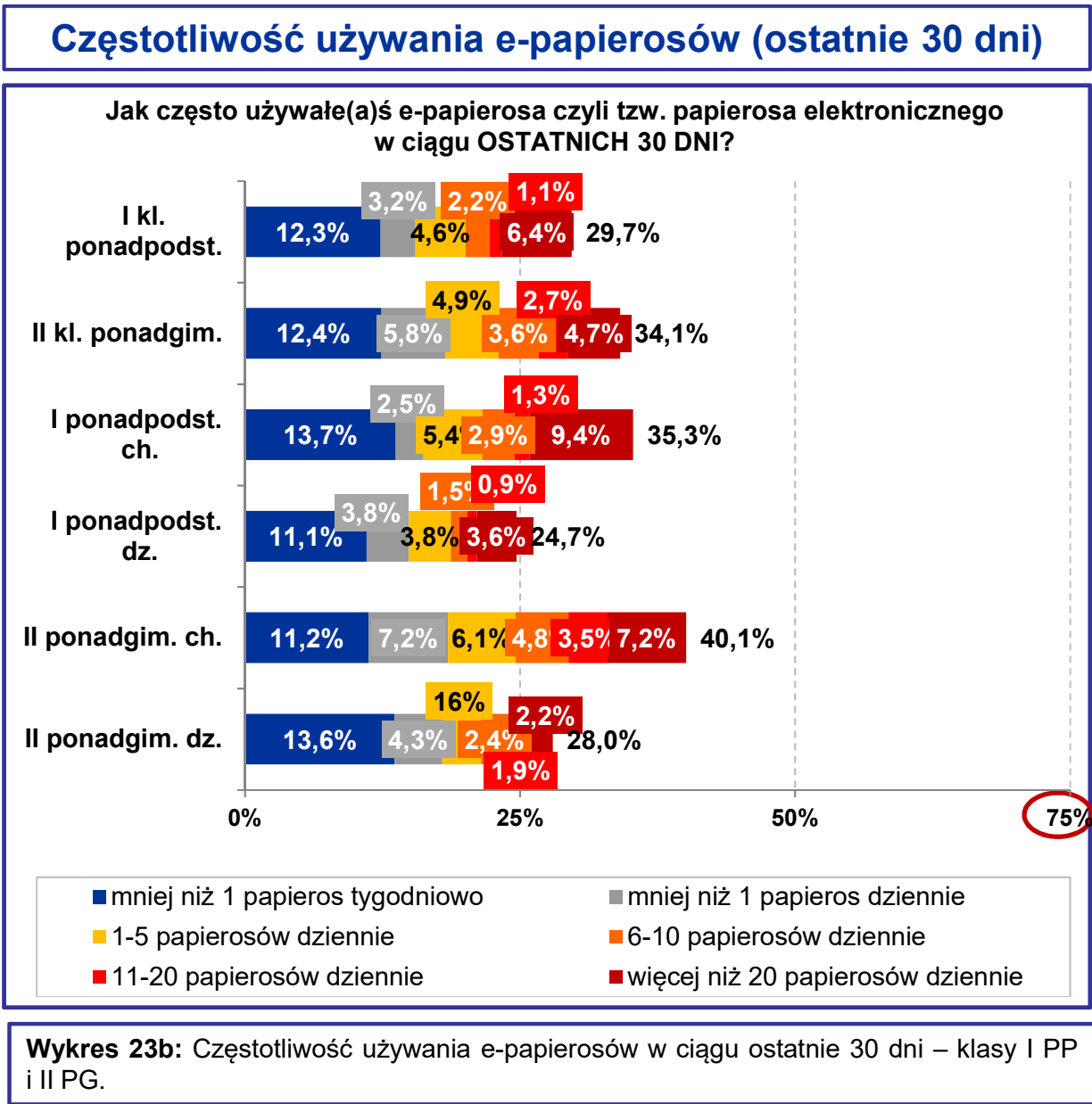
Kolejną frakcję nastolatków palących e-papierosy możemy określić **mianem „umiarkowanych palaczy”**. Do tej grupy należą ci spośród badanych, którzy przyznali, że **dziennie wypalają od 1 do 5 e-papierosów**. Takich uczniów było 4,6% wśród „pierwszoklasistów” ze szkół ponadpodstawowych (15-latków) oraz 4,9% w grupie uczniów II klas szkół ponadgimnazjalnych. Wyższy odsetek deklarował palenie papierosów tradycyjnych (6% i 10,5%).

Trzecią wyróżnioną grupą są tzw. **„palacze incydentalni”, którzy wypalają mniej niż jednego e-papierosa dziennie**. Ta grupa stanowiła 3,2% uczniów I klas szkół PP i 5,8% w grupie respondentów z II klas szkół PG.

**Warto zauważyć, że odsetki palaczy „regularnych” są w obu frakcjach wiekowych wyższe wśród chłopców, niż wśród dziewcząt.**



### 3.9 Częstotliwość i poziom natężenia używania e-papierosów w okresie ostatnich 30 dni



	N
I kl. ponadpodst.	911
II kl. ponadgim.	742
I kl. ponadpodst. chłopcy	432
I kl. ponadpodst. dziewczęta	479
II kl. ponadgim. chłopcy	374
II kl. ponadgim. dziewczęta	368

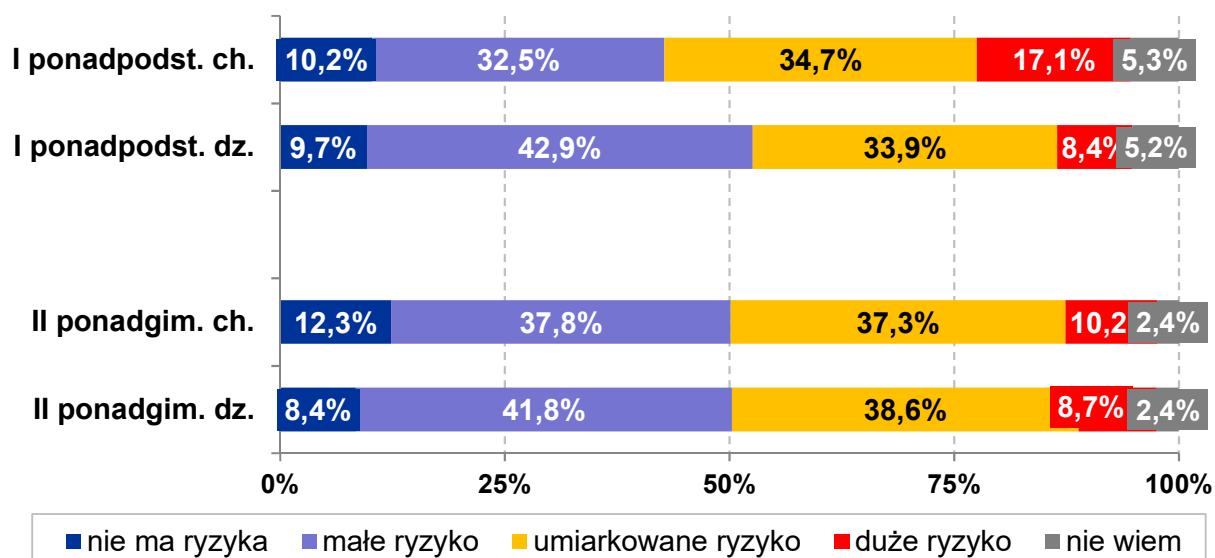
### 3.10 Ocena ryzyka związanego z paleniem tytoniu

Analizując wyniki badania można stwierdzić, iż znaczna część uczniów obu badanych frakcji wykazywała skłonność do **bagatelizowania zagrożeń związanych z paleniem tytoniu od czasu do czasu**. Czterech na dziesięciu ankietyowanych chłopców i ponad połowa dziewcząt w grupie 15-latków i co drugi badany uczeń i uczennica ze starszej frakcji badanych (17-latków) - twierdziła, iż w takim przypadku **ryzyko związane z paleniem papierosów jest małe lub nie ma go w ogóle**. Takiej odpowiedzi udzieliło 42,7% 15-letnich chłopców z I klas szkół PP i 52,6% dziewcząt. W drugich klasach szkół ponadgimnazjalnych odsetki te wyniosły odpowiednio 50,1% i 50,2%.

Co trzeci chłopiec i dziewczyna uczący się w I klasie PP był zdania, iż palenie papierosów od czasu do czasu niesie za sobą **umiarkowane ryzyko**. Wśród uczniów drugich klas szkół ponadgimnazjalnych odsetki te były nieznacznie wyższe (37,3% i 38,6%). **Przekonanie o wysokim stopniu ryzyka związanym ze sporadycznym paleniem tytoniu** wyraził co szósty uczeń I klasy PP (17,1%) i tylko co dwunasta uczennica (8,4%). W klasach drugich szkół ponadgimnazjalnych taką opinię wyraził średnio co dziesiąty badany chłopak (10,2%) i niecałe 9% dziewcząt.

#### Ryzyko związane z paleniem tytoniu

Jak bardzo, Twoim zdaniem, ludzie ryzykują, że sobie zaszkodzą (zdrowotnie, albo w inny sposób), jeśli palą papierosy od czasu do czasu?



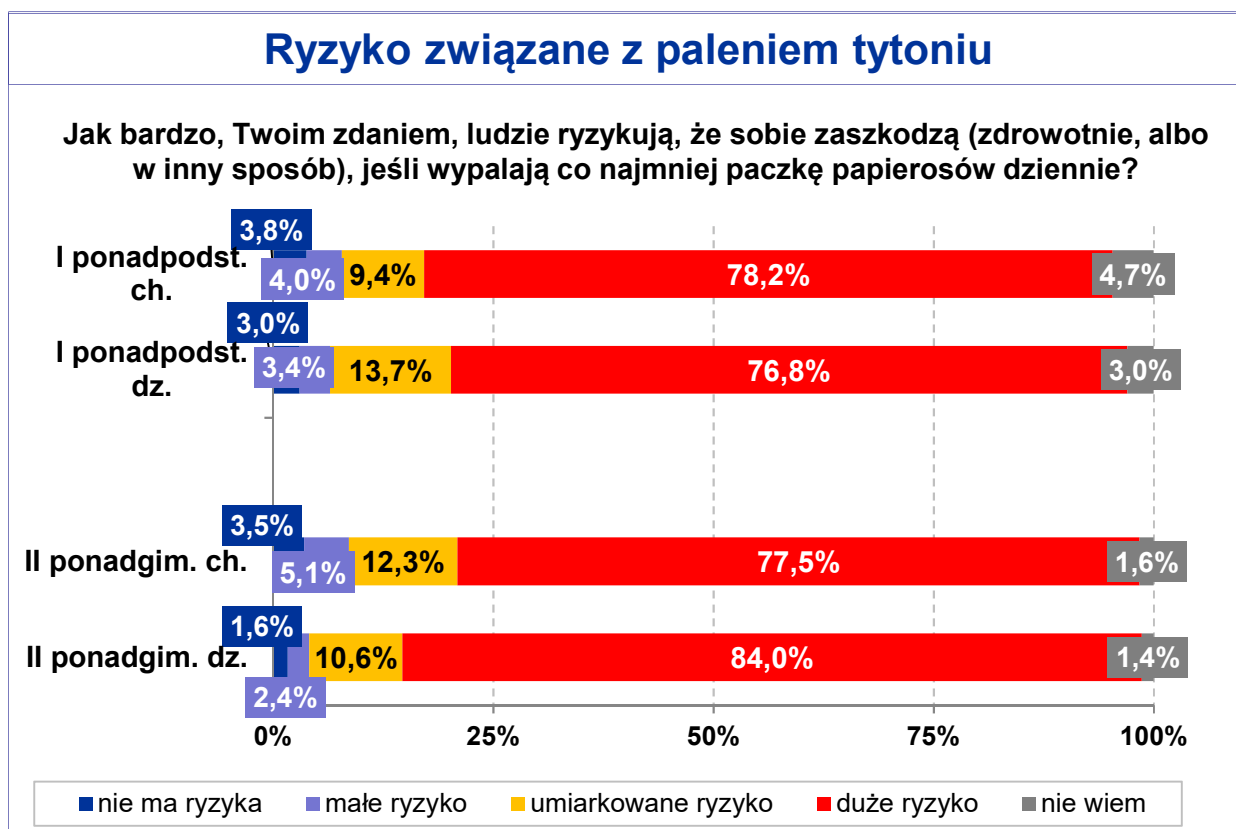
Wykres 24: Ocena ryzyka związanego z paleniem papierosów od czasu do czasu – klasy I PP i II PG.

	N		N
I kl. ponadpodst. chłopcy	436	II kl. ponadgim. chłopcy	373
I kl. ponadpodst. dziewczęta	475	II kl. ponadgim. dziewczęta	368

## 3.10 Ocena ryzyka związanego z paleniem tytoniu

Osoby palące dziennie co najmniej paczkę papierosów, w opinii badanych nastolatków ryzykują znacznie bardziej niż palący od czasu do czasu. **Wysoki poziom ryzyka** związany z takim stylem palenia częściej podkreślają zarówno dziewczęta, jak i chłopcy w obu badanych frakcjach.

Prawie 80% dziewcząt i ponad 70% chłopców – w obu grupach wiekowych uważa, że palenie co najmniej paczki papierosów dziennie niesie za sobą duże ryzyko. Co dziesiąty uczeń gimnazjum (10,3%) i 8% w starszym badanym roczniku jest przeciwnego zdania i twierdzi, że w takim przypadku ryzyko jest małe lub nie ma go wcale. Wśród dziewcząt odsetki tych, które bagatelizują ryzyko związane z codziennym paleniem paczki papierosów są nieco niższe i wynoszą odpowiednio: 5,2% w gimnazjach i 3,6% w szkołach ponadgimnazjalnych.



**Wykres 25:** Ocena ryzyka związanego z paleniem co najmniej paczki papierosów dziennie – klasy I PP i II PG.

	N
I kl. ponadpodst. chłopcy	436
I kl. ponadpodst. dziewczęta	475
II kl. ponadgim. chłopcy	373
II kl. ponadgim. dziewczęta	368



## **4. Picie napojów alkoholowych przez młodzież**

## 4.1 Ocena dostępności alkoholu - w opinii badanych

Decydujące znaczenie w kwestii oceny dostępności napojów alkoholowych dla młodzieży mają postawy dorosłych, przede wszystkim sprzedawców alkoholu i rodziców. Istotny wpływ na możliwość kupna alkoholu przez niepełnoletnich nastolatków mają także lokalne samorządy. To do nich należy monitorowanie przestrzegania prawa, które – co warto podkreślić - zabrania sprzedaży alkoholu osobom poniżej 18. roku życia. Jak pokazują badania prowadzone metodą "tajemniczego klienta", polskie miasta bardzo różnią się od siebie w kwestii sprzedaży alkoholu nieletnim. W poważnym stopniu na te różnice wpływają systematyczne i konsekwentne działania kontrolne oraz szkolenia sprzedawców i pracowników sektora HoReCa, w szczególności pubów, klubów i dyskotek. Warto także wspomnieć o potencjalnym partnerze pozarządowym, który w tym zakresie może być cennym wsparciem i uzupełnieniem lokalnych działań, tj. **Ogólnopolskim Stowarzyszeniu "RoPSAN – Rodzice Przeciwko Sprzedaży Alkoholowi Nieletnim ([www.ropsan.pl](http://www.ropsan.pl))**.

Postrzegana przez uczniów dostępność napojów alkoholowych zwiększa się wyraźnie wraz z wiekiem badanych osób. W ocenie uczniów, dostępność **piwa** dla młodzieży szkolnej w obydwu grupach jest w Bielsku-Białej bardzo wysoka. 68,7% uczniów I klas szkół ponadpodstawowych uważało, że zdobycie piwa byłoby dla nich łatwe, natomiast tylko niecałe 6% sądziło, że byłoby to niemożliwe. W drugich klasach szkół ponadgimnazjalnych, tj. wśród 17/18-latków, niemal 85% uczniów stwierdziło, że piwo byłoby dla nich łatwo dostępne, a zaledwie 1,3% (jeden uczeń na stu) uznało, że jego zdobycie byłoby dla nich niemożliwe. Z badań realizowanych w roku 2007 wynika, że piwo było łatwo dostępne dla średnio 79%% młodszych uczennic i uczniów oraz 89% dziewcząt i chłopców ze szkół ponadgimnazjalnych.

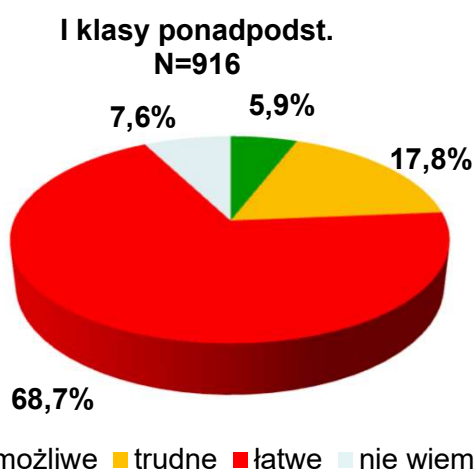
Według uczniów pierwszych klas szkół ponadpodstawowych **wino** byłoby dla nich trudniej dostępne niż piwo. Zdobycie **wina** byłoby łatwe w opinii 55,4% z nich, natomiast 7,5% uczniów w tej grupie wiekowej uznało, iż byłoby to niemożliwe. W drugich klasach szkół ponadgimnazjalnych dostępność wina jest wyraźnie częściej oceniana jako łatwa. Taką opinię wyraziło 77% uczniów, przy czym tylko 1,8% uznało, że zdobycie wina byłoby dla nich niemożliwe. Z badań zrealizowanych w roku 2007 wynika, że średnio 65% uczniów młodszych i 82% starszych postrzegało wówczas wino jako trunek łatwo dostępny.

Według badanych uczniów **wódka** byłaby dla nich nieco trudniej dostępna niż wino. Połowa uczniów pierwszych klas szkół PP uznała, że byłoby to dla nich łatwe (50,6%). Za niemożliwe uznał jej zdobycie co ósmy badany (13,3%) a co czwarty stwierdził, że byłoby to trudne (25,3%). W opinii respondentów z drugich klas szkół PG łatwość zdobycia wódki była podobna, jak w przypadku wina – 72,3% uczniów. 16,9% uczniów stwierdziło, że zdobycie wódki byłoby dla nich trudne a niecałe 4%, że niemożliwe. Wyniki badań zrealizowanych w roku 2007 są podobne - wódka była wówczas bardzo łatwo dostępna dla 54% gimnazjalistów oraz dla 71% uczniów szkół PG.

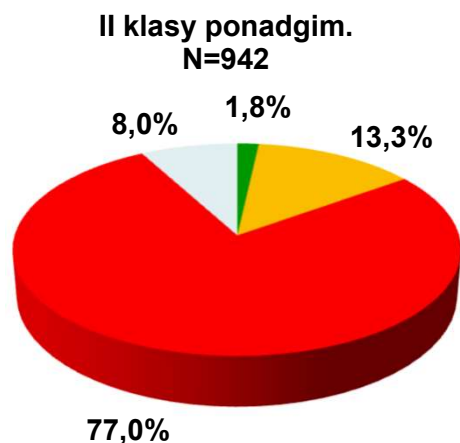
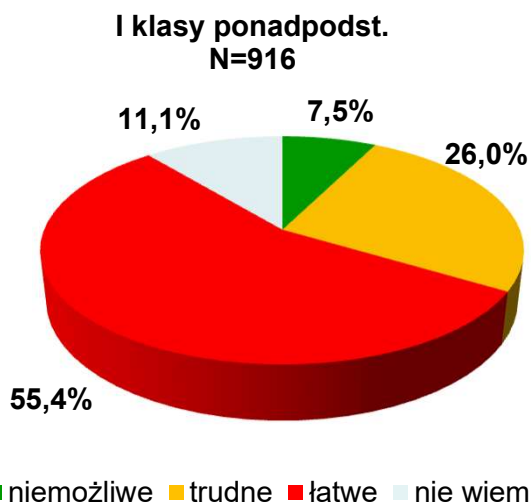
## 4.1 Ocena dostępności alkoholu - w opinii badanych

### Dostępność piwa i wina

Jak sądzisz, jak trudne byłoby dla Ciebie zdobycie PIWA, gdybyś tego chciał(a)?



Jak sądzisz, jak trudne byłoby dla Ciebie zdobycie WINA, gdybyś tego chciał(a)?

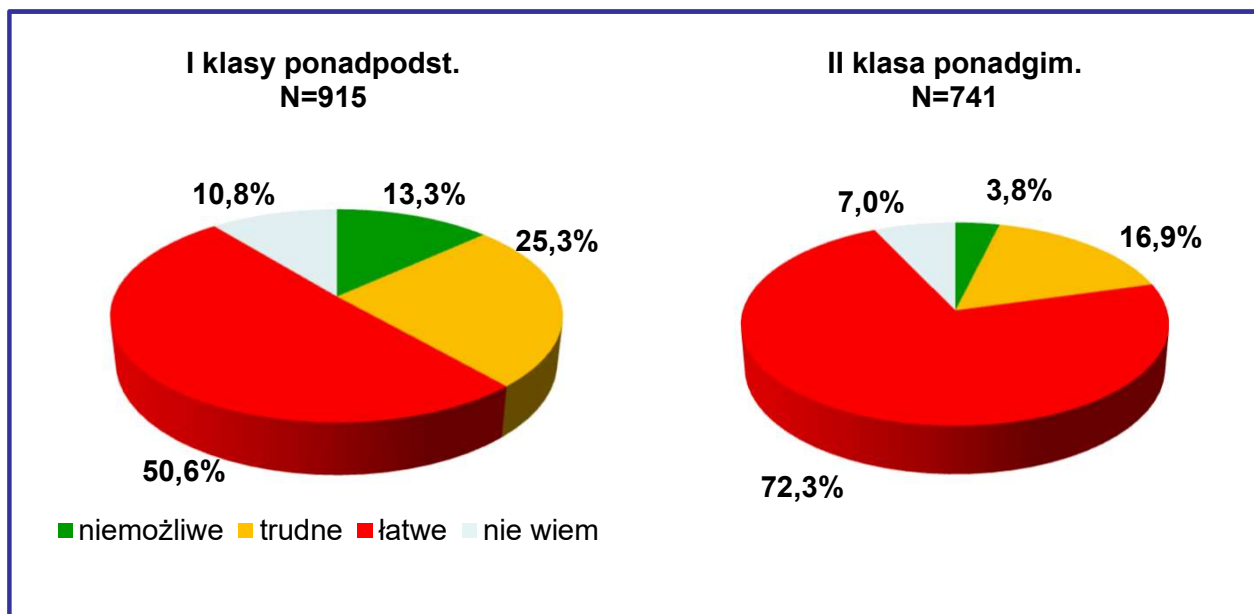


Wykres 26: Ocena dostępności piwa i wina – klasy I PP i II PG.

## 4.1 Ocena dostępności alkoholu - w opinii badanych

### Dostępność wódki

Jak sądzisz, jak trudne byłoby dla Ciebie zdobycie WÓDKI, gdybyś tego chciał(a)?



Wykres 27: Ocena dostępności wódki – klasy I PP i II PG.

## 4.2 Wiek inicjacji alkoholowej

Jednym z kluczowych celów programów profilaktycznych realizowanych w szkołach jest zahamowanie procesu obniżania się wieku inicjacji alkoholowej. Na podstawie różnych badań zrealizowanych w Polsce (m.in. E. Stępień, A. Frączek, 1992 oraz A. Zieliński i J. Sierosławski, 2002) określono średni wiek inicjacji alkoholowej wśród polskiej młodzieży na poziomie 14-15 lat. Należy podkreślić, iż rzetelna ocena zmian, jakie następują w tym zakresie jest możliwa dopiero po przeprowadzeniu kilku pomiarów, dlatego szczególnie ciekawe pod tym względem będą porównania z wynikami kolejnych badań, za kilka lat.

**Piwo było najbardziej popularnym napojem alkoholowym wśród badanych nastolatków.** Spośród uczennic pierwszych klas szkół ponadpodstawowych przynajmniej raz w życiu piło je 63,1%, wśród chłopców odsetek ten był nieco wyższy i wyniósł 66,7%. Wśród uczniów starszego rocznika odsetki te kształtowały się na jeszcze wyższym poziomie: piwo piło 82,4% dziewcząt oraz 81,5% chłopców (różnica nie jest istotna statystycznie). Również w 2007 roku był to najpopularniejszy trunek wśród badanych nastolatków, przy czym odsetki uczniów sięgających po piwo istotnie wyższe. W młodszej grupie badanych (15-latków)  $\frac{3}{4}$  uczniów (zarówno chłopców, jak i dziewcząt) przyznało się do picia piwa – 73% dziewcząt i 76% chłopców. **Porównując wyniki obu badań – z 2007 i 2019 r. – możemy zauważyć wyraźny spadek rozpowszechnienie picia tej grupie badanych – w 2019 r. odsetki te wyniosły odpowiednio: 63,1% wśród dziewcząt i 66,7% w grupie chłopców.**

**Niewielkie zmiany odnotowano również w grupie chłopców ze starszej frakcji badanych uczniów czyli 17-latków ze szkół PG. Odsetek pijących piwo zmniejszył się w tej grupie z 87% (2007) do 81,5% (2019).** Wśród dziewcząt z tej frakcji wiekowej nie odnotowano żadnych zmian - 83% (2007) do 82,4% (2019).

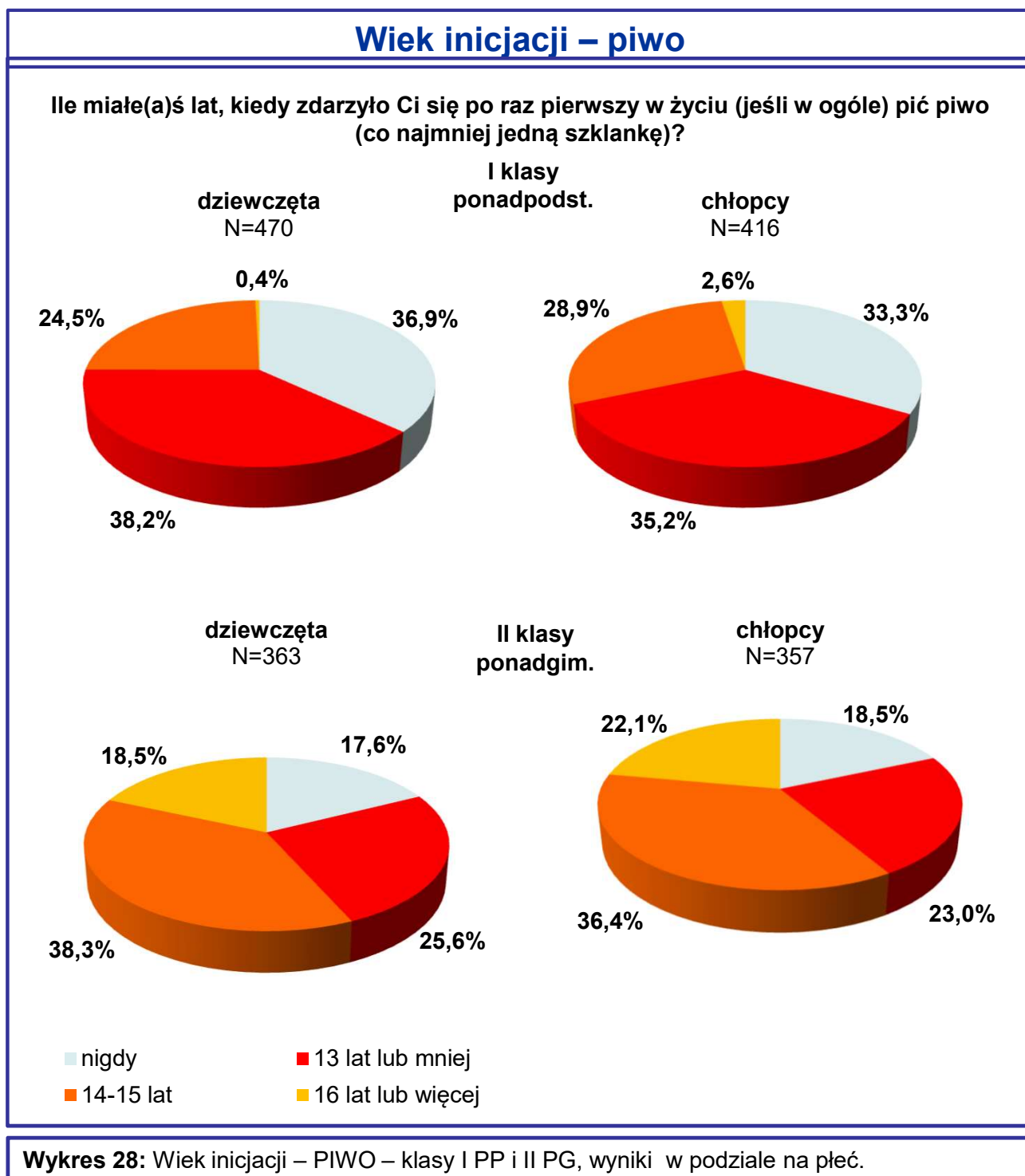
**Niemal czworo na dziesięcioro uczniów I klasy PP – 38,2% dziewcząt oraz 35,2% chłopców po raz pierwszy piło piwo w wieku 13 lat lub mniej.** Mniej więcej co czwarte dziecko z tej grupy wiekowej – 24,5% uczennic i 28,9% uczniów z tej grupy wiekowej po raz pierwszy piło piwo w wieku 14-15 lat.

**W starszej grupie – II klas PG – prawie cztery na dziesięć dziewcząt (38,3%) oraz 36,4% chłopców przeszło inicjację alkoholową w wieku 14-15 lat.** 13 lat i mniej to drugi co do częstości czas na inicjację dla uczniów ze szkół ponadgimnazjalnych. Średnio co czwarta osoba z tej grupy piła po raz pierwszy piwo jako trzynastolatek lub wcześniej (25,6% dziewcząt i 23% chłopców). W wieku 16 lat i więcej do picia piwa przyznał się mniej więcej co piąty badany - 18,5% uczennic i 22,1% uczniów szkół PG.

**Odsetek badanych, którzy nigdy jeszcze nie pili piwa wyraźnie maleje wraz z wiekiem.** W pierwszych I szkół PP nie próbowało jeszcze piwa 36,9% dziewcząt i 33,3% chłopców. W grupie uczniów z II klas szkół PG takich osób było zdecydowanie mniej – 17,6% dziewcząt i 18,5% chłopców. **W ciągu ost. 12 lat odnotowano istotny wzrost odsetka 15-letnich chłopców i dziewcząt, którzy nie spróbowali jeszcze piwa – z 25% w 2007 do 35% w 2019.** W tym kontekście należy podkreślić, iż **wszelkie działania profilaktyczne, których celem jest opóźnienie wieku inicjacji alkoholowej młodzieży mają sens tylko wtedy, gdy zostaną podjęte jeszcze w szkole podstawowej, nie później niż w czwartej lub piątej klasie.** Rozpoczynanie tego typu działań w szóstej lub siódmej klasie szkoły podstawowej w przypadku ponad 1/3 starszych uczniów nie ma charakteru uprzedzającego.



## 4.2 Wiek inicjacji alkoholowej



## 4.2 Wiek inicjacji alkoholowej

**Alkopopy, czyli tzw. drinki alkoholowe, zyskały na popularności wśród badanych nastolatków na przestrzeni ostatnich 5-6 lat. Z deklaracji uczniów pierwszych klas szkół ponadpodstawowych wynika, że próbowało ich 34,7% dziewcząt i 28,9% chłopców.** W przypadku uczniów szkół ponadgimnazjalnych deklaracje takie były udziałem aż 58,4% dziewcząt i 44,2% chłopców. W starszej grupie wiekowej, zwłaszcza wśród dziewcząt, alkopopy były więc bardziej popularne niż w młodszej. W porównaniu do wyników badań z 2007 r. warto zauważyć bardzo istotny ponad 2,5-krotny wzrost odsetka 15-letnich dziewcząt, które kiedykolwiek w życiu piły alkopopa – z 13% w 2007 r. do 34,7% w 2019 r. W grupie chłopców również odnotowano istotny, choć wyraźnie niższy wzrost rozpowszechnienia picia ww. napojów przez uczniów – z 20% w 2007 r. do 28,9% w 2019.

Spośród uczennic I klas PP 17,8% po raz pierwszy piło alkopopa w wieku 14-15 lat, nieznacznie mniej, bo 16,5% zadeklarowało, że uczyniło to w młodszym wieku (tj. mając 13 lat lub mniej). W przypadku chłopców było to odpowiednio 12,7% i 14,1%.

W starszej kohorcie młodzieży pierwsze doświadczenia z alkopopami wśród chłopców miało w wieku 14-15 lat 10,8%, a wśród dziewcząt aż 25,6% badanych. W wieku 16 lat i więcej po raz pierwszy alkopopa wypilo 20% młodzieży obu płci z II klas PG. Natomiast w wieku 13 lat lub mniej inicjacji alkoholowej poprzez wypicie alkopopa doświadczyło 13% uczniów i uczennic ze szkół ponadgimnazjalnych.

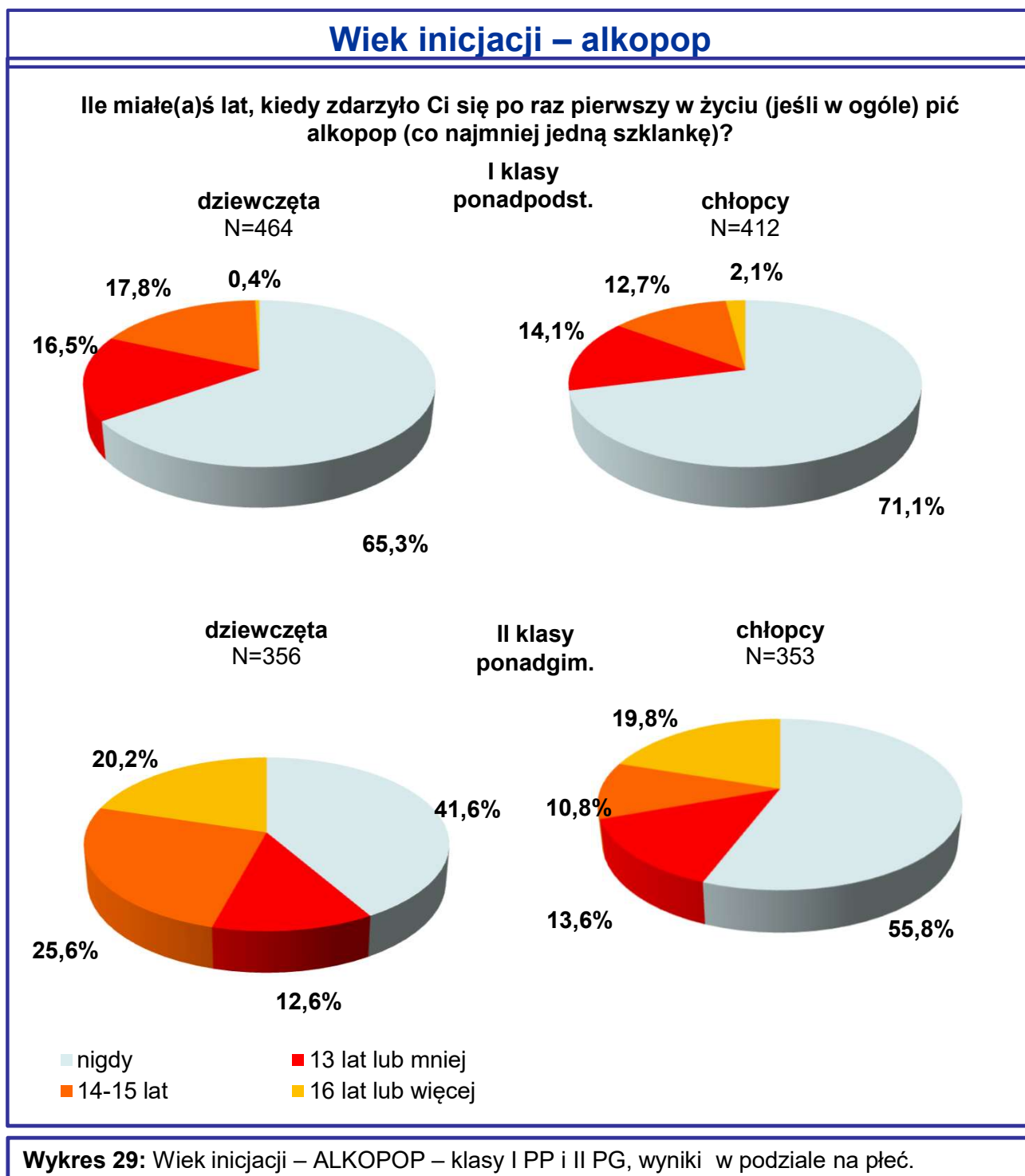
**Wśród nastolatków wino jest zdecydowanie bardziej popularnym napojem alkoholowym niż alkopopy. Do picia wina przyznało się ponad połowa dziewcząt i prawie połowa chłopców uczących się w pierwszych klasach PP** (odpowiednio: 54,3% i 44,7%), zaś w grupie uczniów z drugich klas PG: aż 81,6% dziewcząt i 66,1% chłopców. **Widać większe zainteresowanie tym trunkiem wśród dziewcząt.** W porównaniu do wyników badań z 2007 r. o prawie ¼ zmniejszył się odsetek 15-letnich chłopców, którzy kiedykolwiek w życiu pili wino – z 59% w 2007 r. do 44,7% w 2019 r. Spadek rozpowszechnienia picia wina odnotowano również w starszej grupie badanych chłopców (17-latków). W 2007 r. ponad ¾ spośród nich (76%) kiedykolwiek w życiu piło wino a obecnie (2019) takie doświadczenia ma 2/3 uczniów (66,1%) z tej frakcji badanych.

Nieco ponad ¼ dziewcząt z I klasy PP po raz pierwszy piła wino mając 14-15 lat (27,9%), **nieznacznie tylko mniej (26%) pierwszy kontakt z winem miała w wieku 13 lat lub mniej.** Co czwarty chłopak z tego rocznika (23,7%) stwierdził, że po raz pierwszy pił wino mając 14-15 lat, a co piąty (18,1%) w wieku 13 lat lub mniej.

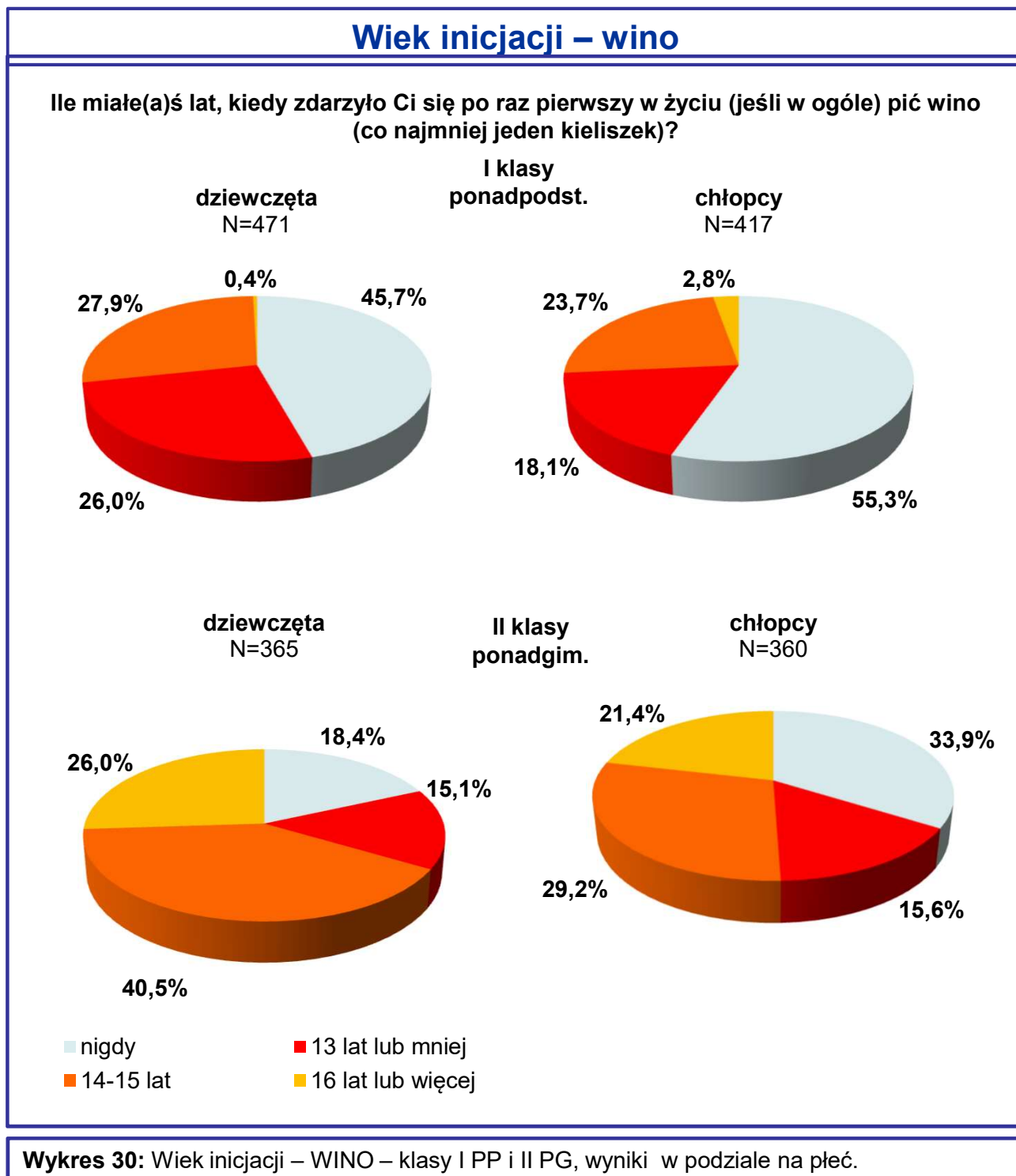
Średnio co szósty uczeń (15,6%) i uczennica (15,1%) drugiej klasy szkoły ponadgimnazjalnej piła wino po raz pierwszy w wieku 13 lat lub wcześniej. **40% dziewcząt i 30% chłopców z tego rocznika inicjację odbyło w wieku 14-15 lat.** Pozostała ¼ dziewcząt (26%) i 1/5 chłopców (21,4%) zadeklarowała, że ich pierwsze picie wina miało miejsce w wieku 16 i więcej lat.

**Wyniki pokazują, że - podobnie jak w przypadku piwa - pierwsze spożycie wina często przypadało na okres nauki w szkole podstawowej lub w gimnazjum.**

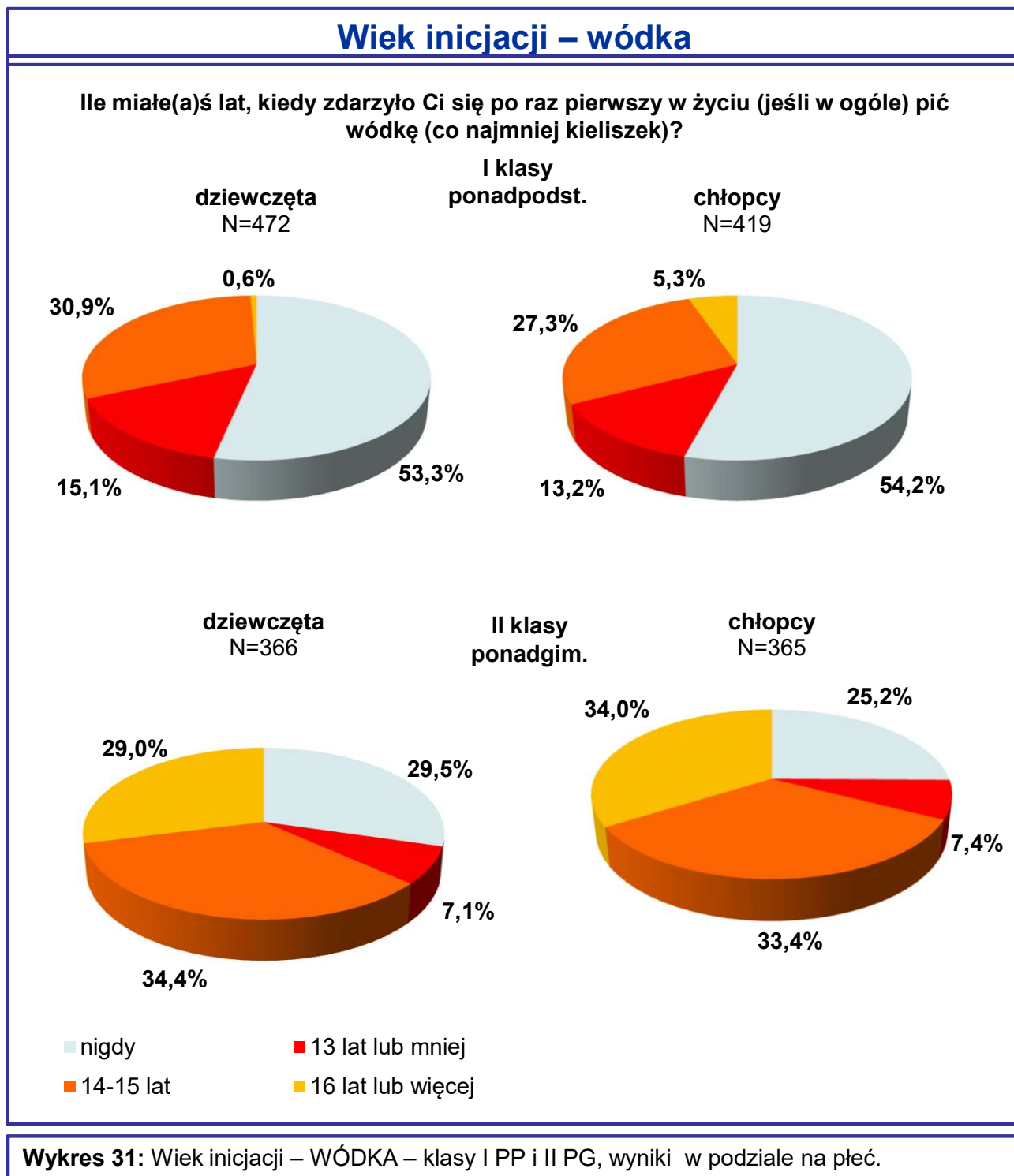
## 4.2 Wiek inicjacji alkoholowej



## 4.2 Wiek inicjacji alkoholowej



## 4.2 Wiek inicjacji alkoholowej



## 4.2 Wiek inicjacji alkoholowej

Prawie połowa dziewcząt i chłopców z I klas szkół ponadpodstawowych przyznała, iż piła już wódkę (46,7% dziewcząt i 45,8% chłopców). Wśród starszych uczniów odsetki te były wyraźnie wyższe i wyniosły odpowiednio: 70,5% dziewcząt i 74,8% chłopców. W przypadku uczniów I klas PP pierwsze spożycie wódki najczęściej miało miejsce w wieku 14-15 lat – tak zadeklarowało 30,9% badanych dziewcząt i 27,3% chłopców.

W przypadku uczniów II klas PG do inicjacji najczęściej dochodziło w wieku 14-15 lat lub 16 lat i więcej. 1/3 dziewcząt oraz chłopców ze starszego rocznika (odpowiednio 34,4% i 33,4%) stwierdziło, że swoje pierwsze doświadczenia z piciem wódki miało w wieku 14-15 lat. Również 1/3 chłopców oraz nieco mniej dziewcząt (odpowiednio 34% oraz 29%) inicjacji picia wódki doświadczyło w wieku 16 lat i więcej.

Warto podkreślić, że znaczący odsetek młodzieży z obydwu grup wiekowych zadeklarował, że pierwsze spożycie wódki miało miejsce w wieku 13 lat lub mniej (w tym: aż 15,1% wśród uczennic i 13,2% wśród uczniów pierwszych klas szkół ponadpodstawowych oraz 7,1% wśród uczennic i 7,4% wśród uczniów ze szkół ponadgimnazjalnych).

Wódka była trzecim pod względem popularności napojem alkoholowym w grupie dziewcząt (po piwie i winie) i drugim w populacji chłopców (po piwie), a jej spożycie było zróżnicowane ze względu na płeć badanych w poszczególnych grupach wiekowych. W 2007 roku zainteresowanie wódką w młodszej frakcji badanych uczniów było istotnie większe niż obecnie. W okresie minionych 12 lat odsetek 15-letnich dziewcząt, które przyznały się do picia wódki kiedykolwiek w życiu zmniejszył się o prawie 12% z 53% w 2007 do 46,7% w 2019. W grupie chłopców z tej frakcji wiekowej spadek ten był jeszcze większy. W stosunku do wyników badań z 2007 r. w roku 2019 odsetek konsumentów wódki w populacji 15-letnich chłopców zmniejszył się o 1/4 - z 60% w 2007 r. do 45,8% w 2019 r.

W grupie starszej młodzieży – zarówno chłopców, jak i dziewcząt – odnotowane zmiany w zakresie rozpowszechnienia picia wódki nie były istotne statystycznie.

	piwo	alkopop	wino	wódka
I klasy ponadpodst. dz.	63,1%	34,7%	54,3%	46,7%
I klasy ponadpodst. ch.	66,7%	28,9%	44,7%	45,8%
II klasy ponadgim. dz.	82,4%	58,4%	81,6%	70,5%
II klasy ponadgim. ch.	81,5%	44,2%	66,1%	74,8%

**Tabela 4:** Odsetki uczennic i uczniów deklarujących, że mają już za sobą pierwsze doświadczenia związane z piciem poszczególnych napojów alkoholowych – w podziale na płeć.

## 4.3 Rozpowszechnienie picia napojów alkoholowych - w życiu oraz w ostatnim roku przed badaniem

Zdecydowana większość ankietowanych uczniów ma już za sobą inicjację alkoholową. Dotyczy to ponad siedmiu na dziesięciu uczniów pierwszych klas szkół ponadpodstawowych (72,4% chłopców i 74,5% dziewcząt) oraz około 90% respondentów ze szkół ponadgimnazjalnych – 87,5% chłopców i 91,6% dziewcząt. Warto zauważyć, iż w 2007 r. odsetki te były nieco wyższe, zwłaszcza w młodszej z frakcji wiekowej (odpowiednio: 87% chłopców i 88% dziewcząt wśród gimnazjalistów oraz 93% chłopców i dziewcząt w grupie uczniów szkół PG).

Do picia alkoholu w okresie 12 miesięcy poprzedzających badanie przyznało się 60,7% chłopców i 62% dziewcząt z I klas PP, a w przypadku starszej frakcji wiekowej – 80,1% uczniów oraz 84,2% uczennic.

**W okresie ostatnich 30 dni przed badaniem spożycie alkoholu zadeklarowała nieco ponad 1/3 młodszych badanych (35,2% u obu płci).**

**W grupie młodzieży uczącej się w II klasach PG odsetek pijących alkohol w ciągu ostatnich 30 dni wyniósł około 60% - 60,2% wśród chłopców i 62,7 wśród dziewcząt.**

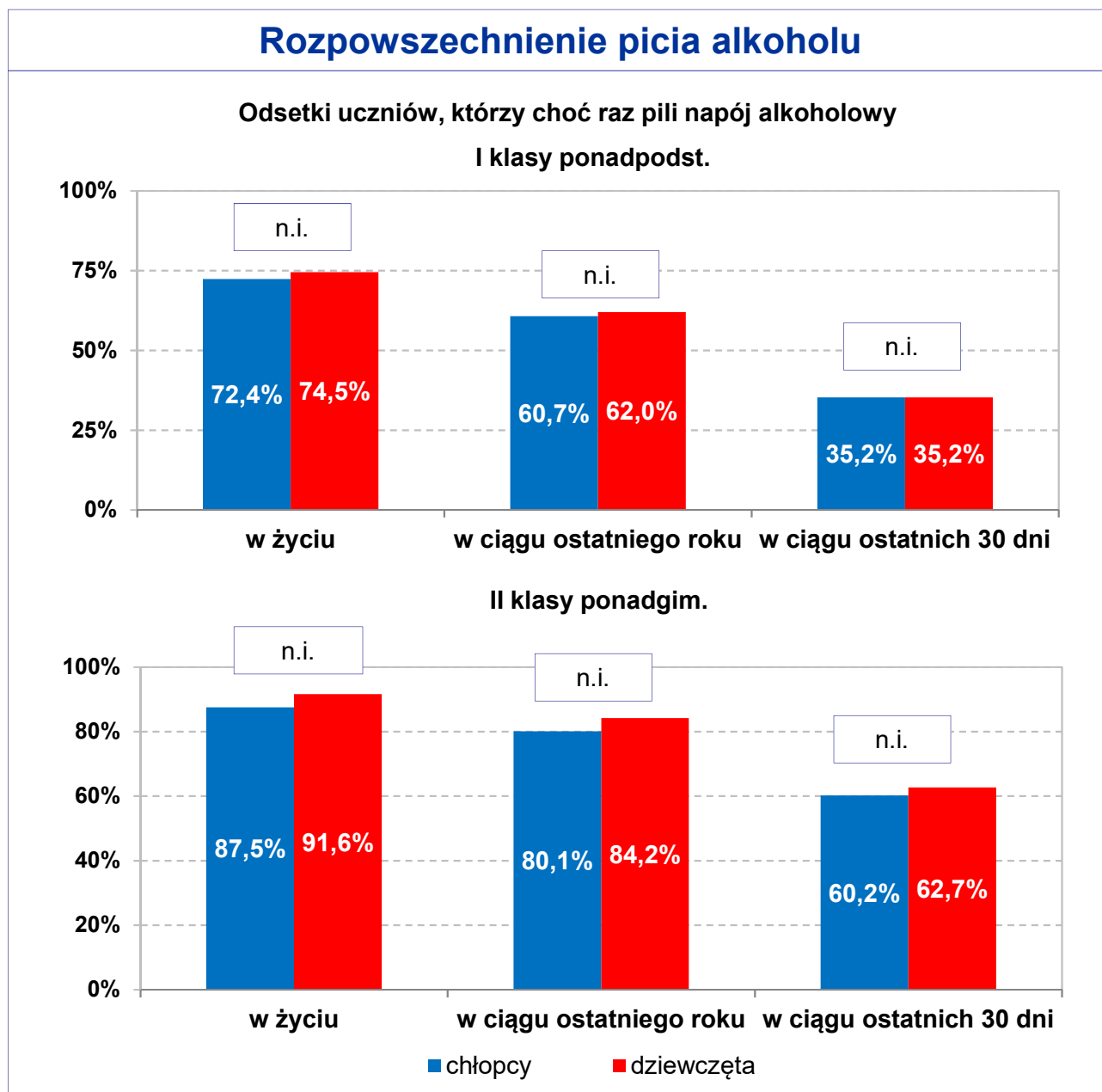
Porównując wyniki tegorocznych badań (2019) do rezultatów uzyskanych w 2007 r. należy zauważyć **istotne zmniejszenie się populacji nastolatków pijących alkohol w okresie ostatniego miesiąca przed badaniem, w obu badanych frakcjach wiekowych.** W młodszej grupie zmniejszył się o około 15 p.p. – z 49%-51% w 2007 r. do 35% w 2019, a w grupie starszych chłopców o prawie 10 p.p. - z 69% w 2007 do 60% w 2019. Wśród starszych dziewcząt różnica jest niewielka, nieistotna statystycznie – z 67% do 63%.

Z punktu widzenia oszacowania rozpowszechnienia picia alkoholu wśród młodzieży interesujące są również **deklaracje badanych na temat tego, ilu z ich przyjaciół pije alkohol** (wykres 33). **Zdaniem 28,2% uczennic z klas I PP alkohol pije większość spośród przyjaciół, a 3,7% uznało, że wszyscy.** Odsetki chłopców z tej grupy wiekowej wskazujących, że pije większość albo wszyscy wyniosły odpowiednio 20,1% oraz 3,6%.

W grupie starszej młodzieży, tj. wśród uczniów drugich klas szkół ponadgimnazjalnych, **około 45% badanych (42,7% chłopców i 47,6% dziewcząt) przyznało, że większość ich przyjaciół sięga po alkohol. Średnio co dziesiąta osoba – 12,8% uczennic i 8,6% uczniów stwierdziło, że robią to wszyscy ich przyjaciele.**

**Zaledwie około 10% młodszych badanych (8,8% dziewcząt i 10,7% chłopców) stwierdziło, że alkoholu nie pije nikt spośród ich przyjaciół. Wśród uczniów drugich klas ponadgimnazjalnych odsetki te są niemal bliskie zera – opinię taką wyraziło jedynie 1,4% dziewcząt i 1,6% chłopców.**

## 4.3 Rozpowszechnienie picia napojów alkoholowych - w życiu oraz w ostatnim roku przed badaniem



**Wykres 32:** Rozpowszechnienie picia alkoholu – klasy I PP i II PG – wyniki w podziale na płeć.

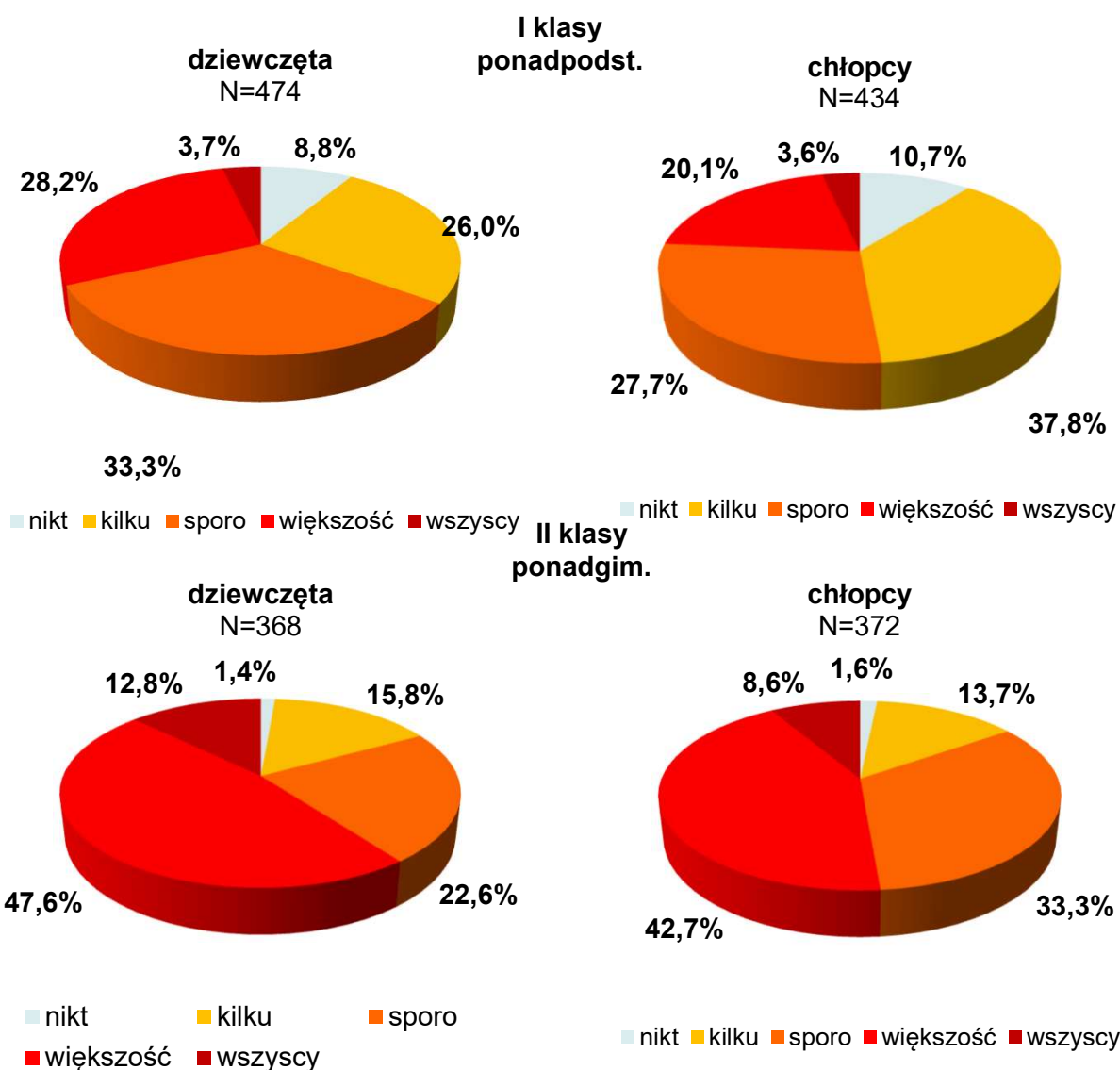
	N
I kl. ponadpodst. chłopcy	425
I kl. ponadpodst. dziewczęta	475
II kl. ponadgim. chłopcy	367
II kl. ponadgim. dziewczęta	367



## 4.4 Ocena rozpowszechnienie picia alkoholu wśród przyjaciół

### Picie alkoholu przez przyjaciół

Według Twojej oceny, ilu Twoich przyjaciół pije napoje alkoholowe (piwo, wino, wódkę, itp.)?



**Wykres 33:** Ocena rozpowszechnienia picia wśród przyjaciół/znajomych – klasy I PP i II PG, wynik w podziale na płeć.

## 4.5 Częstotliwość konsumpcji alkoholu w okresie ostatnich 30 dni

Jak pokazały wcześniejsze analizy, **znacząca część młodzieży uczestniczącej w badaniu piła alkohol w okresie 30 dni poprzedzających badanie.**

W ciągu ostatniego miesiąca przed przeprowadzeniem badania **10 razy lub częściej piło 5,5% młodszych uczniów i 10,7% z klas drugich szkoły ponadgimnazjalnej.**

Wśród uczniów młodszych odsetek chłopców pijących alkohol co najmniej 10 razy był nieco wyższy niż w przypadku dziewcząt (odpowiednio 6,4% vs 4,7%). Wśród uczniów starszego rocznika u obu płci odsetek ten wyniósł 10,6%. **Problem częstego sięgania po alkohol w skali miesiąca dotyczył więc w takim samym stopniu zarówno chłopców, jak i dziewcząt.**

**W ciągu miesiąca poprzedzającego badanie największy odsetek młodzieży pił piwo: tak zadeklarowało 41,1% badanych uczniów z klas I PP i 59,9% uczniów klas II PG (różnica jest istotna statystycznie).** W młodszej kohorcie odsetek pijących piwo dziewcząt jest istotnie statystycznie niższy niż pijących piwo chłopców (odpowiednio 38,1% i 44,7%). W starszej kohorcie badanych nie zanotowano istotnych różnic pomiędzy płciami.

**Drugim najpopularniejszym napojem wśród nastolatków była wódka.** W ciągu 30 dni poprzedzających badanie piła ją **1/4 młodszych uczniów (25,8%) i ponad połowa uczniów drugich klas szkół PG (51,5%).** Pomędzy typami szkół zanotowano istotne statystycznie różnice. W młodszym roczniku rozpowszechnienie spożycia wódki wśród dziewcząt było bardzo podobne, jak w grupie chłopców. **W starszym roczniku istotna różnica pojawia dopiero się w przypadku rozpowszechnienia picia wódki 10 i więcej razy w ciągu ostatniego miesiąca. Z taką częstotliwością po wódkę sięga 1% dziewcząt i niemal 3 razy więcej chłopców (2,7%) z klas drugich szkół ponadgimnazjalnych.**

**Najmniej osób deklarowało picie wina w ciągu ostatnich 30 dni – średnio co piąty uczeń pierwszej klasy PP (19,1%) i co trzeci starszy uczeń ze szkół PG (33,6%).** Dziewczęta z obu grup wiekowych sięgały po wino znacznie częściej od chłopców, zwłaszcza w grupie pijących 1-5 razy w miesiącu (młodsze dziewczęta: 22,2%, młodszy chłopcy: 11,3%, starsze dziewczęta 42,5%, starsi chłopcy 17%).

Wśród starszych dziewcząt wino i wódka cieszą się podobną popularnością – w ciągu ostatnich 30 dni wino piło 48,9% z nich, a wódkę – 49,7%. Starsi chłopcy zdecydowanie preferują wódkę niż wino – wódkę piło w ostatnim miesiącu aż 55,4% z nich, a wino - 19,6%.

**Odsetki osób pijących w ciągu 30 dni przed badaniem były wyższe wśród uczniów drugich klas szkół ponadgimnazjalnych niż wśród uczniów pierwszych klas PP w przypadku każdego z ww. rodzajów alkoholi.**

## 4.5 Częstotliwość konsumpcji alkoholu w okresie ostatnich 30 dni

W analizowanym okresie piwo 10 razy lub częściej (tj. regularnie) piło 6,7% uczniów pierwszych klas szkół ponadpodstawowych i 11,5% uczniów klas drugich szkół ponadgimnazjalnych. W młodszym badanym roczniku regularnie pijących piwo chłopców było nieco więcej niż dziewcząt: 9,5% vs. 4,2% (jednak różnica ta nie jest statystycznie istotna). W starszej grupie badanych różnie między płaciami są jeszcze mniejsze – 10,9% dziewcząt i 12,1% chłopców.

W okresie ostatnich 30 dni przed badaniem regularnie (tj. 10 razy lub częściej) piło wódkę 4% uczniów z I klas PP i 3,3% uczniów II klas PG. W starszym roczniku regularnie pijących wódkę chłopców było więcej niż dziewcząt – 4,4% vs 2,3%.

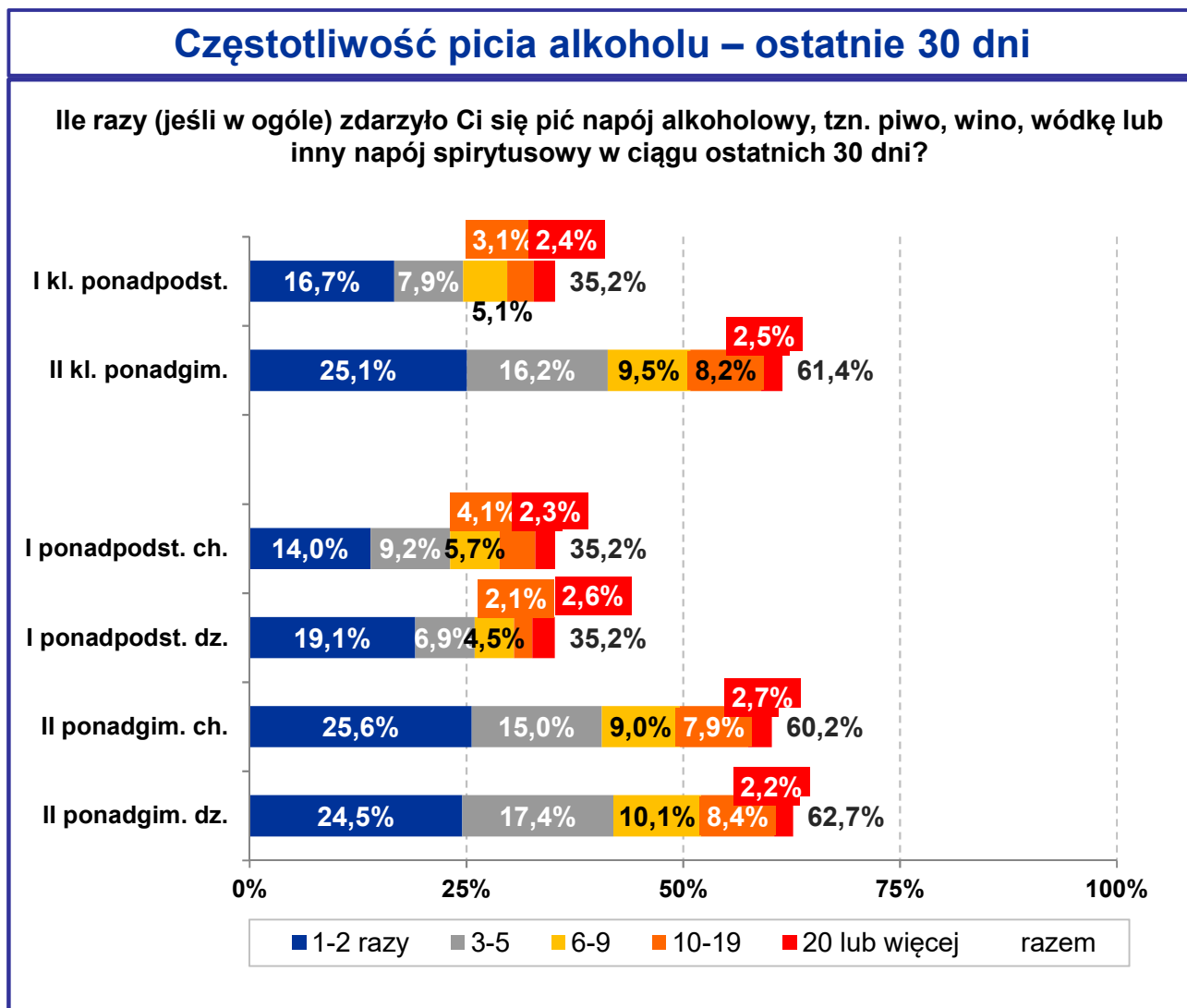
W przypadku alkopopów, w obu badanych rocznikach częściej trunki ten piły dziewczęta (starsze częściej niż młodsze i istotnie częściej niż starsi chłopcy).

W przypadku wina odnotowano wyższe odsetki uczniów z klas ponadgimnazjalnych pijących ten trunek oraz wyższe odsetki pijących wino dziewcząt (zwłaszcza w szkołach ponadgimnazjalnych – 48,9% dziewczęta, 19,6% chłopcy).

Wyzwaniem dla osób zajmujących się profilaktyką w Bielsku-Białej jest nie tylko wysokie rozpowszechnienie picia alkoholu wśród młodzieży, ale również natężenie doświadczeń z alkoholem i fakt, że znaczące odsetki uczniów pijących alkohol robią to nie sporadycznie, lecz regularnie.

**Warto przypomnieć, że w ostatnim miesiącu przed badaniem piło alkohol ponad 1/3 uczniów pierwszych klas szkół ponadpodstawowych (35,2%) i sześciu na dziesięciu uczniów drugich klas szkół ponadgimnazjalnych (61,4%).**

## 4.5 Częstość konsumpcji alkoholu w okresie ostatnich 30 dni



**Wykres 34:** Częstość picia alkoholu w ciągu ostatnich 30 dni – klasy I szkół ponadpodstawowych i klasy II szkół ponadgimnazjalnych.

	N
I kl. ponadpodst.	899
II kl. ponadgimn.	734
I kl. ponadpodst. chłopcy	424
I kl. ponadpodst. dziewczęta	475
II kl. ponadgimn. chłopcy	367
II kl. ponadgimn. dziewczęta	367

## 4.5 Częstotliwość konsumpcji piwa w okresie ostatnich 30 dni

	I klasy ponadpodst. N=619	II klasy ponadgim. N=564
w ogóle	58,9%	← 40,1%
1-2 razy	19,3%	23,8%
3-5 razy	9,0%	→ 14,9%
6-9 razy	6,1%	9,8%
10-19 razy	3,8%	7,6%
20 razy lub więcej	2,9%	3,9%

I klasy ponadpodst.	dziewczęta N=335	chłopcy N=284
w ogóle	61,9%	← 55,3%
1-2 razy	19,5%	19,1%
3-5 razy	7,9%	10,2%
6-9 razy	6,4%	5,8%
10-19 razy	1,8%	6,1%
20 razy lub więcej	2,4%	3,4%

II klasy ponadgim.	dziewczęta N=283	chłopcy N=281
w ogóle	41,3%	38,8%
1-2 razy	24,0%	23,5%
3-5 razy	14,1%	15,7%
6-9 razy	9,5%	10,0%
10-19 razy	7,4%	7,8%
20 razy lub więcej	3,5%	4,3%

Tabela 5: Częstotliwość picia piwa – ostatnie 30 dni – klasy I PP i II PG.

## 4.5 Częstotliwość konsumpcji alkopopów w okresie ostatnich 30 dni

	I klasy ponadpodst. N=800	II klasy ponadgim. N=658
w ogóle	84,0%	74,6%
1-2 razy	8,5%	14,3%
3-5 razy	3,3%	6,4%
6-9 razy	1,7%	3,3%
10-19 razy	1,1%	0,8%
20 razy lub więcej	1,4%	0,6%

I klasy ponadpodst.	dziewczęta N=418	chłopcy N=382
w ogóle	81,7%	86,5%
1-2 razy	9,8%	7,1%
3-5 razy	3,9%	2,5%
6-9 razy	2,0%	1,5%
10-19 razy	1,5%	0,8%
20 razy lub więcej	1,2%	1,5%

II klasy ponadgim.	dziewczęta N=325	chłopcy N=333
w ogóle	69,2%	79,9%
1-2 razy	17,2%	11,4%
3-5 razy	8,9%	3,9%
6-9 razy	3,4%	3,3%
10-19 razy	0,6%	0,9%
20 razy lub więcej	0,6%	0,6%

Tabela 6: Częstotliwość picia alkopopów – ostatnie 30 dni – klasy I PP i II PG.

## 4.5 Częstotliwość konsumpcji wina w okresie ostatnich 30 dni

	I klasy ponadpodst. N=702	II klasy ponadgim. N=586
w ogóle	80,9%	66,4%
1-2 razy	12,8%	22,5%
3-5 razy	4,0%	6,7%
6-9 razy	1,8%	2,7%
10-19 razy	0,1%	1,2%
20 razy lub więcej	0,3%	0,5%

I klasy ponadpodst.	dziewczęta N=359	chłopcy N=343
w ogóle	75,6%	86,4%
1-2 razy	16,8%	8,8%
3-5 razy	5,4%	2,5%
6-9 razy	2,0%	1,7%
10-19 razy	0,0%	0,3%
20 razy lub więcej	0,3%	0,3%

II klasy ponadgim.	dziewczęta N=280	chłopcy N=306
w ogóle	51,1%	80,4%
1-2 razy	33,6%	12,4%
3-5 razy	8,9%	4,6%
6-9 razy	5,0%	0,7%
10-19 razy	1,1%	1,3%
20 razy lub więcej	0,4%	0,7%

Tabela 7: Częstotliwość picia wina – ostatnie 30 dni – klasy I PP i II PG.

## 4.5 Częstotliwość konsumpcji wódki w okresie ostatnich 30 dni

	I klasy ponadpodst. N=746	II klasy ponadgim. N=610
w ogóle	74,2%	48,5%
1-2 razy	14,3%	30,5%
3-5 razy	5,3%	11,5%
6-9 razy	2,1%	6,2%
10-19 razy	1,3%	1,8%
20 razy lub więcej	2,7%	1,5%

I klasy ponadpodst.	dziewczęta N=393	chłopcy N=353
w ogóle	74,5%	73,9%
1-2 razy	14,8%	13,7%
3-5 razy	5,2%	5,5%
6-9 razy	2,1%	2,2%
10-19 razy	1,0%	1,6%
20 razy lub więcej	2,3%	3,0%

II klasy ponadgim.	dziewczęta N=314	chłopcy N=296
w ogóle	50,3%	46,6%
1-2 razy	29,9%	31,1%
3-5 razy	11,5%	11,5%
6-9 razy	6,1%	6,4%
10-19 razy	1,0%	2,7%
20 razy lub więcej	1,3%	1,7%

Tabela 8: Częstotliwość picia wódki – ostatnie 30 dni – klasy I PP i II PG.



## 4.6 Rodzaje pitych napojów alkoholowych - ostatnia okazja

Jakie napoje pił(a)ś podczas ostatniej okazji, kiedy pił(a)ś alkohol?

	piwo	alkopop	wino	wódka
I klasy ponadpodst.	39,1%	16,2%	22,5%	25,4%
II klasy ponadgim.	42,0%	18,1%	31,2%	43,5%

**Tabela 9: Odsetki uczniów pijących poszczególne napoje alkoholowe podczas ostatniej okazji – klasy I PP i II PG.**

Deklaracje odnośnie rodzaju napoju, spożywanego podczas ostatniej konsumpcji alkoholu nie były idealnym odwzorowaniem sytuacji przedstawionego wcześniej ogólnego obrazu picia alkoholu przez badanych nastolatków.

**Najbardziej popularnym rodzajem alkoholu pitym podczas ostatniej okazji było piwo.** Podczas ostatniej konsumpcji napojów alkoholowych piło je czterech na dziesięciu badanych uczniów (39,1% młodszych i 42% starszych). W 2007 roku piwo było także dominującym alkoholem w wyborach młodzieży.

Na drugim miejscu plasuje się **wódka**. Podczas ostatniej okazji, piło ją 25,4% uczniów ze szkół PP i aż 43,5% młodzieży ze szkół PG (w tej grupie wódka okazała się nieco bardziej nawet popularna niż piwo).

Na trzecim miejscu pojawia się **wino**, które pił niemal co czwarty badany uczeń I klasy szkoły PP i prawie co trzeci ze szkoły PG (odpowiednio 22,5% i 31,2%).

Kolejnym popularnym napojem są **alkopopy**. Podczas ostatniej okazji pił je co szósty badany – 16,2% ze szkoły PP oraz 18,1% z PG.

Uczniowie starszego rocznika zdecydowanie częściej od młodszych deklarowali spożywanie wódki oraz wina, nieznacznie częściej – piwa oraz alkopopu.

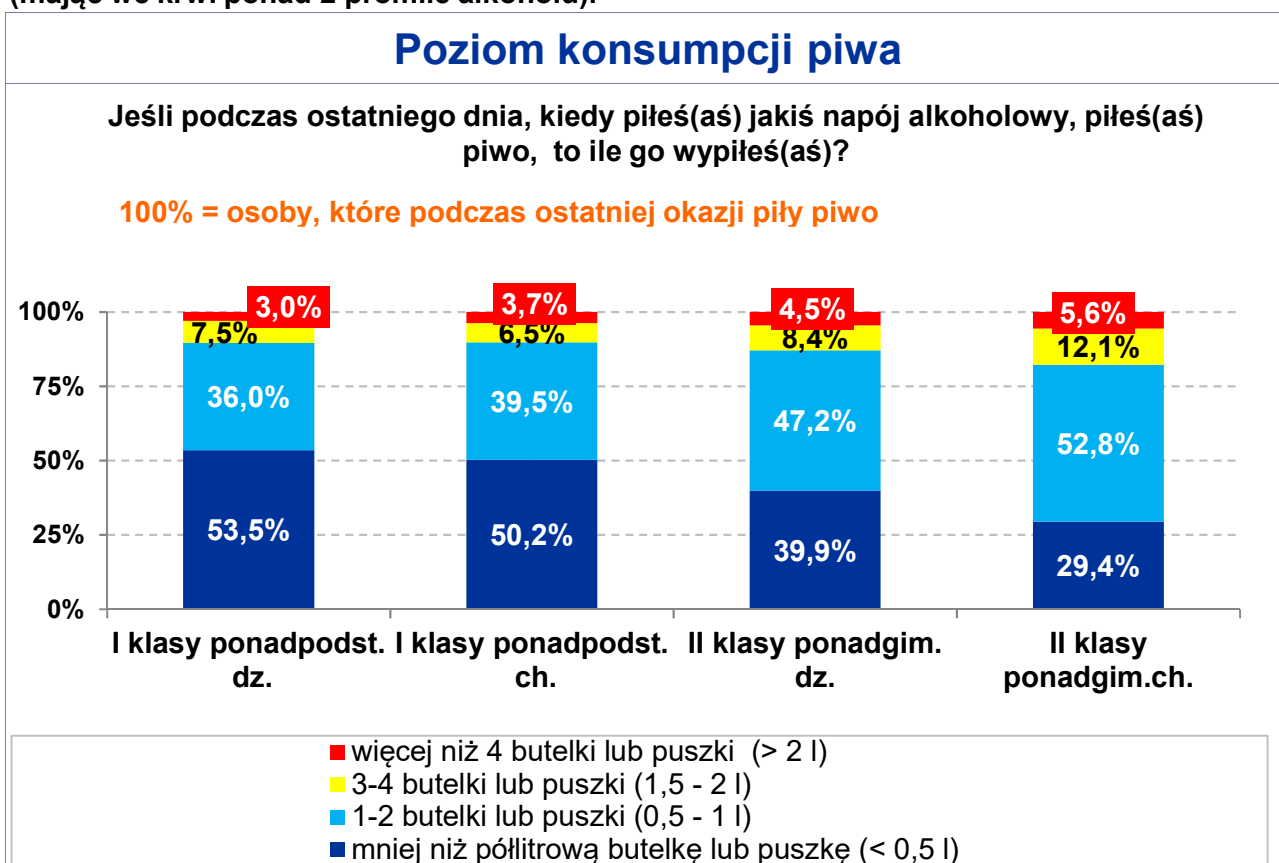
Obok danych na temat częstotliwości picia alkoholu oraz jego rozpowszechnienia wśród młodzieży ważne informacje niosą ze sobą także wyniki dotyczące ilości poszczególnych napojów alkoholowych wypijanych przez uczniów podczas ostatniej okazji. Zostały one zaprezentowane na kolejnych wykresach (wykresy 35-37).

## 4.6 Rodzaje pitych napojów alkoholowych - ostatnia okazja

Ponieważ piwo było bardzo popularnym napojem wśród badanej młodzieży, w pierwszej kolejności przedstawimy analizę ilości wypijanego przez nastolatki piwa podczas ostatniej okazji konsumpcji.

Wśród osób, które piły piwo podczas ostatniej okazji, ponad połowa dziewcząt (53,5%) i chłopców (50,2%) z I klasy PP wypilo mniej niż pół litra, a ponad 1/3 (36% dziewcząt i 39,5% chłopców) 1-2 butelki/puszki. W przypadku starszych uczniów proporcje te są odwrotne – około połowa (47,2% dziewcząt i 52,8% chłopców) wypilo 1-2 butelki/puszki, zaś około 1/3 (40% dziewcząt i 30% chłopców) – wypilo mniej niż pół litra. **Spośród osób pijących piwo podczas ostatniej okazji trzy lub więcej butelek/puszek (zagregowane odpowiedzi „3-4 butelki/puszki” oraz „więcej niż 4 butelki lub puszek”) wypila co dziesiąta młodsza uczennica (10,5%) oraz młodszy uczeń (10,2%). Analogiczne odsetki wśród uczniów starszych wyniosły 12,9% i 17,7%.**

Należy podkreślić, iż wypicie takiej ilości piwa przy jednej okazji oznacza, że wszyscy ci młodzi ludzie znaleźli się w stanie nietrzeźwości, a w przypadku części z nich (tych, którzy wypili powyżej 4 butelek piwa), w stanie głębokiego upojenia alkoholowego (mając we krwi ponad 2 promile alkoholu).



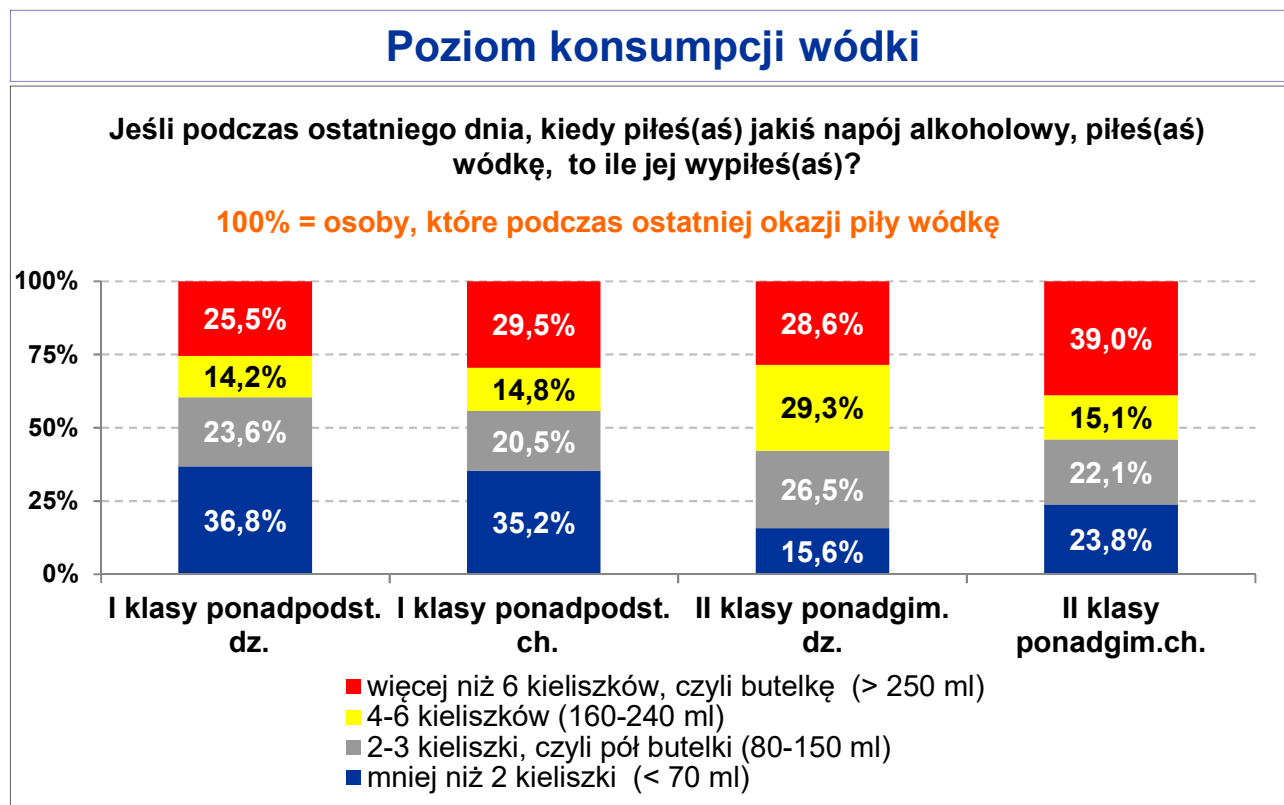
**Wykres 35:** Ilość piwa wypita podczas ostatniej okazji – klasy I PP i II PG, wyniki w podziale na płeć.

	N		N
I kl. ponadpodst. chłopcy	209	II kl. ponadgim. chłopcy	214
I kl. ponadpodst. dziewczęta	204	II kl. ponadgim. dziewczęta	178

## 4.6 Rodzaje pitych napojów alkoholowych - ostatnia okazja

Na uwagę zasługuje fakt, że bardzo wysokie odsetki osób sięgających po wódkę podczas ostatniej okazji, wypity 4 lub więcej kieliszków tego napoju (zagregowane odpowiedzi „4-6 kieliszków tj. 160-240 ml” oraz „więcej niż 6 kieliszków, czyli ponad pół półlitrowej butelki). Wśród dziewcząt z pierwszych klas szkół ponadpodstawowych pijących wódkę podczas ostatniej okazji taką ilość wypity prawie 40%, zaś wśród chłopców 44,3%. W grupie starszych uczniów z drugich klas szkół PG jest to już ponad połowa (57,9% dziewcząt, 54,1% chłopców).

Ponadto, o ile w przypadku innych napojów alkoholowych osoby wypijające ich duże ilości stanowiły mniejszość, o tyle w przypadku wódki stanowią one około połowy. Reasumując można stwierdzić, że wielu uczniów, którzy pili wódkę podczas ostatniej okazji, wypijała taką ilość tego trunku, że doprowadziła się do stanu upicia.



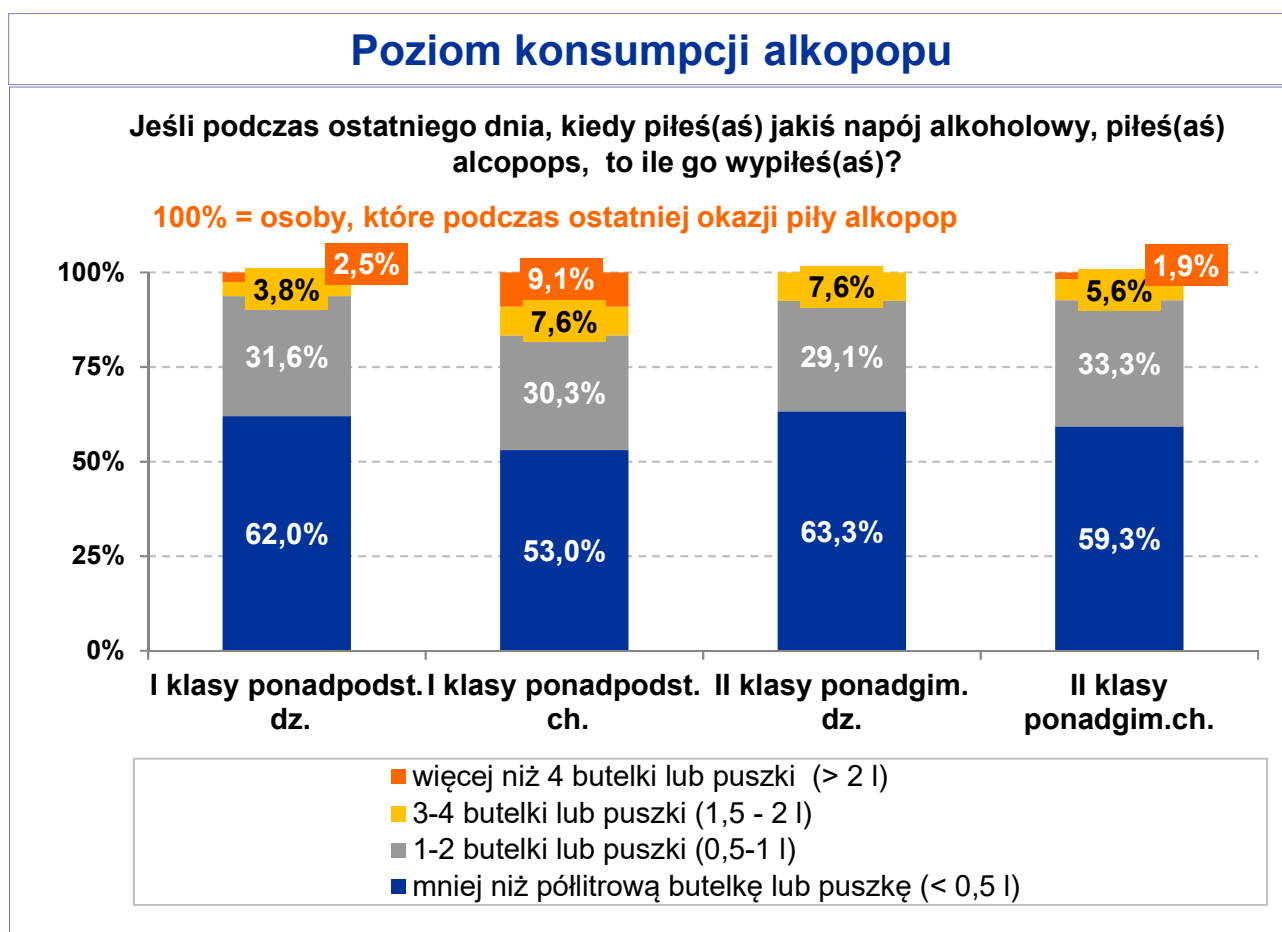
**Wykres 36:** Ilość wódki wypita podczas ostatniej okazji – klasy I PP i II PG, wyniki w podziale na płeć.

	N
I kl. ponadpodst. chłopcy	118
I kl. ponadpodst. dziewczęta	108
II kl. ponadgim. chłopcy	172
II kl. ponadgim. dziewczęta	147

## 4.6 Rodzaje pitych napojów alkoholowych - ostatnia okazja

**Alkopopy** były najmniej popularnym alkoholem wśród badanych uczniów. Wśród osób, które piły je podczas ostatniej okazji większość ograniczyła się do wypicia mniej niż 0,5 l alkopopu – 62% dziewcząt i 53% chłopców z I klas PP oraz 63,3% dziewcząt i 59,3% chłopców z II klas PG.

Znaczną ilość alkopopu – tj. co najmniej trzy butelki/puszki alkopopu (1,5 l lub więcej) – wypilo 6,3% młodszych dziewcząt i 16,7% młodszych chłopców oraz 7,6% starszych dziewcząt i 7,5% starszych chłopców.



**Wykres 37:** Ilość alkopopu wypita podczas ostatniej okazji – klasy I PP i II PG.

	N
I kl. ponadpodst. chłopcy	64
I kl. ponadpodst. dziewczęta	81
II kl. ponadgim. chłopcy	54
II kl. ponadgim. dziewczęta	79

## 4.6 Rodzaje pitych napojów alkoholowych - ostatnia okazja

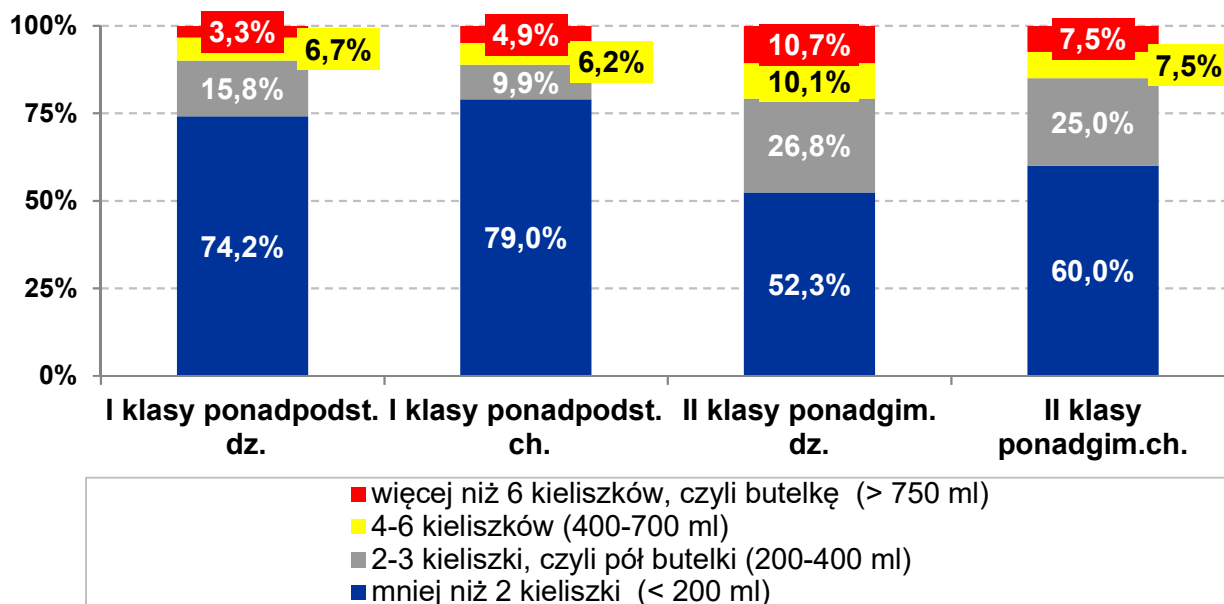
Wino jest trzecim pod względem popularności alkoholem, po który sięgała ankietowana młodzież w ciągu 30 dni poprzedzających badanie oraz przy ostatniej okazji konsumpcji alkoholu. Spośród pijących je podczas ostatniej okazji uczniów pierwszych klas PP po 4 lub więcej kieliszków tego napoju sięgnęło 10% dziewcząt i 11,1% chłopców. W przypadku starszych uczniów konsumujących wino podczas ostatniej okazji odnotowano wyższe odsetki dziewcząt i chłopców, którzy wypili co najmniej 4 kieliszki – 20,8% dziewcząt i 15% chłopców. W badaniu przeprowadzonym w 2007 r. odsetek starszych dziewcząt ze szkół PG, które podczas ostatniej okazji wypity ponad 4 kieliszki wina był aż 5-krotnie niższy (w 2007 r. – 4% zaś w 2019 r. – 20,8%). W grupie chłopców nie odnotowano istotnych zmian (w 2007 r. – 16% zaś w 2019 r. – 15%).

Mniejsza popularność wina nie umniejsza znaczenia faktu, że dość znaczna liczba badanych uczniów, którzy pili wino podczas ostatniej okazji (szczególnie starszych dziewcząt, wypija jednorazowo taką jego ilość, która prowadzi do stanu intoksykacji.

### Poziom konsumpcji wina

Jeśli podczas ostatniego dnia, kiedy piłeś(aś) jakiś napój alkoholowy, piłeś(aś) wino, to ile go wypiteś(aś)?

100% = osoby, które podczas ostatniej okazji piły wino



**Wykres 38:** Ilość wina wypita podczas ostatniej okazji – klasy I PP i II PG, wyniki w podziale na płeć.

	N
I kl. ponadpodst. chłopcy	79
I kl. ponadpodst. dziewczęta	122
II kl. ponadgim. chłopcy	80
II kl. ponadgim. dziewczęta	149

## 4.7 Ocena ryzyka związanego z piciem alkoholu

**Postrzeżenie ryzyka związanego z piciem alkoholu przez badaną młodzież zależy od płci badanych uczniów i od kategorii wiekowej.** W obydwu badanych grupach wiekowych najbardziej ryzykownym zachowaniem jest, zdaniem uczniów, picie 4-5 drinków prawie codziennie. Picie 5 drinków lub więcej w czasie weekendu zostało ocenione jako bardziej ryzykowne od spożywania 1-2 drinków prawie codziennie wśród młodszych uczniów oraz starszych chłopców, zaś wśród starszych dziewcząt - odwrotnie.

Dziewczęta częściej niż chłopcy wskazywały na duże ryzyko związane z poszczególnymi modelami spożywania alkoholu.

Dziewczęta częściej niż chłopcy oceniały ryzyko związane z **wypijaniem 1-2 drinków prawie codziennie jako wysokie**. Wśród uczennic pierwszych klas szkół ponadpodstawowych taką ocenę formułowało 37,6%, zaś wśród uczennic drugich klas ponadgimnazjalnych 41,8%. Analogiczne odsetki wśród chłopców z tych roczników wyniosły 29,8% oraz 30%. Warto zauważyć, że w badaniu odnotowano duży odsetek badanych, którzy uważają, że ryzyko dla zdrowia związane z takim modelem picia nie występuje lub jest małe – jest on większy wśród chłopców (młodszy: 28,5%, starszy: 29%) niż wśród dziewcząt (młodsze: 20,6%, starsze: 14,1%).

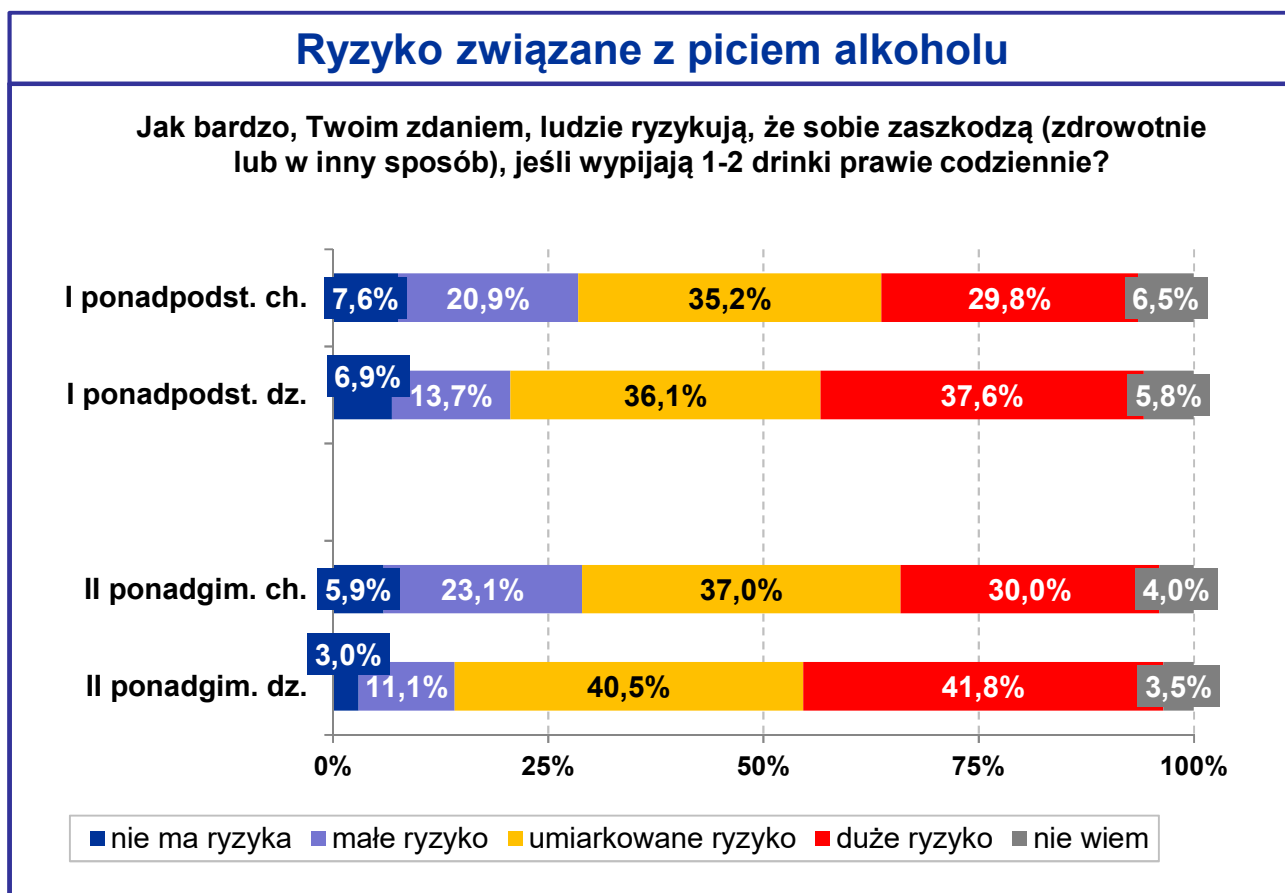
Podobną zależność oceny ryzyka od płci badanych uczniów zanotowano w ewaluacji ryzyka związanego z intensywnym piciem alkoholu, tj. **4-5 drinków prawie codziennie**. Pogląd, że taki model picia wiąże się z dużym ryzykiem dla zdrowia wyraziło średnio 2/3 chłopców (młodszy: 67%, starszy: 65,4%) oraz około 3/4 dziewcząt (młodsze: 73%, starsze: 80,4%). Opinię, że taki model picia alkoholu nie stwarza ryzyka dla zdrowia lub jest ono małe wyraziło od 3% starszych dziewcząt, poprzez 7,5% młodszych dziewcząt i 7,6% starszych chłopców, po 9,6% młodszych chłopców.

**Picie znacznych ilości alkoholu w weekendy (5 lub więcej drinków) jest w opinii większości spośród badanej młodzieży mniej ryzykowne niż codzienne picie 4-5 drinków.**

Jak wspomniano powyżej, wysoka ocena ryzyka związanego z takim modelem picia, w porównaniu do spożywania 1-2 drinków prawie codziennie była częściej udziałem młodszych badanych oraz starszych chłopców. Spośród uczniów młodszej kohorty opinię, że picie w weekendy 5 lub więcej drinków niesie duże ryzyko dla zdrowia wyraziło 44,5% dziewcząt i 46,1% chłopców. W grupie starszej odsetki te były wyraźnie niższe i wyniosły odpowiednio 36,2% wśród chłopców oraz 33,4% wśród dziewcząt. Przekonanie o braku ryzyka lub niskim ryzyku wyraziło 19,3% młodszych chłopców i 14,7% młodszych dziewcząt oraz 24,7% uczniów i 21,7% uczennic w szkołach ponadgimnazjalnych.

Wydaje się, że u podłoża związku oceny ryzyka picia w weekendy z wiekiem badanych, może leżeć fakt, że taki model picia jest preferowany przez starszy rocznik młodzieży. Dlatego też uczniowie z tej frakcji obniżają ocenę ryzyka związanego z takim modelem picia alkoholu.

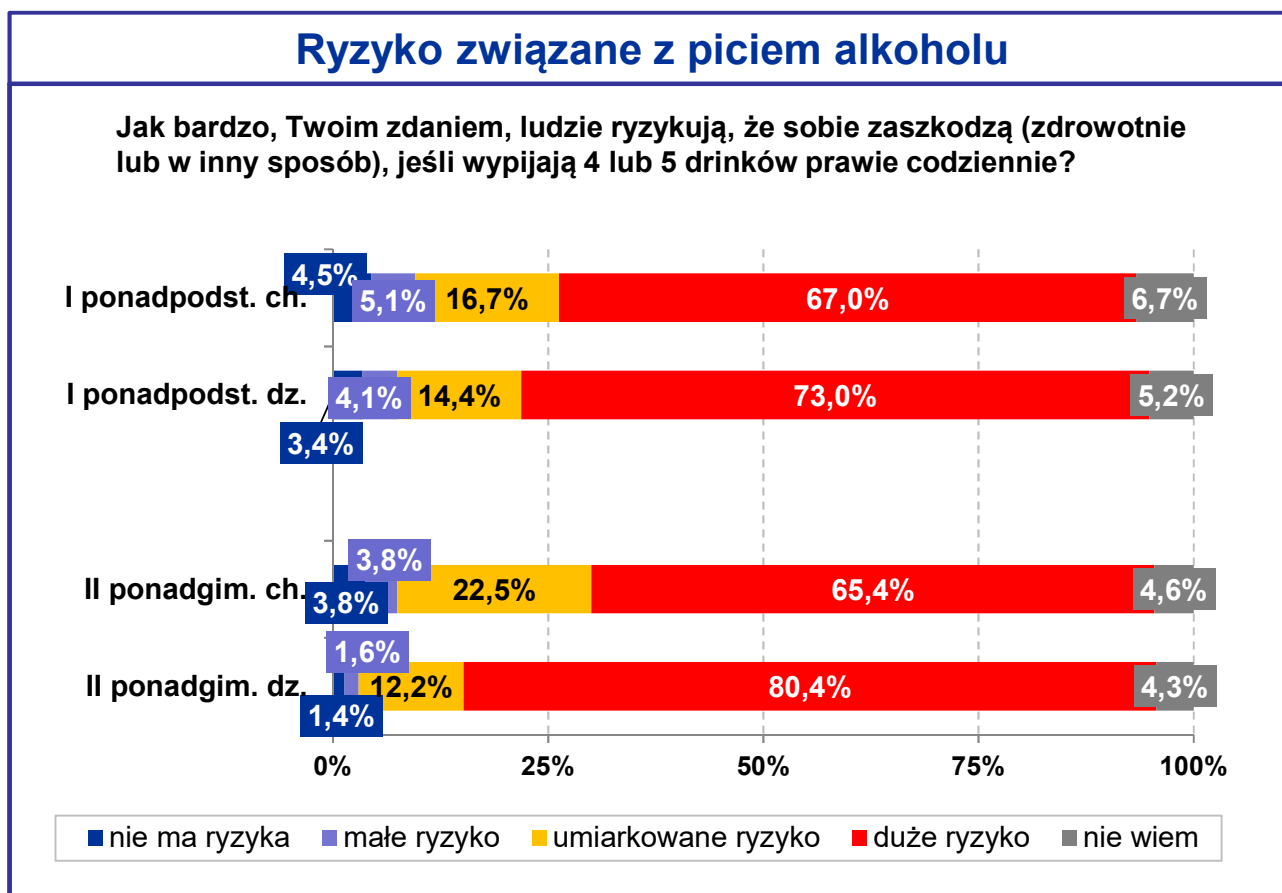
## 4.7 Ocena ryzyka związanego z pićm alkoholu



**Wykres 39:** Ocena ryzyka związanego z pićm 1-2 drinków dziennie – klasy I PP i II PG – wyniki w podziale na pćć.

	N
I kl. ponadpodst. chłopcy	436
I kl. ponadpodst. dziewczęta	475
II kl. ponadgim. chłopcy	373
II kl. ponadgim. dziewczęta	368

## 4.7 Ocena ryzyka związanego z pićm alkoholu

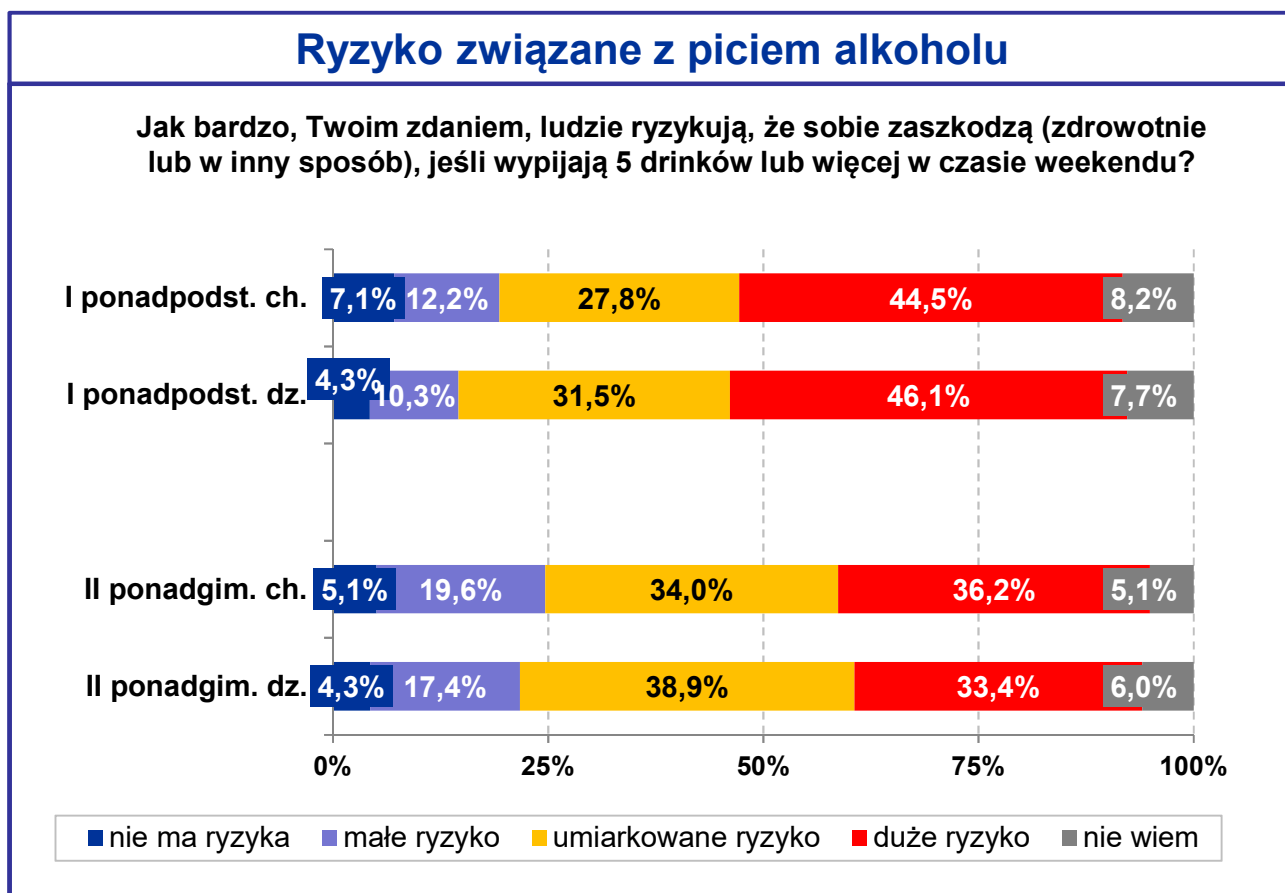


**Wykres 40:** Ocena ryzyka związanego z pićm 4-5 drinków dziennie – klasy I PP i II PG – wyniki w podziale na pćć.

	N
I kl. ponadpodst. chłocy	436
I kl. ponadpodst. dziewczęta	475
II kl. ponadgim. chłocy	373
II kl. ponadgim. dziewczęta	368



## 4.7 Ocena ryzyka związanego z piciem alkoholu



**Wykres 41:** Ocena ryzyka związanego z piciem 5 i więcej drinków podczas weekendu – klasy I PP i II PG – wyniki w podziale na płeć.

	N
I kl. ponadpodst. chłopcy	436
I kl. ponadpodst. dziewczęta	475
II kl. ponadgimn. chłopcy	373
II kl. ponadgimn. dziewczęta	368



## **5. Problem upijania się młdzieży**

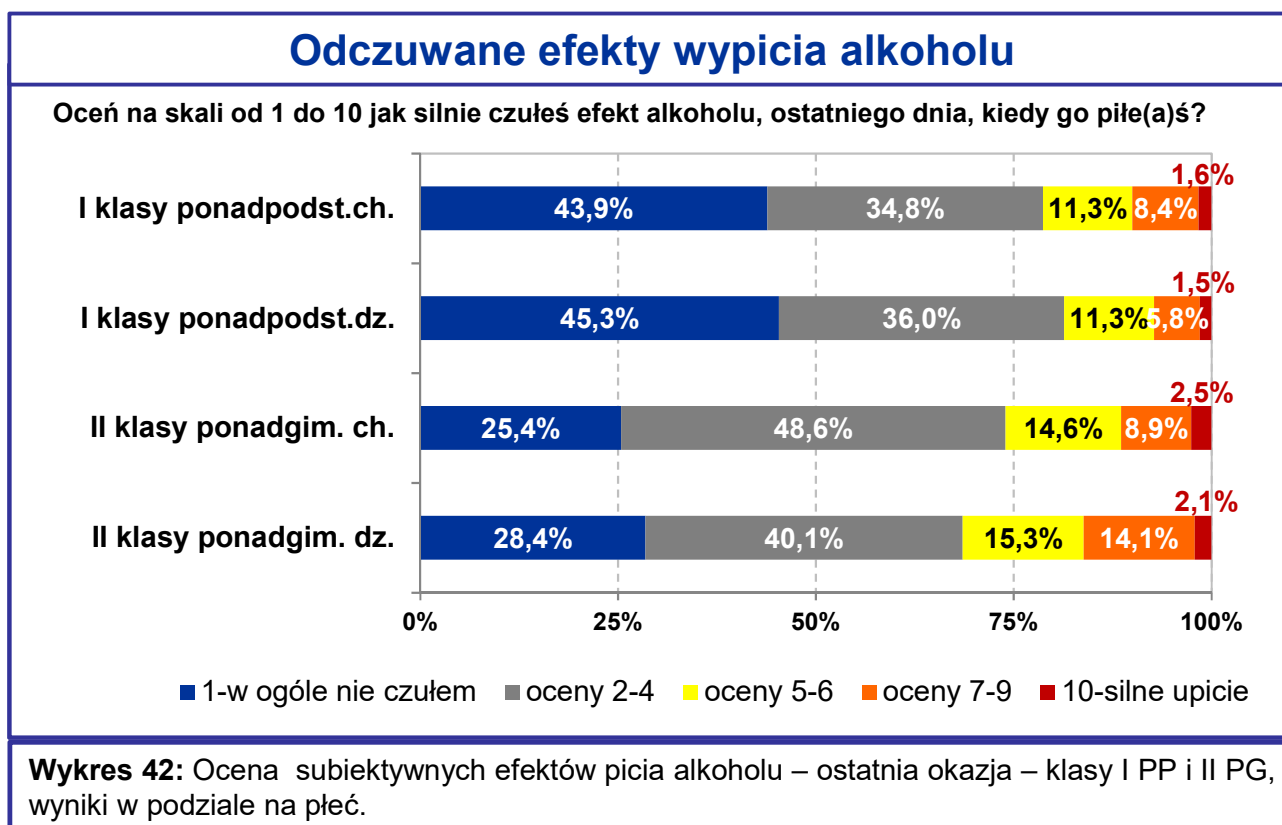
## 5.1 Odczuwane efekty wypicia alkoholu - ostatnia okazja

Podczas badania poproszono uczniów, aby ocenili w skali od 1 do 10 własne odczuwanie efektu działania alkoholu podczas ostatniej okazji, kiedy zdarzyło im się pić. W analizie wyników uwzględniono odpowiedzi tylko tych uczniów, którzy kiedykolwiek w życiu pili alkohol.

Ponad 40% uczniów z I klas szkół ponadpodstawowych (45,3% dziewcząt i 43,9% chłopców) stwierdziło, że w ogóle nie poczuło efektów picia. Wśród starszych uczniów takie oceny były udziałem około jednej czwartej badanych – 28,4% wśród dziewcząt i 25,4% w grupie chłopców.

Efekt działania alkoholu jako słaby (2-4 punkty w dziesięciostopniowej skali) zadeklarowała średnio ponad 1/3 młodszych uczniów (36% dziewcząt i 34,8% chłopców) oraz prawie połowa uczniów starszych (40,1% dziewcząt i 48,6% chłopców).

Natomiast 10% młodszych chłopców i 7,3% młodszych dziewcząt oraz 11,4% starszych chłopców i aż 16,2% starszych dziewcząt przyznało, że podczas ostatniej okazji, kiedy pili alkohol, odczuli jego działanie bardzo silnie (ocena 10) lub silnie (oceny 7-9).



\*Podstawą procentowania na wykresie byli ci uczniowie, którzy kiedykolwiek pili napoje alkoholowe.

	N*
I kl. ponadpodst. chłopcy	301
I kl. ponadpodst. dziewczęta	351
II kl. ponadgim. chłopcy	315
II kl. ponadgim. dziewczęta	334

## 5.2 Rozpowszechnienie zjawiska upijania się uczniów

Upijanie się jest jednym z najbardziej ryzykownych zachowań, jakie podejmują młodzi ludzie. Wielu z nich właśnie na skutek upicia się popada w poważne problemy, ulega wypadkom, narusza prawo, traci szansę na dalszą edukację. Konsekwencją upijania się nastolatków mogą być również poważne problemy emocjonalne oraz konflikty i zaburzone relacje z rodzicami i rówieśnikami. Bezpośrednim następstwem upicia się mogą być także niechciane kontakty seksualne oraz eksperymenty z narkotykami. W tym kontekście warto podkreślić, iż kontrola zachowań związanych z piciem alkoholu powinna stanowić jeden z kluczowych elementów działań profilaktycznych adresowanych do młodzieży.

Jak pokazuje wykres 43, w I klasach PP doświadczenie upicia się ma już za sobą więcej niż co czwarta osoba (27,7% chłopców i 26,5% dziewcząt). **W ciągu roku poprzedzającego badanie upiła się ponad co piąta osoba z tej grupy wiekowej (u obu płci 22,5%). Upicie się w okresie ostatnich 30 dni poprzedzających badanie zadeklarował co trzynasty uczeń z tego rocznika (7,5%) i co dwudziesta uczennica (5,4%).**

Różnice między płciami w analizowanym zakresie nie są istotne statystycznie.

W porównaniu z młodszymi uczniami, **odsetki upijających się uczniów z drugich klas szkół ponadgimnazjalnych wyraźnie wzrastają.**

Doświadczenie upicia się kiedykolwiek w życiu ma już za sobą ponad połowa dziewcząt i chłopców ze starszego rocznika.

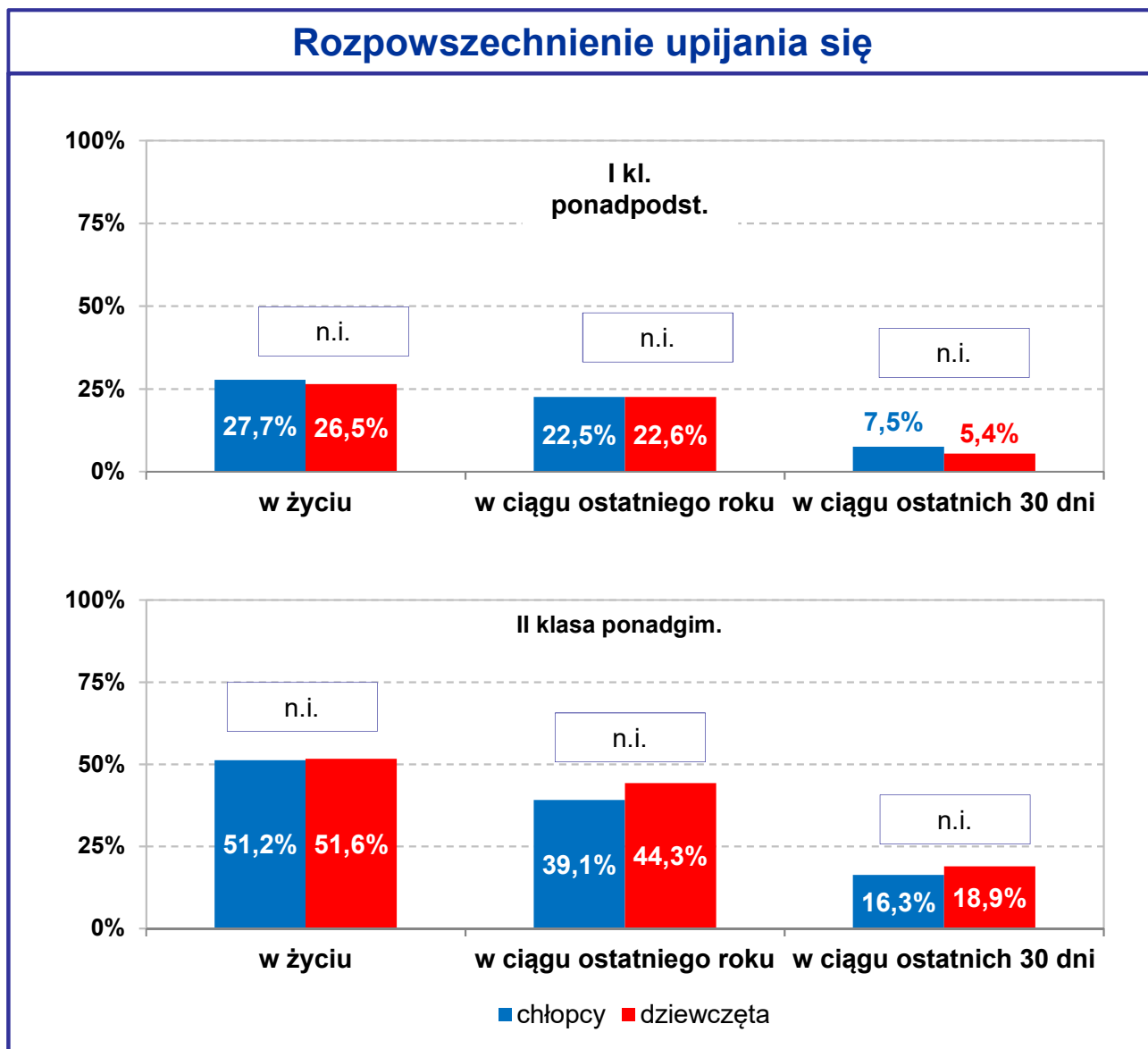
**Upicie w ciągu ostatniego roku zadeklarowała około 40% młodzieży ze szkół ponadgimnazjalnych – 39,1% chłopców i 44,3% dziewcząt, zaś w ciągu ostatnich 30 dni odpowiednio 16,3% i 18,9% badanych.**

W szkołach ponadgimnazjalnych, inaczej niż w ponadpodstawowych nieco wyższe są odsetki upijających się dziewcząt, niż chłopców. Dotyczy to zwłaszcza dwóch ograniczonych przedziałów czasowych (ostatni rok oraz ostatnie 30 dni).

Porównując wyniki tegorocznych badań (2019) dot. rozpowszechnienia zjawiska upijania się młodzieży do wyników uzyskanych w roku 2007 należy podkreślić, iż na przestrzeni 12 lat **istotnie zmniejszył się odsetek upijających się uczniów i uczennic z pierwszych klas szkół ponadpodstawowych, a także chłopców z drugich klas ponadgimnazjalnych.** W 2007 r. inicjację alkoholową miało za sobą 41% dziewcząt i 43% chłopców z gimnazjum (obecnie 27-28%) oraz 64% starszych chłopców (obecnie 51%). W ostatnim roku przed badaniem realizowanym w 2007 r. upiło się 33-34% młodszej młodzieży (obecnie 23%) oraz 51% starszych chłopców (obecnie 39%), zaś w ostatnim miesiącu: w 2007 r. 17-18% młodszych uczniów (5-8% w 2019) oraz 19% starszych chłopców (obecnie 16% - różnica nieistotna statystycznie).

Niestety, w analizowanym okresie lat 2007-2019, **znacząco wzrósł odsetek starszych dziewcząt, które upiły się w ostatnim roku, a także w ostatnim miesiącu przed badaniem** (odpowiednio: w ost. roku: wzrost z 37% w 2007 do 44% w 2019; w ost. m-cu: wzrost z 12% w 2007 do 19% w 2019 r.).

## 5.2 Rozpowszechnienie zjawiska upijania się uczniów



**Wykres 43:** Rozpowszechnienie upijania się – klasy I PP i II PG – wyniki w podziale na płeć.

	N		
	w życiu	w ciągu ost. 12 mies.	w ciągu ost. 30 dni
I kl. ponadpodst. chłopcy	413	413	413
I kl. ponadpodst. dziewczęta	470	470	470
II kl. ponadgim. chłopcy	363	363	363
II kl. ponadgim. dziewczęta	366	366	366

## 5.3 Ocena rozpowszechnienia upijania się wśród przyjaciół

Około 30% badanych uczniów I klas szkół ponadpodstawowych (29,2% dziewcząt i 32,5% chłopców) zadeklarowało, iż nikt spośród ich przyjaciół nie upija się.

W przypadku uczniów szkół ponadgimnazjalnych odsetki te były znacznie niższe i wynosiły 11,1% w grupie dziewcząt i 10,8% wśród chłopców.

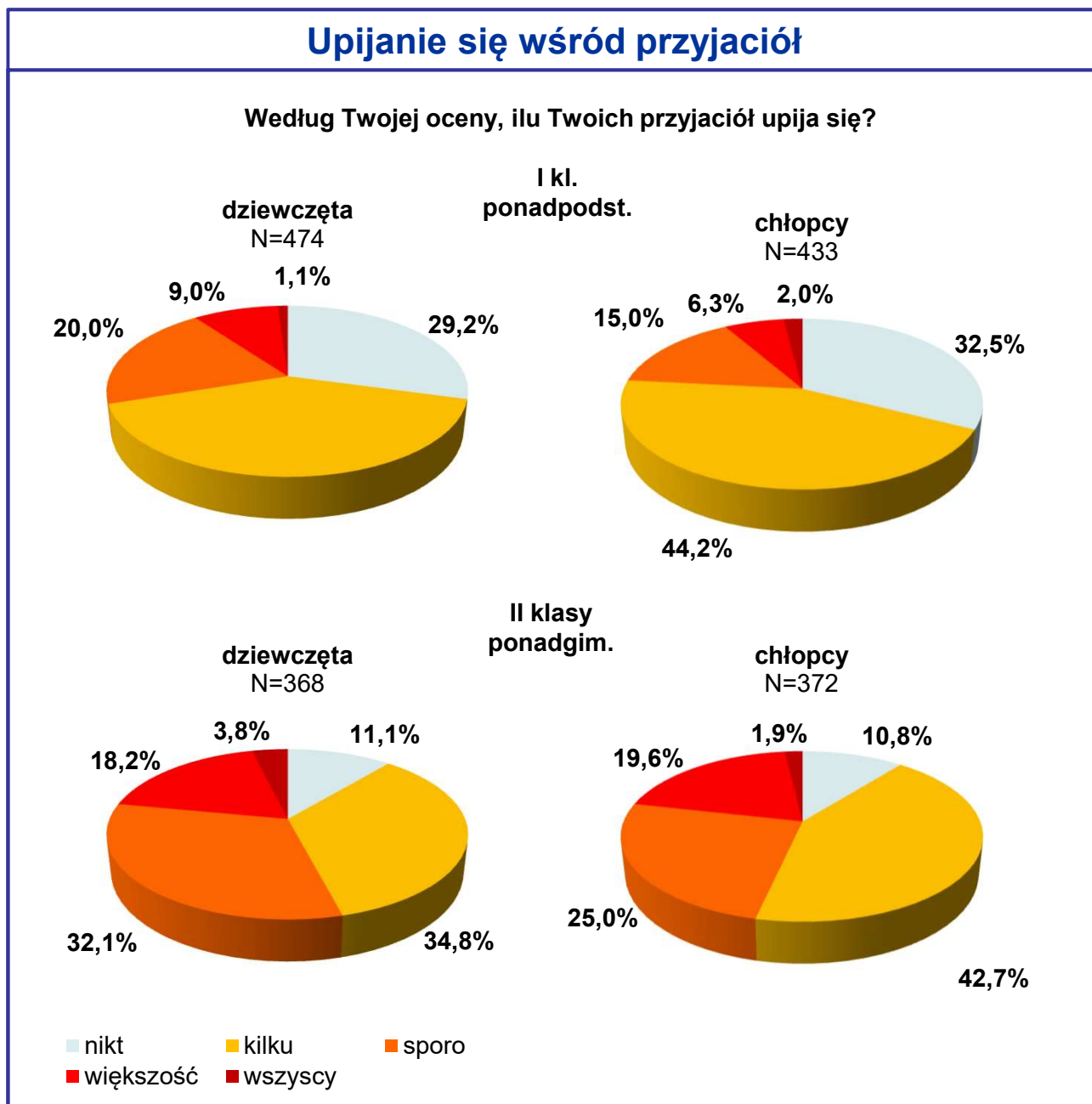
W I klasach PP **jedna piąta uczennic (20%) i 15% uczniów** przyznało, że **sporo ich przyjaciół upija się**. W starszej kohorcie badanych taką opinię wyraziło istotnie więcej osób - 32,1% uczennic oraz 25% uczniów.

**10,1% uczennic i 8,3% uczniów ze szkół ponadpodstawowych deklarowało, iż większość lub wszyscy z grona ich przyjaciół upijają się. W starszej grupie wiekowej odsetki badanych, którzy wyrazili podobną opinię były ponad dwukrotnie większe – odpowiednio 22% dziewcząt i 21,5% chłopców.**

**Wyniki podobnych badań zrealizowanych w 2007 r. – szczególnie w grupie chłopców - były istotnie wyższe. Co piąty badany 15-latek stwierdził wówczas, że wszyscy lub większość jego przyjaciół upija się (19%). W tegorocznym badaniu (2019) podobną opinię wyraziło ponad 2-krotnie mniej badanych chłopców – 8,3%. W grupie dziewcząt również odnotowano niższy niż w 2007 r. odsetek uczennic, których większość lub wszyscy przyjaciele upijają się – w 2007 r. było to 16% a obecnie (2019) – 10,1%. Różnica ta nie jest jednak istotna statystycznie.**

W grupie 17-letnich uczniów z II klas szkół PG podobne opinie dot. rozpowszechnienia upijania przyjaciół badanych uczniów - wyraził co piąty z respondentów – 22% wśród dziewcząt i 21,5% w grupie chłopców. W badaniu zrealizowanym w 2007 r. odsetki te były nieznacznie niższe – 16% w populacji dziewcząt i 19% wśród chłopców.

## 5.3 Ocena rozpowszechnienia upijania się wśród przyjaciół



**Wykres 44:** Ocena rozpowszechnienia upijania się wśród przyjaciół – klasy I PP i II PG, wyniki w podziale na płeć.

## 5.4 Pierwsze doświadczenia związane z upijaniem się

**Doświadczenie upicia się (co najmniej raz w życiu) ma już za sobą ponad jedna czwarta dziewcząt i chłopców z I klas szkół PP (odpowiednio 26,5% i 27,7%). Wśród starszej frakcji badanej młodzieży takie doświadczenia ma ponad połowa uczniów i uczennic II klas szkół PG (51,2%-51,6%).**

4,8% dziewcząt z młodszej grupy badanych upiło się po raz pierwszy mając 13 lat lub mniej, w przypadku chłopców odsetek ten wyniósł 5,2%.

Wśród uczniów drugich klas szkół ponadgimnazjalnych tak młody wiek wskazało 2,7% dziewcząt i 5% chłopców. Dla porównania w 2007 roku 6% dziewcząt ze szkół PG upiło się po raz pierwszy w wieku 13 lat lub wcześniej, w przypadku chłopców odsetek ten wynosił 11%. Obserwujemy więc niewielki spadek odsetka uczniów, którzy mają za sobą wczesne doświadczenia związane z upiciem się alkoholem wśród uczniów szkół PG. W młodszej grupie badanych tegoroczne wyniki badań w tym zakresie są niemal takie same, jak cztery lata temu (odpowiednio: 4% i 3%).

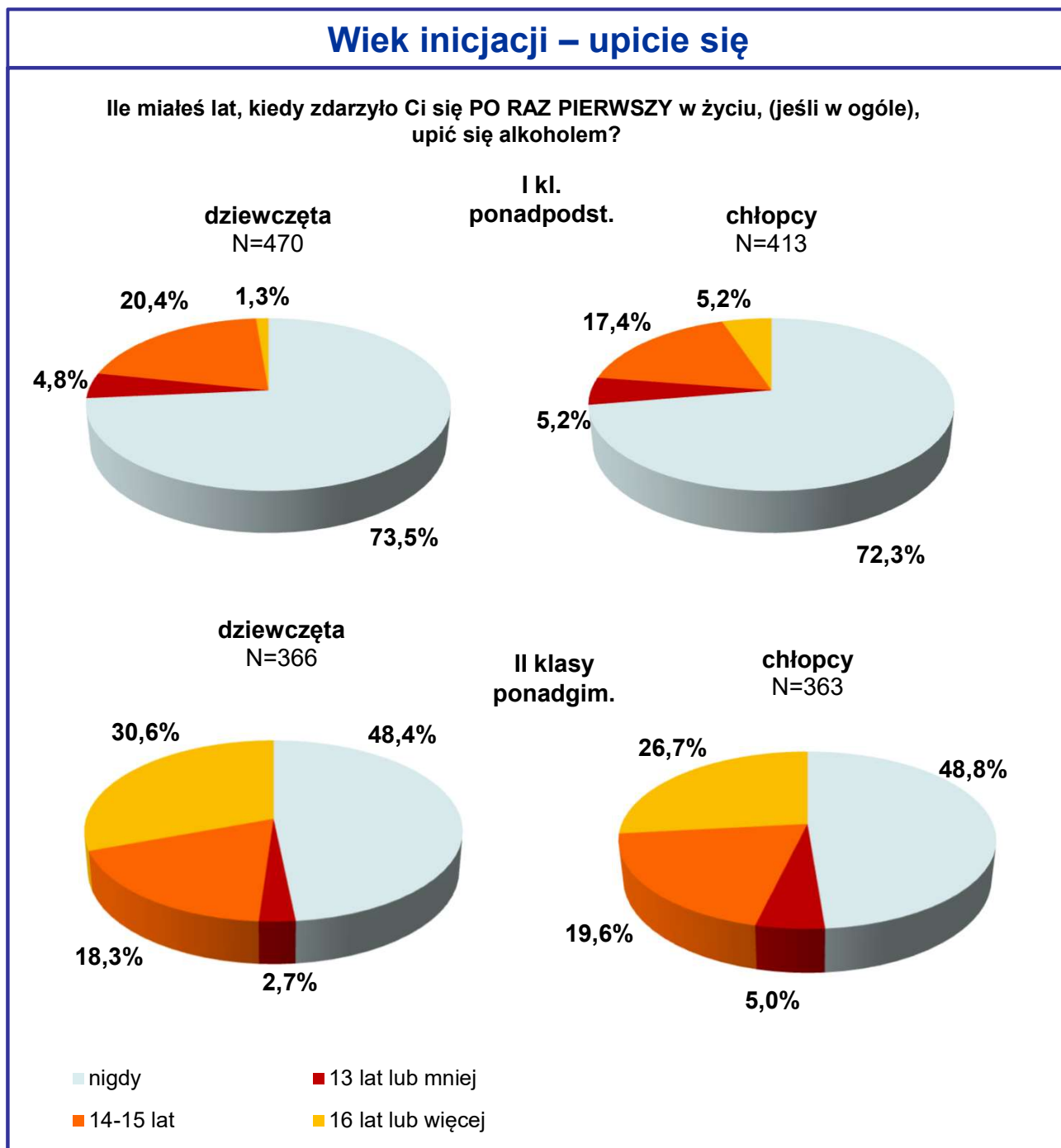
Średnio co piąta uczennica I klasy PP (20,4%) i co szósty uczeń w tym wieku (17,4%) upił się po raz pierwszy mając 14-15 lat. W starszej kohorcie badanych odpowiedź taką wskazał niemal co piąty uczeń (18,3% dziewcząt i 19,6% chłopców).

Uczniowie II klas szkół ponadgimnazjalnych najczęściej wskazywali jako okres pierwszego upicia się wiek 16 lat lub więcej (30,6% dziewcząt i 26,7% chłopców). W klasach gimnazjalnych był to wiek 14-15 lat.

**Przedstawione wyniki wskazują wyraźnie, że istnieje grupa młodych ludzi, którzy po raz pierwszy upili się będąc jeszcze uczniami szkoły podstawowej. To kolejny ważny sygnał pokazujący, że działania profilaktyczne, których celem jest m.in. opóźnienie momentu inicjacji alkoholowej, powinny być prowadzone już w czwartej, a najpóźniej piątej klasie szkoły podstawowej.**



## 5.4 Pierwsze doświadczenia z upijaniem się



**Wykres 45: Wiek inicjacji – pierwsze upicie się – klasy I PP i II PG, wyniki w podziale na płeć. Z wykresu usunięto odpowiedź „używał, ale nie podał wieku inicjacji” ponieważ nie udzielił jej żaden z badanych uczniów.**

## 5.5 Częstotliwość i nasilenie zjawiska upijania się w okresie ostatnich 30 dni

Pytania dotyczące upijania się były zadawane uczniom na kilka różnych sposobów. Respondentów pytano zarówno o upicie się rozumiane jako subiektywne odczucie, jak i zadawano pytania mające na celu zobiektywizowanie pojęcia „upicia się”, odnosząc je do konkretnej ilości wypitego alkoholu.

Analizowane poniżej pytanie opiera się na takiej właśnie definicji, która znalazła się w kwestionariuszu ankiety i została przytoczona w podtytule wykresu 46. Na wstępie warto zauważyć, iż tak uszczegółowione pytanie - dotyczące wypicia pięciu lub więcej **wystandaryzowanych drinków** przy jednej okazji (co należy traktować jako wskaźnik upicia się) daje w konsekwencji zupełnie inne – znacznie wyższe wyniki niż wówczas, gdy pytamy uczniów o ich subiektywne odczucie upicia się w jakimś okresie czasu.

Odsetki uczniów, którzy w ciągu ostatnich 30 dni **wypili przy jednej okazji pięć lub więcej drinków** rosną wyraźnie (istotnie statystycznie) wraz z wiekiem badanych.

**Do wypicia w ciągu ostatniego miesiąca przed przeprowadzeniem badania pięciu lub więcej drinków podczas jednej okazji przyznał się co piąty badany uczeń I klasy szkoły ponadpodstawowej (19,3%) i prawie 40% uczniów z drugich klas szkół ponadgimnazjalnych (37,2%).** W każdej z badanych grup wiekowych wypicie takiej ilości alkoholu podczas jednej okazji deklaruje niemal identyczny odsetek dziewcząt i chłopców.

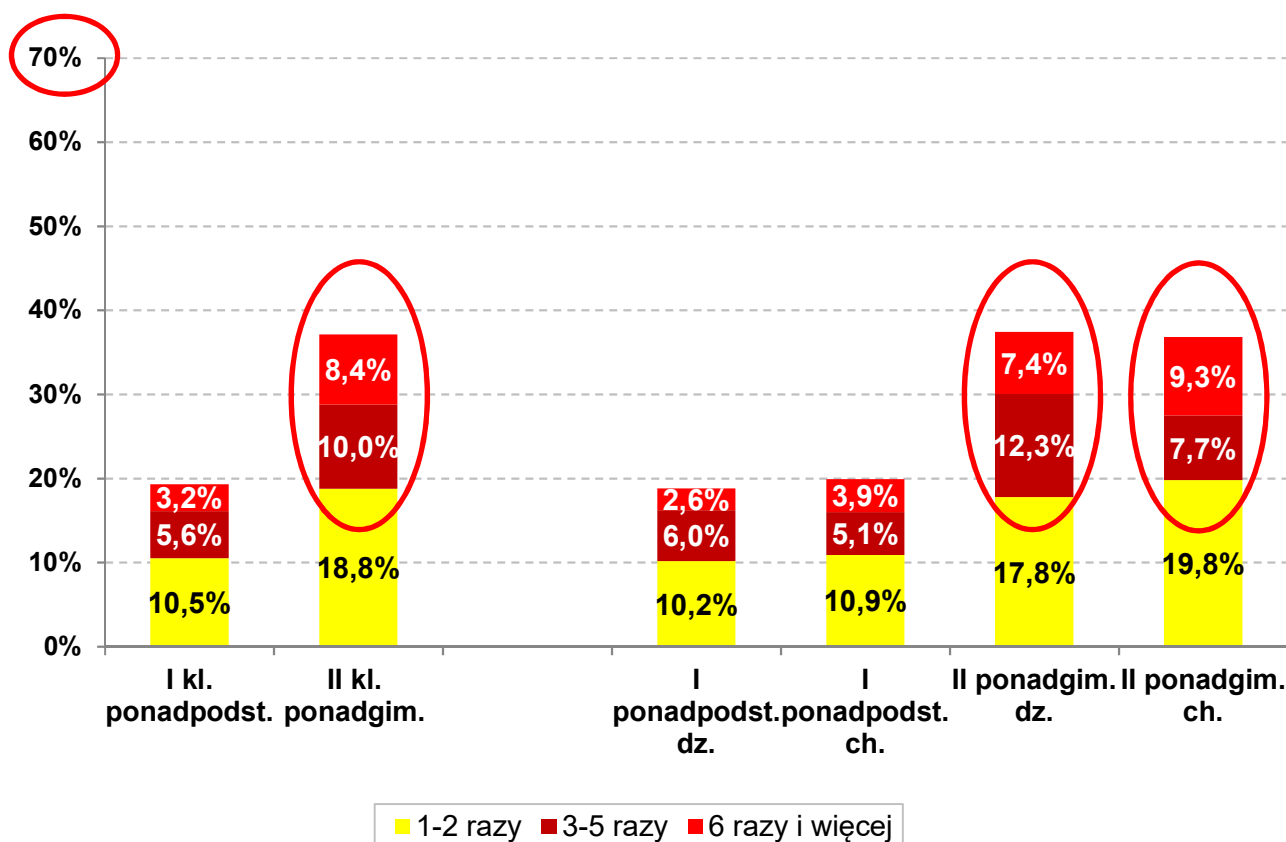
Wśród przebadanych młodszych uczniów 10,5% zadeklarowało, iż taka sytuacja zdarzyła im się 1-2 razy w ciągu ostatniego miesiąca, a 8,8% stwierdziło, że takie doświadczenie miało miejsce 3 lub więcej razy.

W starszej kohorcie badanych tj. **wśród uczniów drugich klas szkół ponadgimnazjalnych pojedyncze przypadki (1-2 razy w miesiącu) wypicia 5 lub więcej drinków podczas jednej okazji potwierdził niemal co piąty uczeń (18,8%). Tyle samo (18,4%) przyznało, że takie doświadczenie miało w tym czasie 3 lub więcej razy** (przy czym było to nieco więcej dziewcząt niż chłopców - odpowiednio: 19,7% i 17%).

## 5.5 Częstotliwość i nasilenie zjawiska upijania się w okresie ostatnich 30 dni

### Częstotliwość upijania się

Znowu pomyśl o OSTATNICH 30 DNIACH. Ile razy, (jeśli w ogóle) wypite(a)s pięć lub więcej drinków przy jednej okazji? („drink” to jest szklanka/butelka/puszka piwa (ok. pół litra), szklanka/butelka/puszka cidera (ok. pół litra), 2 szklanki/butelki alcopopsa (ok. pół litra), kieliszek wina (ok. 15 cl), kieliszek wódki lub innego napoju spirytusowego (ok. 5 cl) lub szklanka koktajlu alkoholowego).



**Wykres 46:** Rozpowszechnienie picia dużych ilości alkoholu tj. 5 lub więcej standardowych drinków podczas ostatniej okazji - klasy I PP i II PG, wyniki w podziale na płeć.

	N
I kl. ponadpodst.	891
II kl. ponadgim.	730
I kl. ponadpodst. chłopcy	419
I kl. ponadpodst. dziewczęta	472
II kl. ponadgim. chłopcy	364
II kl. ponadgim. dziewczęta	366

## 5.5 Częstotliwość i nasilenie zjawiska upijania się w okresie ostatnich 30 dni

Poniższa tabela zawiera porównanie odsetków uczniów, którzy deklarowali, że upili się przynajmniej raz w ciągu ostatniego miesiąca zgodnie z ich subiektywną oceną oraz odsetki uczniów, którzy **w ciągu 30 dni poprzedzających badanie wypili podczas jednej okazji 5 lub więcej drinków standardowych** (co jest obiektywną miarą upicia się).

Jak pokazuje zestawienie danych, upicie się w ostatnim miesiącu zadeklarowało 5,4% dziewcząt uczących się w pierwszych klasach szkół ponadpodstawowych, jednocześnie niemal co piąta (18,8%) przyznała, że wypła w tym czasie jednorazowo 5 lub więcej standardowych drinków. W przypadku chłopców z tego rocznika odsetki te wynoszą odpowiednio: 7,5% i 19,9%.

Wśród dziewcząt z drugich klas szkół ponadgimnazjalnych do upicia się w ostatnim miesiącu przyznało się 18,9%, a do wypicia co najmniej raz 5 lub więcej drinków standardowych aż 37,4%. W przypadku chłopców z tego rocznika odsetki te wynosiły odpowiednio: 16,3% i 36,8%.

**Biorąc pod uwagę te wyniki można szacować, że w analizowanym czasie upiło się znacznie więcej uczniów, niż by to wynikało z subiektywnej oceny badanych.**

Ostatni miesiąc	Upijanie się – ocena subiektywna badanych		Upijanie się – wypicie 5 lub więcej standardowych drinków	
	1-2 razy	3 razy lub więcej	1-2 razy	3 razy lub więcej
I kl. ponadpodst. chłopcy	4,9%	2,6%	10,9%	9,0%
I kl. ponadpodst. dziewczęta	3,7%	1,7%	10,2%	8,6%
II kl. ponadgim. chłopcy	12,7%	3,6%	19,8%	17,0%
II kl. ponadgim. dziewczęta	16,1%	2,7%	17,8%	19,7%

Zgodnie z **subiektywną oceną** badanych, w ostatnim miesiącu upiło się :

- 7,5% chłopców z klas I PP
- 5,4% dziewcząt z klas I PP
- 16,3% chłopców z klas II PG
- 18,9% dziewcząt z klas II PG

Zgodnie z **obiektywnym kryterium**, w ostatnim miesiącu upiło się :

- 19,9% chłopców z klas I PP
- 18,8% dziewcząt z klas I PP
- 36,8% chłopców z klas II PG
- 37,4% dziewcząt z klas II PG

**Tabela 10:** Porównanie odsetków badanych, którzy deklarowali że upili się w ciągu ostatniego miesiąca oraz badanych, którzy przyznali, że wypili w tym czasie przynajmniej raz 5 lub więcej standardowych drinków podczas ostatniej okazji – klasy I PP i II PG – wyniki w podziale na płeć.

## 5.5 Częstotliwość i nasilenie zjawiska upijania się w okresie ostatnich 30 dni

W kwestionariuszu poproszono również respondentów, aby zadeklarowali, **ile razy** w ciągu 30 dni poprzedzających badanie zdarzyło im się upić. Analiza danych wskazuje, iż wiek respondentów znacząco wpływa na częstotliwość upijania się: **spośród starszych uczniów i uczennic średnio co szósta osoba (17,6%) upiła się przynajmniej raz w ciągu 30 dni poprzedzających badanie, wśród młodszych odsetek ten wyniósł 6,4%.**

W porównaniu do wyników analogicznego badania zrealizowanego w 2007 r. odnotowano **znaczący statystycznie spadek odsetka uczniów młodszego rocznika, którzy upili się w okresie ostatniego miesiąca przed badaniem** (z 17% dziewcząt i 18% chłopców w 2007 r. do 5% dziewcząt i 8% chłopców w 2019 r.). W starszej grupie wiekowej spadek, jednak niewielki i nieistotny statystycznie (z 19% do 16%) nastąpił jedynie w grupie chłopców, natomiast **w grupie starszych dziewcząt odnotowano istotny statystycznie wzrost odsetka upijających się uczennic w okresie 30 ostatnich dni** (z 12% w 2007 r. do 19% w roku 2019).

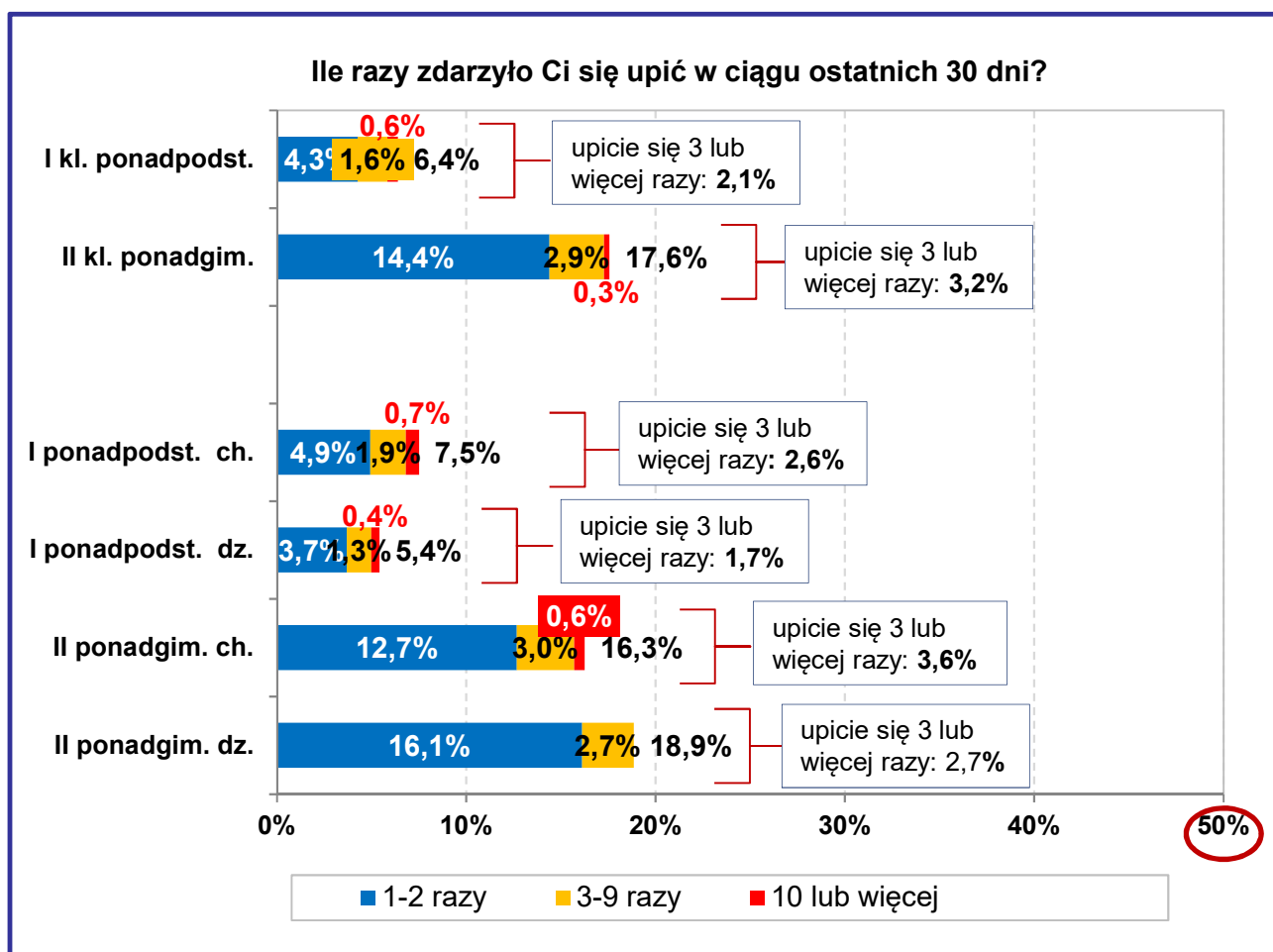
W większości przypadków takie sytuacje zdarzały się sporadycznie (1-2 razy), ale 3,2% badanych w starszej kohorcie przyznało, iż zdarzyło się to co najmniej 3 razy. Wśród młodszych badanych odsetek ten wynosił 2,2%.

Zróżnicowanie w częstotliwości upijania się młodzieży obserwujemy porównując obie grupy wiekowe w podziale na płeć. W młodszej grupie do upicia się w okresie ostatnich 30 dni przyznało się nieco więcej chłopców (7,5%) niż dziewcząt (5,4%). Natomiast w starszej grupie – odwrotnie – w ostatnim miesiącu upiła się niemal co piąta dziewczyna (18,9%) oraz co szósty chłopak (16,3%).

Zauważyć można prawidłowość, iż w grupach, które upijały się częściej (tj. młodzi chłopcy oraz starsze dziewczęta), częściej padały deklaracje, iż takie zachowanie miało miejsce jedynie 1-2 razy.

**Warto zauważyć, że w obydwu badanych rocznikach chłopcy nieco częściej niż dziewczęta przyznawali się do upicia się 3 lub więcej razy.**

## 5.5 Częstotliwość i nasilenie zjawiska upijania się w okresie ostatnich 30 dni



**Wykres 47:** Częstotliwość upijania się w ciągu ost. 30 dni – klasy I PP i II PG, wyniki w podziale na płeć.

	N
I kl. ponadpodst.	883
II kl. ponadgim.	729
I kl. ponadpodst. chłopcy	413
I kl. ponadpodst. dziewczęta	470
II kl. ponadgim. chłopcy	363
II kl. ponadgim. dziewczęta	366



## **6. Częstotliwość zakupu napojów alkoholowych**

## 7. Częstotliwość zakupu napojów alkoholowych

Na podstawie przeprowadzonego badania możemy stwierdzić, iż napojem alkoholowym najczęściej kupowanym w sklepach przez uczniów było **piwo**. **W ciągu ostatnich 30 dni przed badaniem do jego zakupu w sklepie przyznało się 17,1% uczniów z I klas PP oraz 30,9% uczniów szkół ponadgimnazjalnych.**

W obu grupach wiekowych chłopcy kupowali piwo częściej niż dziewczęta (klasy PP: 20,1% vs 14,5%; klasy PG: 34,7% vs 27%).

Drugim w kolejności najczęściej kupowanym napojem alkoholowym była **wódka**. Zgodnie z deklaracjami badanych, w ostatnim miesiącu przed badaniem **kupił ją co dziesiąty badany ze szkoły ponadpodstawowej (11%) i co piąty uczeń szkoły ponadgimnazjalnej (21,4%)**. Podobnie jak w przypadku piwa również wódkę nieco częściej kupowali chłopcy niż dziewczęta (klasy PP: 13,2% vs 9,1%); klasy PG: 23,2% vs 19,7%).

**Wino** było kupowane przez nastolatków rzadziej niż piwo i wódka. W okresie ostatniego miesiąca przed badaniem kupiło je 6% młodszych uczniów i dwukrotnie więcej starszych uczniów (12,2%). **Inaczej niż w przypadku wyżej opisanych rodzajów alkoholu, wino częściej od chłopców kupowały dziewczęta, zwłaszcza ze starszego rocznika (16,4% vs 7,9%)**.

Porównując wyniki tegorocznych badań do rezultatów badań z roku 2007 należy zwrócić uwagę na istotne zmniejszenie się odsetka młodszych uczniów (15-latków), zarówno chłopców, jak i dziewcząt, którzy kupowali piwo w ostatnich 30 dniach. W 2007 r. takie zachowanie deklarował co trzeci badany chłopak (36%) i co czwarta dziewczyna (27%). W 2019 r. odnotowano istotny, prawie 2-krotny spadek rozpowszechnienie tego typu zachowań wśród 15-letnich uczniów – tylko co piąty chłopak (20,1%) i co siódma dziewczyna (14,5%) przyznali, że w ostatnim miesiącu przed badaniem kupowali piwo. Również w grupie chłopców z II klas szkół PG odsetek tych, którzy przyznali, że w ostatnim miesiącu kupowali piwo był w 2019 r. istotnie niższy niż 12 lat temu (2007 – 48% zaś w 2019 – 34,7%).

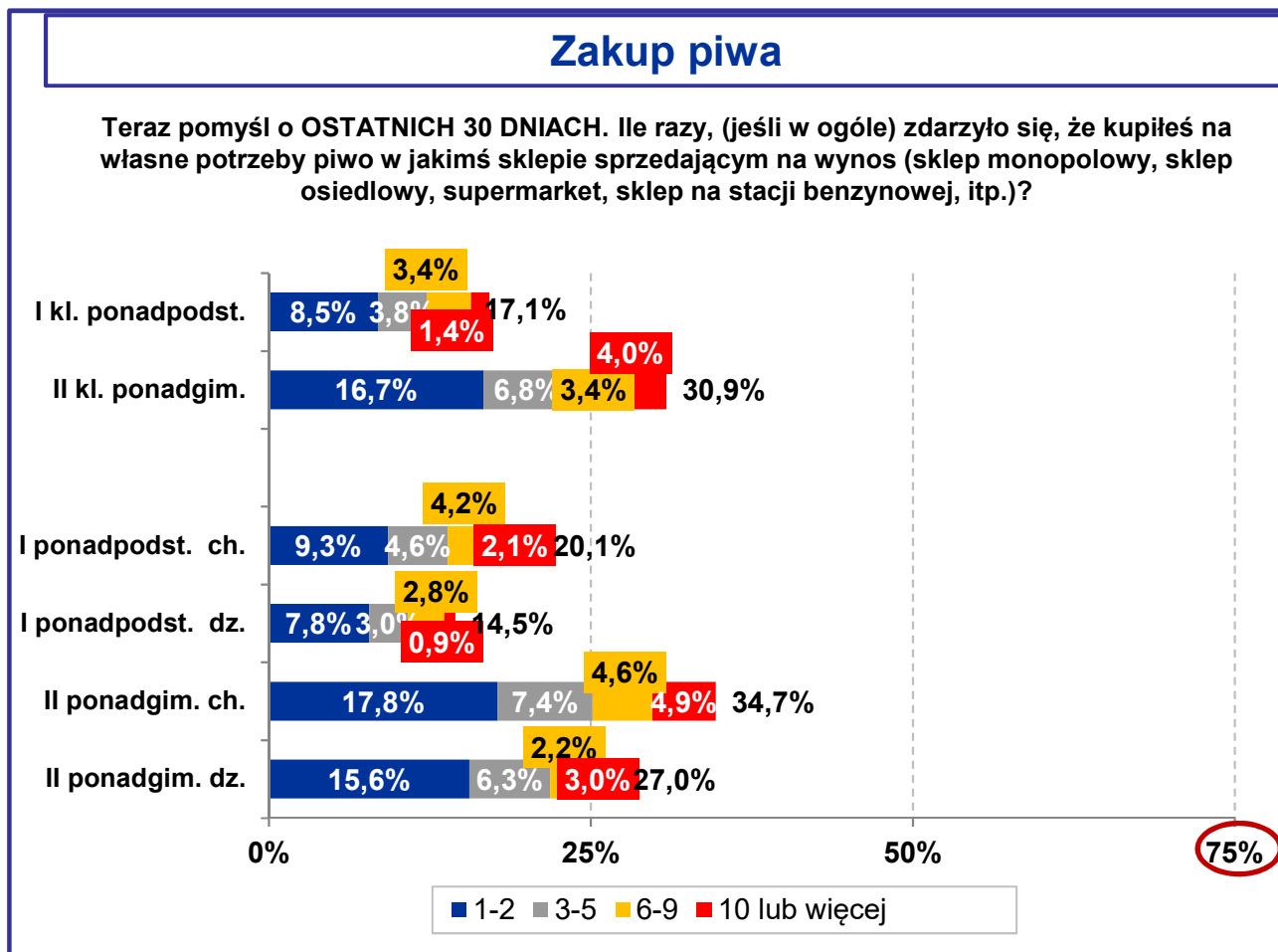
W przypadku zakupów wina i wódki przez młodzież nie odnotowano istotnych różnic pomiędzy tegorocznym (2019) i poprzednim badaniem (2007). Wino w roku 2007 kupiło w ciągu ostatnich 30 dni 11% 15-latków zaś w roku 2019 – 6,2% badanych z tej samej frakcji wiekowej. W grupie starszych uczniów do zakupu wina w 2007 r. przyznało się 16% chłopców i 8% dziewcząt z II klas szkół ponadgimnazjalnych. Obecnie (2019) do zakupu wina przyznaje się wyraźnie mniej chłopców – 7,8% i ponad 2-krotnie więcej dziewcząt niż w 2007 r. (16,4% vs. 8%).

W tym miejscu warto podkreślić ogromne znaczenie, jakie mają postawy osób dorosłych, w tym sprzedawców alkoholu, w zakresie dostępności napojów alkoholowych dla młodzieży.

**Warto też zwrócić uwagę na rolę, jaką w tym ważnym społecznie problemie mogą i powinny odgrywać władze samorządów, np. poprzez monitorowanie przestrzegania prawa np. z wykorzystaniem metody „tajemniczego klienta”.**



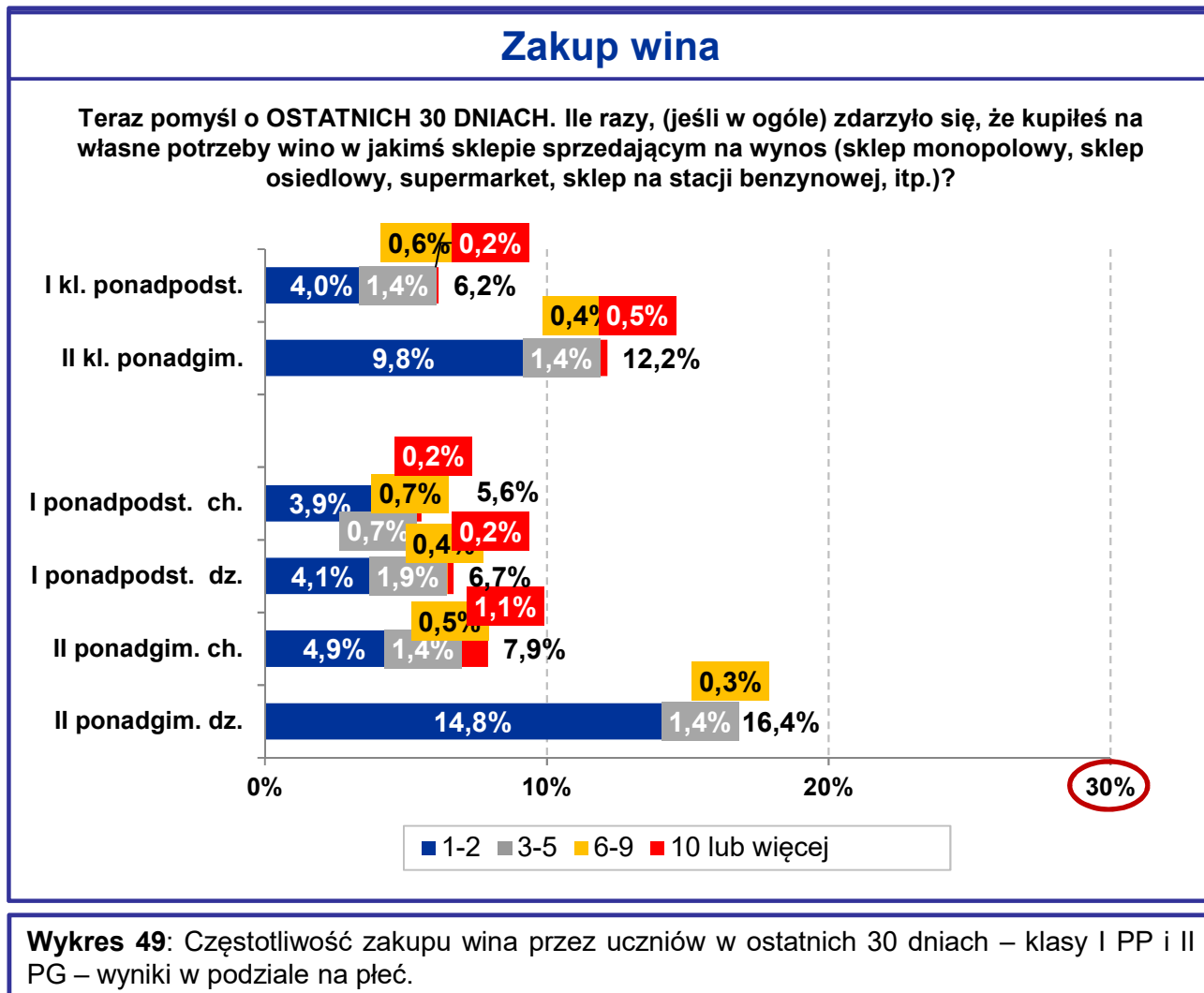
## 7. Częstotliwość zakupu napojów alkoholowych



**Wykres 48:** Częstotliwość zakupu piwa przez uczniów w ostatnich 30 dniach – klasy I PP i II PG – wyniki w podziale na płeć.

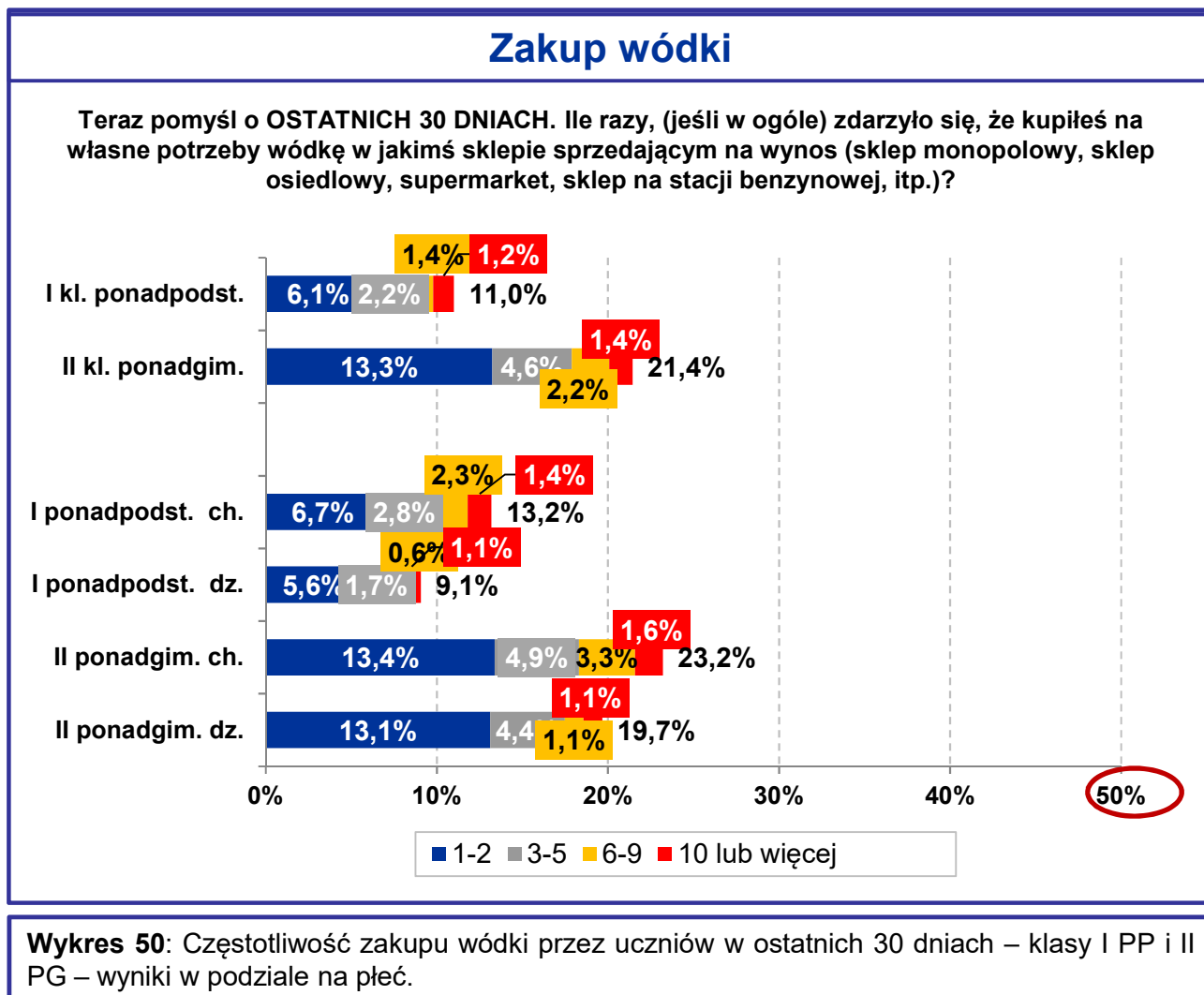
	N
I kl. ponadpodst.	891
II kl. ponadgim.	732
I kl. ponadpodst. chłopcy	419
I kl. ponadpodst. dziewczęta	472
II kl. ponadgim. chłopcy	366
II kl. ponadgim. dziewczęta	366

## 7. Częstotliwość zakupu napojów alkoholowych



	N
I kl. ponadpodst.	891
II kl. ponadgim.	732
I kl. ponadpodst. chłopcy	419
I kl. ponadpodst. dziewczęta	472
II kl. ponadgim. chłopcy	366
II kl. ponadgim. dziewczęta	366

## 7. Częstotliwość zakupu napojów alkoholowych



	N
I kl. ponadpodst.	891
II kl. ponadgim.	732
I kl. ponadpodst. chłopcy	419
I kl. ponadpodst. dziewczęta	472
II kl. ponadgim. chłopcy	366
II kl. ponadgim. dziewczęta	366



## **7. Częstotliwość picia napojów alkoholowych w lokalach gastronomicznych**

## 8. Częstotliwość picia napojów alkoholowych w lokalach gastronomicznych

Jak pokazują wyniki badania – w okresie ostatnich 30 dni przed przeprowadzeniem badania – starsza młodzież, ucząca się w drugich klasach szkół ponadgimnazjalnych, częściej niż młodsi uczniowie, z pierwszych klas PP, **piła alkohol w klubie, pubie lub dyskotecie. Dotyczy to wszystkich badanych typów alkoholu.**

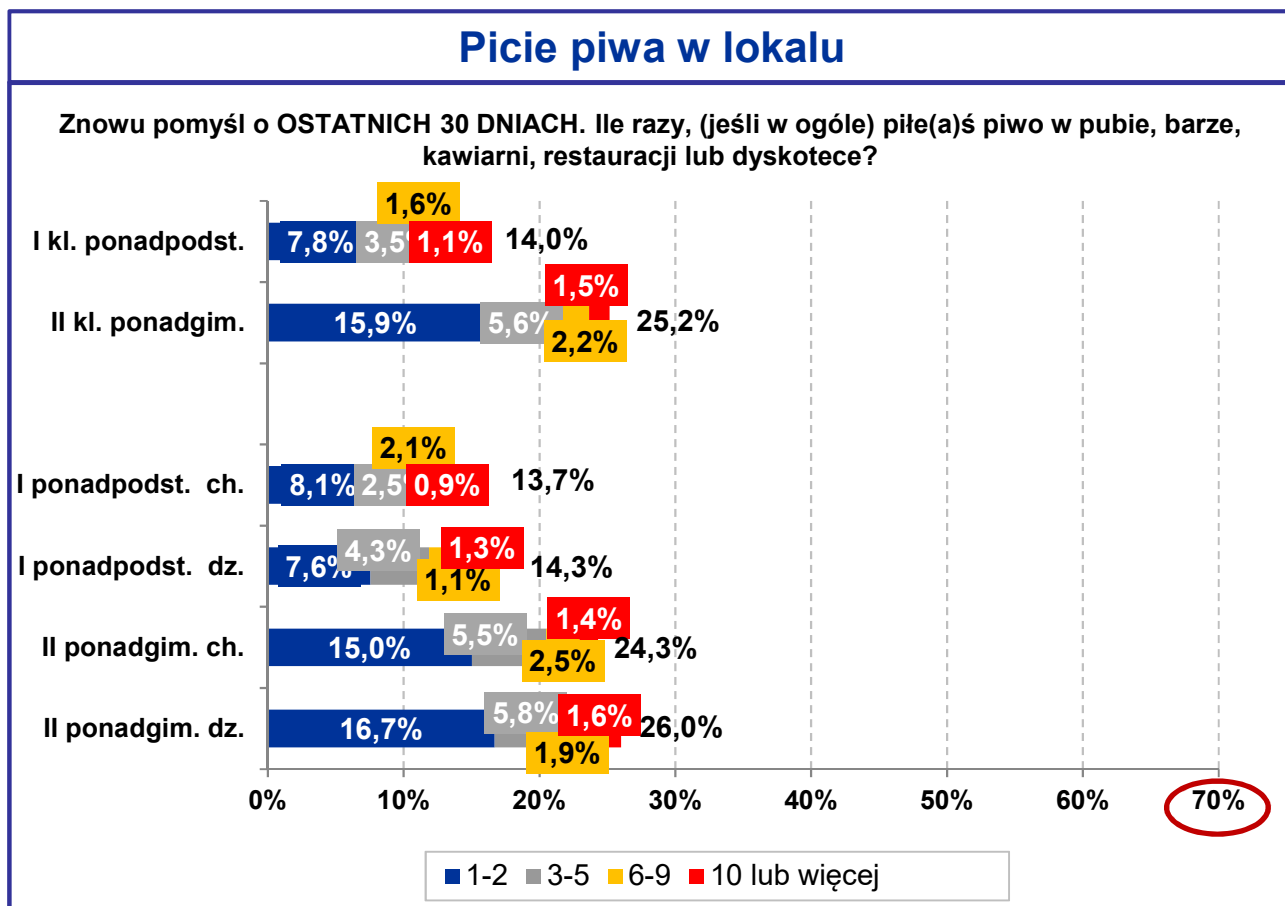
W ciągu ostatniego miesiąca przed badaniem piwo w lokalu piło 25,2% starszych uczniów i 14% uczniów młodszych. **Wynik ten jest 2-krotnie niższy niż dwanaście lat temu. W 2007 r. piwo w lokalu pił średnio co czwarty gimnazjalista (28%) i co drugi uczeń II klas szkół ponadgimnazjalnych (50%).**

W obu grupach wiekowych odsetek dziewcząt pijących piwo w lokalu był minimalnie, nieistotnie statystycznie wyższy niż chłopców (odpowiednio - młodsze klasy: 14,3% vs 13,7%; starsze klasy: 26% vs 24,3%).

**Picie wódki w pubach, klubach lub dyskotekach** było nieco mniej rozpowszechnione niż picie piwa. Do wystąpienia takiego zachowania w ostatnim miesiącu przed badaniem przyznał się **co dziesiąty uczeń z I klas PP (9,3%) i 15,3% uczniów szkół ponadgimnazjalnych.** W zakresie picia wódki w lokalu także nie odnotowano różnic w zachowaniach dziewcząt i chłopców w poszczególnych rocznikach.

**Picie wina** w kawiarniach, klubach lub pubach było stosunkowo najmniej rozpowszechnione wśród nastolatków. Wśród młodszych badanych 6,3% przyznało, iż miało takie doświadczenie w ciągu ostatnich 30 dni, a spośród starszych uczniów – 8,5%. **W obu grupach wiekowych odsetek dziewcząt deklarujących konsumpcję wina w lokalu był wyraźnie wyższy niż odsetek chłopców – odpowiednio: wśród młodszych 8% vs 4,4%, wśród starszych: 10,4% vs 6,6%.**

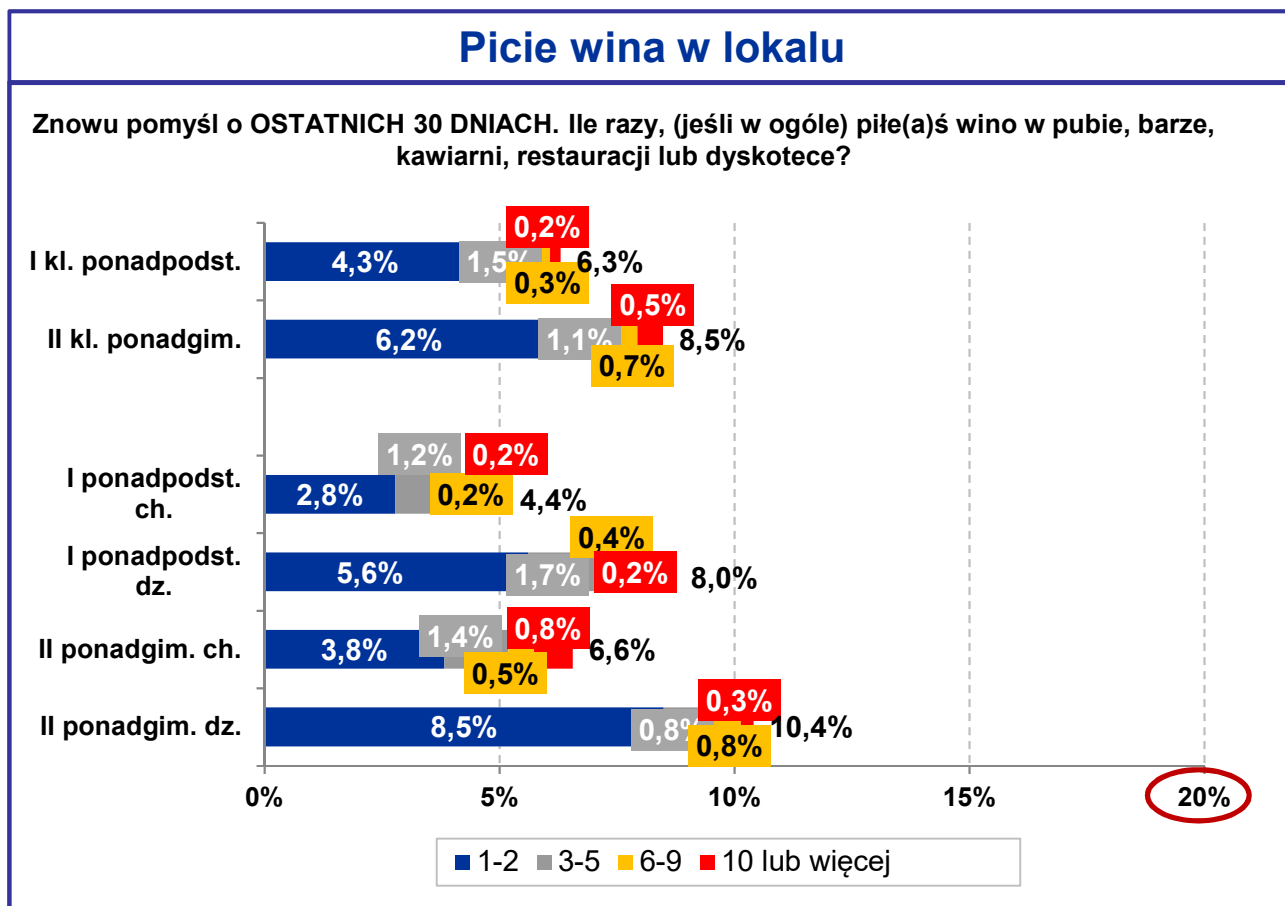
## 8. Częstotliwość picia napojów alkoholowych w lokalach gastronomicznych



**Wykres 51:** Częstotliwość picia piwa w pubie, barze, kawiarni lub dyskotecie w ostatnich 30 dniach – klasy I PP i II PG – wyniki w podziale na płeć.

	N
I kl. ponadpodst.	891
II kl. ponadgim.	731
I kl. ponadpodst. chłopcy	419
I kl. ponadpodst. dziewczęta	472
II kl. ponadgim. chłopcy	366
II kl. ponadgim. dziewczęta	365

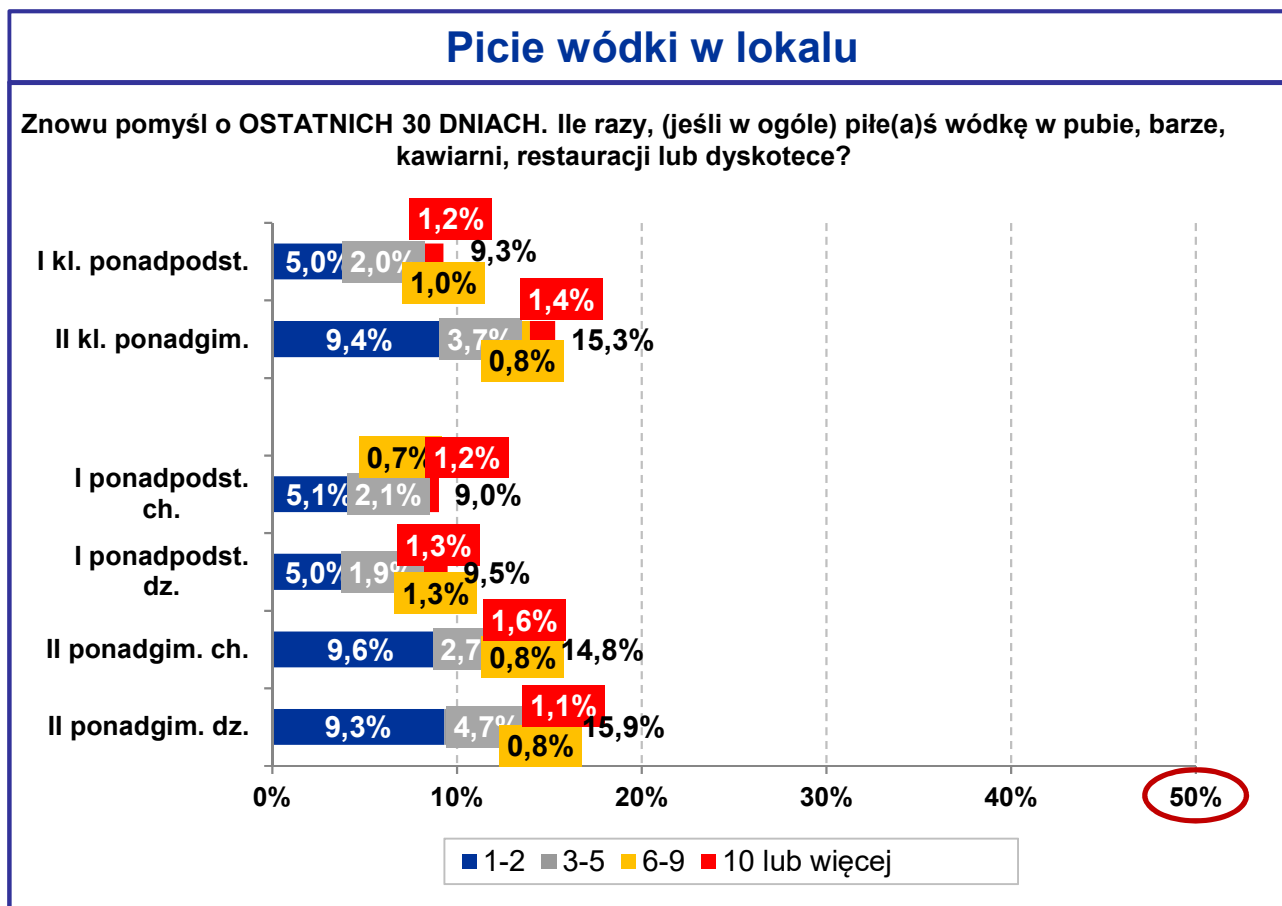
## 8. Częstotliwość picia napojów alkoholowych w lokalach gastronomicznych



**Wykres 52:** Częstotliwość picia wina w pubie, barze, kawiarni lub dyskotecie w ostatnich 30 dniach – klasy I PP i II PG – wyniki w podziale na płeć.

	N
I kl. ponadpodst.	891
II kl. ponadgim.	731
I kl. ponadpodst. chłopcy	419
I kl. ponadpodst. dziewczęta	472
II kl. ponadgim. chłopcy	366
II kl. ponadgim. dziewczęta	365

## 8. Częstotliwość picia napojów alkoholowych w lokalach gastronomicznych



**Wykres 53:** Częstotliwość picia wódki w pubie, barze, kawiarni lub dyskotecie w ostatnich 30 dniach – klasy I PP i II PG – wyniki w podziale na płeć.

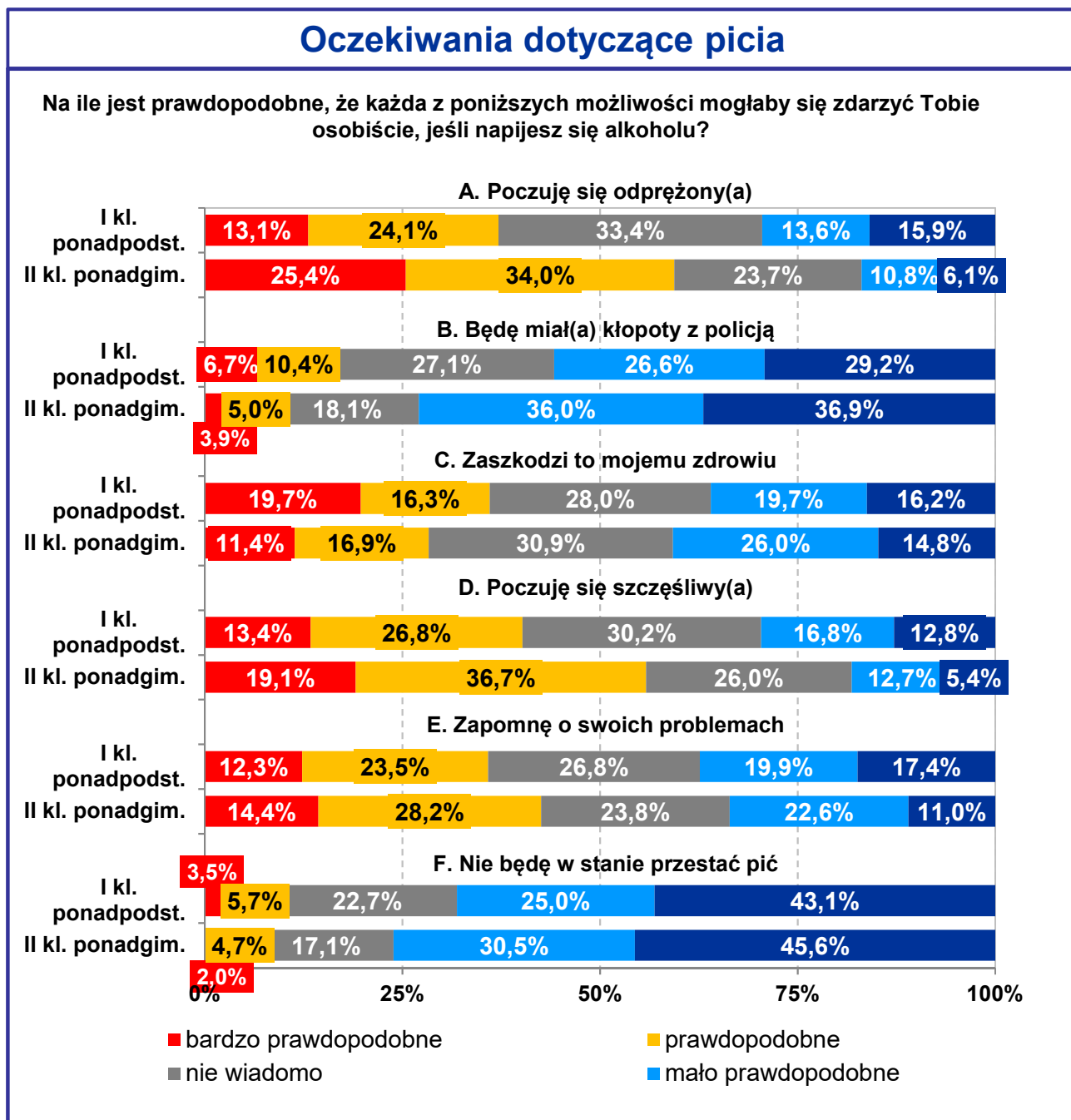
	N
I kl. ponadpodst.	891
II kl. ponadgim.	731
I kl. ponadpodst. chłopcy	419
I kl. ponadpodst. dziewczęta	472
II kl. ponadgim. chłopcy	366
II kl. ponadgim. dziewczęta	365





## **8. Oczekiwania uczniów związane z piciem alkoholu**

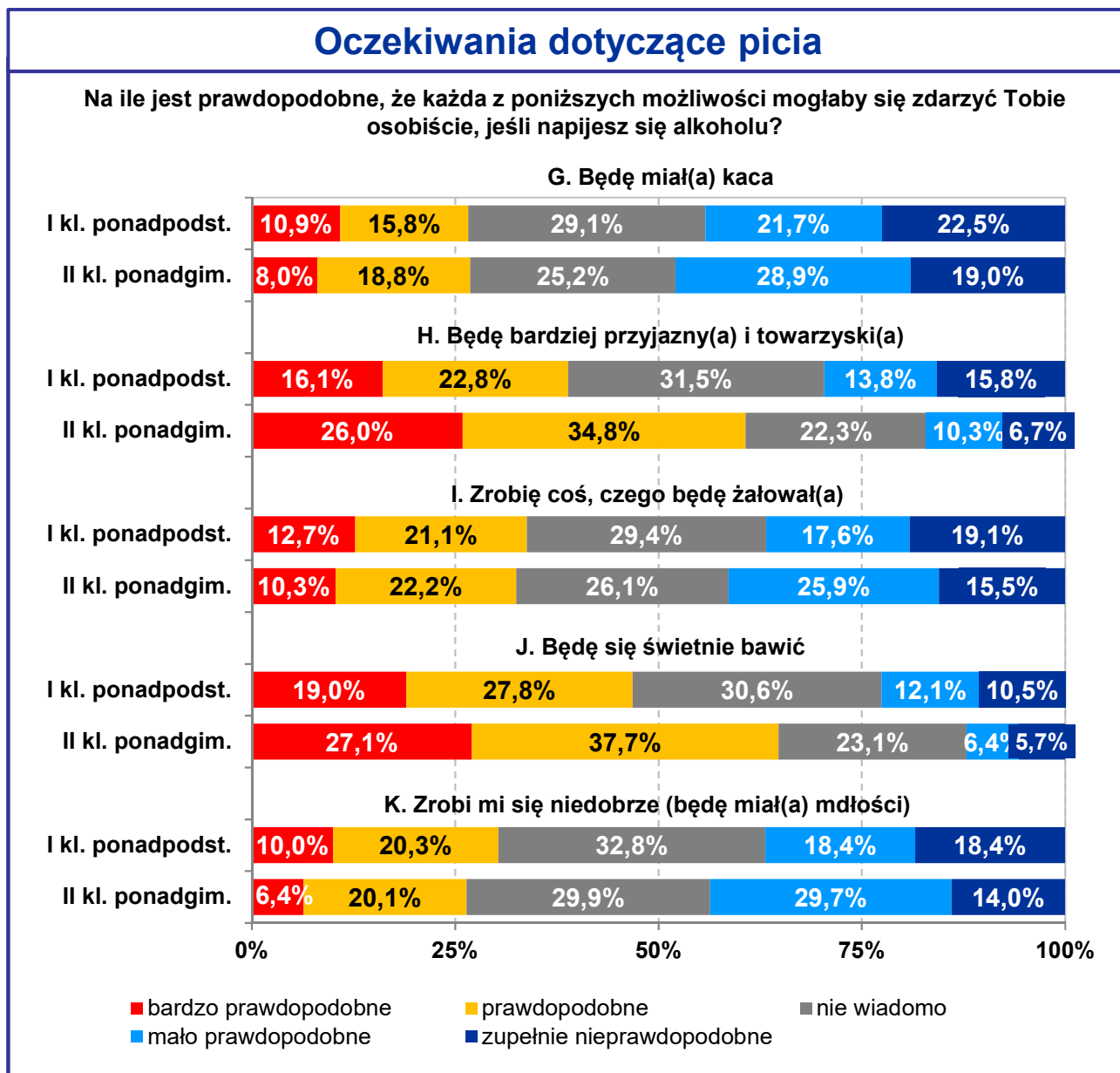
## 9. Oczekiwania uczniów związane z pićem alkoholu



**Wykres 54 A:** Oczekiwania związane z pićem alkoholu – klasy I PP i II PG.

	N					
	A	B	C	D	E	F
I kl. ponadpodst.	908	904	907	906	907	904
II kl. ponadgim.	739	739	738	738	738	737

## 9. Oczekiwania uczniów związane z pićm alkoholu



**Wykres 54 B:** Oczekiwania związane z pićm alkoholu – klasy I PP i II PG.

	N				
	G	H	I	J	K
I kl. ponadpodst.	904	908	907	907	907
II kl. ponadgim.	733	736	735	735	738

## 9. Oczekiwania uczniów związane z piciem alkoholu

W kwestionariuszu proszono także respondentów o ocenę prawdopodobieństwa wystąpienia pewnych typów zdarzeń związanych z piciem alkoholu. Respondent miał określić, na ile prawdopodobne jest to, że po alkoholu będzie doświadczał następujących stanów bądź sytuacji:

- odprężenie, poczucie szczęścia,
- kłopoty z policją,
- zapomnienie o problemach,
- niemożność powstrzymania się od picia,
- zwiększona przyjazność i towarzyskość, świetna zabawa,
- zrobienie czegoś, czego będzie się żałowało,
- kłopoty ze zdrowiem, złe samopoczucie (mdłości), kac.

**Wyniki wskazują jednoznacznie, że w opinii badanych większe jest prawdopodobieństwo wystąpienia pozytywnych efektów/sytuacji związanych z piciem:**

- **świetnej zabawy** jako prawdopodobnego lub bardzo prawdopodobnego efektu picia spodziewało się 46,8% uczniów młodszych i aż 64,8% uczniów starszych;
- **bycia bardziej przyjaznym i towarzyskim** – odpowiednio: 38,9% i 60,8%;
- **odprężenia jako skutku wypicia alkoholu** oczekiwało 37,2% młodszych i 59,4% starszych uczniów;
- **poczucia szczęścia**: młodszych 40,2% i 55,8% starszych uczniów;
- **zapomnienia o swoich problemach**: ponad 35,8% młodszych i 42,6% starszych uczniów.

**Negatywne efekty/sytuacje związane z piciem alkoholu jako prawdopodobne lub wysoce prawdopodobne wskazywały na ogół niższe odsetki badanych, np.:**

- tego, że **picie zaszkodzi ich zdrowiu**: 36% młodszych i 28,3% starszych uczniów;
- o **możliwości zrobienia czegoś, czego będzie się żałować** – 33,8% uczniów młodszych i 32,5% uczniów starszych;
- o **złym samopoczuciu i mdłościach** pisało odpowiednio: 30,3% i 26,5% badanych;
- tego, że **będzie mieć kaca obawiało się** 26,7% i 26,8%;
- o potencjalnych **kłopotach z policją** – 17,1% i 8,9%;
- o tym, że **badany nie będzie w stanie przestać pić** – 9,2% i 6,7%.

**Jak widać z powyższego zestawienia, starsi uczniowie w większym stopniu niż młodszy spodziewali się pozytywnych efektów picia alkoholu i bagatelizowali efekty negatywne.**

## 9. Oczekiwania uczniów związane z piciem alkoholu

W trakcie analiz odnotowano, że wskaźnik sumaryczny ze skal dotyczących oczekiwań związanych z piciem alkoholu stanowi dobrą, samodzielną skalę.

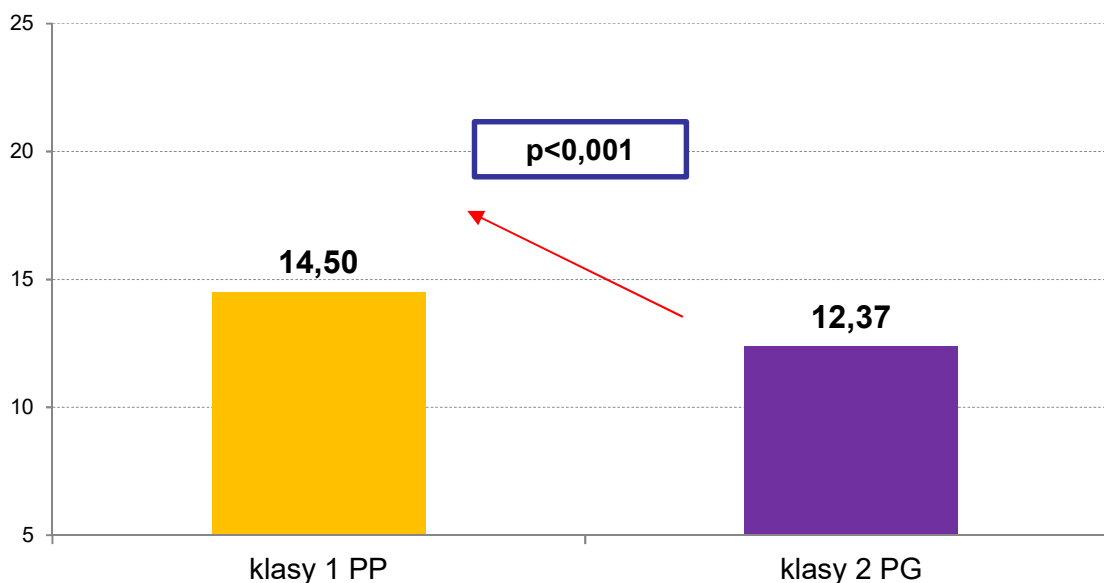
Utworzono więc zmienną pn. **Nasilenie pozytywnych oczekiwań związanych z alkoholem**, sumując punkty wyliczone na podstawie odpowiedzi na pytania ankiety dotyczące pozytywnych efektów/sytuacji związanych z piciem alkoholu.

Współczynnik Alfa Cronbacha dla tak utworzonej skali wynosi ponad 0,7. Zmienna może przyjmować wartości od 5 do 25. Średnią wartość w klasach pierwszych PP:  $M=14,50$ , a w klasach drugich PG:  $M=12,37$ .

KM4

W pierwszej kolejności analizowano związek **pomiędzy wiekiem a nasileniem pozytywnych oczekiwań dotyczących picia alkoholu**. Było ono istotnie wyższe w klasach 1 PP w porównaniu z klasami 2 PG.

### Nasilenie pozytywnych oczekiwań związanych z piciem alkoholu



**Wykres 55:** Nasilenie pozytywnych oczekiwań związanych z piciem alkoholu - klasy I PP i II PG - wartości średnich.

## Slajd 141

---

**KM4** do sprawdzenia - nie mam szczegółowych danych;  
czy dane na wykresie są ok? czy 1 PP nie powinno mieć mniejszej wartości niż 2 PG?  
Kamil Michałowski; 03.01.2020



## **9. Przykre doświadczenia związane z piciem alkoholu**

## 9. Przykre doświadczenia związane z piciem alkoholu

W badaniu poproszono respondentów także o to, aby określili częstotliwość przykrych zdarzeń, które spotkały ich w ciągu ostatnich 12 miesięcy przed badaniem z powodu picia alkoholu. Były to: bójka, wypadek lub uszkodzenie ciała, poważne problemy z rodzicami, poważne problemy z przyjaciółmi, gorsze wyniki w nauce lub pracy, bycie ofiarą rabunku/kradzieży, kłopoty z policją, interwencja pogotowia ratunkowego, seks bez zabezpieczenia oraz niechciane przez respondenta doświadczenie seksualne.

### **Bójka**

W ciągu ostatnich 12 miesięcy przed badaniem w związku z piciem alkoholu 8,7% chłopców uczących się w II klasach szkół ponadgimnazjalnych (wobec 4,1% dziewcząt) wdało się w bójkę.

W młodszej kohorcie badanych (wśród uczniów z I klas PP) podobna sytuacja zdarzyła się 5,5% chłopców, wśród dziewcząt w tym samym wieku uczestniczkami bójek było 2,6% badanych.

### **Wypadek lub uszkodzenie ciała**

12,8% dziewcząt z II klas szkół ponadgimnazjalnych i 10,1% chłopców z tego rocznika miało wypadek lub uszkodzenie ciała z powodu picia alkoholu. Tego typu doświadczenia rzadziej zdarzały się młodszym uczniom (7,1% chłopców i 6,7% dziewcząt).

### **Poważne problemy z rodzicami i przyjaciółmi**

Z powodu picia alkoholu najczęściej problemów z rodzicami oraz przyjaciółmi mają dziewczęta z II klas szkół ponadgimnazjalnych (odpowiednio 15,8% i 13,1%).

Chłopcy z tego rocznika oraz młodsi chłopcy i dziewczęta deklarują tego typu problemy na niższym, zbliżonym poziomie (od 7,3% do 10,1%).

### **Gorsze wyniki w nauce lub pracy**

Gorsze wyniki w nauce lub pracy z powodu picia alkoholu są powiązane z wiekiem badanych – miało je 9% dziewcząt i 7% chłopców z II klas szkół PG. Odsetki te były niższe wśród uczniów młodszych i wyniosły 4,3% wśród dziewcząt i 4,8% wśród chłopców.



## 9. Przykre doświadczenia związane z pićem alkoholu

### **Bycie ofiarą rabunku lub kradzieży**

Incydenty tego typu zdarzały się sporadycznie – dotyczyły nieznacznie częściej chłopców niż dziewcząt – wśród młodszych uczniów 1,6% vs 0,4%, wśród starszych – 2,2% vs 1,1%.

### **Kłopoty z policj**

Kłopoty z policj

### **Interwencja pogotowia ratunkowego**

Dla 2,5% starszych chłopców picie alkoholu zakończyło się interwencj

### **Seks bez zabezpieczeń**

Do zwi

### **Niechciane doświadczenia seksualne**

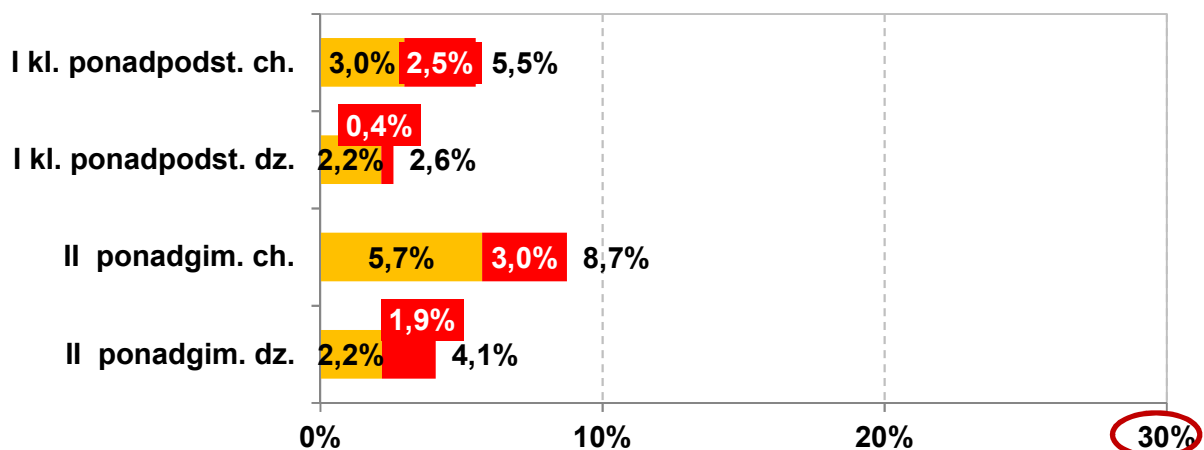
Z kolei niechciane doświadczenia seksualne pod wpływem alkoholu były udziałem podobnego odsetka uczniów i uczennic ze starszego rocznika (odpowiednio 7,7% i 7,9%), zaś w młodszej grupie wiekowej (15-latków) nieco większej liczby chłopców (3,4%) niż dziewcząt (2,4%).

## 9. Przykre doświadczenia związane z pićm alkoholu

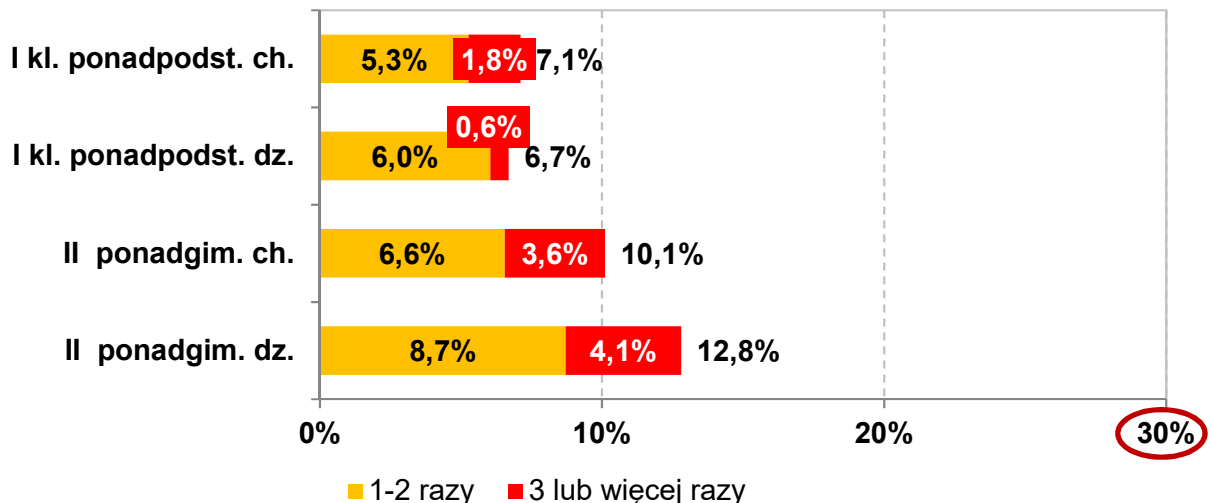
### Przykre doświadczenia związane z pićm alkoholu

Ile razy w czasie ostatnich 12 miesięcy doświadczyły(a)ś Z POWODU PICIA ALKOHOLU następujących problemów?

#### A. Bójka



#### B. Wypadek lub uszkodzenie ciała



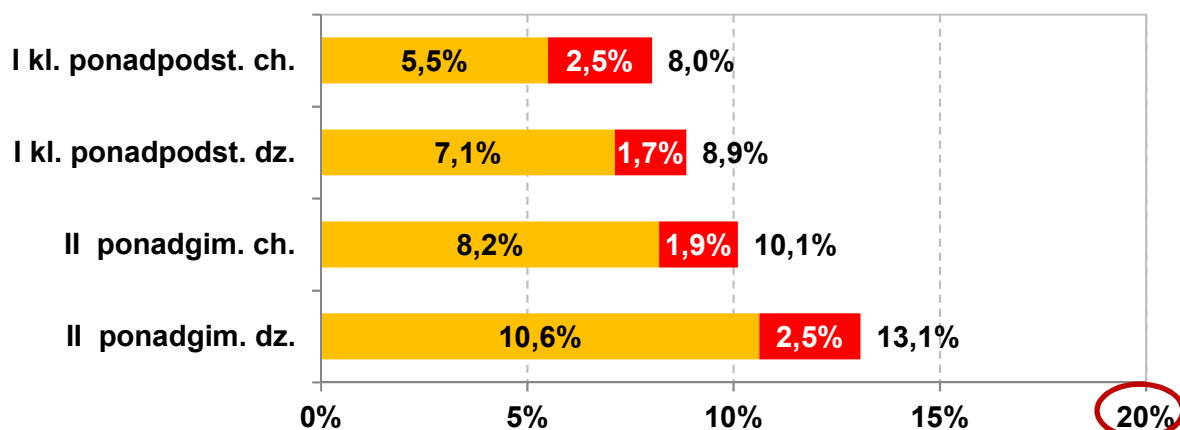
**Wykres 56:** Przykre doświadczenia związane z pićm alkoholu w ostatnich 12 miesiącach – klasy I PP i II PG – wyniki w podziale na pćć.

## 9. Przykre doświadczenia związane z pićm alkoholu

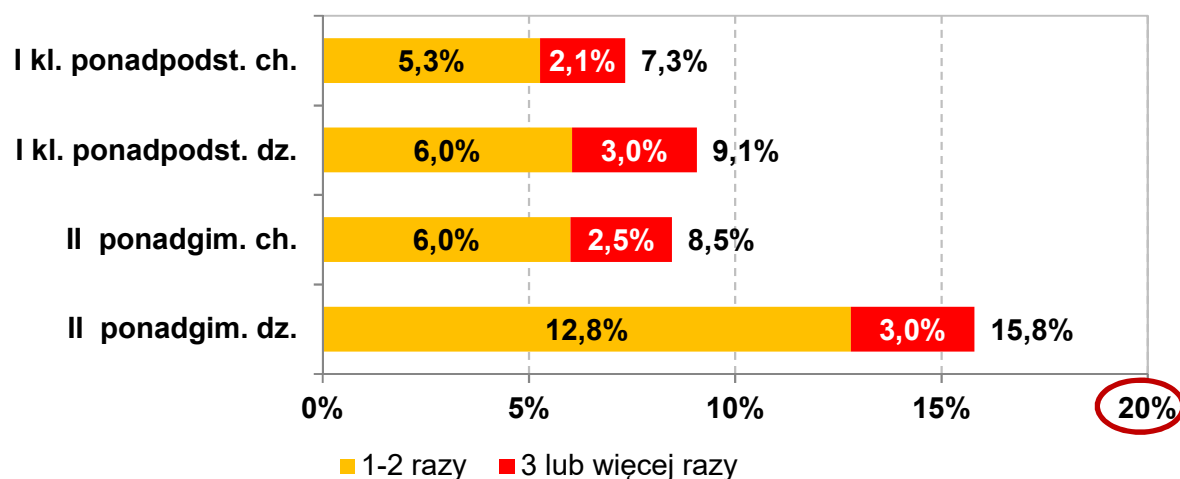
### Przykre doświadczenia związane z pićm alkoholu

Ile razy w czasie ostatnich 12 miesięcy doświadczyły(a)ś Z POWODU PICIA ALKOHOLU następujących problemów?

#### C. Poważne problemy z rodzicami



#### D. Poważne problemy z przyjaciółmi

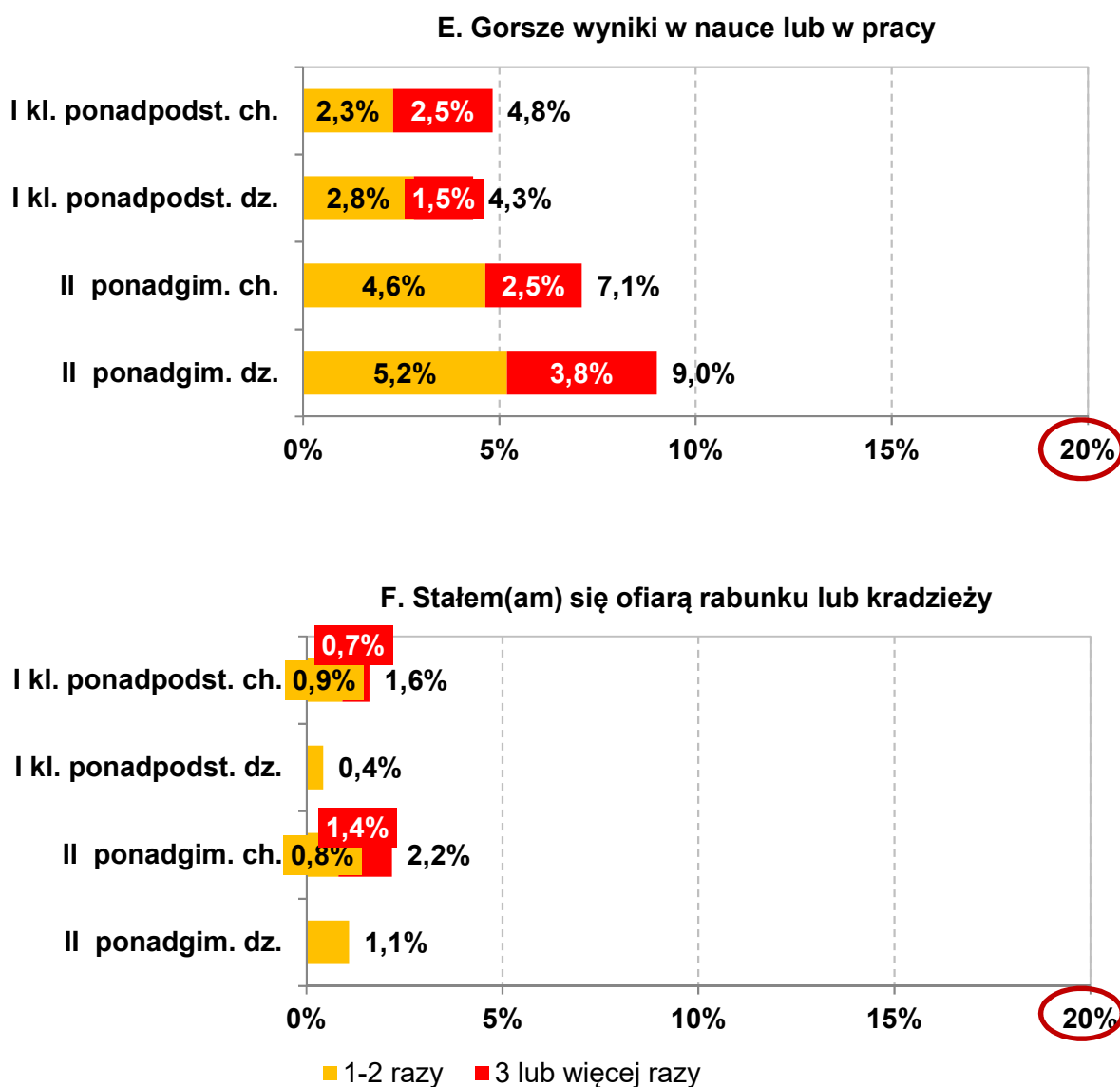


**Wykres 57:** Przykre doświadczenia związane z pićm alkoholu w ostatnich 12 miesiącach – klasy I PP i II PG – wyniki w podziale na pćć.

## 9. Przykre doświadczenia związane z pićm alkoholu

### Przykre doświadczenia związane z pićm alkoholu

Ile razy w czasie ostatnich 12 miesięcy doświadczyły(a)ś Z POWODU PICIA ALKOHOLU następujących problemów?



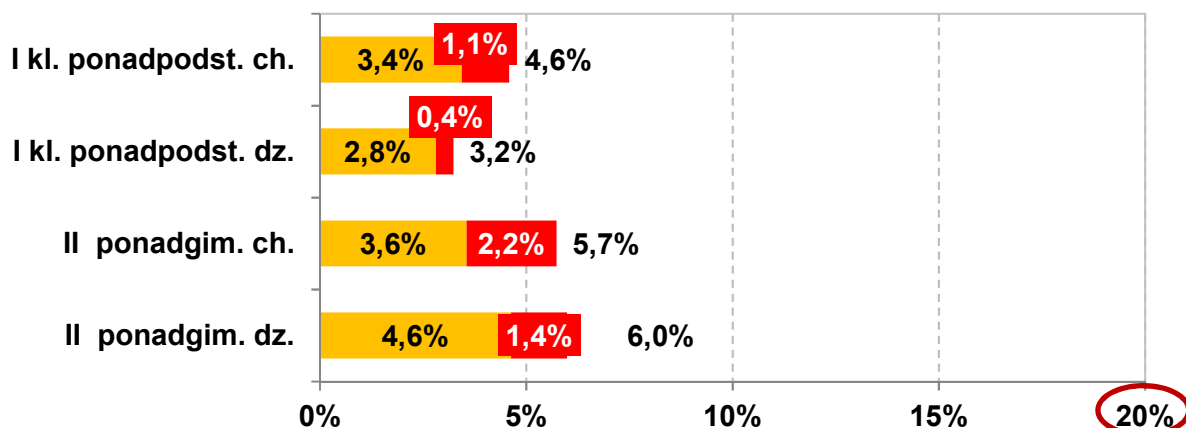
**Wykres 58:** Przykre doświadczenia związane z pićm alkoholu w ostatnich 12 miesiącach – klasy I PP i II PG – wyniki w podziale na płeć.

## 9. Przykre doświadczenia związane z pićm alkoholu

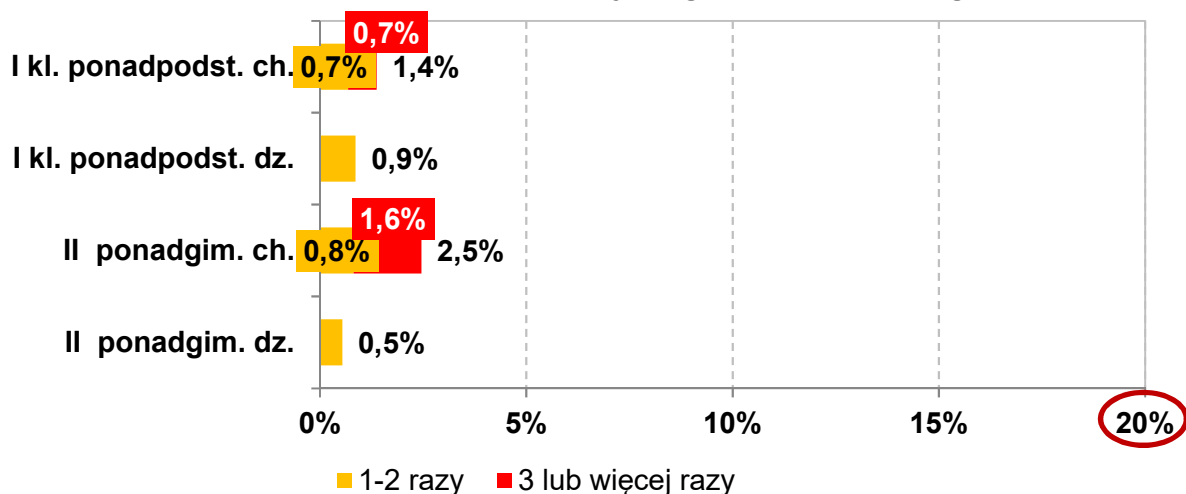
### Przykre doświadczenia związane z pićm alkoholu

Ile razy w czasie ostatnich 12 miesięcy doświadczyły(a)ś Z POWODU PICIA ALKOHOLU następujących problemów?

#### G. Kłopoty z policją



#### H. Interwencja pogotowia ratunkowego



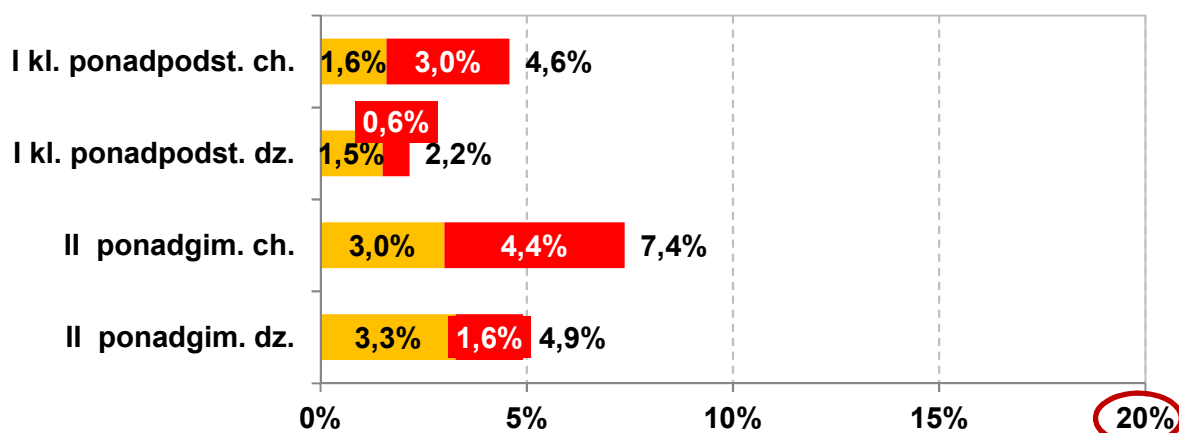
**Wykres 59:** Przykre doświadczenia związane z pićm alkoholu w ostatnich 12 miesiącach – klasy I PP i II PG – wyniki w podziale na płeć.

## 9. Przykre doświadczenia związane z pićm alkoholu

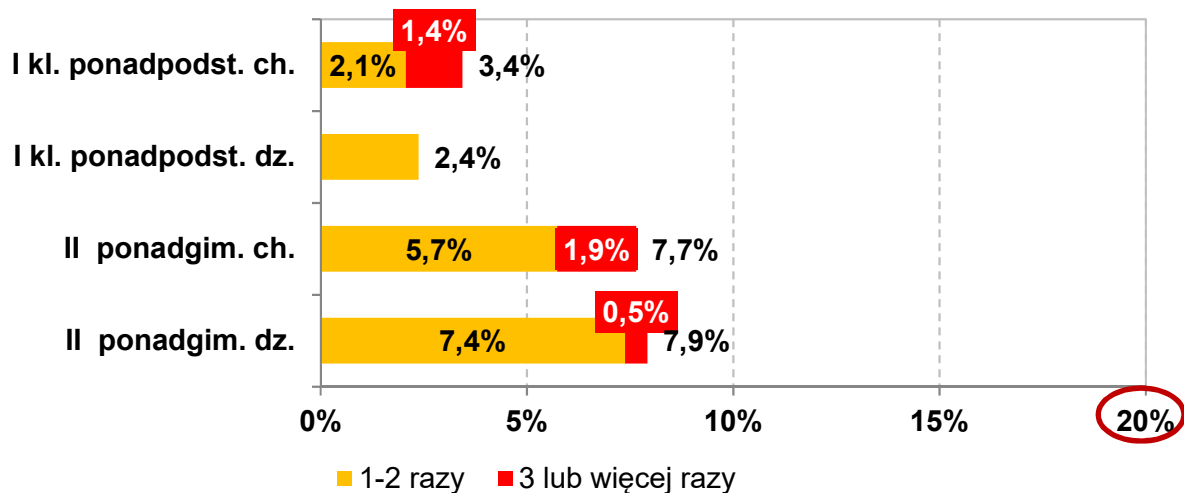
### Przykre doświadczenia związane z pićm alkoholu

Ile razy w czasie ostatnich 12 miesięcy doświadczyły(a)ś Z POWODU PICIA ALKOHOLU następujących problemów?

#### I. Seks bez zabezpieczeń



#### J. Niechciane przez Ciebie doświadczenie seksualne



**Wykres 60:** Przykre doświadczenia związane z pićm alkoholu w ostatnich 12 miesiącach – klasy I PP i II PG – wyniki w podziale na pćć.

## 9. Przykre doświadczenia związane z pićem alkoholu

	N									
	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J
I kl. ponadpodst. chłopcy	423	423	423	423	422	423	423	423	423	423
I kl. ponadpodst. dziewczęta	472	472	472	472	470	472	472	472	472	472
II kl. ponadgim. chłopcy	366	366	366	366	366	366	366	366	366	366
II kl. ponadgim. dziewczęta	367	367	367	367	366	367	367	367	367	366

\* Podane liczebności dotyczą wykresów 56-60.



**10. Rozpowszechnienie zjawiska  
używania leków uspokajających  
i nasennych oraz dopalaczy  
przez młodzież**



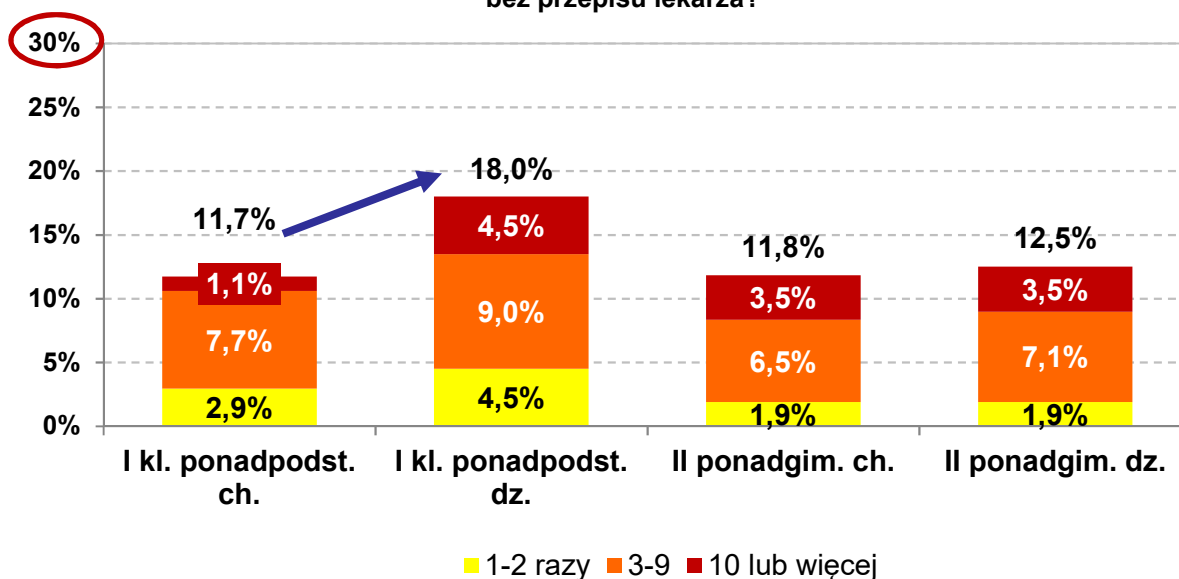
## 10.1 Rozpowszechnienie używania leków

Dane zgromadzone podczas badania wskazują, że po środki uspokajające lub nasenne przynajmniej raz w życiu sięgnął co ósmy uczeń lub uczennica ze starszej frakcji wiekowej poddanej badaniu i tyle samo młodszych chłopców (11,7%-12,5%). Z kolei do takich zachowań przyznała się niemal co piąta dziewczyna z I klasy szkoły ponadpodstawowej (18%). **Różnica pomiędzy odsetkami dziewcząt i chłopców w młodszej frakcji wiekowej używającymi leków jest istotna statystycznie.**

Wśród młodszych dziewcząt 4,5% przyznało, że używało leków 1-2 razy, 9% zadeklarowało, że było to 3-9 razy, a 4,5% uczyniło to 10 razy lub częściej. W pozostałych badanych grupach dziewcząt i chłopców częstotliwość zażywania leków jest zbliżona i wynosi 1,9%-2,9% użyło leków 1-2 razy, 6,5%-7,7% - 3-9 razy, a 1,1-3,5% - 10 razy lub więcej. **W porównaniu do wyników badań z 2007 roku nie odnotowano istotnych zmian w zakresie rozpowszechnienia używania leków wśród 15-latków. W grupie starszej młodzieży (17-latków) odnotowano wyraźne zmniejszenie się odsetka dziewcząt używających leków uspokajających lub nasennych (bez przepisu lekarza) z 19% w 2007 r. do 12,5% w roku 2019.**

### Częstość używania leków

Ile razy w życiu, (jeśli w ogóle) zdarzyło Ci się używać leków uspokajających lub nasennych bez przepisu lekarza?



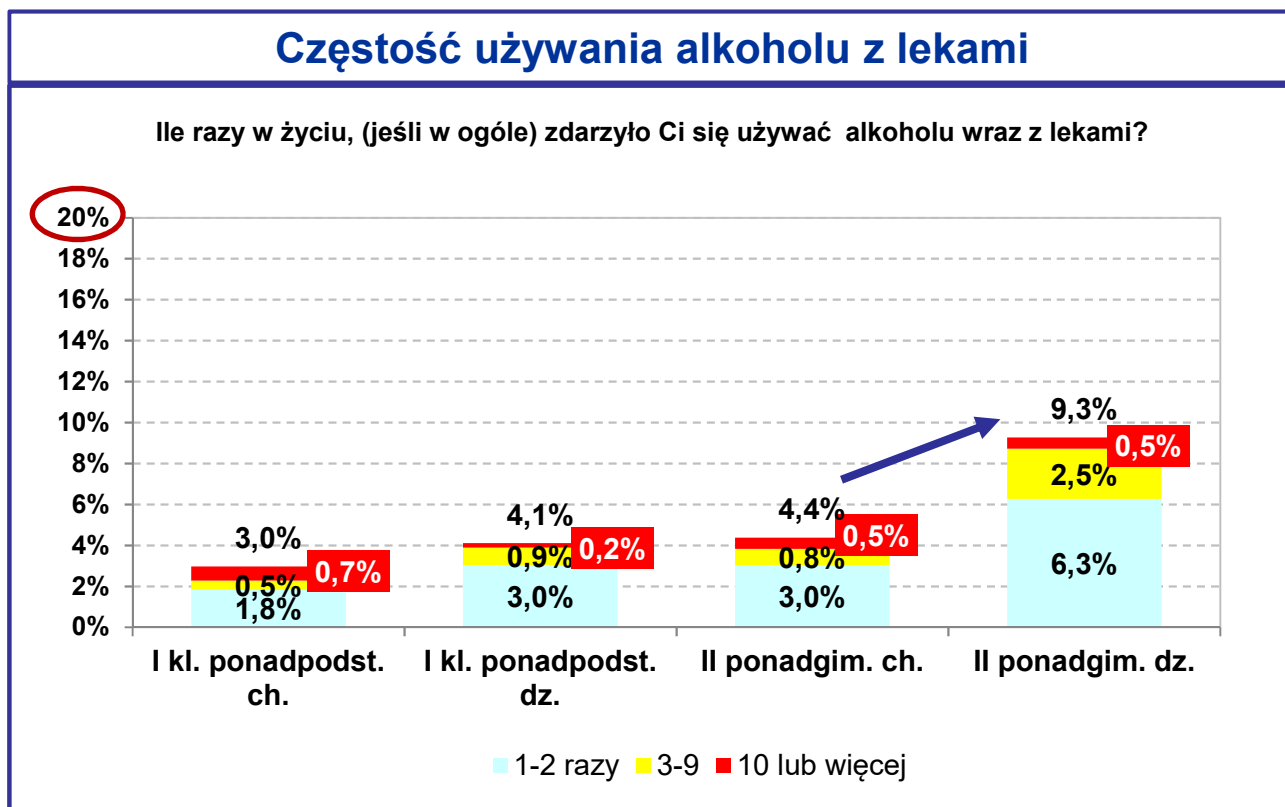
**Wykres 61a:** Częstość używania leków uspokajających lub nasennych bez przepisu lekarza – klasy I PP i II PG – wyniki w podziale na płeć.

	N
I kl. ponadpodst. chłopcy	430
I kl. ponadpodst. dziewczęta	476
II kl. ponadgimn. chłopcy	372
II kl. ponadgimn. dziewczęta	368

## 10.2 Rozpowszechnienie używania tabletek i alkoholu

Na podstawie zgromadzonych danych można stwierdzić, że **łączenie alkoholu z tabletkami było zdecydowanie bardziej popularne wśród dziewcząt z II klasy PG (9,3%)** niż wśród pozostałych badanych grup młodzieży (3%-4,4%). Różnica jest statystycznie istotna.

Do jednorazowego użycia alkoholu z lekami przyznało się aż 6,3% starszych dziewcząt i 2%-3% badanych z pozostałych grup. **Więcej niż dwa razy tego typu doświadczenia miało 3% starszych dziewcząt oraz 1,1% - 1,3% pozostałych grup respondentów.**



**Wykres 61b:** Częstość używania leków uspokajających wraz z alkoholem w celu odurzenia się – klasy I PP i II PG, wyniki w podziale na płeć.

	N
I kl. ponadpodst. chłopcy	426
I kl. ponadpodst. dziewczęta	472
II kl. ponadgimn. chłopcy	366
II kl. ponadgimn. dziewczęta	367

## 10.3 Wiek inicjacji - leki

**Analizując grupę osób, które mają za sobą inicjację z lekami uspokajającymi lub nasennymi bez zalecenia lekarza można stwierdzić, że najczęściej pierwsze próby z tego typu substancjami miały dziewczęta z I klas szkół ponadpodstawowych (18%).**

**W przypadku młodszych badanych inicjacja miała miejsce najczęściej w wieku 13 lat i wcześniej oraz w wieku 14-15 lat.** W przypadku dziewcząt 10,1% sięgnęło po leki po raz pierwszy w wieku 13 lat i wcześniej, a 7,5% w wieku 14-15 lat. W przypadku chłopców odsetki wyniosły odpowiednio 6,1% i 5,6%.

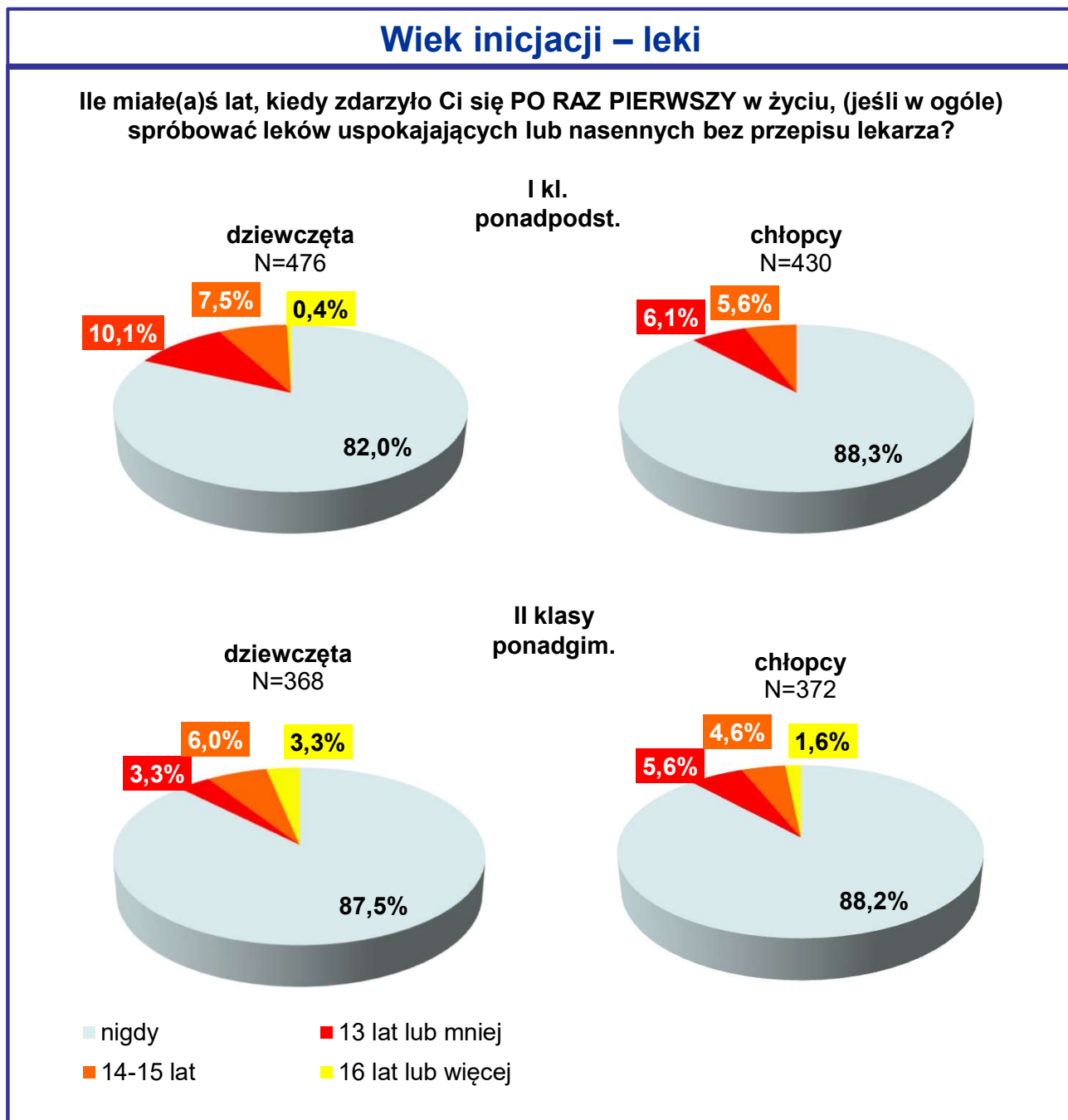
W grupie starszych uczniów - z drugich klas szkół ponadgimnazjalnych - odpowiedzi wskazują raczej na inicjację w wieku 14-15 lat – szczególnie wśród dziewcząt: 6%. Starsi chłopcy równie często inicjowali takie zachowania w wieku 13 lat lub mniej (5,6%), jak i 14-15 lat (4,6%). 1,6% pierwszy raz spróbowało leków uspokajających lub nasennych w wieku 16 lat lub więcej.

**Wyniki badań wskazują, że zwłaszcza wśród starszych dziewcząt znacząca jest grupa osób która próbowała już eksperymentować łącząc leki z alkoholem (9,3%).**

W przypadku młodszych dziewcząt takie próby po raz pierwszy miały miejsce na ogół w wieku 14-15 lat (2,6%), w przypadku chłopców – równie często w wieku 14-15 lat (1,6%), jak i w młodszym wieku (1,4%).

Starsi badani wskazywali przede wszystkim na wiek 16 lat i więcej (dziewczęta 5,4%, chłopcy 2,2%).

## 10.3 Wiek inicjacji - leki

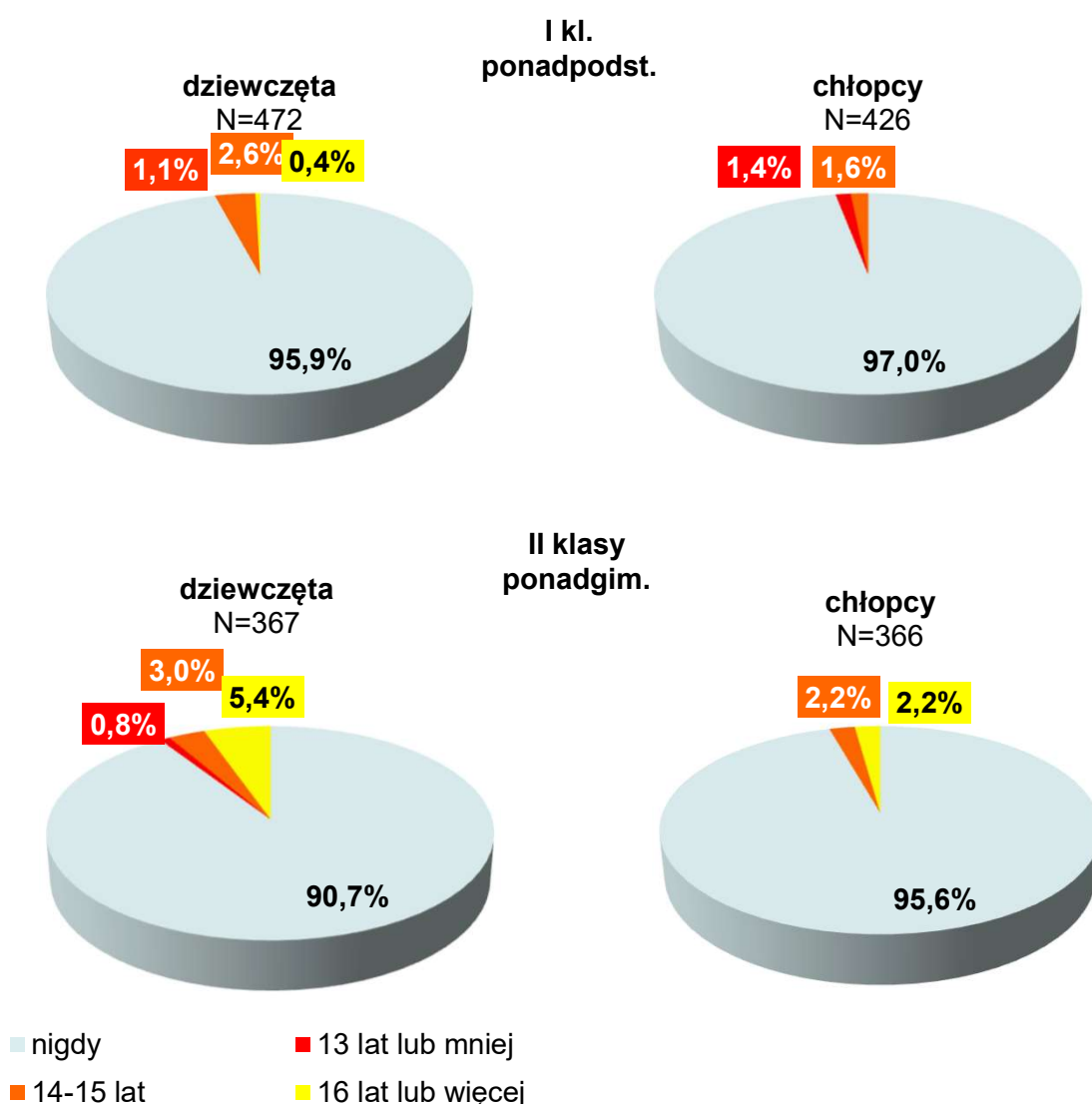


**Wykres 62: Pierwsze doświadczenia z lekami uspokajającymi i nasennymi - wiek inicjacji** - klasy I PP i II PG, wyniki w podziale na płeć. Z wykresu usunięto odpowiedź „używał, ale nie podał wieku inicjacji” ponieważ nie udzielił jej żaden z badanych uczniów.

## 10.3 Wiek inicjacji - leki z alkoholem

### Wiek inicjacji – alkohol z tabletkami

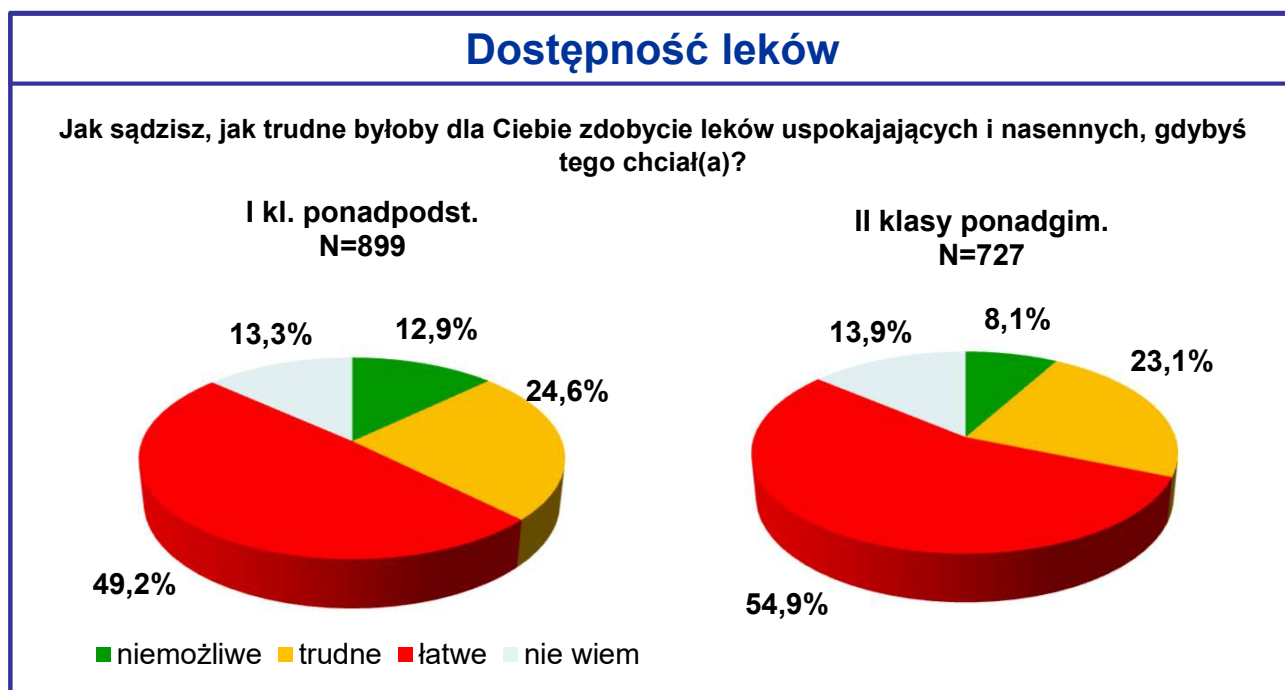
Ile miałe(a)s lat, kiedy zdarzyło Ci się PO RAZ PIERWSZY w życiu, (jeśli w ogóle) spróbować alkohol razem z tabletkami (leki) w celu odurzenia?



**Wykres 63: Pierwsze doświadczenia z łączeniem alkoholu z lekami uspokajającymi i nasennymi – wiek inicjacji – klasy I PP i II PG, wyniki w podziale na płeć. Z wykresu usunięto odpowiedź „używał, ale nie podał wieku inicjacji” ponieważ nie udzielił jej żaden z badanych uczniów.**

## 10.4 Ocena dostępności leków

Dostępność leków uspokajających i nasennych bez przepisu lekarza uczniowie z obu badanych grup wiekowych ocenili podobnie. **Około połowa (49,2% młodszych oraz 54,9% starszych badanych) stwierdziła, że zdobycie takich leków byłoby dla nich łatwe.** Co ósmy uczeń I klasy PP (12,9%) i co trzynasty z II klasy szkoły ponadgimnazjalnej (8,1%) stwierdził natomiast, że byłoby to **niemożliwe**. Co czwarty badany uczeń uznał, że zdobycie ww. leków byłoby dla niego trudne.



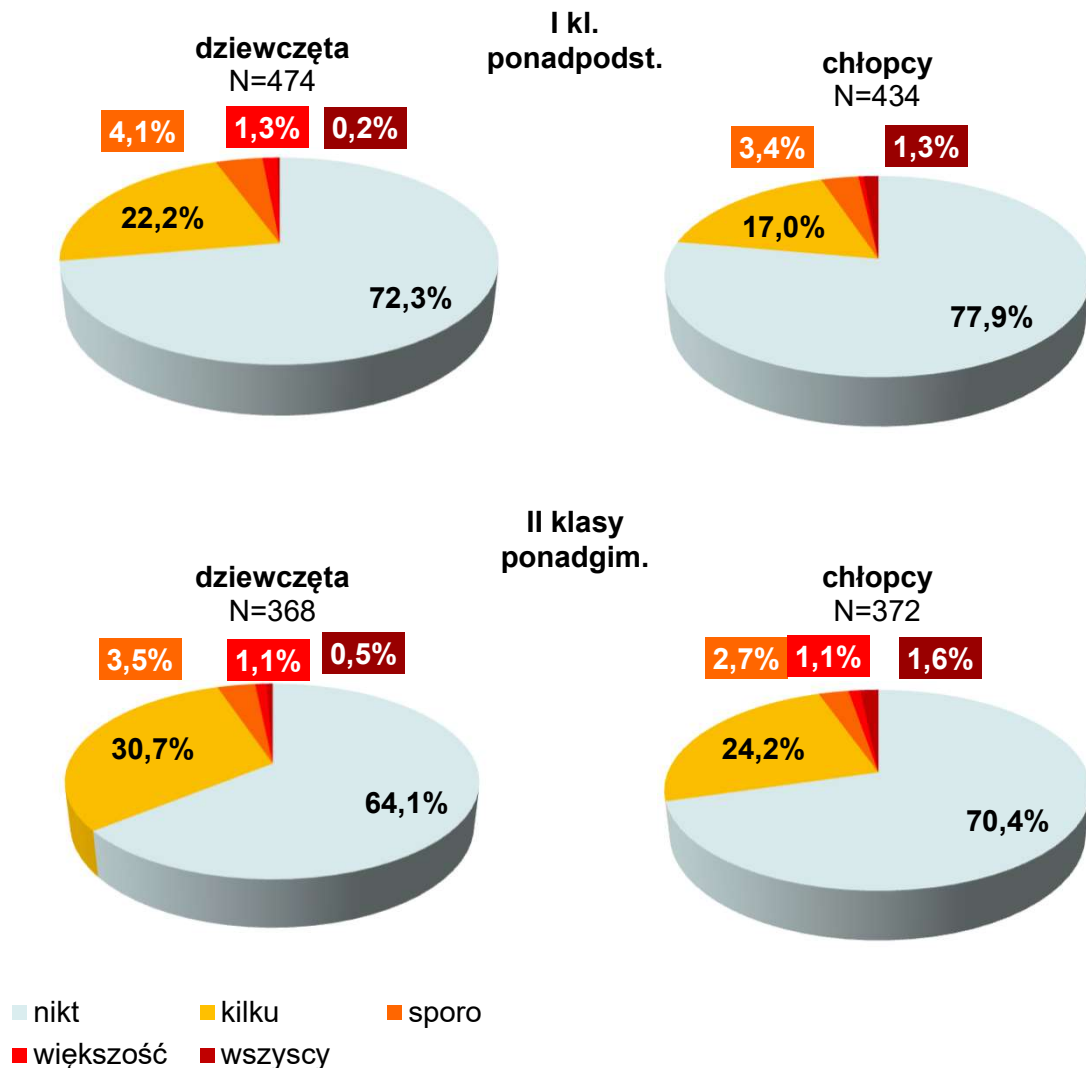
**Wykres 64: Ocena dostępności leków uspokajających lub nasennych dla młodzieży – klasy I PP i II PG.**

Uczniowie zostali również zapytani o **rozpowszechnienie stosowania leków uspokajających lub nasennych bez przepisu lekarza wśród przyjaciół** (wykres 65). Większość badanych zadeklarowała, że zachowania te nie mają miejsca w ich środowisku (od 64,1% do 77,9%), zaś wśród tych uczniów, którzy odnotowali takie zachowania wskazywano na zażywanie leków bez przepisu lekarza raczej przez kilku niż większe grono przyjaciół. Takiej odpowiedzi udzieliło od 17% do 30,7% badanych. Znalazły się jednak także osoby, które wskazywały na to, że wszyscy ich znajomi stosują środki uspokajające lub nasenne bez przepisu lekarza. Było to od 0,2%-0,5% dziewcząt do 1,3%-1,6% chłopców.

## 10.5 Rozpowszechnianie stosowania leków uspokajających przez kolegów/koleżanki

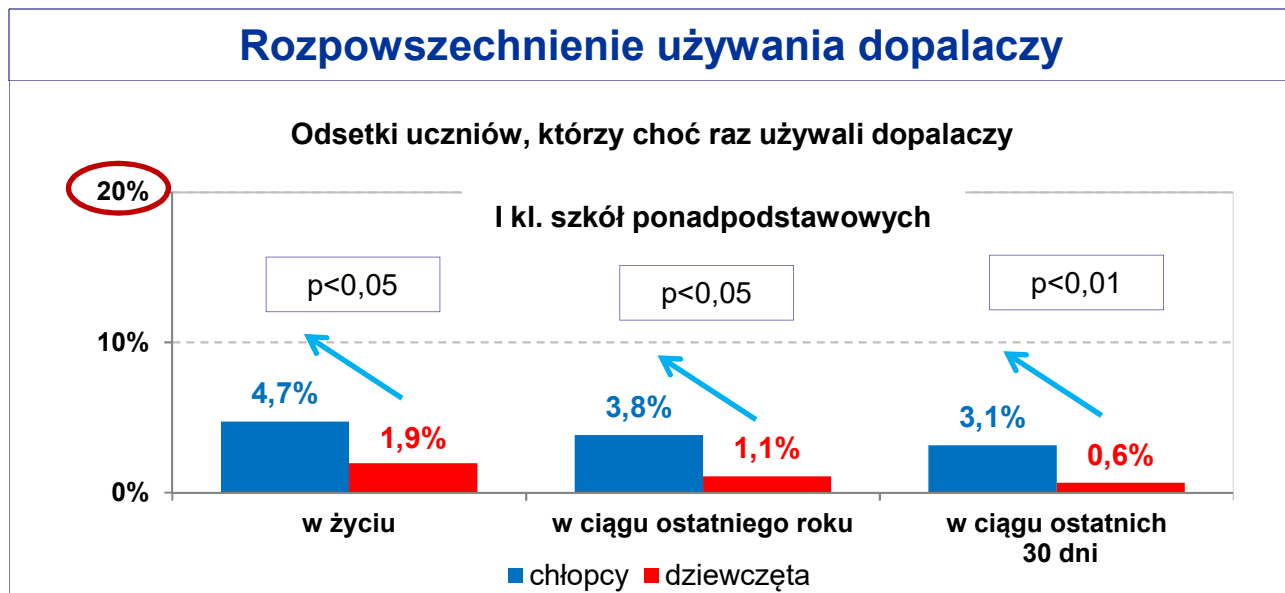
### Rozpowszechnianie stosowania leków uspokajających przez kolegów/koleżanki

Jak sądzisz, ilu kolegów/koleżanek z Twojej klasy bierze środki uspokajające lub nasenne bez przepisu lekarza?



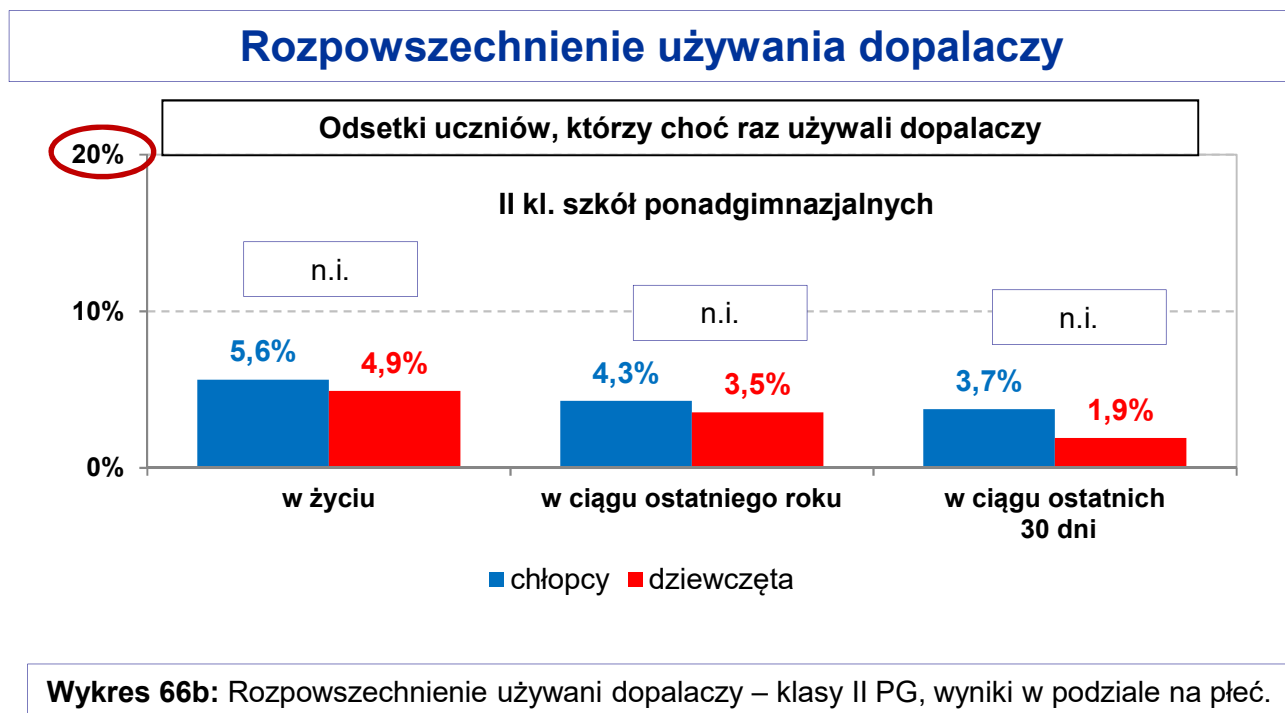
**Wykres 65:** Ocena rozpowszechnienia stosowania leków uspokajających przez kolegów/koleżanki - klasy I PP i II PG – wyniki w podziale na płeć.

## 10.6 Rozpowszechnienie używania dopalaczy



**Wykres 66a:** Rozpowszechnienie używania dopalaczy – klasy I PP, wyniki w podziale na płeć.

	N
II kl. ponadgim. chłopcy	374
II kl. ponadgim. dziewczęta	367



**Wykres 66b:** Rozpowszechnienie używani dopalaczy – klasy II PG, wyniki w podziale na płeć.

	N
I kl. ponadpodst. chłopcy	432
I kl. ponadpodst. dziewczęta	473



## 10.6 Rozpowszechnienie używania dopalaczy

Oprócz pytania o używanie leków uspokajających oraz nasennych bez przepisu lekarza, a także łączenie leków z alkoholem, uczniów zapytano także o to, czy używali kiedykolwiek (w życiu), w ciągu ostatniego roku oraz miesiąca substancji określanych mianem **dopalaczy** (wykresy 66a i 66b).

**Jak wynika z zebranych informacji, w klasach pierwszych PP przynajmniej raz w życiu używało dopalaczy 4,7% chłopców i 1,9% dziewcząt. W klasach drugich szkół PG po dopalacze przynajmniej raz sięgnęło 5,6% chłopców i 4,9% dziewcząt.**

**W ostatnim roku** tego typu substancji **użyło 3,8% chłopców i 1,1% dziewcząt** z młodszej frakcji badanych oraz odpowiednio **4,3% i 3,5% uczniów** z II klas PG.

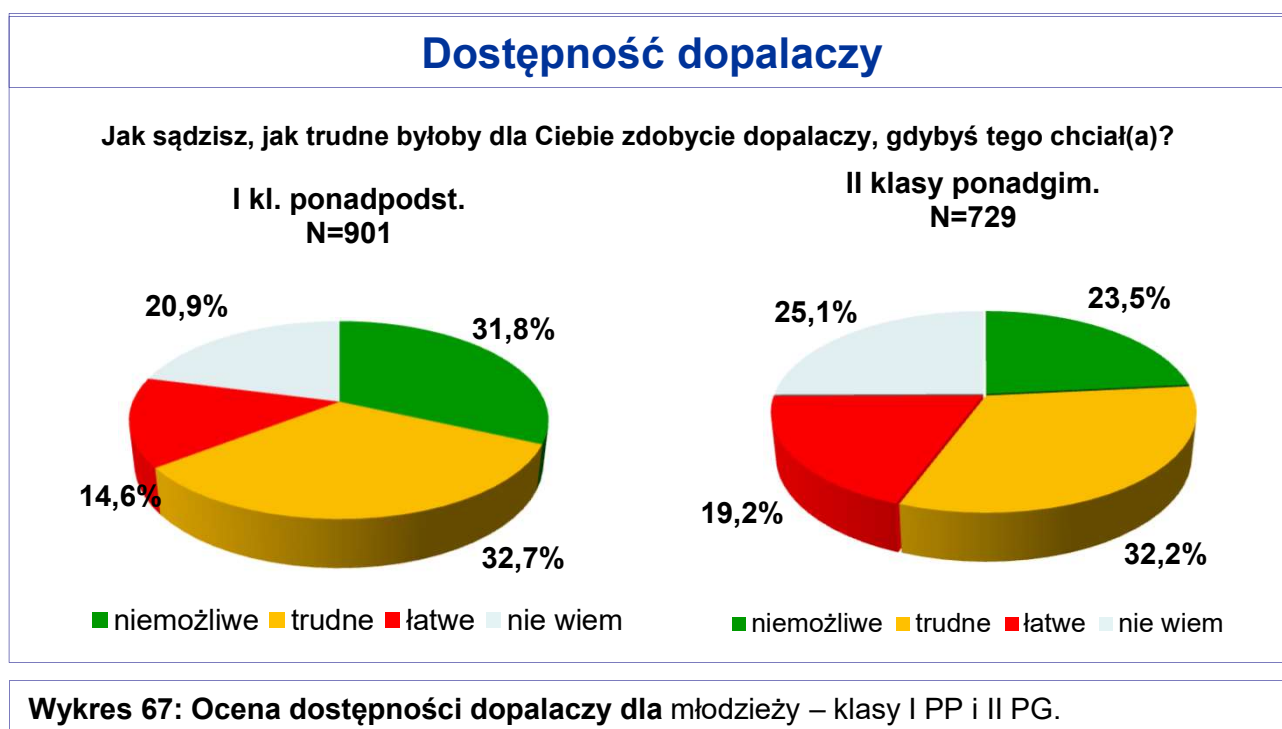
**W ostatnim miesiącu przed badaniem** było to 3,1% młodszych chłopców i 0,6% młodszych dziewcząt oraz 3,7% starszych chłopców i 1,9% starszych dziewcząt.

We wszystkich analizowanych w badaniu okresach czasowych tj. kiedykolwiek w życiu, w ostatnim roku oraz w ostatnich 30 dniach przed badaniem - odsetki starszych chłopców i dziewcząt używających dopalaczy były bardzo podobne, zaś w **młodszej grupie wiekowej istotnie więcej chłopców niż dziewcząt przyznało się do używania dopalaczy.**

## 10.7 Ocena dostępności dopalaczy

Ocena dostępności dopalaczy jest nieco zróżnicowana ze względu na wiek badanych. Młodszy uczniowie w większym stopniu, niż starsi koledzy deklarowali potencjalne problemy ze zdobyciem tego typu środków odurzających. Średnio co trzeci badany uczeń z I klasy szkoły ponadpodstawowej uznał zdobycie dopalaczy za niemożliwe (31,8%), tyle samo (32,7%) stwierdziło, że byłoby to trudne. W grupie uczniów II klas ponadgimnazjalnych co czwarty badany uznał zdobycie dopalaczy za niemożliwe (23,5%) a co trzeci (32,2%) uznał, że byłoby to trudne.

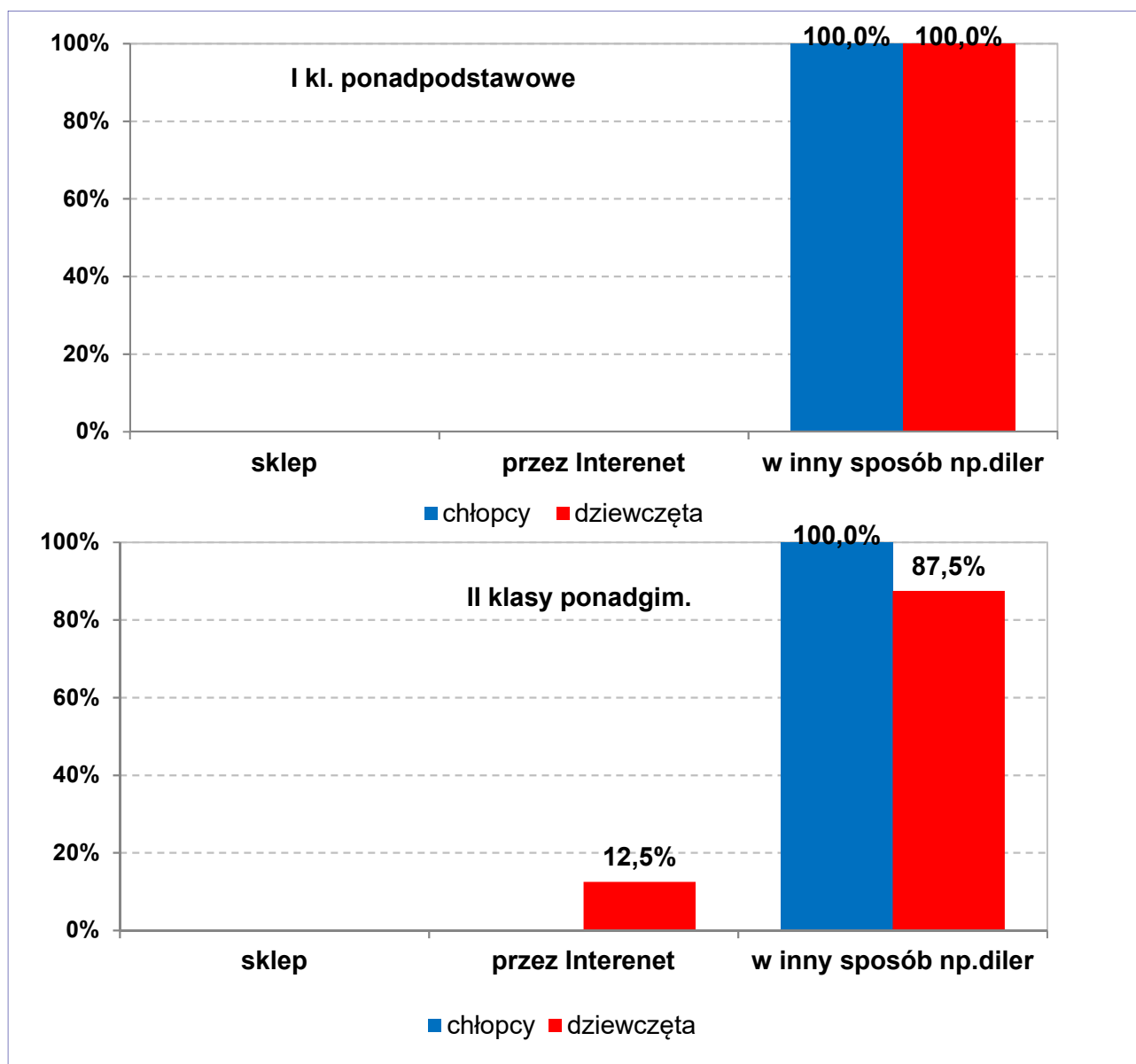
Łatwość w zdobyciu dopalaczy zadeklarował co siódmy uczeń z młodszej kohorty (14,6%) i co piąty uczeń szkoły ponadgimnazjalnej (19,2%).



Osoby, które przyznały, że w ciągu 12 miesięcy poprzedzających badanie kupiły dopalacze poproszono o wskazanie miejsc zakupu (wykres 68). Do zakupu dopalaczy przyznało się 15 uczniów i 6 uczennic z I klas PP oraz 5 uczniów i 8 uczennic z drugich klas PG. Uczniowie wskazywali niemal wyłącznie na kupowanie dopalaczy od dilerów, jedna osoba wskazała Internet.

## 10.7 Ocena dostępności dopalaczy

W jaki sposób kupowałeś(aś) dopalacze w ciągu ost. 12 miesięcy?



**Wykres 68:** Miejsce zakupu dopalaczy – klasy I PP i II PG, wyniki w podziale na płeć. Uwaga – niskie podstawy.

\*Podstawą procentowania na wykresie byli ci uczniowie, którzy kupowali dopalacze w ciągu 12 miesięcy poprzedzających badanie.

	N*
I kl. ponadpodst. chłopcy	15
I kl. ponadpodst. dziewczęta	6
II kl. ponadgim. chłopcy	5
II kl. ponadgim. dziewczęta	8

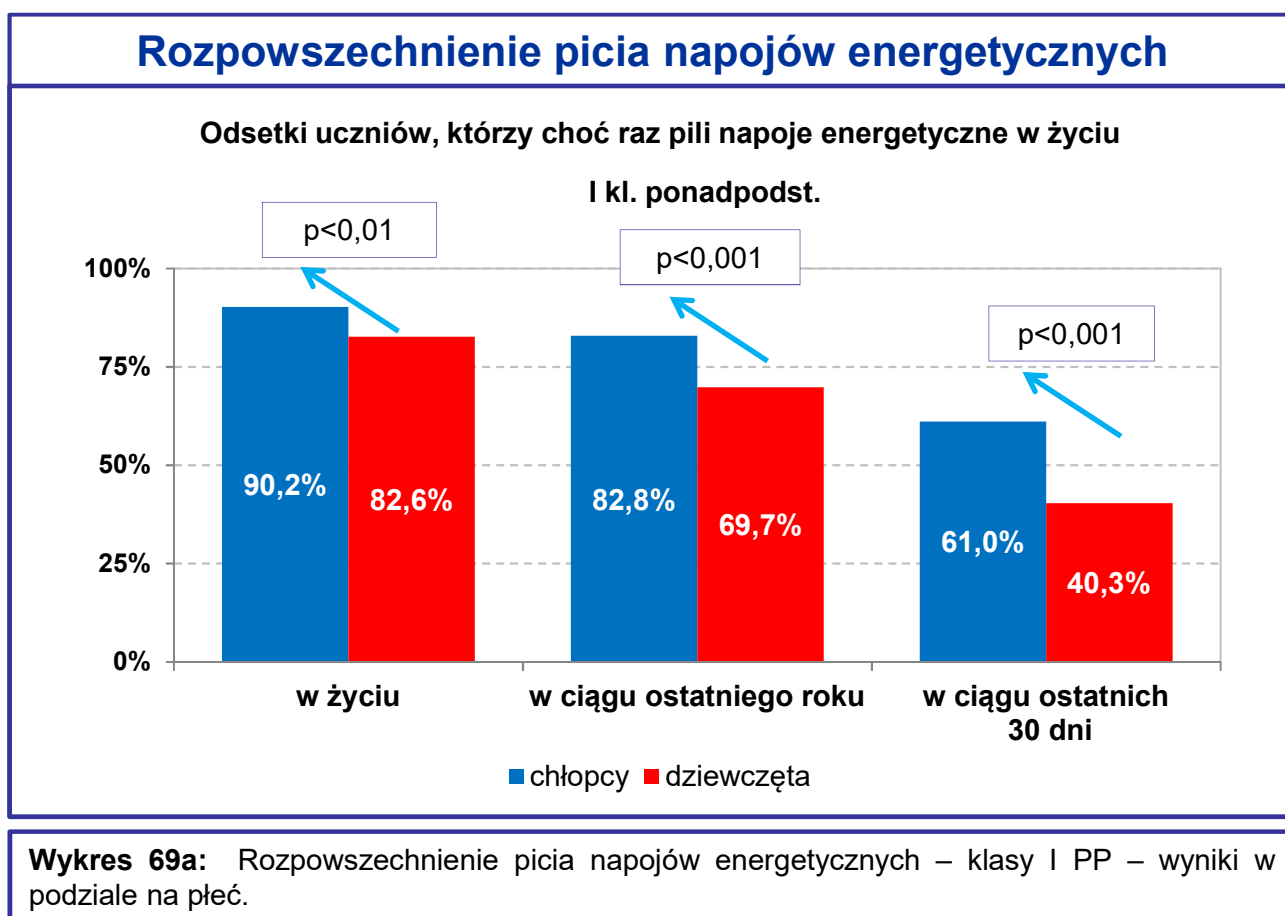


## **11. Rozpowszechnienie używania napojów energetycznych**

## 11.1 Częstotliwość picia napojów energetycznych - ostatnie 30 dni

Napoje energetyczne piło w swoim życiu 90% chłopców i ponad 80% dziewcząt z pierwszych klas szkół ponadpodstawowych oraz odpowiednio 95% i niemal 90% spośród uczniów z drugich klas szkół ponadgimnazjalnych. Wysokie odsetki spożywających napoje energetyczne odnotowano również dla pozostałych analizowanych okresów – ostatniego roku i ostatnich 30 dni – zarówno wśród młodszych, jak i starszych respondentów. Około 70% dziewcząt i ponad 80% chłopców piło „energetyki” w ciągu ostatniego roku przed badaniem, zaś około 40-50% dziewcząt i ponad 60% chłopców piło je w ostatnim miesiącu.

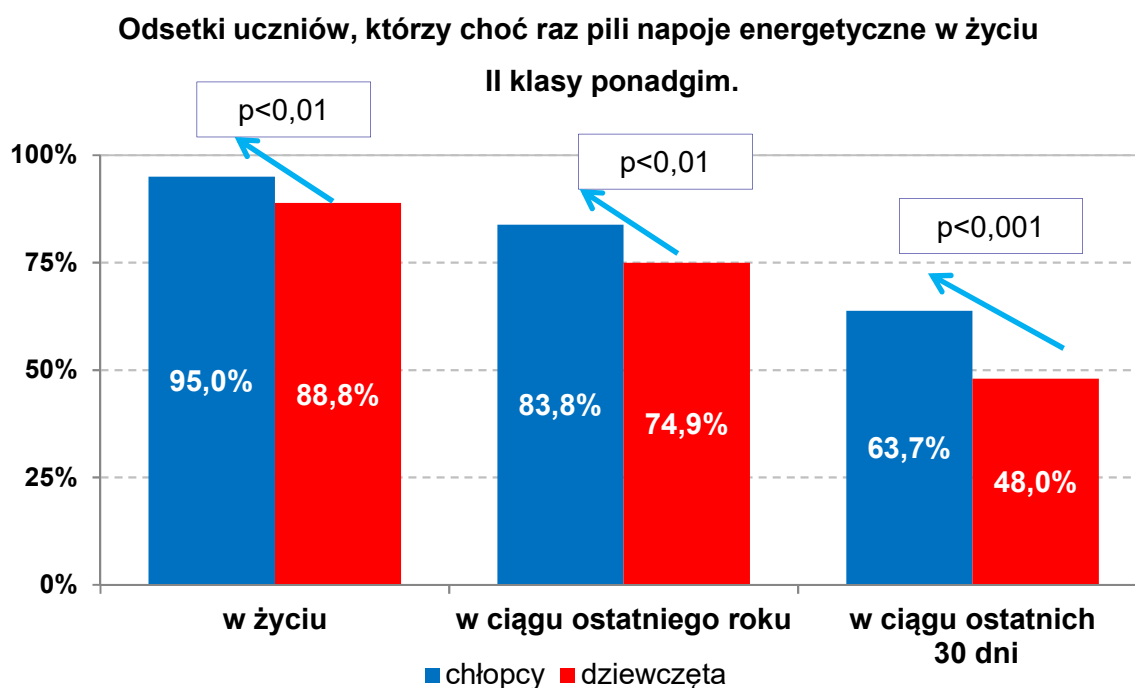
W obu grupach wiekowych chłopcy istotnie częściej niż dziewczęta sięgali po napoje energetyczne we wszystkich badanych perspektywach czasowych.



	N
I kl. ponadpodst. chłopcy	435
I kl. ponadpodst. dziewczęta	475

## 11.1 Częstotliwość picia napojów energetycznych - ostatnie 30 dni

### Rozpowszechnienie picia napojów energetycznych

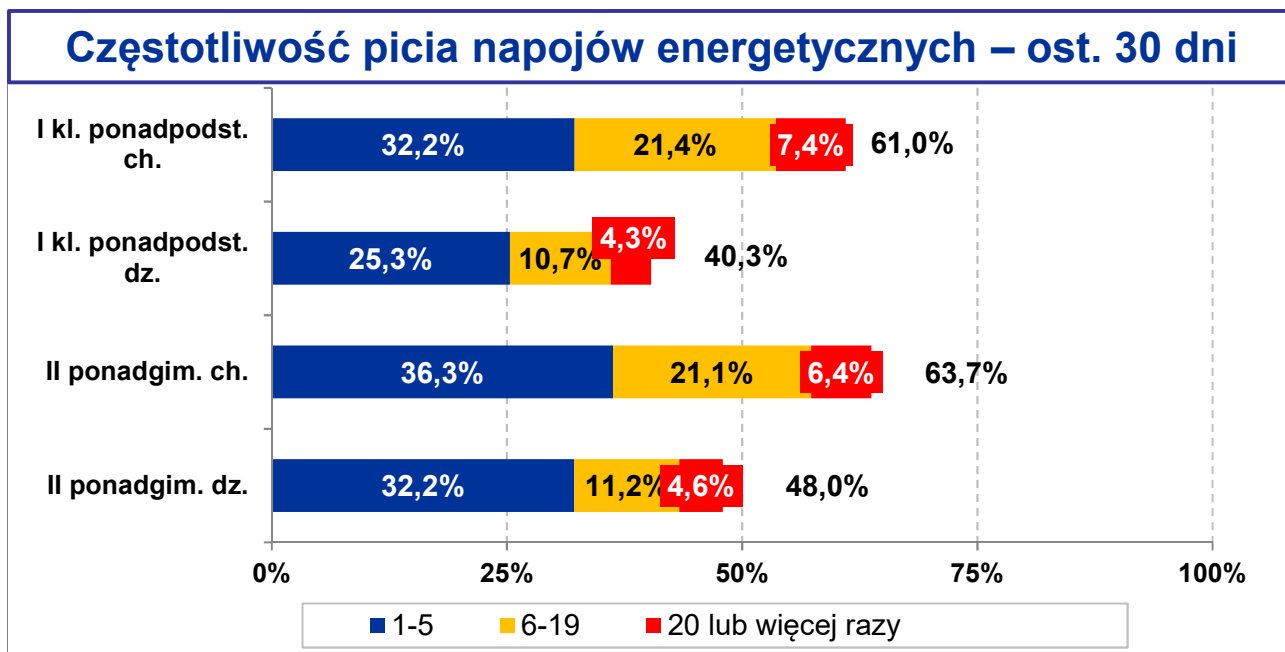


**Wykres 69b:** Rozpowszechnienie picia napojów energetycznych – klasy II PG – wyniki w podziale na płeć.

	N
II kl. ponadgim. chłopcy	377
II kl. ponadgim. dziewczęta	367

## 11.1 Częstotliwość picia napojów energetycznych - ostatnie 30 dni

Szczegółowe analizy pokazują, że średnio co czwarta młodsza uczennica oraz co trzecia osoba z pozostałych badanych grup piła napoje energetyczne 1-5 razy w ciągu miesiąca poprzedzającego badanie. Co piąty chłopiec (bez względu na wiek: 21,1%-21,4%) i co dziesiąta dziewczyna (10,7%-11,2%) zadeklarowali, że pili napoje energetyczne w ww. okresie 6-9 razy, zaś 4,3%-4,6% dziewcząt oraz 6,4%-7,4% chłopców – 20 razy lub więcej. Można więc uznać, że **około 15% dziewcząt i niemal 30% chłopców było regularnymi konsumentami napojów energetycznych.**



**Wykres 70** : Częstotliwość picia napojów energetycznych-ostatni miesiąc- – klasy I PP i II PG – wyniki w podziale na płeć.

	N
I kl. ponadpodst. chłopcy	431
I kl. ponadpodst. dziewczęta	475
II kl. ponadgim. chłopcy	375
II kl. ponadgim. dziewczęta	367

## 11.2 Rodzaje wypijanych napojów energetycznych

Uczniom, którzy kiedykolwiek w życiu pili napoje energetyczne zadano pytanie o to, jakie spośród napojów piją najczęściej. Zarówno w grupie młodszych, jak i starszych do najczęściej wymienianych napojów należały:

- **Red Bull,**
- **Tiger, Tiger Mohito**
- **Monster Energy,**
- **Black**
- **N'GINE**
- **Blow**

**Badanych poproszono również o odpowiedź na pytanie, czy napoje energetyczne można kupić w szkolnych sklepikach (wykres 71). Udzielone odpowiedzi były zróżnicowane ze względu na wiek i płeć badanych.** Na dostępność napojów energetycznych w sklepiku szkolnym wskazało 7-8%% dziewcząt (z obu grup wiekowych) oraz 27% chłopców.

Warto zwrócić też uwagę na odsetki uczniów, którzy uznali, że napoje energetyczne nie są dostępne w ich szkole - wśród młodszych dziewcząt było to 45% wskazań, wśród chłopców tylko 28,9%. Wśród starszych dziewcząt 61,7%, wśród chłopców – tylko 42,3%. Pozostali uczniowie nie potrafili odpowiedzieć na zadane pytanie.

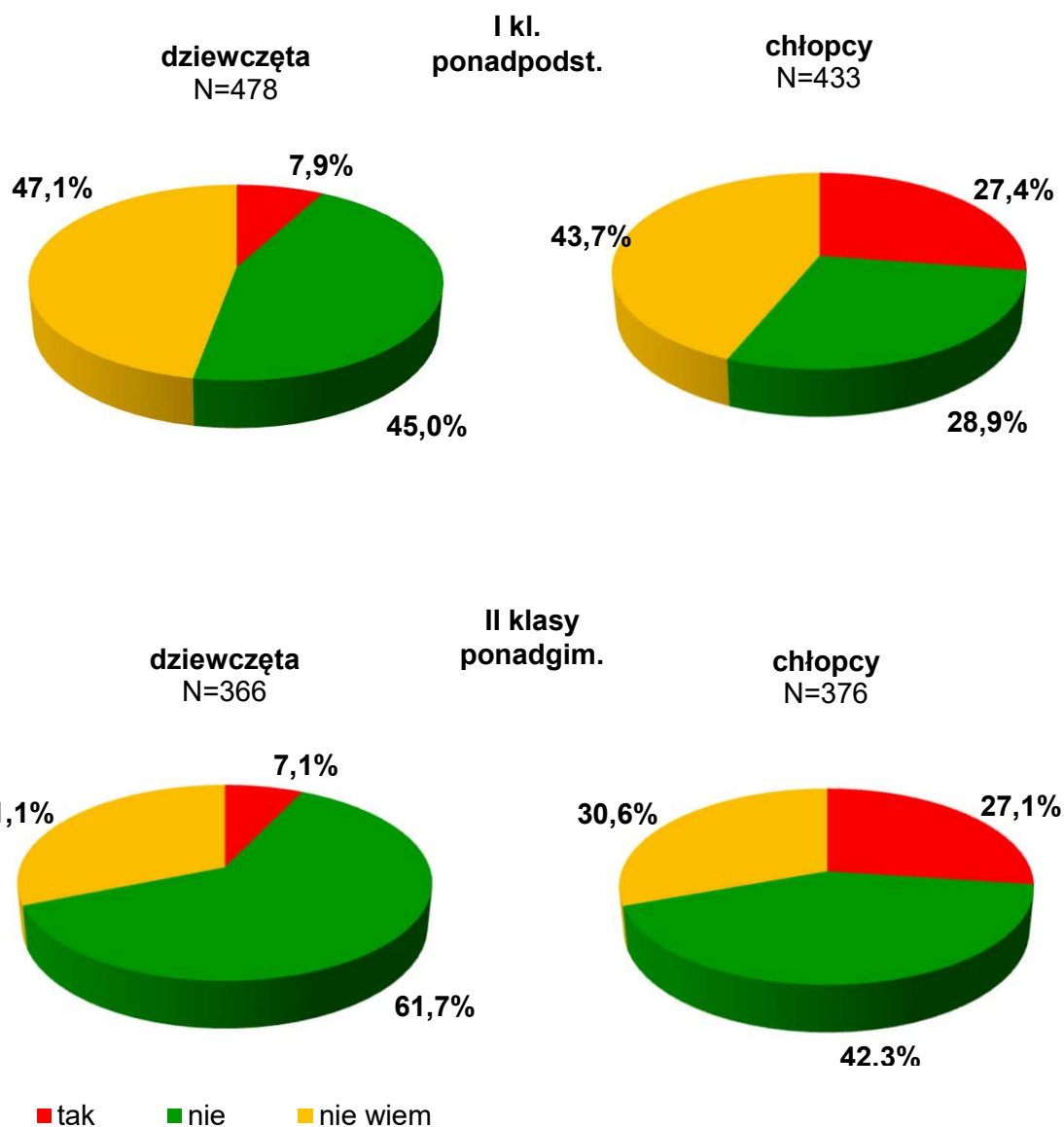
Na wykresie 72 przedstawiono natomiast **opinie uczniów dotyczące rozpowszechnienia częstego picia napojów energetycznych wśród kolegów i koleżanek**, przy czym należy podkreślić, że respondentom wyjaśniono, że częste picie napojów oznacza **spożywanie ich przynajmniej kilka razy w tygodniu.**

Wyniki potwierdzają dużą popularność tego rodzaju napojów wśród młodzieży. Jedynie od 0,6% do 4,1% badanych z poszczególnych badanych grup zadeklarowało, że nikt z ich grupy nie pije często napojów energetycznych, podczas gdy **około ¼ wskazała, że czyni tak większość lub nawet wszyscy znajomi.**



## 11.3 Ocena dostępności napojów energetycznych na terenie szkoły

### Dostępność napojów energetycznych w sklepiku szkolnym

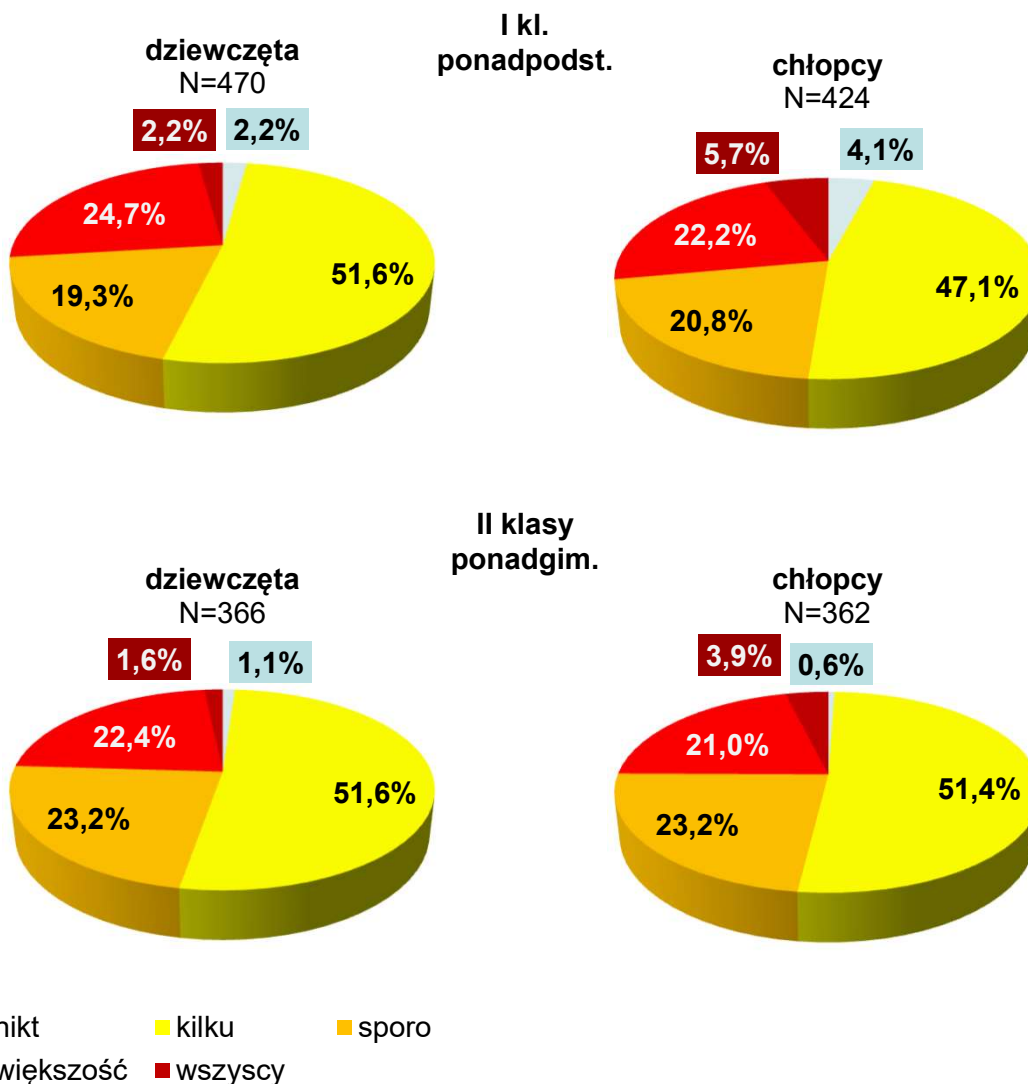


**Wykres 71:** Ocena dostępności napojów energetycznych w szkole (sklepiku szkolnym) – klasy I PP i II PG.

## 11.4 Ocena rozpowszechnienia picia napojów energetycznych wśród przyjaciół

### Częste picie napojów energetycznych przez kolegów/koleżanki

Jak sądzisz, ilu kolegów/koleżanek z Twojej klasy często tj. przynajmniej kilka razy w tygodniu pije napoje energetyczne?



**Wykres 72:** Ocena rozpowszechnienia częstego picia napojów energetycznych przez kolegów/koleżanek - klasy I PP i II PG – wyniki w podziale na płeć.



## **12. Używanie marihuany lub haszyszu przez młodzież**

## 12.1 Ocena dostępności marihuany lub haszyszu (konopi)

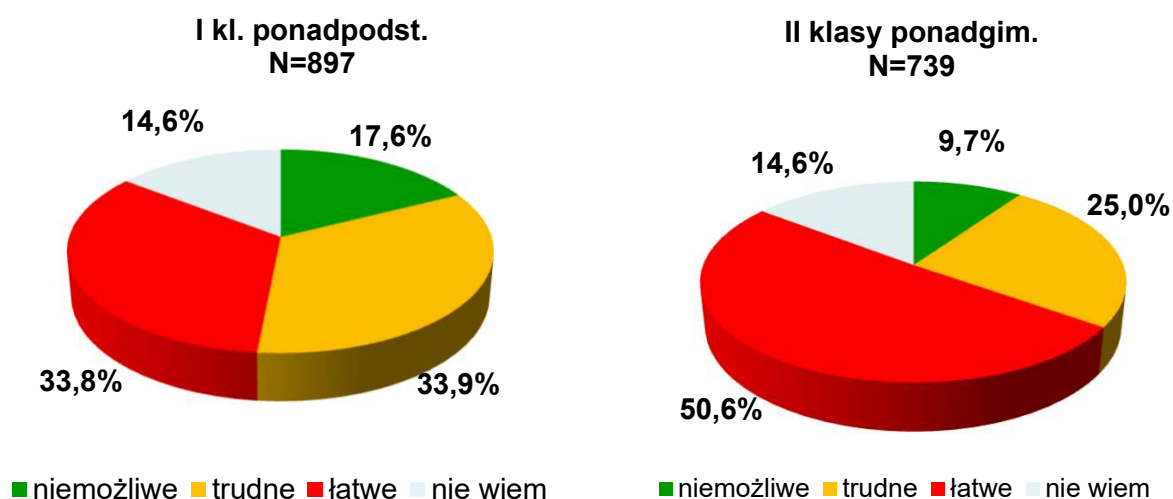
O ile alkohol i papierosy to substancje legalne, o tyle zarówno marihuana lub haszysz, jak i narkotyki twarde mają charakter substancji nielegalnych. Ich posiadanie jest w Polsce karane. Pomimo to badani uczniowie często deklarują, że zdobycie takiej substancji jak marihuana, czy haszysz nie sprawiłoby im trudności. **W klasach I PP taką deklarację złożył co trzeci badany uczeń (33,8%). W grupie uczniów z II klas szkół PG połowa (50,6%) przyznała, że zdobycie marihuany lub haszyszu byłoby dla nich łatwe.** W badaniu przeprowadzonym w 2007 r. odnotowano podobny odsetek uczniów z młodszego badanego rocznika, którzy uznali, że **zdobycie wspomnianych narkotyków - marihuany lub haszyszu – nie sprawiłoby im większej trudności (35%).** W starszej grupie wiekowej obserwujemy istotny statystycznie wzrost odsetka uczniów, którzy deklarują, że łatwo byłoby im zdobyć te substancje (46% w 2007 r., 51% w 2019 r.).

**Co trzeci młodszyc uczeń (33,9%) i co czwarty starszy (25%) stwierdził, że zdobycie marihuany lub haszyszu byłoby dla niego trudne, a co szósty młodszyc (17,6%) i co dziesiąty starszy (9,7%) przyznał, że jest to niemożliwe..**

Warto zauważyć, że znaczna część uczniów nie potrafiła (lub nie chciała) ocenić stopnia trudności zdobycia omawianych narkotyków – odpowiedzi „nie wiem” w obu grupach wiekowych udzieliło prawie 15% uczniów.

### Dostępność marihuany/haszyszu

Jak sądzisz, jak trudne byłoby dla Ciebie zdobycie marihuany lub haszyszu (konopi), gdybyś tego chciał(a)?



Wykres 73: Ocena dostępności marihuany/haszyszu – klasy I PP i II PG.

## **12.2 Pierwszy kontakt z marihuaną lub haszyszem – wiek inicjacji**

**Mimo nielegalności tej substancji średnio co piąty uczeń I klasy szkoły ponadpodstawowej – 14,1% dziewcząt i 24,9% chłopców - miał już za sobą inicjację narkotykową związaną z użyciem marihuany lub haszyszu. W starszej frakcji badanych uczniów z II klas szkół PG takie doświadczenia ma aż cztery na dziesięć dziewcząt i chłopców (61,3%-61,6%).**

Jak pokazują wyniki badania (wykres 74), w przypadku młodszych uczniów najczęściej inicjacja marihuaną miała miejsce w wieku 14-15 lat - dotyczy to zarówno dziewcząt, jak i chłopców (10,8% vs. 16,9%). Natomiast wśród uczniów starszych inicjacja najczęściej miała miejsce, kiedy mieli oni 16 lat lub więcej. Pierwsze doświadczenia z marihuaną odnotowało wówczas 28,1% dziewcząt i 26,8% chłopców.

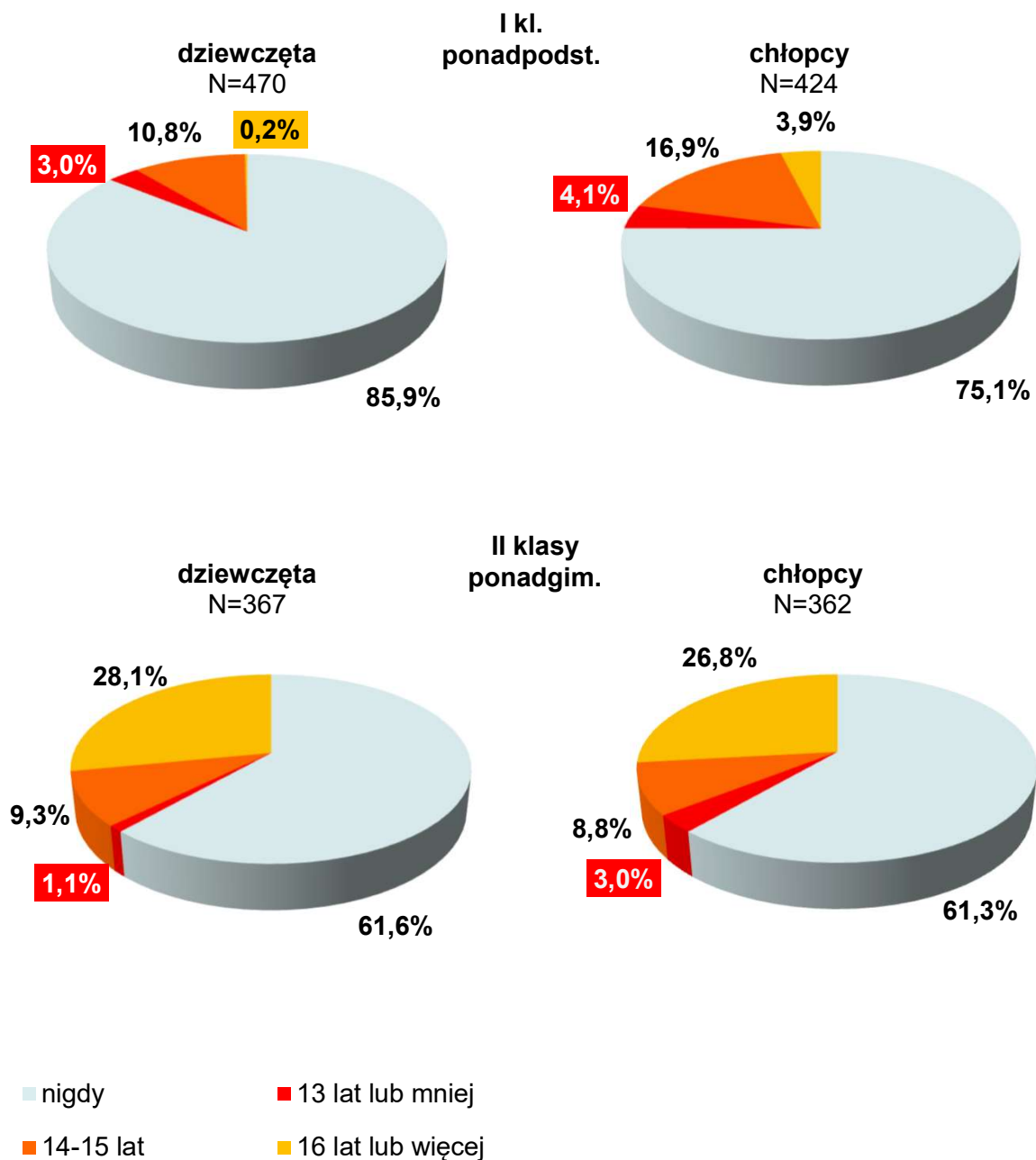
Analiza grupy uczniów używających tej substancji wskazuje, że od 1,1% do 4,1% w poszczególnych porównywanych grupach płci i wieku po raz pierwszy użyło marihuany w wieku 13 lat lub wcześniej.

**Przedstawione wyniki wskazują, że dla uczniów młodszych okresem inicjacji narkotykowej (marihuana/haszysz) najczęściej był okres końca nauki w szkole podstawowej, a dla uczniów starszych – czas nauki w starszych klasach gimnazjalnych lub na początku szkoły ponadgimnazjalnej.**

## 12.2 Pierwszy kontakt z marihuaną lub haszyszem – wiek inicjacji

### Wiek inicjacji – marihuana/haszysz

Ile miał(a)ś lat, kiedy zdarzyło Ci się PO RAZ PIERWSZY w życiu, (jeśli w ogóle) spróbować marihuany lub haszyszu (konopi)?



**Wykres 74:** Pierwsze doświadczenia z marihuaną lub haszyszem – inicjacja – klasy I PP i II PG – wyniki w podziale na płeć.

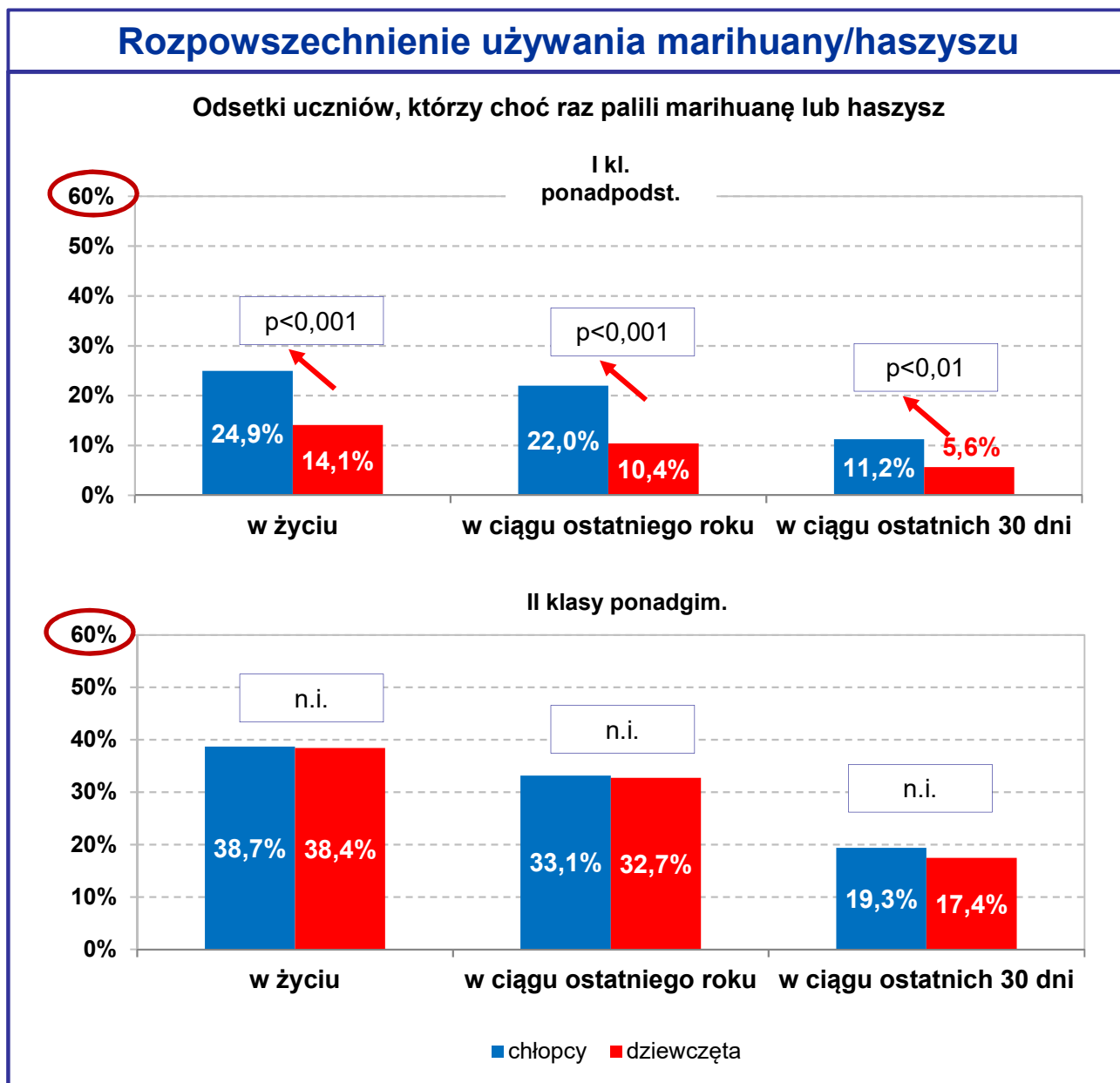
## 12.3 Rozpowszechnienie używania marihuany lub haszyszu

Wśród uczniów I klas PP przynajmniej raz w życiu palił marihuanę lub haszysz co czwarty z chłopców (24,9%) i co siódma z dziewcząt (14,1%). W ciągu roku poprzedzającego badanie użył narkotyku co piąty chłopak (22%) i co dziesiąta dziewczyna (10,4%), zaś w miesiącu przed badaniem co dziesiąty chłopak (11,2%) i co dwudziesta (5,6%) dziewczyna.

Wszystkie zanotowane różnice między chłopcami i dziewczętami z pierwszych klas szkół PP są statystycznie istotne – chłopcy istotnie częściej niż dziewczęta palili we wskazanych okresach marihuanę lub haszysz.

W grupie starszych uczniów z II klas szkół PG rozpowszechnienie używania marihuany/haszyszu nie różnicuje istotnie dziewcząt i chłopców. W ciągu całego życia narkotyki paliło niemal 40% z nich (38,4%-38,7%), w ostatnich 12 miesiącach – mniej więcej 1/3 (32,7%-33,1%), zaś w ostatnich 30 dniach przed badaniem – niemal 1/5 (17,4%-19,3%).

## 12.3 Rozpowszechnienie używania marihuany lub haszyszu



**Wykres 75: Rozpowszechnienie używania marihuany lub haszyszu – klasy I PP i II PG – wyniki w podziale na płeć.**

	N
I kl. ponadpodst. chłopcy	424
I kl. ponadpodst. dziewczęta	470
II kl. ponadgim. chłopcy	362
II kl. ponadgim. dziewczęta	367



## 12.4 Używanie marihuany/haszyszu wśród przyjaciół

Odsetki uczniów, którzy wyrazili przekonanie, że wszyscy ich przyjaciele używają marihuany, są stosunkowo niskie i wynoszą od 0,2% wśród młodszych dziewcząt do 1,3%-1,8% w pozostałych badanych grupach.

Wśród pierwszoklasistów z klas PP 37,1% dziewcząt wyraziło przekonanie, że kilku z ich przyjaciół używa marihuany, wśród chłopców – 38,5%. W starszym badanym roczniku odsetki te były wyraźnie wyższe i wynosiły odpowiednio: 42,9% i 50%.

Mniej więcej co dziesiąty uczeń z I klas PP (8,8% dziewcząt i 10,7% chłopców) uznał że po marihuanę/haszysz sięga spora część ich przyjaciół. W klasach drugich szkół ponadgimnazjalnych taką opinię wyraził co piąty badany (18,2%-18,5%%).

O tym, że po marihuanę sięga większość przyjaciół pisało w badaniu: 3,4% dziewcząt i 4% chłopców z młodszych klas oraz 7,9% dziewcząt i 7,5% chłopców ze szkół PG.

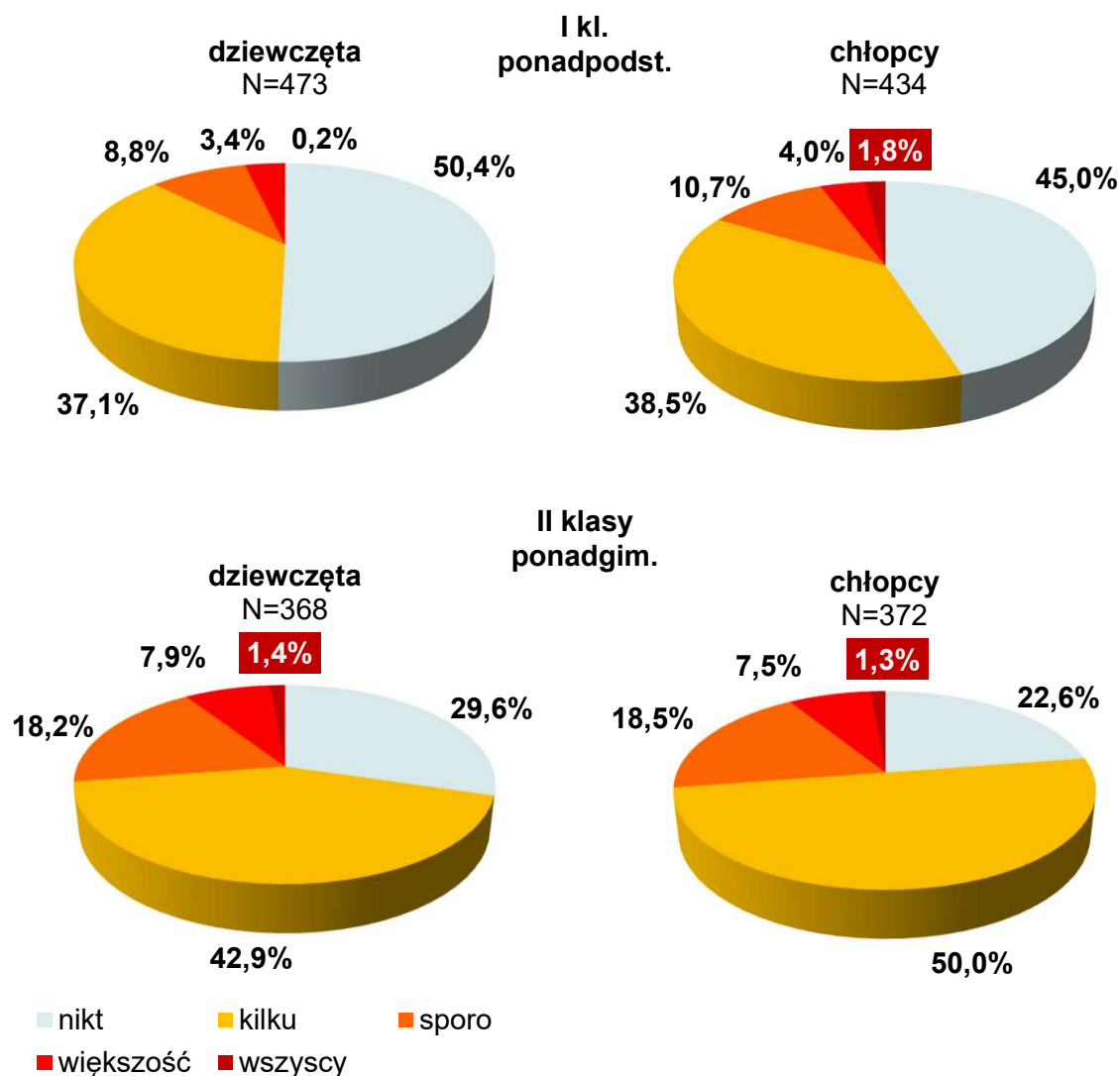
**Reasumując można stwierdzić, że zdaniem około połowy uczniów pierwszych klas szkół ponadpodstawowych ich przyjaciele sięgają po marihuanę/haszysz.**

**Wśród badanych uczniów szkół ponadgimnazjalnych taką opinię wyraziło ok. 70% dziewcząt i prawie 80% chłopców.**

## 12.4 Używanie marihuany/haszyszu wśród przyjaciół

### Używanie marihuany/haszyszu przez przyjaciół

Według Twojej oceny, ilu Twoich przyjaciół pali marihuanę lub haszysz (konopie)?



**Wykres 76:** Ocena rozpowszechnienia używania marihuany lub haszyszu wśród przyjaciół klasy I PP i II PG – wyniki w podziale na płeć.

## 12.5 Przejawy uzależnienia od konopi

\* **UWAGA:** W poniższych analizach podstawą procentowania byli uczniowie, którzy używali marihuany/haszyszu w ostatnim roku przed badaniem.

Wśród uczniów palących konopie w ciągu ostatnich 12 miesięcy, pewna grupa osób przyznała się do zachowań oraz występowania objawów związanych z używaniem marihuany, które wskazują, że sięganie po tę substancję stanowi w ich przypadku poważny problem.

Uwagę zwracają następujące wyniki badania (podstawą procentowania były osoby, które używały konopi w ostatnim roku):

- **Okolo 6% chłopców (6,2% uczących się w I klasie PP oraz 5,8% starszych) - spośród wszystkich używających marihuany w ostatnim roku - zadeklarowało, że raczej często lub bardzo często palili konopie przed południem (wykres 77); podobne doświadczenia ma 2,1% młodszych dziewcząt oraz 3,3% starszych – spośród dziewcząt palących marihuanę w ciągu ostatnich 12 miesięcy;**
- Należy podkreślić, iż w porównaniu do wyników badań zrealizowanych w 2007 r. w tym przypadku nie odnotowano istotnych zmian odsetków młodzieży mających tego typu doświadczenia – w 2007 r. do częstego palenia marihuany przed południem (suma odpowiedzi: raczej często i bardzo często) przyznało się 9% chłopców i 5% dziewcząt z grupy wiekowej 15-latków oraz po 5% chłopców i dziewcząt z frakcji 17-latków;
- Wśród badanych chłopców okolo 8% (8,4% młodszych i 7,5% starszych) **przyznało się do bardzo częstego lub raczej częstego samotnego palenia konopi** (wykres 78). Wśród dziewcząt odsetki są wyraźnie niższe i wynoszą 2,1% u młodszych oraz 1,6% u starszych. Tu także nie odnotowano istotnych zmian odsetka badanych, którzy deklarowali tego typu doświadczenia wobec rezultatów badań z 2007 r. (7% chłopców i 5% dziewcząt);
- **Bardzo częstych lub raczej częstych problemów z pamięcią z powodu palenia konopi** doświadczyło 7,5% chłopców (młodszych i starszych) oraz 5,9% starszych dziewcząt. Młodsze dziewczęta nie zgłaszały częstego występowania problemów z pamięcią podczas palenia konopi.
- 5,8% uczniów i tyle samo uczennic z II klas PG zadeklarowało, iż **często lub bardzo często ich przyjaciele lub krewni zwracali się do nich z sugestiami, iż powinni ograniczyć lub zaprzestać używania konopi** (wykres 80); Takie doświadczenia zgłaszało także 4,1% chłopców z I klas PP, ale za to żadna z młodszych dziewcząt.

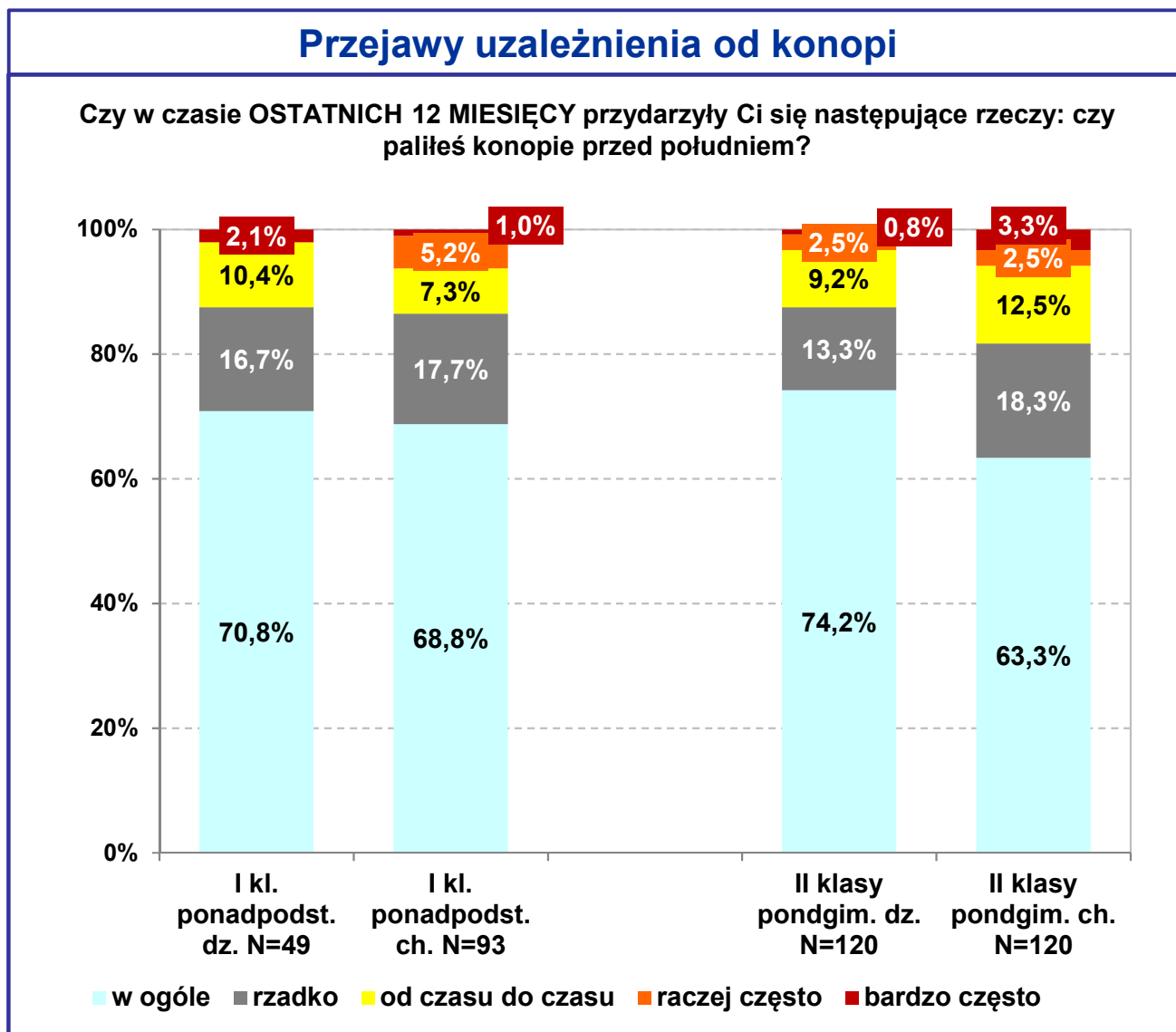
## 12.5 Przejawy uzależnienia od konopi

- **Bardzo częste i nieudane próby zaprzestania lub ograniczenia palenia w czasie ostatnich 12 miesięcy** były udziałem 6,3% dziewcząt oraz 5,3% chłopców z I klas PP oraz 7,5% dziewcząt i 5,9% dziewcząt z II klas PG (wykres 81);
- Ostatnim analizowanym w badaniu zjawiskiem związanym z paleniem konopi były **poważne problemy takie, jak np. kłótnia, bójka, wypadek, złe wyniki w szkole** itp.- do częstego występowania takich zdarzeń nie przyznała się ani jedna uczennica z I klasy PP, natomiast w pozostałych grupach takie osoby stanowiły od 0,8% wśród starszych chłopców do 3,1% wśród młodszych chłopców (wykres 82).

Jak widać powyżej badane problemy nie występują z dużym natężeniem, a jeśli to przede wszystkim wśród gimnazjalistów.

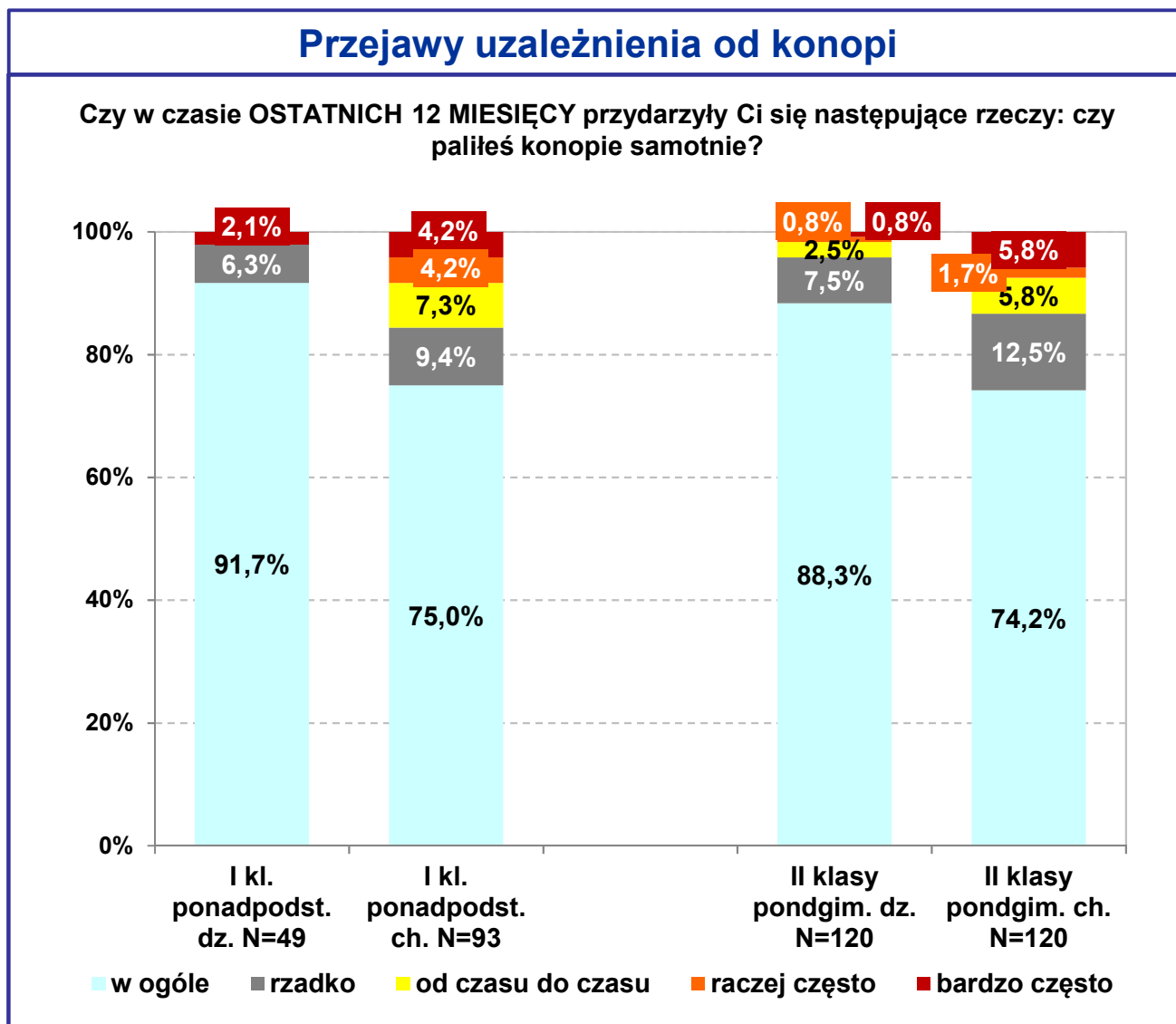
**Należy jednak podkreślić, że różne przejawy uzależnienia od konopi odnotowano zarówno wśród chłopców, jak i dziewcząt w obu badanych grupach wiekowych. Około 6% chłopców i 2-3% dziewcząt wśród używających marihuany w ostatnim roku - to palący przed południem, około 8% chłopców i 2% dziewcząt - to osoby palące samotnie.**

## 12.5 Przejawy uzależnienia od konopi



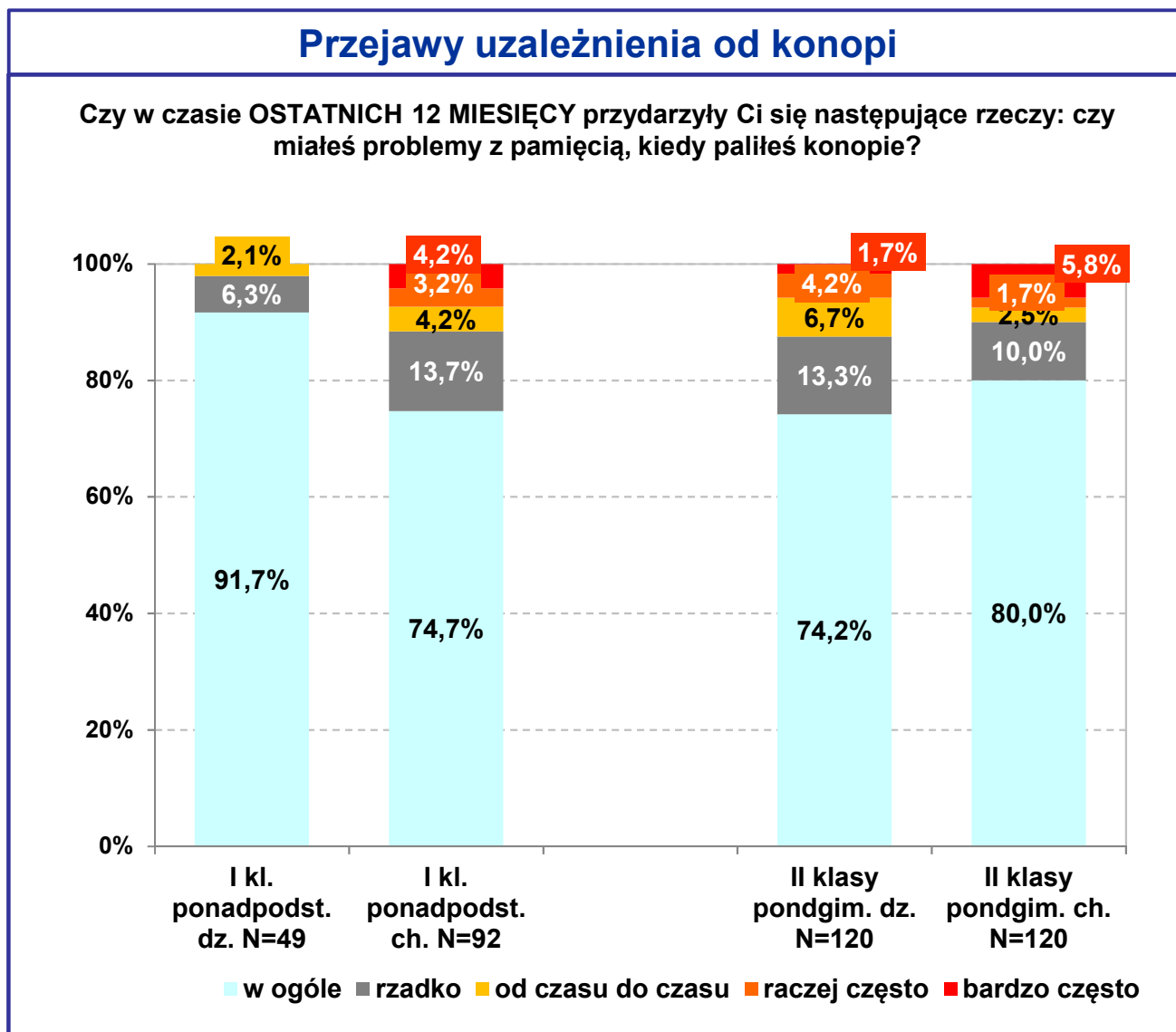
**Wykres 77: Rozpowszechnienie palenia konopi przed południem – klasy I PP i II PG, wyniki w podziale na płeć. Procentowanie do osób, które używały marihuany w ostatnich 12 miesiącach.**

## 12.5 Przejawy uzależnienia od konopi



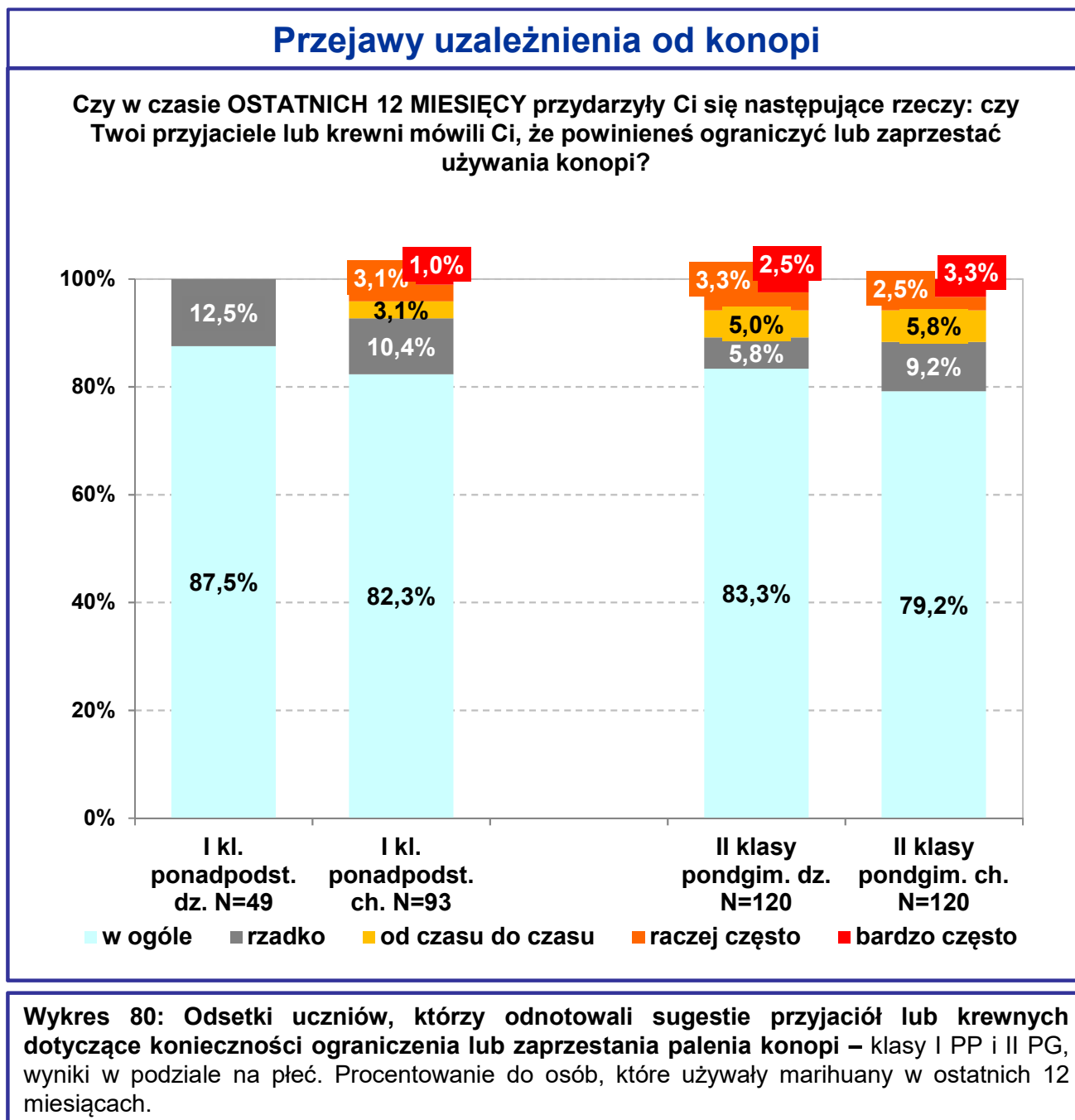
**Wykres 78: Rozpowszechnienie palenia konopi samotnie – klasy I PP i II PG, wyniki w podziale na płeć. Procentowanie do osób, które używały marihuany w ostatnich 12 miesiącach.**

## 12.5 Przejawy uzależnienia od konopi



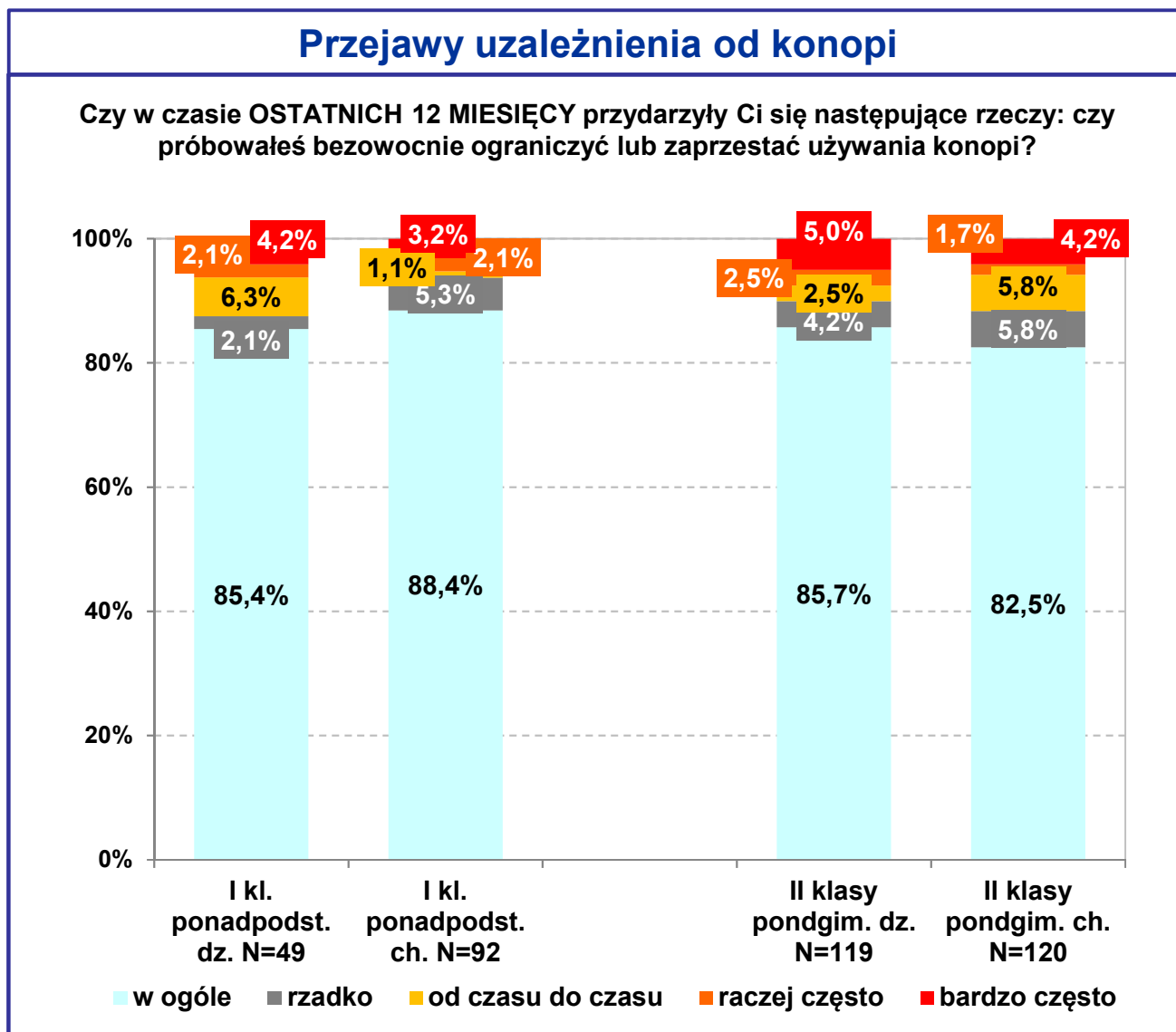
**Wykres 79: Rozpowszechnienie problemów z pamięcią w związku z paleniem konopi – klasy I PP i II PG, wyniki w podziale na płeć. Procentowanie do osób, które używały marihuany w ostatnich 12 miesiącach.**

## 12.5 Przejawy uzależnienia od konopi



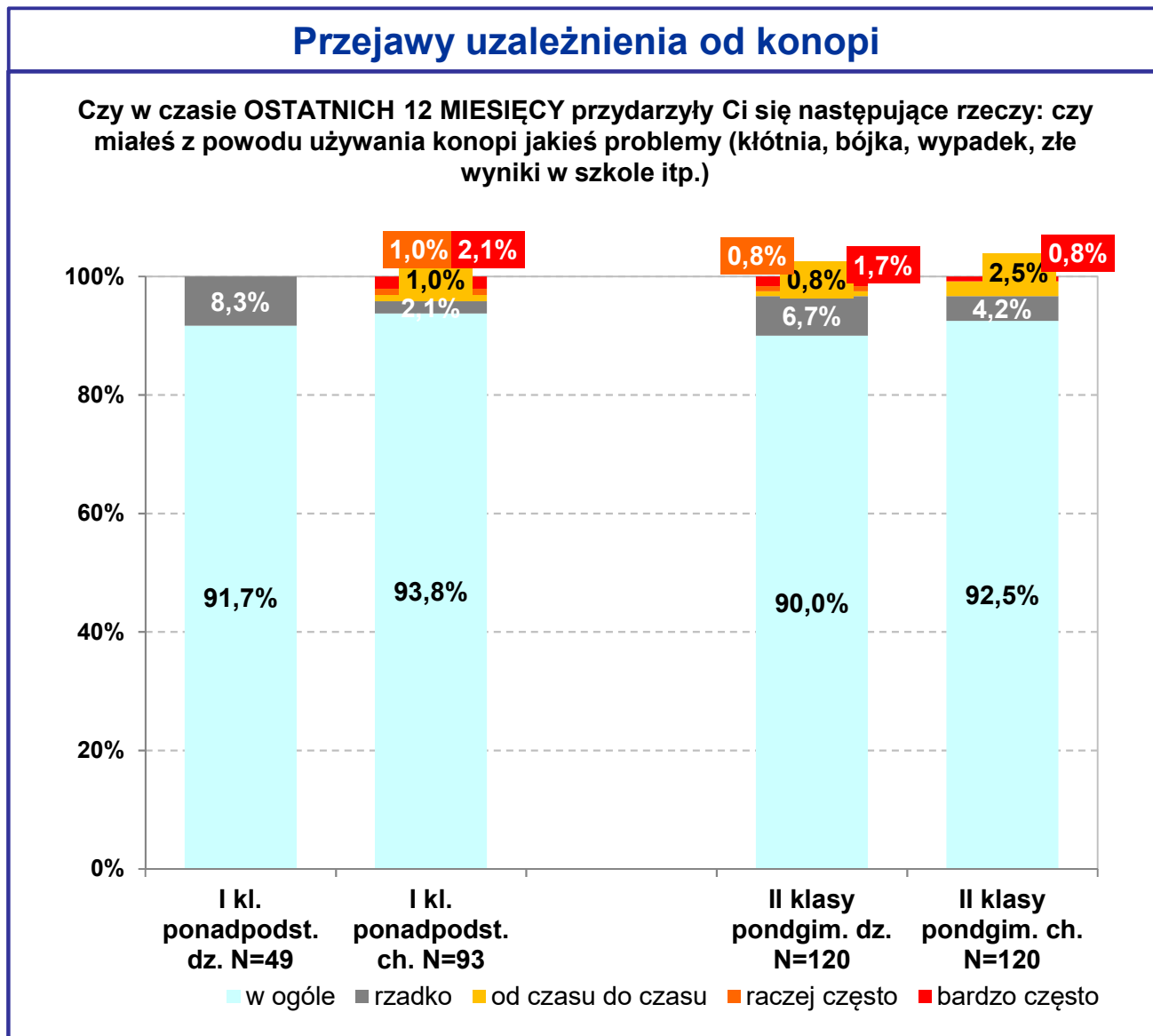


## 12.5 Przejawy uzależnienia od konopi



**Wykres 81: Odsetki uczniów, którzy podjęli bezowocne próbny ograniczenia lub zaprzestania używania konopi – klasy I PP i II PG, wyniki w podziale na płeć. Procentowanie do osób, które używały marihuany w ostatnich 12 miesiącach.**

## 12.5 Przejawy uzależnienia od konopi



**Wykres 82: Odsetki uczniów, którzy doświadczyli kłótni, bójek itp. z powodu używania konopi – klasy I PP i II PG, wyniki w podziale na płeć. Procentowanie do osób, które używały marihuany w ostatnich 12 miesiącach.**

## 12.6 Częstotliwość sięgania po marihuanę lub haszysz w okresie ostatnich 30 dni

Po marihuanę/haszysz w ciągu ostatnich 30 dni sięgnął co dwunasty uczeń z I klas szkół ponadpodstawowych (8,3%) i niemal co piąty z II klas szkół ponadgimnazjalnych (18,4%). Regularnie, tj. 10 i więcej razy po tę substancję sięgnęło 1,9% młodszych uczniów i 3,4% badanych w starszym roczniku.

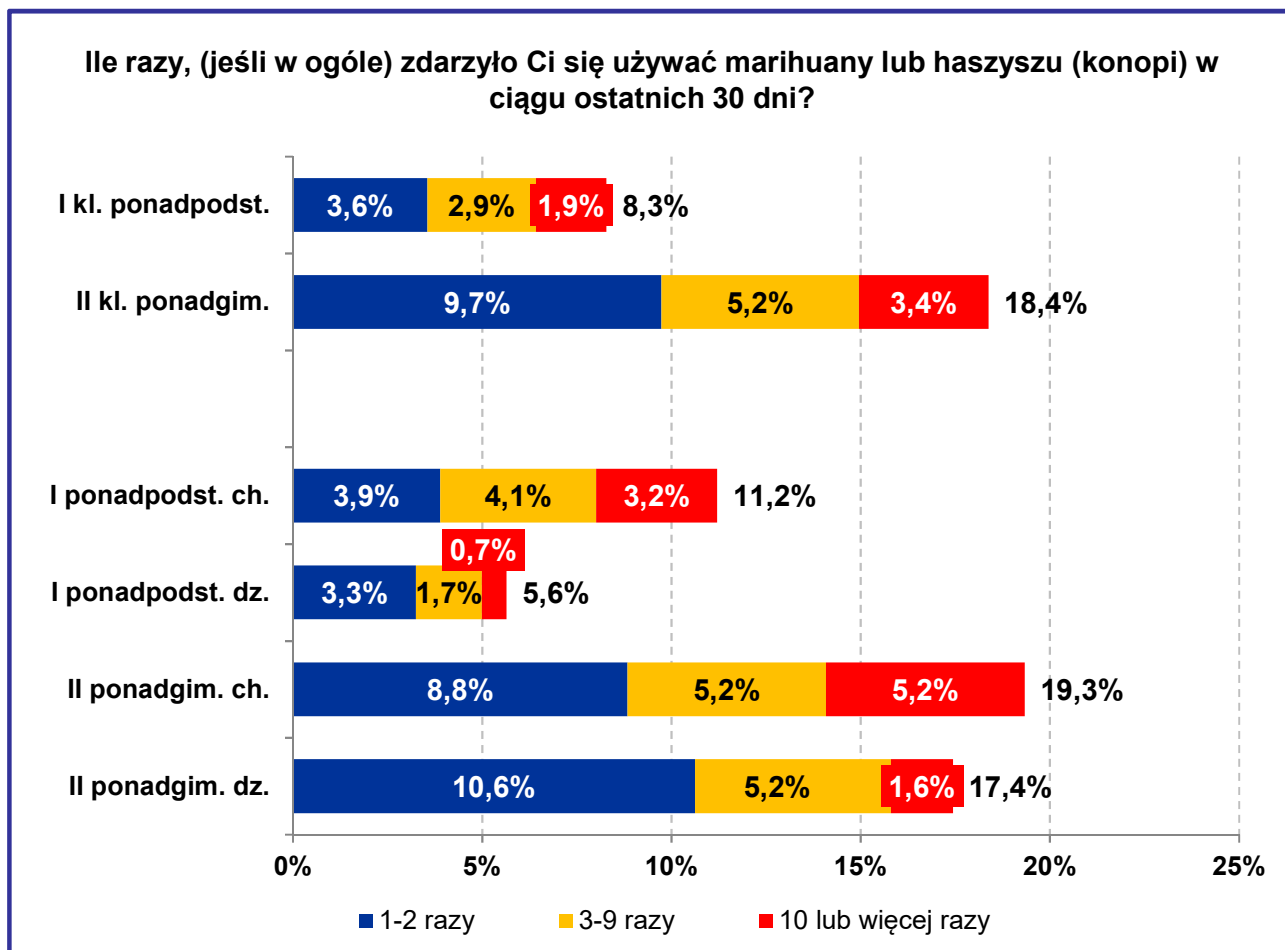
Odsetki chłopców używających marihuany lub haszyszu były nieznacznie wyższe niż odsetki dziewcząt w starszej grupie wiekowej (19,3% vs 17,4%) i wyraźnie wyższe u młodszych (11,2% vs 5,6%; jednak różnica ta jest nieistotna statystycznie).

**Incydentalni** użytkownicy marihuany/haszyszu (palący w ciągu ostatnich 30 dni 1-2 razy) stanowili największą grupę badanych – około połowy spośród deklarujących używania marihuany w ostatnim miesiącu - w obu badanych kohortach.

**Regularnie** (10 i więcej razy w ciągu miesiąca) używało tej substancji 5,2% chłopców w starszej i 3,2% chłopców z młodszej frakcji badanych. W porównaniu do chłopców, regularne używanie marihuany/haszyszu w okresie ostatnich 30 dni dotyczyło mniejszego odsetka dziewcząt – 1,6% wśród uczennic II klas ponadgimnazjalnych i 0,7% wśród uczennic I klas ponadpodstawowych

**Oznacza to, że problem częstego lub regularnego używania marihuany/haszyszu dotyczy przede wszystkim chłopców – zarówno młodszych, jak i starszych z badanych roczników.**

## 12.6 Częstotliwość sięgania po marihuanę lub haszysz w okresie ostatnich 30 dni



**Wykres 83: Rozpowszechnienie używania konopi w ciągu ostatnich 30 dni – klasy I PP i II PG – wyniki w podziale na płeć.**

	N
I kl. ponadpodst.	894
II kl. ponadgimn.	729
I kl. ponadpodst. chłopcy	424
I kl. ponadpodst. dziewczęta	470
II kl. ponadgim. chłopcy	362
II kl. ponadgim. dziewczęta	367

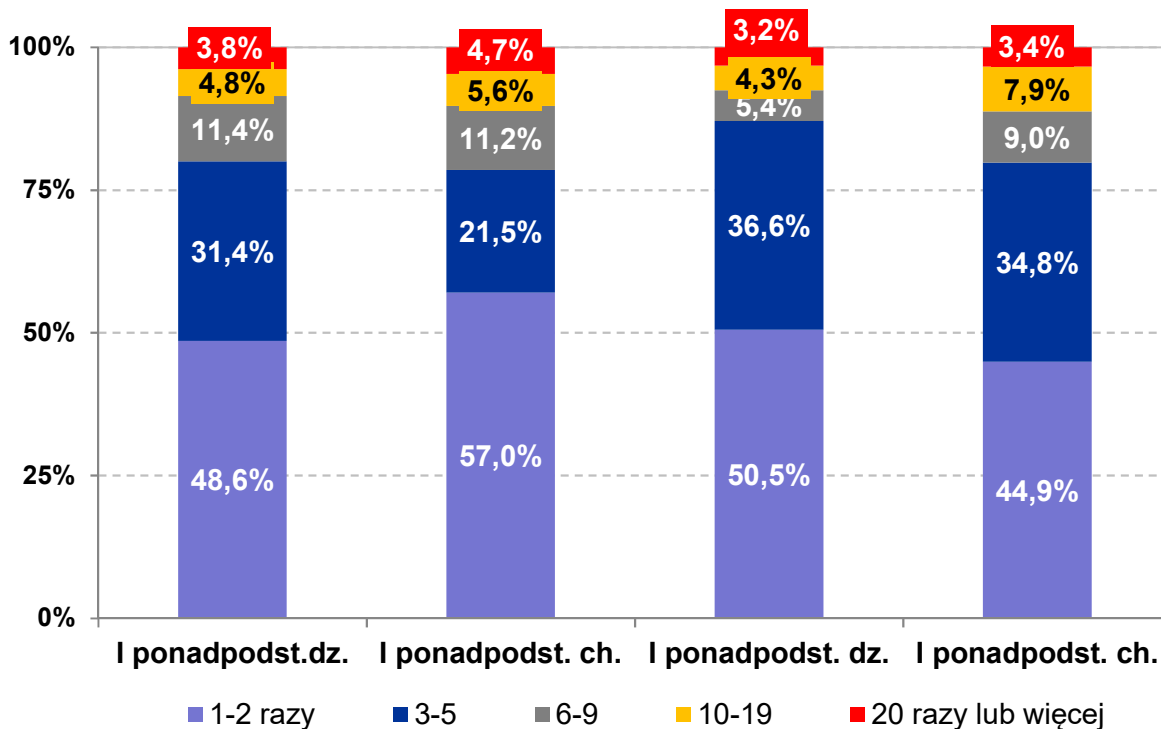
## 12.7 Umiejętność odmawiania na propozycje spróbowania marihuany lub haszyszu

W badaniu pytano uczniów, którzy nie używali dotąd marihuany, na ile okazali się odporni na namowy innych osób dotyczące używania marihuany. Rezygnację ze spróbowania marihuany, pomimo okazji, zadeklarowało 29,2% młodszych i 40,6% starszych uczniów. W klasach I PP rezygnację ze spróbowania marihuany pomimo okazji zadeklarowała co czwarta dziewczyna (26,5%) i co trzeci chłopak (32,6%). W starszej kohorcie badanych tj. wśród 17-latków z II klas PG ze spróbowania marihuany zrezygnowało 41,2% dziewcząt i 40,1% chłopców, którzy nigdy jej nie używali.

Odmawiający najczęściej mieli propozycję spróbowania narkotyku 1 lub 2 razy (od 44,9% do 57% wskazań). 10 i więcej razy taka sytuacja zdarzyła się co dziesiątemu uczniowi (10,3% - 11,3%) i mniej więcej co dwunastej uczennicy (7,5% - 8,6%).

### Umiejętność odmawiania – konopie

Ile razy miał(a)s okazję spróbować marihuany lub haszyszu, ale nie zrobił(a)s tego?



**Wykres 84:** Odsetki uczniów, którzy mieli okazję spróbować marihuany lub haszyszu, ale odmówili – klasy I PP i II PG – wyniki w podziale na płeć.

	N
I kl. ponadpodst. chłopcy	104
I kl. ponadpodst. dziewczęta	107
II kl. ponadgim. chłopcy	89
II kl. ponadgim. dziewczęta	93

## 12.8 Wydatki na zakup marihuany (konopi)

W obu grupach uczniów chłopcy częściej niż dziewczęta wydawali pieniądze na zakup marihuany. Wśród uczniów klas pierwszych PP 8% chłopców zadeklarowało, że w ciągu ostatnich 30 dni poniosło wydatki związane z zakupem konopi, odsetek ten wśród uczennic wyniósł 3,4%. W drugich klasach szkół ponadgimnazjalnych do takich wydatków przyznał się co siódmy chłopak (15%) i co dziesiąta dziewczyna (9,8%).

Wydatkowanie znacznych środków na zakup konopi (51-100 zł miesięcznie) w ostatnim miesiącu przed badaniem zadeklarowało 0,6% dziewcząt z I klas PP i 1,6% uczennic II klas szkół PG. Wśród młodszych chłopców wskaźnik ten wynosił 1,6%, natomiast wśród chłopców starszych był najwyższy w porównaniu z pozostałymi badanymi grupami uczniów i kształtował się na poziomie ponad 2%.

Odsetek osób, które na konopie wydały w ostatnim miesiącu więcej niż 100 zł był istotnie wyższy wśród chłopców niż wśród dziewcząt. Dotyczy to obu badanych frakcji wiekowych. Wśród młodszych chłopców do takich wydatków przyznało się 2,5% badanych zaś w grupie uczniów II klas ponadgimnazjalnych 4,9%. Wśród dziewcząt z tego rocznika odsetek respondentek, które w ostatnim miesiącu wydały na zakup konopi ponad 100 zł nie przekroczył 1%, wśród młodszych dziewcząt wyniósł 0%. **Różnice między odsetkami osób wydających na konopie ponad 100 zł w ciągu miesiąca korespondują z rozkładami rozpowszechnienia używania marihuany wśród uczniów, zwłaszcza wysokich odsetków chłopców z drugich klas szkół ponadgimnazjalnych palących konopie.**

W porównaniu do wyników badań z 2007 r. znacząco wzrósł odsetek chłopców z II klas ponadgimnazjalnych, którzy na zakup narkotyków wydali w ost. miesiącu ponad 100 zł (w 2007 r. – 2% zaś w 2019 – 4,9%). W pozostałych grupach wyniki były podobne.

Wydatki na zakup konopi – ostatnie 30 dni					
	0 zł	1-25 zł	26-50 zł	51-100 zł	powyżej 100 zł
I kl. ponadpodst. dz. N=473	96,6%	1,9%	0,9%	0,6%	0,0%
I kl. ponadpodst. ch. N=425	92,0%	1,8%	2,1%	1,6%	2,5%
II klasy ponadgim. dz. N=367	90,2%	3,8%	3,5%	1,6%	0,8%
II klasy ponadgim. ch. N=366	85,0%	4,1%	3,8%	2,2%	4,9%

**Tabela 11** : Wydatki uczniów na zakup konopi w ciągu ostatnich 30 dni przed badaniem – klasy I PP i II PG – wyniki w podziale na płeć. Strzałkami oznaczono wzrost odsetków.

## 12.8 Wydatki na zakup marihuany (konopi)

Znacznie wyższe odsetki badanych, niż w przypadku zakupu konopi, odnotowano w związku z zakupami alkoholu. Na zakup napojów alkoholowych w ostatnim miesiącu więcej wydawali starsi badani uczniowie, powyżej 100 zł przeznaczyło na zakup alkoholu 6,6% chłopców z II klas szkół PG i 3,6% ich rówieśniczek. W przypadku młodszych uczniów: wydatki powyżej 100 zł były udziałem 2,2% dziewcząt i 2,1% chłopców.

Również wydatki na tytoń częściej ponosili starsi uczniowie. W drugich klasach szkół PG powyżej 50 zł na zakup papierosów przeznaczyło w ostatnim miesiącu 12% chłopców i 11,9% dziewcząt. Takie wydatki wśród uczniów pierwszych klas szkół ponadpodstawowych zadeklarowało odpowiednio: 6,4% chłopców i 6,3% dziewcząt.

### Wydatki na zakup alkoholu – ostatnie 30 dni

	0 zł	1-25 zł	26-50 zł	51-100 zł	powyżej 100 zł
I kl. ponadpodst. dz. N=473	75,9%	12,9%	5,4%	3,7%	2,2%
I kl. ponadpodst. ch. N=425	74,0%	↓ 16,0%	↓ 5,3%	↓ 2,7%	2,1%
II klasy ponadgim. dz. N=367	48,4%	↓ 25,1%	↓ 13,1%	9,8%	3,6%
II klasy ponadgim. ch. N=366	51,4%	22,4%	11,2%	8,5%	↓ 6,6%

### Wydatki na zakup papierosów – ostatnie 30 dni

	0 zł	1-25 zł	26-50 zł	51-100 zł	powyżej 100 zł
I kl. ponadpodst. dz. N=472	80,6%	10,2%	3,0%	2,8%	3,5%
I kl. ponadpodst. ch. N=425	79,9%	10,7%	↓ 3,0%	↓ 2,5%	↓ 3,9%
II klasy ponadgim. dz. N=367	74,1%	8,4%	↓ 5,4%	↓ 6,5%	↓ 5,4%
II klasy ponadgim. ch. N=366	71,6%	10,1%	6,3%	4,9%	7,1%

**Tabela 12:** Wydatki uczniów na zakup alkoholu i papierosów w ciągu ostatnich 30 dni przed badaniem – klasy I PP i II PG – wyniki w podziale na płeć. Strzałkami oznaczono wzrost odsetków.

## 12.9 Oczekiwania uczniów związane z używaniem marihuany

W badaniu zapytano uczniów o prawdopodobieństwo wystąpienia określonych zdarzeń i stanów związanych z paleniem marihuany lub haszyszu. Zdarzenia te, to:

- bardziej intensywne postrzeganie rzeczy, zwiększenie intensywności doświadczeń,
- trudności z prowadzeniem rozmowy, utrata wątku myślenia, trudności z koncentracją,
- mniejsza nieśmiałość, zwiększenie otwartości, zwiększenie intensywności radości, zmniejszenie zahamowań oraz
- poczucie bycia prześladowanym przez innych.

Za pewne lub całkiem prawdopodobne **bardziej intensywne postrzeganie rzeczy** po użyciu marihuany/haszyszu uznało 22,4% uczniów ze starszego rocznika i 16,8% z młodszego. Takie doświadczenia za niemożliwe uznał co piąty badany ze starszej frakcji (18,7%) i co czwarty z gimnazjalistów (25,3%). Co trzeci uczeń w II klasach szkół ponadgimnazjalnych (33,5%) i co czwarty w I klasach PP (23,5%) oczekiwał jako efektu użycia narkotyku **zwiększenia intensywności doświadczeń**. Natomiast za niemożliwe uznał to co piąty badany starszy uczeń (18,3%) i co czwarty młodszy (23,1%).

**Trudności z prowadzeniem rozmowy** za pewne lub prawdopodobne uznało 14,4% uczniów szkół ponadgimnazjalnych i 15,7% pierwszoklasistów, zaś za niemożliwe – co czwarty badany w obu kohortach (23,3%-25,3%). O **utracie wątku myślenia** jako bardzo prawdopodobnym lub pewnym efekcie palenia konopi napisał co piąty uczeń w obu badanych kohortach (18,9%-20%).  $\frac{1}{4}$  uczniów młodszych i  $\frac{1}{5}$  starszych uznała pojawienie się takiego efektu za niemożliwe (25,7% w PP i 21,86% w PG). Co piąty badany uczeń w obu frakcjach wiekowych (19,8%-22%) uznał, że po użyciu marihuany jest wysoce prawdopodobne wystąpienie u niego **trudności z koncentracją**.

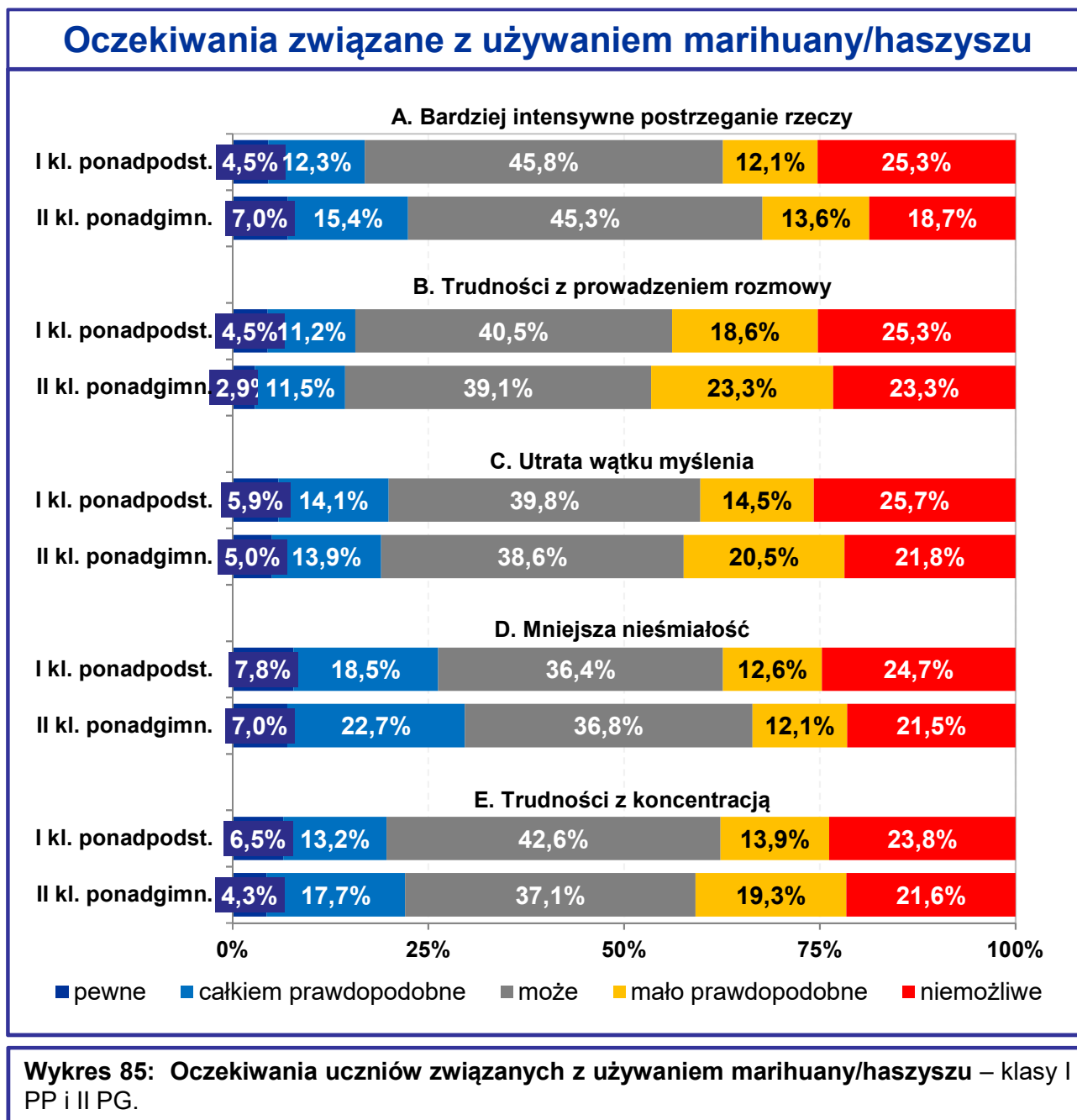
O tym, że jest bardzo prawdopodobne lub pewne, iż **po użyciu marihuany zmniejszy się nieśmiałość** był przekonany niemal co trzeci uczeń z II klas PG (29,7%) i co czwarty ze szkoły PP (26,3%). **Zwiększenie otwartości** uznał za bardzo prawdopodobne lub pewne po użyciu marihuany mniej więcej co trzeci z badanych (29,1%-37,1%). Ponad 40% uczniów starszych (41,6%) i ponad 30% młodszych (30,9%) oczekiwało **zwiększenia intensywności radości**. Średnio co czwarty badany uczeń w obu rocznikach (23,1%-28,4%) był przekonany, że po użyciu marihuany jest możliwe **zmniejszenie zahamowań**.

**Prawie 40% młodszych (37,6%) i nieco więcej starszych uczniów (43,2%) uznało za niemożliwe**, by po użyciu wspomnianej substancji można czuć się **prześladowanym przez innych**. Możliwość takiego poczucia jako pewną lub prawdopodobną potraktowało jedynie 5,9%-7,2% badanych z poszczególnych roczników.

**Poznanie oczekiwań młodzieży związanych z używaniem substancji jest istotne z punktu widzenia przygotowywania oddziaływań profilaktycznych, zwłaszcza edukacji przekazującej rzetelną wiedzę na temat ich działania oraz „rozbijającą” funkcjonującą wśród młodzieży mity i stereotypy.**

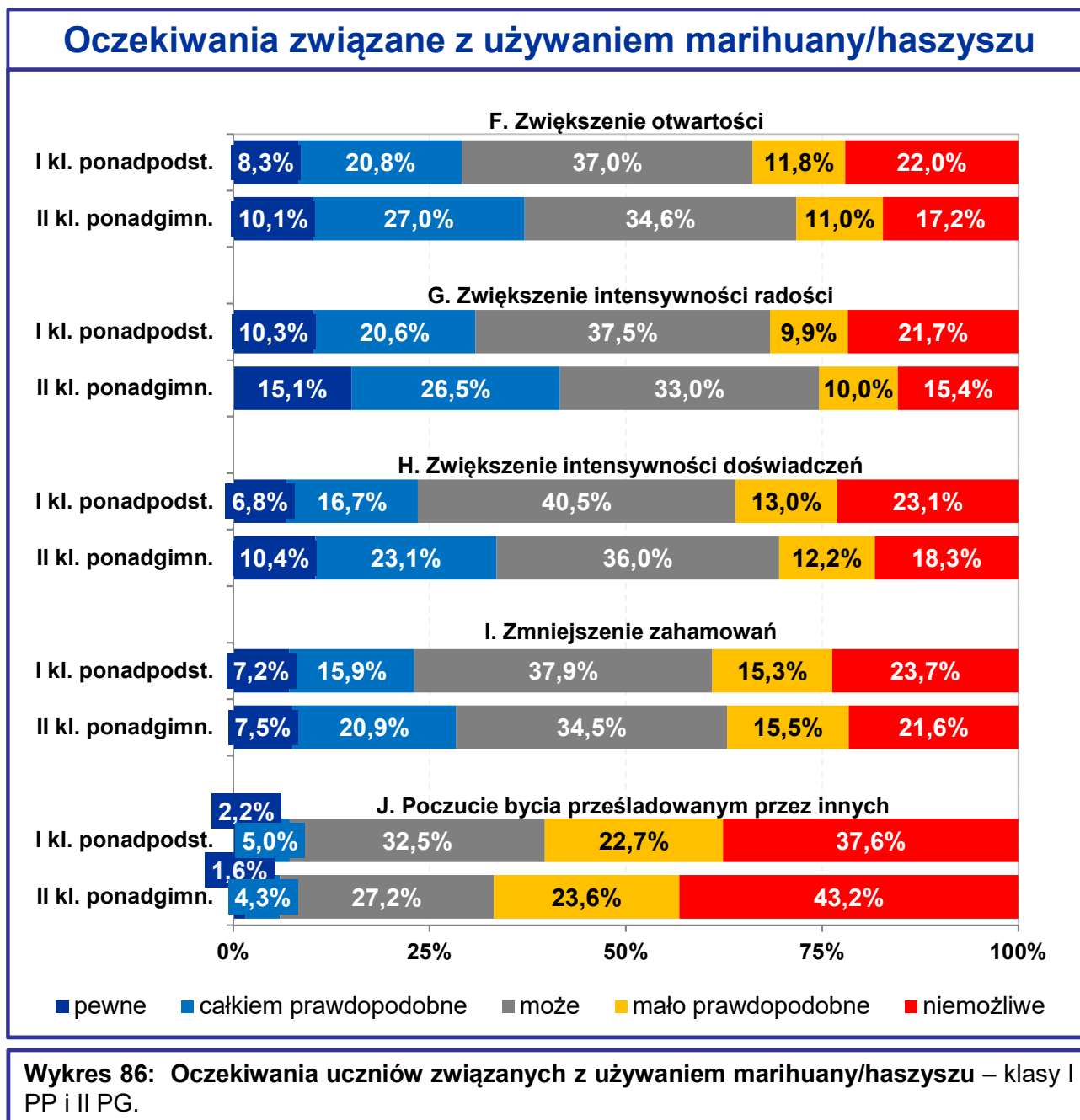


## 12.9 Oczekiwania uczniów związane z używaniem marihuany



	N				
	A	B	C	D	E
I kl. ponadpodst.	861	861	860	854	854
II kl. ponadgimn.	696	696	696	688	690

## 12.9 Oczekiwania uczniów związane z używaniem marihuany



	N				
	F	G	H	I	J
I kl. ponadpodst.	852	855	854	855	855
II kl. ponadgimn.	691	690	689	690	690

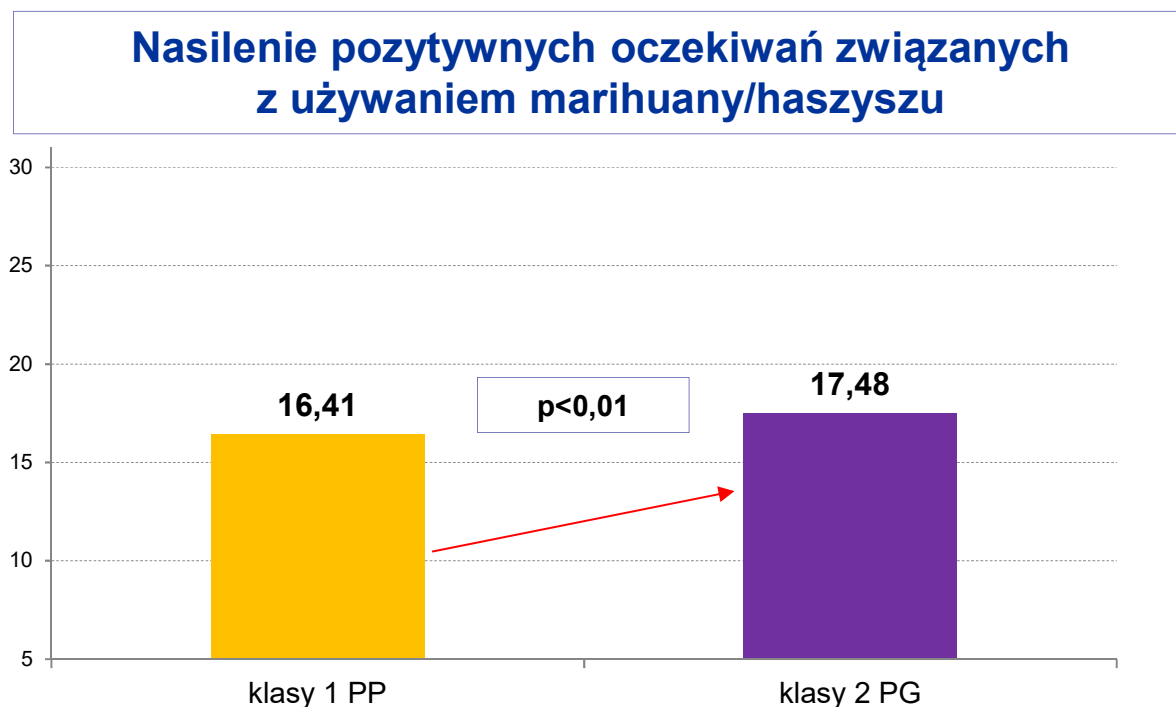
## 12.9 Oczekiwania uczniów związane z używaniem marihuany

W trakcie analiz odnotowano, że wskaźnik sumaryczny ze skal dotyczących pozytywnych oczekiwań związanych z używaniem marihuany stanowi dobrą, samodzielną skalę.

Utworzono więc zmienną pn. **nasilenie pozytywnych oczekiwań związanych z używaniem marihuany**, sumując punkty wyliczone na podstawie odpowiedzi na pytania ankiety dotyczące pozytywnych efektów/sytuacji związanych z używaniem marihuany.

Współczynnik Alfa Cronbacha dla tak utworzonej skali wynosi ponad 0,7. Zmienna może przyjmować wartości od 6-30. Średnią wartość w klasach 1PP:  $M=16,41$ , a w 2PG:  $M=17,48$ .

W pierwszej kolejności analizowano związek pomiędzy wiekiem a nasileniem pozytywnych oczekiwań dotyczących używania marihuany. Było ono wyższe w klasach II szkół ponadgimnazjalnych niż w klasach I ponadpodstawowych.



**Wykres 87:** Nasilenie pozytywnych oczekiwań związanych z używaniem marihuany/haszyszu- klasy I PP i II PG, wartości średnich.

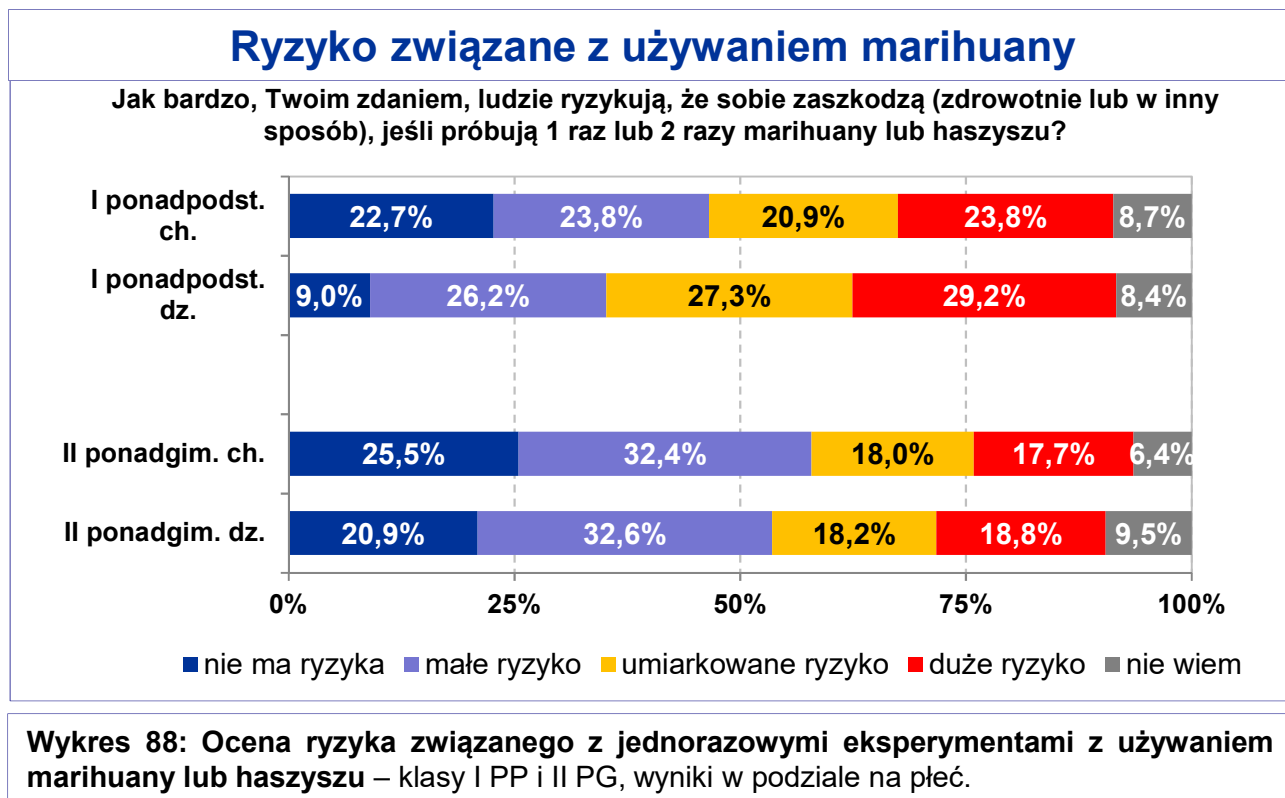
## 12.10 Ocena ryzyka związanego z używaniem marihuany/haszyszu

Odsetek uczniów starszych uznających palenie marihuany lub haszyszu 1-2 razy za duże zagrożenie był niższy niż w przypadku uczniów młodszych; różnice odnotowano również porównując odpowiedzi dziewcząt i chłopców w każdym z roczników. W klasach I PP o tym, że takie zachowanie niesie ze sobą duże ryzyko było przekonanych 23,8% chłopców i 29,2% uczennic. W klasach II PG odsetki te wynosiły odpowiednio: 17,7% oraz 18,8%.

Odsetek uczniów przekonanych, że **ryzyko to nie istnieje** lub **jest małe** był znaczny we wszystkich badanych grupach, a zwłaszcza wśród starszej kohorty badanych. Taką opinię wyraziło niemal sześciu na dziesięciu chłopców (57,9%) i ponad połowa dziewcząt (53,5%).

Wyższe odsetki uczniów oceniających ryzyko związane z używaniem marihuany jako wysokie odnotowano w przypadku palenia marihuany **od czasu do czasu** (od 19,8% wśród chłopców z II klas PG do 39,3% wśród dziewcząt z I klas PP).

W wynikach dotyczących **regularnego palenia marihuany** zwracają uwagę **wyraźnie niższe odsetki chłopców z obydwu grup wiekowych (w porównaniu z dziewczętami), którzy oceniają regularne palenie marihuany jako bardzo ryzykowne**. Warto również podkreślić, że stosunkowo wysokie odsetki badanych nie potrafiły ocenić zagrożenia związanego z poszczególnymi stylami używania marihuany. **W 2019 roku regularne palenie marihuany za wysoce ryzykowne uznało 53,1% starszych chłopców i 55,5% młodszych oraz 67,4% starszych dziewcząt i 76,6% młodszych uczennic.**



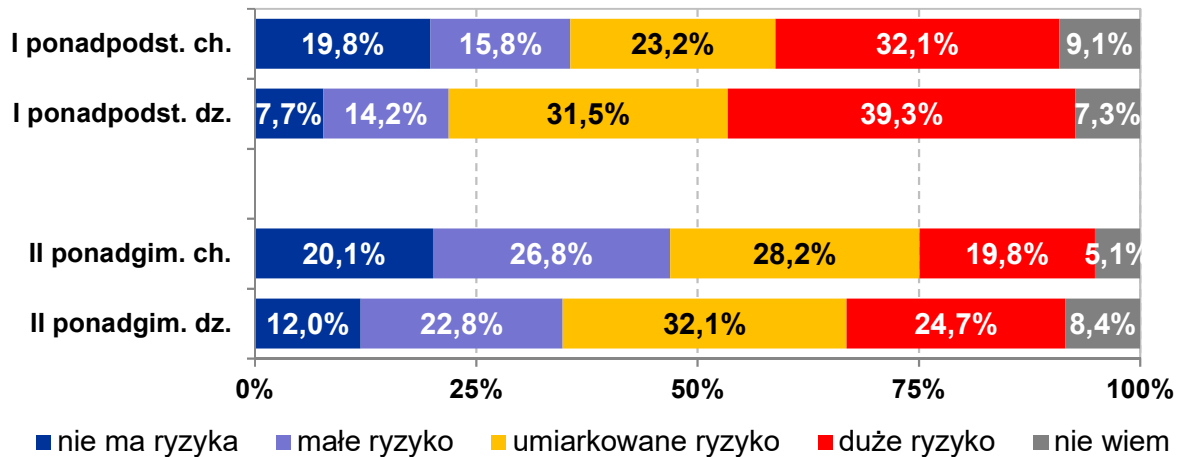
**Wykres 88: Ocena ryzyka związanego z jednorazowymi eksperymentami z używaniem marihuany lub haszyszu – klasy I PP i II PG, wyniki w podziale na płeć.**

	N		N
I kl. ponadpodst. chłopcy	436	II kl. ponadgim. chłopcy	373
I kl. ponadpodst. dziewczęta	475	II kl. ponadgim. dziewczęta	368

## 12.10 Ocena ryzyka związanego z używaniem marihuany/haszyszu

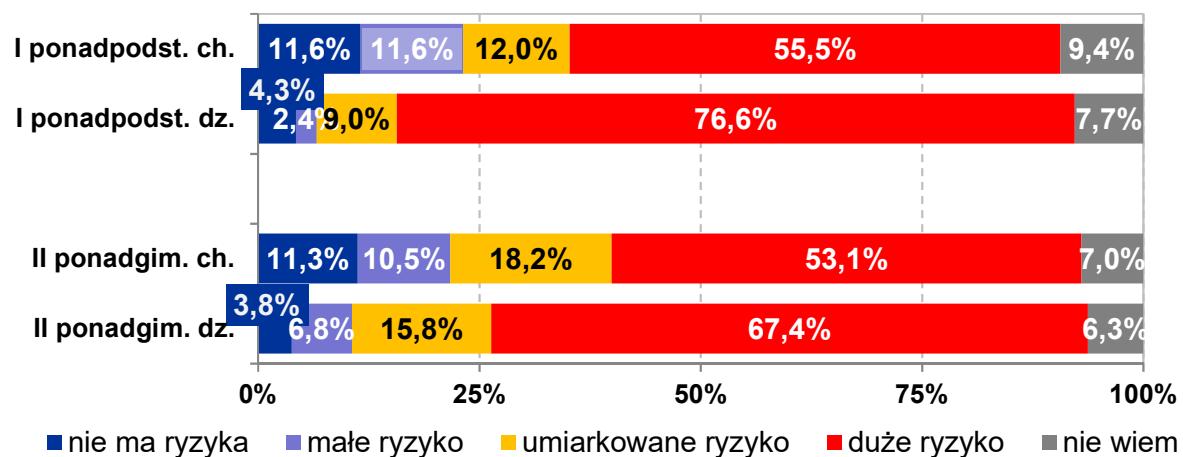
### Ryzyko związane z używaniem marihuany

Jak bardzo, ludzie ryzykują, że zaszkodzą sobie, gdy palą marihuanę lub haszysz od czasu do czasu?



	N		N
I kl. ponadpodst. chłopcy	436	II kl. ponadgim. chłopcy	373
I kl. ponadpodst. dziewczęta	475	II kl. ponadgim. dziewczęta	368

Jak bardzo ludzie ryzykują, że sobie zaszkodzą sobie gdy palą marihuanę lub haszysz regularnie?



	N		N
I kl. ponadpodst. chłopcy	436	II kl. ponadgim. chłopcy	373
I kl. ponadpodst. dziewczęta	475	II kl. ponadgim. dziewczęta	368

**Wykres 89:** Ocena ryzyka związanego ze sporadycznym oraz regularnym używaniem marihuany lub haszyszu – klasy I PP i II PG, wyniki w podziale na płeć.

## 12.11 Ocena dostępności marihuany lub haszyszu w wybranych miejscach

Około połowa badanych z II klas szkół ponadgimnazjalnych i około 40% uczniów młodszych zadeklarowało, że zna miejsca, w których łatwo można kupić marihuanę/haszysz. Odsetki te wynosiły od 37,4%-42% u młodszych do 48,1%-51,2% u starszych%.

Od 13% do 22% uczniów wskazało na **park lub ulicę, jako miejsce, gdzie łatwo mogliby kupić konopie**. To miejsce najczęściej wskazywali chłopcy ze starszych klas..

Odsetek osób, które wskazały na **dyskotekę lub bar** jako miejsce, gdzie łatwo kupić marihuanę/haszysz był nieco wyższy wśród uczniów starszych – twierdziło tak 11,5% chłopców i 14,4% dziewcząt, podczas gdy w młodszym roczniku było to odpowiednio 9,2% i 5,6%.

Stosunkowo wysoki był również odsetek badanych, którzy wyrazili opinię, że miejscem łatwego zakupu omawianych substancji była **szkoła. Wskazało ją od 5,6% do 14,3% badanych**.

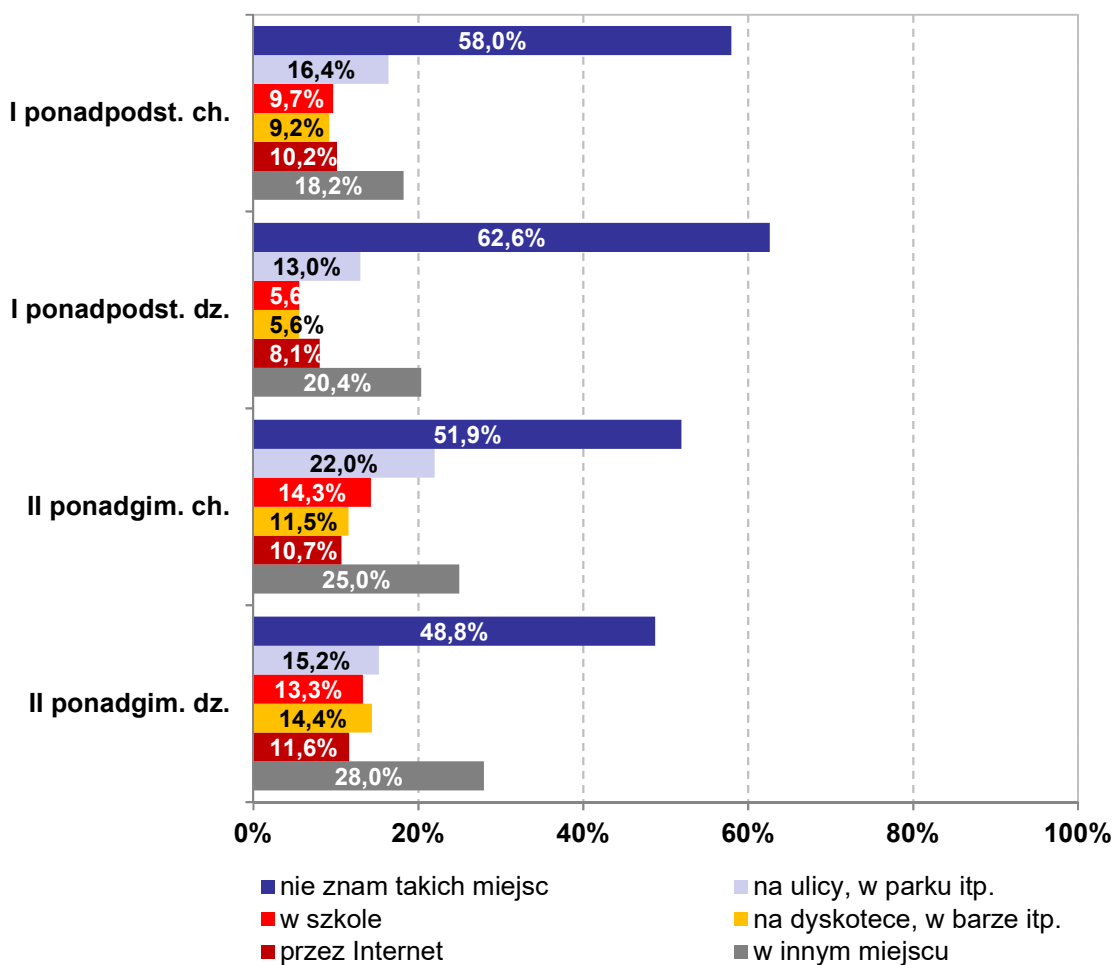
Z kolei na **internet w tym kontekście** wskazało od 8,1% do 11,6% badanych.

Od 18% do 28% uczniów znało inne niż omówione wyżej miejsca, w których łatwo mogliby kupić konopie.

## 12.11 Ocena dostępności marihuany lub haszyszu w wybranych miejscach

### Miejsca dostępności marihuany/haszyszu

W których miejscach, z niżej podanych, mógłbyś (mogłabyś) łatwo kupić marihuanę lub haszysz, gdybyś tego chciał(a)?



**Wykres 90:** Odsetki uczniów, którzy wskazali, że zdobycie marihuany/haszyszu byłoby dla nich łatwe w poszczególnych miejscach – klasy I PP i II PG, wyniki w podziale na płeć.

	N
I kl. ponadpodst. chłopcy	420
I kl. ponadpodst. dziewczęta	456
II kl. ponadgim. chłopcy	364
II kl. ponadgim. dziewczęta	361



## **13. Używanie innych narkotyków**



## 13. Używanie innych narkotyków

W badaniu pytano młodzież zarówno o substancje, które są powszechnie dostępne na rynku (leki przeciwbólowe i nasenne, sterydy anaboliczne i substancje wziewne), jak i o substancje nielegalne (narkotyki). Posiadanie tych ostatnich jest prawnie zakazane, a naruszenie tego zakazu grozi poważnymi sankcjami karnymi.

**Począwszy od 1995 r. cykliczne ogólnopolskie badania** dotyczące używania substancji psychoaktywnych uruchomił Instytut Psychiatrii i Neurologii w Warszawie w ramach **międzynarodowego projektu ESPAD** (Europejski Program Badań Szkolnych nad Używaniem Alkoholu i innych Substancji Psychoaktywnych).

Pierwszy pomiar, przeprowadzony w 1995 r., pozwolił stwierdzić, iż najbardziej rozpowszechnioną nielegalną substancją psychoaktywną są przetwory konopi indyjskich, czyli marihuana lub haszysz, po które w ciągu ostatnich 12 miesięcy sięgało wówczas ok. 7% młodszych (pierwszoklasistów) i 10% starszych (trzecioklasistów) uczniów szkół średnich. Na drugim miejscu znalazły się legalne substancje wziewne (kleje, aerozole), używane przez młodzież w celu odurzania się (4,3% – w młodszej grupie badanych oraz 2,8% w starszej). Eksperymentowanie z pozostałymi narkotykami miało jedynie śladowy charakter i nie przekraczało 1% badanych populacji. Sytuacja ta zmieniła się jednak już pod koniec lat 90-tych. W kolejnej edycji badań ESPAD (w 1999 r.) nadal na pierwszym miejscu wśród najpopularniejszych narkotyków figurowała marihuana, ale już na drugiej pozycji znalazła się amfetamina. Do sięgania po ten groźny narkotyk – w ciągu ostatniego roku – przyznało się wówczas prawie 7% młodszych i niemal 8% starszych badanych uczniów (oznaczało to 8-krotny wzrost w stosunku do połowy lat 90-tych).

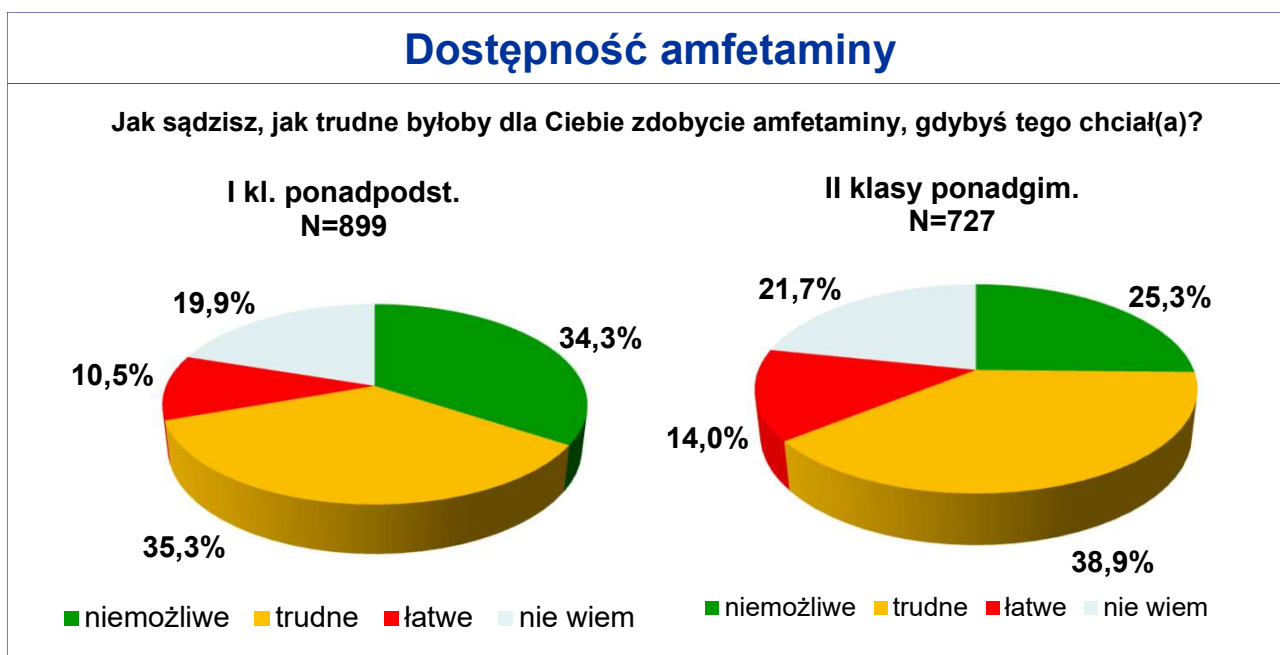
Edycja badań ESPAD z 2003 r. pokazały kilka interesujących zmian na scenie narkotykowej kraju. Przede wszystkim odnotowano dalszy wzrost odsetka uczniów, którzy deklarowali używanie przetworów konopi (marihuany lub haszyszu) w ciągu ostatniego roku.

Wyraźne zmiany w stosunku do poprzednich badań odnotowano w edycji projektu ESPAD w 2007 r. Odsetek uczniów trzecich klas gimnazjum, którzy palili marihuanę lub haszysz w ciągu ostatnich 12 miesięcy poprzedzających badanie spadł o jedną czwartą – z 14,5% w 2003 do 10,9% w 2007 r. Zmniejszył się też odsetek starszej młodzieży używającej tego narkotyku (uczniów drugich klas szkół ponadgimnazjalnych). W badaniach z 2007 r. uzyskano wynik niższy aż o jedną trzecią w stosunku do wyników badań ESPAD z 2003 r. (spadek z 26,1% w 2003 r. do 17,4% w 2007r.). W przypadku używania amfetaminy uzyskano niższe wskaźniki używania tej substancji niż w roku 2003, w szczególności w grupie 17/18-latków.

**W roku 2015 jedna czwarta chłopców (24,5%) oraz 15% dziewcząt z III klas gimnazjum paliła marihuanę w ciągu roku przed badaniem. W II klasach szkół ponadgimnazjalnych odsetek palących marihuanę wyniósł 42,8% wśród chłopców oraz 27% wśród dziewcząt. W roku 2019 do używania marihuany przyznało się 28,8% chłopców i 26,6% dziewcząt z klas 3 G oraz 47,8% chłopców i 35,5% dziewcząt z klas 2 PG. W ostatnim miesiącu przed badaniem używała jej co dziesiąta uczennica i co ósmy uczeń gimnazjum. W starszym roczniku co czwarty uczeń i co ósma uczennica.**

## 13.1 Amfetamina - rozpowszechnienie używania

Ponad jedna trzecia uczniów I klas szkół PP (34,3%) i co czwarty uczeń II klasy ponadgimnazjalnej (25,3%) uważa, że zdobycie przez niego amfetaminy byłoby niemożliwe. Odsetek osób, które nie potrafiły jednoznacznie odpowiedzieć na to pytanie wynosił 19,9% wśród 15-latków oraz 21,7% w populacji 17-latków tj. uczniów II klas szkół PG. **Co dziesiąty uczeń I klasy PP deklaruje, że zdobycie przez niego amfetaminy byłoby łatwe (10,5%), wśród starszych uczniów ta grupa jest nieco większa – obejmuje 14% badanych.**



**Wykres 91:** Ocena dostępności amfetaminy – klasy I PP i II PG.

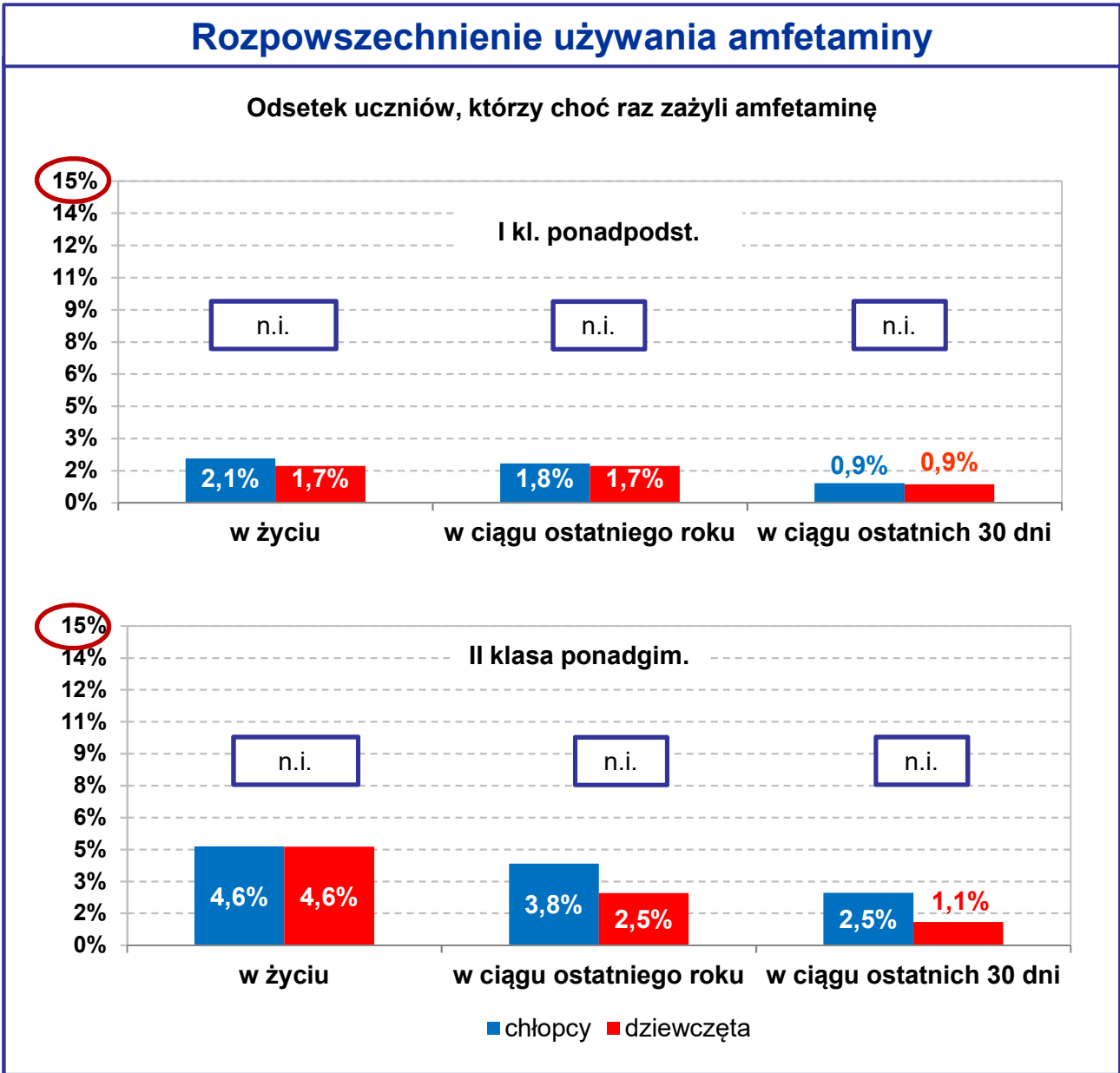
W klasach I szkół PP odnotowano 1,7% dziewcząt i 2,1% chłopców, przyznających, że przynajmniej raz w życiu spróbowali amfetaminy (wykres 92). W przypadku uczniów drugich klas szkół ponadgimnazjalnych było to 4,6% chłopców i tyle samo dziewcząt (4,6%). W obu rocznikach różnice pomiędzy odsetkami chłopców i dziewcząt w tym zakresie nie są istotne statystycznie.

W ciągu ostatniego roku przed badaniem w klasach I PP amfetaminy użyło 1,8% chłopców oraz 1,7% dziewcząt. W II klasach szkół PG po ten środek w ostatnim roku sięgnęło 3,8% chłopców i 2,5% dziewcząt. W ostatnim miesiącu przed badaniem do używania amfetaminy przyznały się stosunkowo niewielkie odsetki dziewcząt i chłopców z obu badanych roczników. Wśród 15-latków było to 0,9% – chłopców i tyle samo dziewcząt, zaś w klasach II szkół PG 2,5% wśród chłopców oraz 1,1% wśród dziewcząt.

W porównaniu do wyników badań z 2007 r. warto zauważyć zmniejszenie się odsetka 15-letnich chłopców i dziewcząt, którzy kiedykolwiek w życiu używali amfetaminy (wśród chłopców z 5% w 2007 do 2,1% w 2019 a w grupie dziewcząt z 4% w 2007 do 1,7% w 2019). W populacji starszej młodzieży (17-latków) również odnotowano podobną zmianę. W 2019 r. odsetek chłopców i dziewcząt, którzy kiedykolwiek spróbowali amfetaminy zmniejszył się z 7% w 2007 r. do 4,6% w 2019 r. (identyczne wyniki dla obu płci).

# 13.1 Amfetamina

## - rozpowszechnienie używania



**Wykres 92:** Rozpowszechnienie używania amfetaminy – klasy I PP i II PG – wyniki w podziale na płeć.

	N
I kl. ponadpodst. chłopcy	424
I kl. ponadpodst. dziewczęta	475
II kl. ponadgim. chłopcy	366
II kl. ponadgim. dziewczęta	367

## 13.1 Amfetamina - rozpowszechnienie używania

Jak wspomniano, odsetki uczniów, którzy zażywali amfetaminę w ciągu 30 dni poprzedzających badanie są stosunkowo niewielkie: 0,9% chłopców i tyle samo dziewcząt w I klasach szkół PP oraz 2,5% chłopców i 1,1% dziewcząt w II klasach szkół PG.

Wśród osób, które używały amfetaminy w ciągu 30 dni, były tylko dwie osoby, które przyznały, że używały tego narkotyku 10 razy lub więcej w tym okresie. Z uwagi na bardzo niskie liczebności uczniów sięgających po amfetaminę w ostatnich 30 dniach trudno jest porównywać poszczególne frakcje badanych ze względu na płeć respondentów. Można jedynie stwierdzić, iż nie odnotowano istotnych różnicowań w tym zakresie.

### Używanie amfetaminy – ostatnie 30 dni

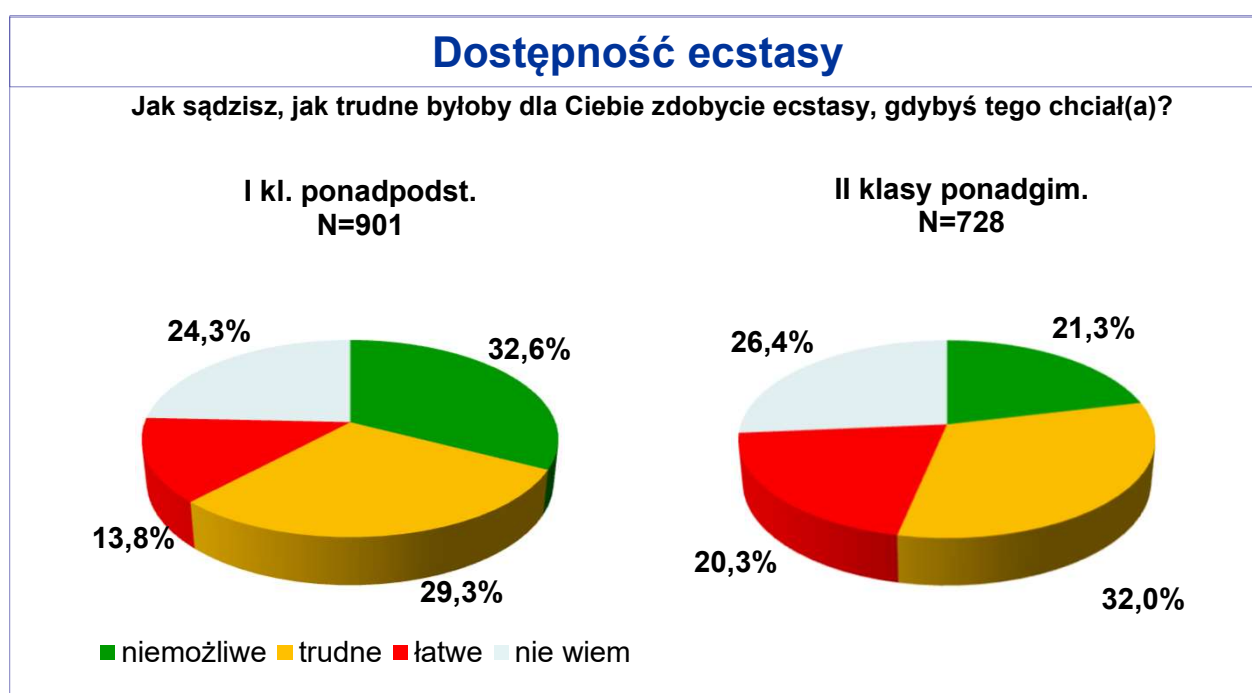
	w ogóle	1-2 razy	3-9 razy	10 razy lub więcej
I kl. ponadpodst. dz. N=475	99,1%	0,4%	0,0%	0,4%
I kl. ponadpodst. ch. N=424	99,1%	0,5%	0,5%	0,0%
II klasy ponadgim. dz. N=367	98,9%	0,5%	0,0%	0,5%
II klasy ponadgim. ch. N=366	97,5%	0,8%	0,5%	1,1%

**Tabela 13:** Częstotliwość używania amfetaminy w ciągu 30 dni przed badaniem – klasy I PP i II PG, wyniki w podziale na płeć.

## 13.2 Ecstasy – rozpowszechnienie używania

Zdobycie ecstasy byłoby łatwe dla 13,8% uczniów I klas szkół PP. Prawie 1/3 (29,3%) uznała to za trudne i podobny odsetek za niemożliwe (32,6%). W klasach drugich szkół ponadgimnazjalnych odsetek osób wskazujących, że zdobycie ecstasy byłoby ich zdaniem łatwe był nieco wyższy niż w młodszym roczniku i wyniósł 20,3%.

Prawie co trzeci badany z tego rocznika (32%) stwierdził, że zdobycie wspomnianego narkotyku byłoby to dla niego trudne, a co piąty przyznał, że byłoby to niemożliwe (21,3%). Warto zauważyć, iż w obu frakcjach wiekowych odsetki uczniów nie mających opinii w tej sprawie sięgały ¼ badanych (24,3% i 26,4%).

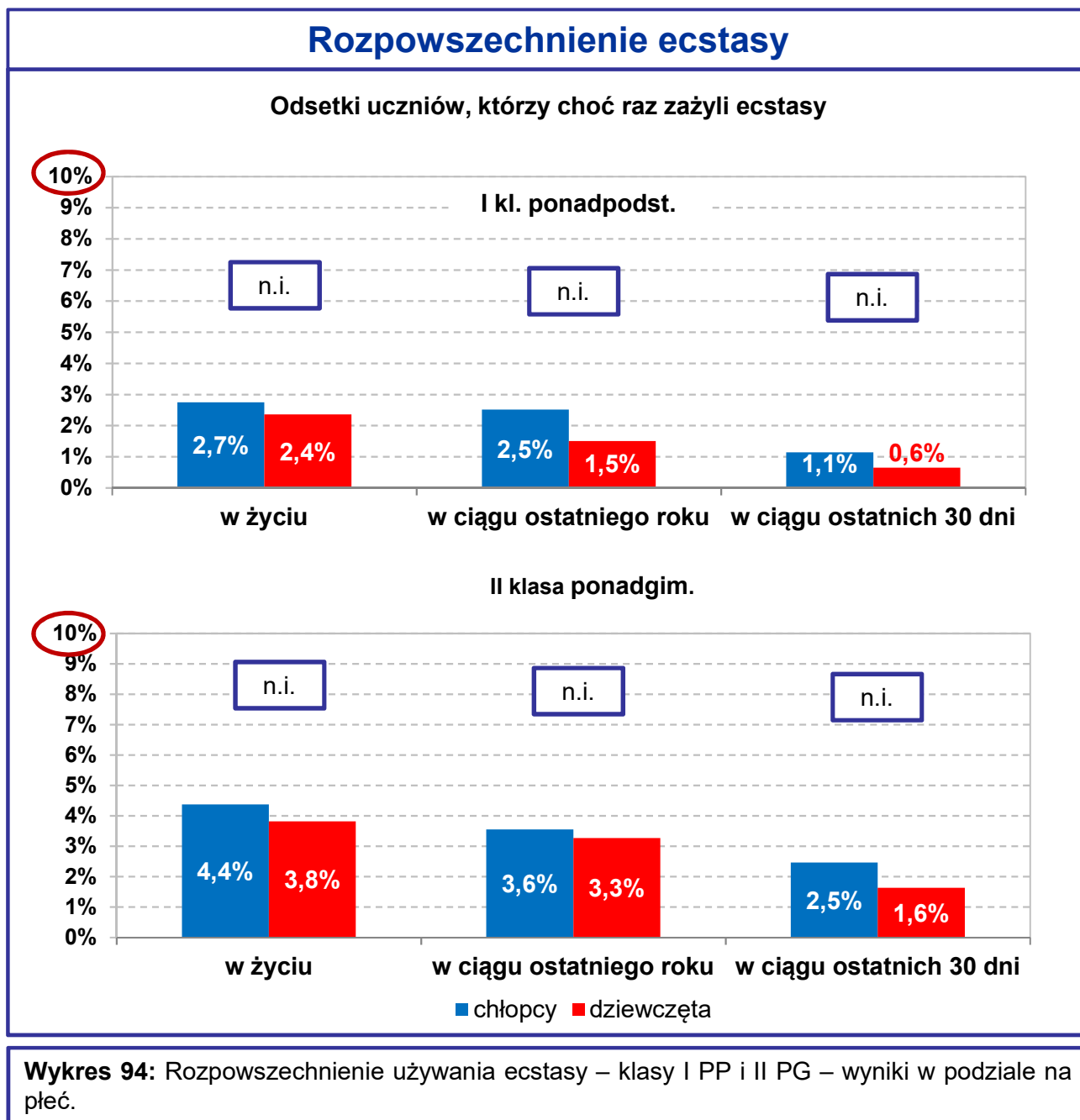


**Wykres 93:** Ocena dostępności ecstasy – klasy I PP i II PG.

Analiza zgromadzonych danych pokazuje, że przynajmniej raz w życiu ecstasy zażyło 2,7% chłopców i 2,4% dziewcząt z I klas szkół PP (wykres 94). Wskaźniki te rosną wraz z wiekiem ankietowanych. W przypadku uczniów II klas szkół PG ecstasy spróbowało 4,4% chłopców i 3,8% dziewcząt.

W ciągu ostatniego roku przed badaniem po ecstasy sięgnęło 2,5% 15-letnich uczniów i 1,5% 15-letnich uczennic z I klas PP. W klasach drugich szkół PG odsetki te wyniosły 3,6% w przypadku chłopców i 3,3% w przypadku dziewcząt. W ostatnim miesiącu przed badaniem do użycia ecstasy przyznało się 1,1% uczniów oraz 0,6% uczennic I klas PP, a w klasach II szkół PG 2,5% chłopców i 1,6% dziewcząt. Różnice pomiędzy płaciami w zakresie zażywania ecstasy są nieistotne statystycznie.

## 13.2 Ecstasy - rozpowszechnienie używania



	N
I kl. ponadpodst. chłopcy	424
I kl. ponadpodst. dziewczęta	475
II kl. ponadgim. chłopcy	366
II kl. ponadgim. dziewczęta	367

## 13.2 Ecstasy - rozpowszechnienie używania

W ciągu miesiąca poprzedzające badanie odsetki badanych sięgających po ecstasy były niskie. Odnotowano tylko jednego ucznia, który przyjmował ten narkotyk 10 lub więcej razy w miesiącu. We wszystkich grupach odsetki osób używających ecstasy 3-9 razy w ciągu 30 dni były niższe niż osób przyjmujących je incydentalnie – raz lub dwa. Do zażywania ecstasy 3-9 razy w ciągu miesiąca przed badaniem przyznało się po 0,2% dziewcząt I klas PP oraz 0,5% w II klasach ponadgimnazjalnych, a także 0,5% chłopców z I klas PP oraz 0,8% chłopców z II klas ponadgimnazjalnych.

Używanie ecstasy zarówno przez uczniów starszych jak i młodszych należy uznać za zjawisko rzadkie, co nie oznacza, że można zlekceważyć takie eksperymenty. Ecstasy to narkotyk popularny wśród młodzieży spędzającej czas w klubach i dyskotekach. Osoby używające go często starają się „uatrakcyjnić” swoje doświadczenia mieszając ten środek z alkoholem albo innymi substancjami psychoaktywnymi. Nawet pojedyncze próby z ecstasy mogą prowadzić do tego typu ryzykownych zachowań.

### Używanie ecstasy – ostatnie 30 dni

	w ogóle	1-2 razy	3-9 razy	10 razy lub więcej
I kl. ponadpodst. dz. N=475	99,4%	0,4%	0,2%	0,0%
I kl. ponadpodst. ch. N=424	98,9%	0,7%	0,5%	0,0%
II klasy ponadgim. dz. N=367	98,4%	0,8%	0,5%	0,3%
II klasy ponadgim. ch. N=366	97,5%	1,4%	0,8%	0,3%

**Tabela 14:** Częstotliwość używania ecstasy w ciągu 30 dni przed badaniem – klasy I PP i II PG, wyniki w podziale na płeć.

## 13.2 Ecstasy - rozpowszechnienie używania

Jak pokazują dane, o **fakcie sięgania po ecstasy przez przyjaciół** była przekonana **co siódma uczennica I klasy PP (15,1%)** i **co szósty uczeń II klasy PG (16,1%)**.

W klasach I PP 11,6% dziewcząt i 11,9% chłopców uważało, że kilku ich przyjaciół zażywa ecstasy. Odsetki tych, którzy stwierdzili, że robi to sporo ich przyjaciół, większość z nich lub wszyscy byli stosunkowo niewielkie i wynosiły 3,4% wśród dziewcząt i 4,2% wśród chłopców z tej grupy wiekowej.

W klasach II szkół PG co czwarta z dziewcząt przyznała, że **kilku jej przyjaciół** używa ecstasy (23,4%), a 3,8% uznało, że takie zachowania podejmuje **sporo, większość lub wszyscy przyjaciele**. Wśród chłopców co szósty wyraził opinię, że kilku jego przyjaciół używa ecstasy (17,2%), a niecałe 6% stwierdziło, że po ten narkotyk sięga **sporo, większość lub wszyscy jego znajomi (5,9%)**.

Oznacza to, że o **fakcie sięgania po ecstasy przez przyjaciół** była przekonana **co czwarta dziewczyna** i **co czwarty chłopak** z drugich klas szkół ponadgimnazjalnych.

### Rozpowszechnienie używania ecstasy wśród przyjaciół

	nikt	kilku	sporo	większość	wszyscy
I kl. ponadpodst. dz. N=474	84,9%	11,6%	2,8%	0,4%	0,2%
I kl. ponadpodst. ch. N=434	83,9%	11,9%	2,2%	1,3%	0,7%
II klasy ponadgim. dz. N=368	72,8%	23,4%	2,7%	0,8%	0,3%
II klasy ponadgim. ch. N=372	76,9%	17,2%	1,6%	3,0%	1,3%

**Tabela 15:** Rozpowszechnienie używania ecstasy wśród przyjaciół – klasy I PP i II PG – wyniki w podziale na płeć.



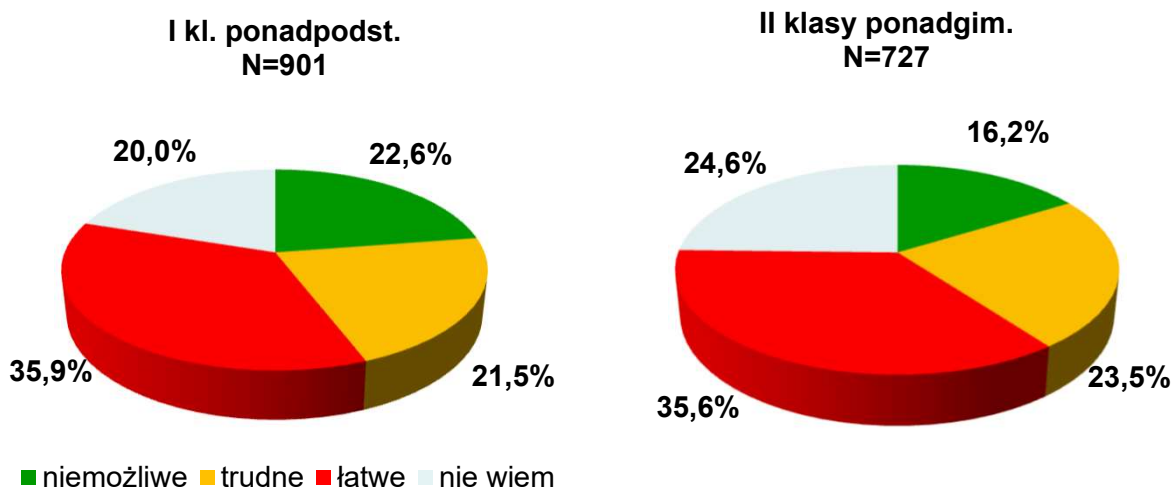
## 13.3 Substancje wziewne (kleje, aerozole itp.) - rozpowszechnienie używania

Znaczące odsetki uczniów w obu rocznikach stwierdziły, że substancje wziewne byłyby **łatwe do zdobycia** dla osób w ich wieku. Taką opinię wyraził **średnio co trzeci badany uczeń w obu frakcjach wiekowych** – 35,9% wśród 15-latków oraz 35,6% w grupie uczniów II klas szkół ponadgimnazjalnych.

Prawie co czwarty uczeń I klasy PP (22,6%) i co szósty ze starszej kohorty badanych (16,2%) – stwierdził, że zdobycie takich substancji byłoby dla niego **niemożliwe**. Również co piąty uznał, że byłoby to **trudne** (21,5%). W grupie uczniów z II klas szkół PG podobną opinię wyraziło 23,5% badanych. Jednocześnie, 1/5 młodszych uczniów z bielskich szkół PP i co czwarty ze szkoły PG nie miał w tej kwestii jednoznacznej opinii i wskazywał odpowiedź „nie wiem” (20% i 24,6%).

### Dostępność środków wziewnych

Jak sądzisz, jak trudne byłoby dla Ciebie zdobycie substancji wziewnych (np. klejów), gdybyś tego chciał(a)?

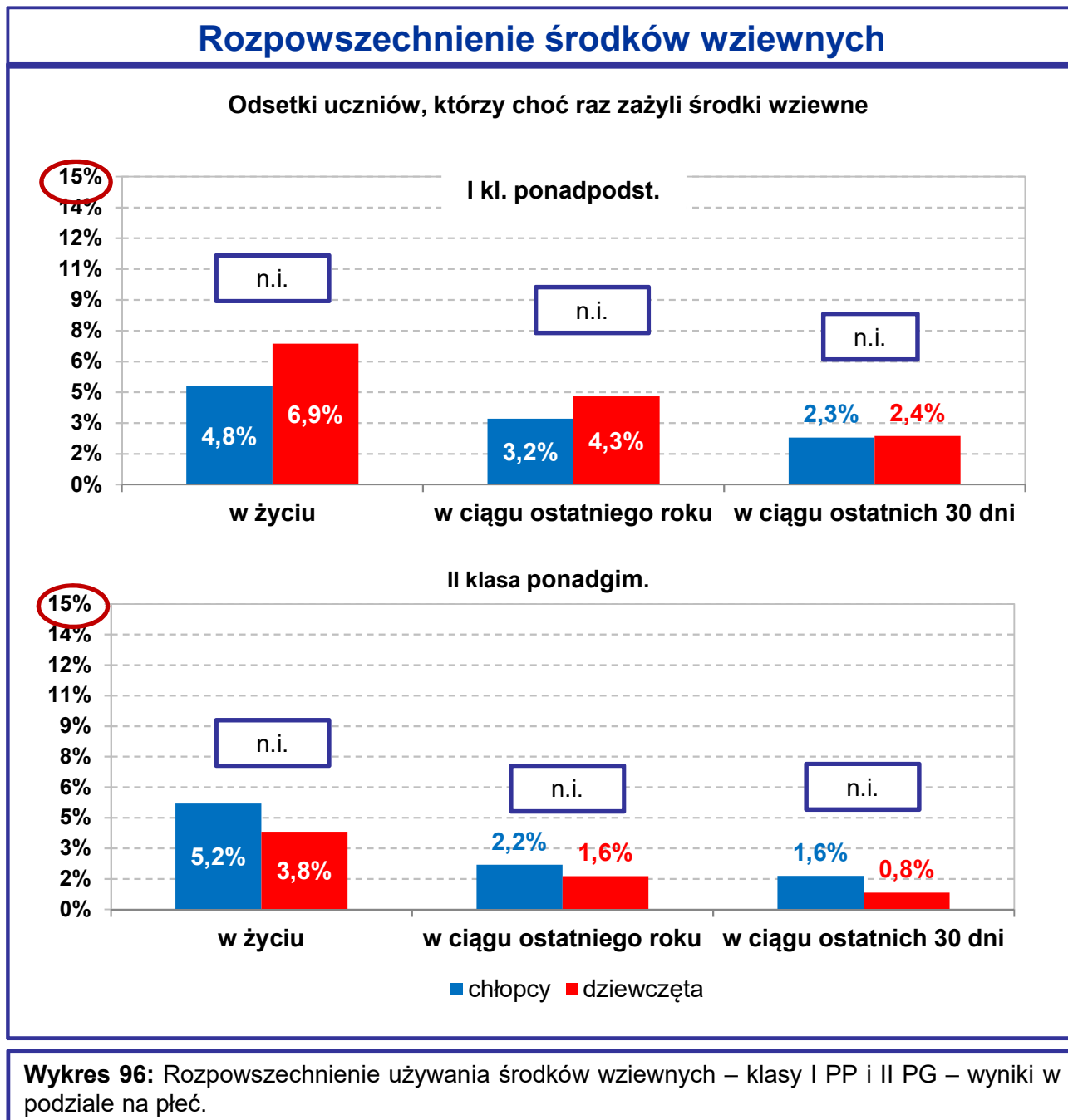


**Wykres 95:** Ocena dostępności środków wziewnych – klasy I PP i II PG.

**Przynajmniej raz w życiu, w celu odurzenia się, zażyło środki wziewne, takie jak kleje, aerozole i tym podobne 4,8% chłopców i 6,9% dziewcząt z I klas szkół PP.** Różnica ta nie jest istotna statystycznie. **W przypadku uczniów II klas szkół PG takie doświadczenie miało za sobą 5,2% chłopców i 3,8% dziewcząt.**

Wśród uczniów I klas PP 3,2% chłopców i 4,3% dziewcząt stwierdziło, że używało środków wziewnych **przynajmniej raz w ciągu roku** poprzedzającego badanie. W klasach II PG odsetki te wynosiły odpowiednio 2,2% i 1,6%. Używanie substancji wziewnych w miesiącu poprzedzającym badanie zadeklarowało 2,3% chłopców i 2,4% dziewcząt z młodszej grupy badanych (15-latków) oraz 1,6% chłopców i 0,8% dziewcząt z frakcji 17-latków.

## 13.3 Substancje wziewne (kleje, aerozole itp.) – rozpowszechnienie używania



	N
I kl. ponadpodst. chłopcy	424
I kl. ponadpodst. dziewczęta	475
II kl. ponadgim. chłopcy	366
II kl. ponadgim. dziewczęta	367

## 13.3 Substancje wziewne (kleje, aerozole itp.) – rozpowszechnienie używania

Można uznać, że w ciągu ostatniego miesiąca przed badaniem środki wziewne były przez uczniów używane jedynie sporadycznie. Odsetki nie różnią się istotnie jeśli porównać starsze i młodsze roczniki, ani pomiędzy grupami wyróżnionymi ze względu na płeć.

Wśród młodszych i starszych uczniów, jak pokazuje poniższa tabela, przypadki sięgających po aerozole lub kleje w celu odurzenia się występowały jedynie sporadycznie. Jedynie kilku uczniów z I klas PP i pojedyncze osoby w starszej kohorcie badanych przyznały, że używały w ostatnim miesiącu substancji wziewnych.

### Używanie środków wziewnych – ostatnie 30 dni

	w ogóle	1-2 razy	3-9 razy	10 razy lub więcej
I kl. ponadpodst. dz. N=475	97,6%	0,4%	0,9%	1,1%
I kl. ponadpodst. ch. N=424	97,7%	0,5%	1,1%	0,7%
II klasy ponadgim. dz. N=367	99,2%	0,3%	0,3%	0,3%
II klasy ponadgim. ch. N=366	98,4%	0,5%	1,1%	0,0%

**Tabela 16:** Częstotliwość używania środków wziewnych w ciągu 30 dni przed badaniem – klasy I PP i II PG – wyniki w podziale na płeć.

## 13.3 Substancje wziewne (kleje, aerozole itp.) – rozpowszechnienie używania

Jak wspomniano wcześniej, w działaniach profilaktycznych bardzo istotne jest poznanie opinii młodych ludzi na temat używania określonych środków przez ich znajomych i przyjaciół.

**Deklaracje odnośnie posiadania przyjaciół, którzy sięgają po środki wziewne były nieco częściej udziałem uczniów I klas PP, niż uczniów II klas szkół PG.**

18,3% dziewcząt i 15,9% chłopców z klas I klas PP przyznało, że ich przyjaciele używają substancji wziewnych. Zdecydowana większość spośród nich uważa, że takie zachowania podejmuje tylko kilku spośród ich przyjaciół. Tak stwierdziło 15,5% uczennic oraz 11,6% uczniów. Dla porównania **2,8% dziewcząt i 4,2% chłopców** z tego rocznika deklarowało, że po środki wziewne sięga **większa grupa ich przyjaciół (sporo, większość lub wszyscy)**.

W klasach drugich szkół PG 13,7% dziewcząt i 12,9% chłopców stwierdziło, że ich przyjaciele używają substancji wziewnych. Podobnie, jak w przypadku młodszych uczniów, starsi uczniowie najczęściej deklarowali, że robiło to tylko kilka osób z grona ich przyjaciół (14,1% dziewcząt i 16,4% chłopców). Fakt sięgania po środki wziewne większej grupy przyjaciół (sporo, większość, wszyscy) zadeklarowało odpowiednio: 1,9% uczennic oraz 3,2% uczniów.

### Rozpowszechnienie używania środków wziewnych wśród przyjaciół

	nikt	kilku	sporo	większość	wszyscy
I kl. ponadpodst. dz. N=474	81,7%	15,5%	2,2%	0,2%	0,4%
I kl. ponadpodst. ch. N=434	84,1%	11,6%	3,1%	0,2%	0,9%
II klasy ponadgim. dz. N=368	85,9%	12,2%	1,6%	0,3%	0,0%
II klasy ponadgim. ch. N=372	83,6%	13,2%	1,1%	0,8%	1,3%

**Tabela 17:** Rozpowszechnienie używania środków wziewnych wśród przyjaciół – klasy I PP i II PG – wyniki w podziale na płeć.

## 13.4 Wiek inicjacji – narkotyki

Dziewczęta uczące się w I klasach szkół PP zapytane o wiek, w którym po raz pierwszy zażyły **amfetaminę** (wykres 97) **deklarowały najczęściej, że miało to miejsce w wieku 14-15 lat** (1,5%), kolejne 0,2% zażyło amfetaminę po raz pierwszy przed 14. rokiem życia. W przypadku chłopców wiek inicjacji jest podobny – najczęściej w wieku 14-15 lat (1,4%). Wcześniejsze doświadczenia z amfetaminą miało 0,7% chłopców.

Starsze dziewczęta, z II klas szkół PG, najczęściej wskazywały na wiek 16 lat lub więcej (2,5%) lub 14-15 lat (1,9%). Chłopcy z drugich klas szkół PG wskazywali identycznie, jak dziewczęta - najczęściej na wiek 16 lat jako moment inicjacji – 2,5% i 1,9% w wieku 14-15 lat.

W przypadku deklaracji uczniów odnośnie wieku, w jakim miały miejsce pierwsze próby ze stosowaniem **ecstasy** (wykres 98) odnotowano zbliżone zależności. Zarówno dla dziewcząt, jak i dla chłopców z I klas PP **najczęstszym wiekiem inicjacji było 14-15 lat** (1,7% wśród dziewcząt i 2,3% w grupie chłopców). Przed 14. rokiem życia do inicjacji z użyciem ecstasy przyznało się (0,5-0,6% badanych). W szkołach PG większość osób mających doświadczenia z zażywania ecstasy przeszła inicjację w wieku 16 lat lub później (2,2% dziewcząt oraz 3% chłopców).

Nieco inaczej niż w przypadku amfetaminy kształtowały się odpowiedzi uczniów dotyczące pierwszych kontaktów z **substancjami wziewnymi** (wykres 99). Wśród dziewcząt z I klas szkół PP inicjacja najczęściej miała miejsce w wieku 13 lat i mniej (5,6% dziewcząt). W grupie chłopców z tego rocznika 2,5% badanych przeszło inicjację w wieku 14-15 lat a 2,3% w wieku 13 lat i mniej.

W starszej kohorcie badanych uczniów najczęściej wskazywanym przez respondentów okresem inicjacji również był wiek 13 lat i mniej. Swoją pierwszy kontakt z substancjami wziewnymi miało wtedy 1,6% dziewcząt i 2,2% chłopców z bielskich liceów, techników i szkół zawodowych. Nieco później tj. **w wieku 14-15 lat** inicjację wspomnianymi substancjami przeszło 1,6% licealistek i 1,9% licealistów oraz uczniów II klas technikum i szkół branżowych.

**Przedstawione wyżej wyniki przemawiają za koniecznością rozpoczynania oddziaływań profilaktycznych przeciwdziałających używaniu narkotyków przez młodzież jeszcze w szkole podstawowej oraz za ich intensyfikowaniem w ostatnich klasach szkoły podstawowej (szóstej, siódmej i ósmej).**

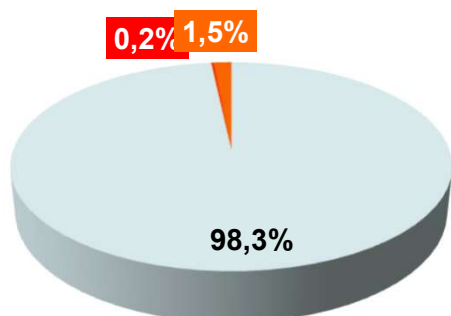
## 13.4 Wiek inicjacji - narkotyki

### Wiek inicjacji - amfetamina

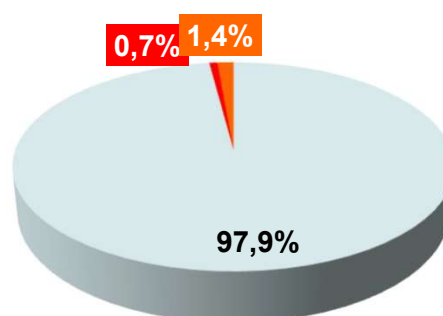
Ile miałe(a)s lat, kiedy zdarzyło Ci się PO RAZ PIERWSZY w życiu, (jeśli w ogóle) spróbować amfetaminy?

I kl.  
ponadpodst.

dziewczeta  
N=475

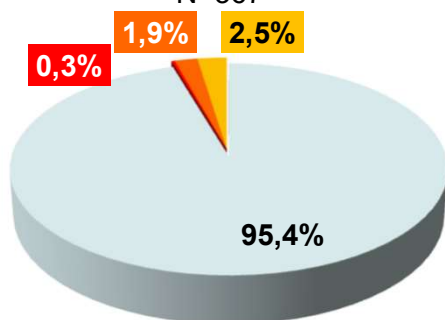


chłopcy  
N=424

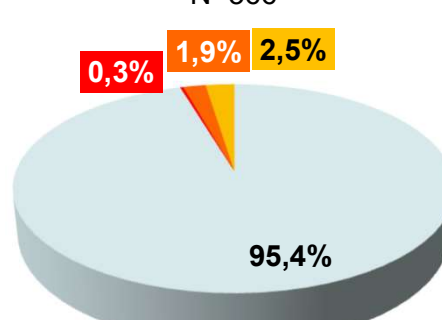


II klasy  
ponadgim.

dziewczeta  
N=367



chłopcy  
N=366



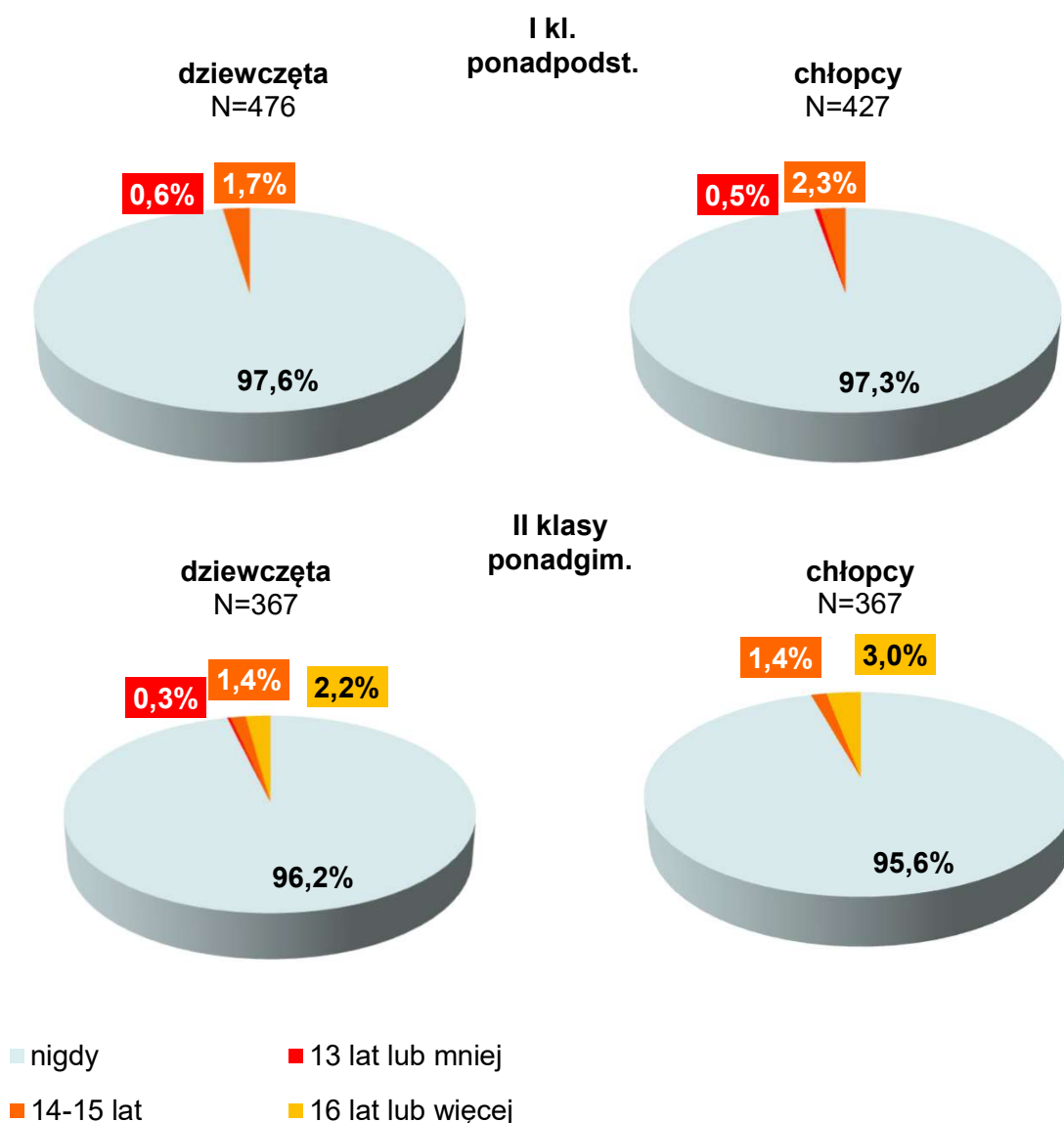
■ nigdy  
■ 13 lat lub mniej  
■ 14-15 lat  
■ 16 lat lub więcej

**Wykres 97:** Pierwsze doświadczenia z używaniem amfetaminy – klasy I PP i II PG – wyniki w podziale na płeć. Z wykresu usunięto odpowiedź „używał, ale nie podał wieku inicjacji” ponieważ nie udzielił jej żaden z badanych uczniów.

## 13.4 Wiek inicjacji - narkotyki

### Wiek inicjacji - ecstasy

Ile miałe(a)s lat, kiedy zdarzyło Ci się PO RAZ PIERWSZY w życiu, (jeśli w ogóle) spróbować ecstasy?

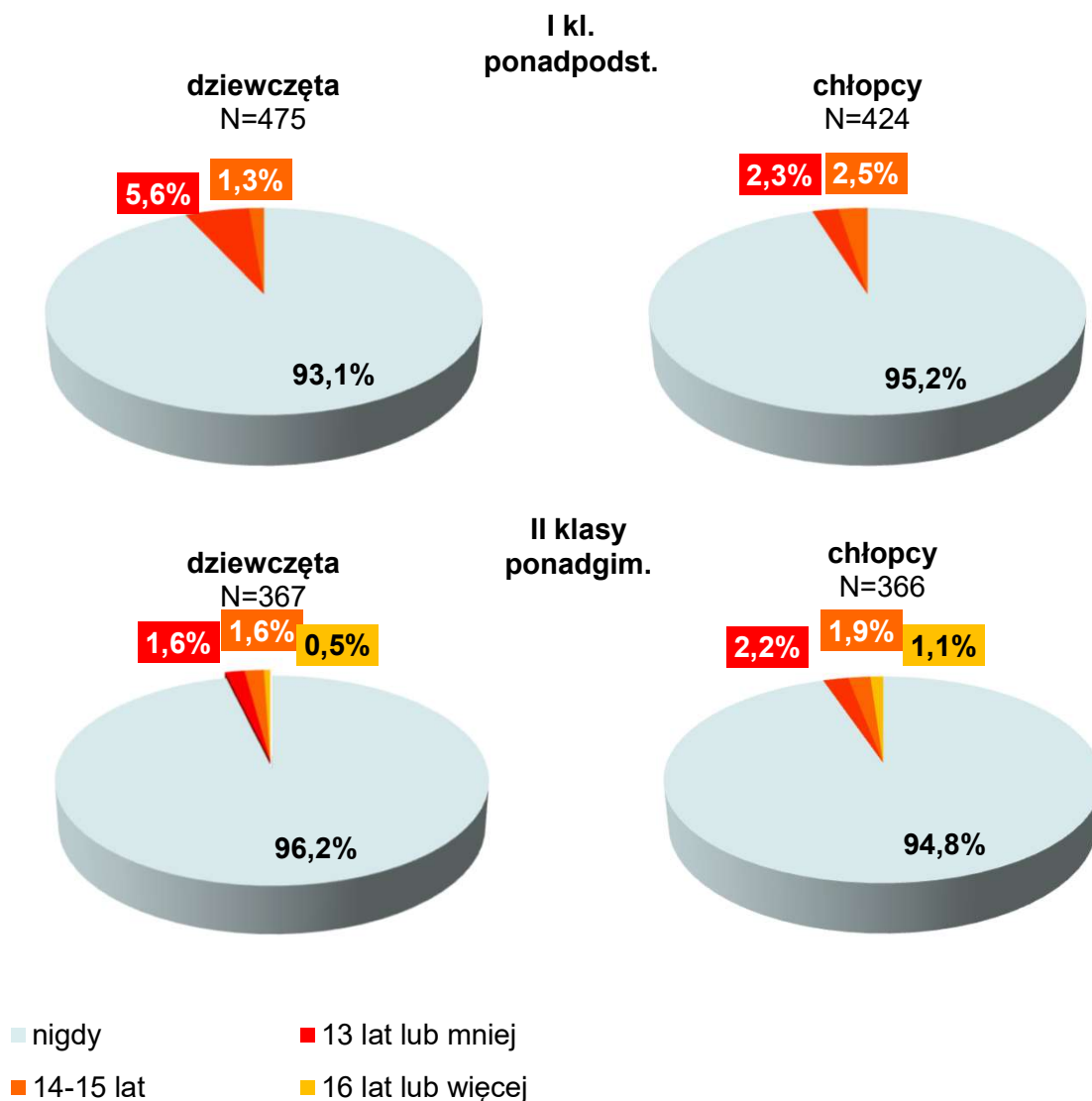


**Wykres 98:** Pierwsze doświadczenia z używaniem ecstasy – klasy I PP i II PG – wyniki w podziale na płeć. Z wykresu usunięto odpowiedź „używał, ale nie podał wieku inicjacji” ponieważ nie udzielił jej żaden z badanych uczniów.

## 13.4 Wiek inicjacji - narkotyki

### Wiek inicjacji – substancje wziewne

Ile miałe(a)s lat, kiedy zdarzyło Ci się PO RAZ PIERWSZY w życiu, (jeśli w ogóle) spróbować substancje wziewne (klej itp.) w celu odurzenia?



**Wykres 99:** Pierwsze doświadczenia z używaniem środków wziewnych – klasy I PP i II PG – wyniki w podziale na płeć. Z wykresu usunięto odpowiedź „używał, ale nie podał wieku inicjacji” ponieważ nie udzielił jej żaden z badanych uczniów.





## **14. Ocena ryzyka związanego z używaniem narkotyków**

## 14. Ocena ryzyka związanego z używaniem narkotyków

Jak pokazują wykresy 100-103, odsetek uczniów wskazujących na duże ryzyko związane z używaniem amfetaminy i ekstazy znacząco wzrasta w sytuacji, gdy opinia dotyczy regularnego zażywania tych narkotyków. Dodatkowo dziewczęta – niezależnie od wieku – postrzegają regularne przyjmowanie obu środków jako bardziej ryzykowne niż w ocenie chłopców. Zasadniczo także starsi uczniowie postrzegają zażywanie narkotyków – zarówno sporadyczne, jak i regularne – jako bardziej ryzykowne niż młodsi.

Ryzyko związane z **zażywaniem amfetaminy 1-2 razy** było oceniane jako duże przez 41,2% uczennic i 47,9% uczniów z klas I klas PP oraz 44,8% uczennic i 46,4% uczniów w szkołach ponadgimnazjalnych. Wśród „pierwszoklasistów” z bielskich szkół PP ryzyko związane z takim zachowaniem oceniło jako nieistniejące lub małe 19,3% uczennic i 13,8% uczniów, zaś spośród uczniów drugich klas ponadgimnazjalnych odpowiednio 13,3% dziewcząt i 15,6% chłopców.

W przypadku **regularnego używania amfetaminy** 4,1% uczennic i 7,4% uczniów z I klas PP oceniło, że ryzyko związane z takim zachowaniem w ogóle nie istnieje lub jest małe, a w klasach II PG taką opinię wyraziło 1,9% uczennic i 5,3% uczniów. **Do tych uczniów w szczególności należy dotrzeć z działaniami edukacyjnymi i profilaktycznymi.**

Odsetki chłopców, których zdaniem **ryzyko regularnego używania amfetaminy jest duże** wyniosły w obu badanych frakcjach **ponad 75%**. **Odsetki dziewcząt mających taką opinię – w obu kohortach badanych – były nieco wyższe i wyniosły: 81,1% wśród uczennic I klas PP oraz 86,1% w grupie dziewcząt z II klas szkół PG.**

Podobną tendencję do oceniania ryzyka **zaobserwowano w przypadku pytań o ekstazy. Brak ryzyka lub małe ryzyko w przypadku sięgania po ekstazy 1-2 razy** wskazał co szósty badany 15-letni chłopak (18,3%) oraz co czwarta uczennica z tej samej kohorty wiekowej (22,5%). W grupie starszej młodzieży tj. z II klas szkół PG podobnego zdania było 22% uczennic i co czwarty chłopak (23,1%). **Jako duże ryzyko** takie zachowania oceniła 1/3 uczniów I klas PP - 30% uczennic i 34,7% uczniów, a w klasach II PG odpowiednio: 30,4% dziewcząt i 29,8% chłopców.

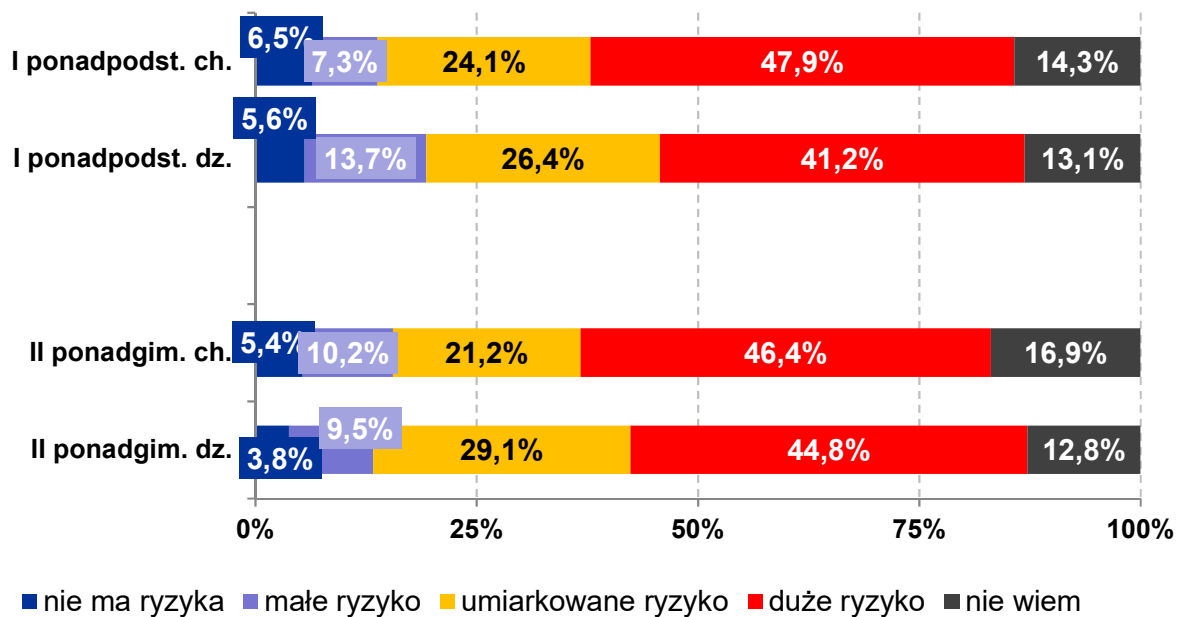
**W przypadku regularnego używania ekstazy** odsetki te wzrastają do 71,2% (dziewczęta) i 63% (chłopcy) w I klasach szkół PP oraz 75,3% (dziewczęta) i 62,2% (chłopcy) w II klasach szkół PG.

Podobnie jak w przypadku amfetaminy, również pytając o ekstazy odnotowano znaczne odsetki odpowiedzi wskazujących na brak wiedzy nt. ryzyka związanego z jego regularnym używaniem, szczególnie wśród chłopców. Odpowiedzi „nie wiem” udzieliło 22,7% chłopców w I klasach PP oraz 24,4% w starszej grupie oraz 22,7% dziewcząt z I klas PP i co czwarta frakcji 17-latków (24,4%). **Wynik ten wskazuje na potrzebę intensyfikowania skutecznych działań edukacyjnych w tym zakresie.**

## 14. Ocena ryzyka związanego z używaniem narkotyków

### Ryzyko związane z używaniem narkotyków

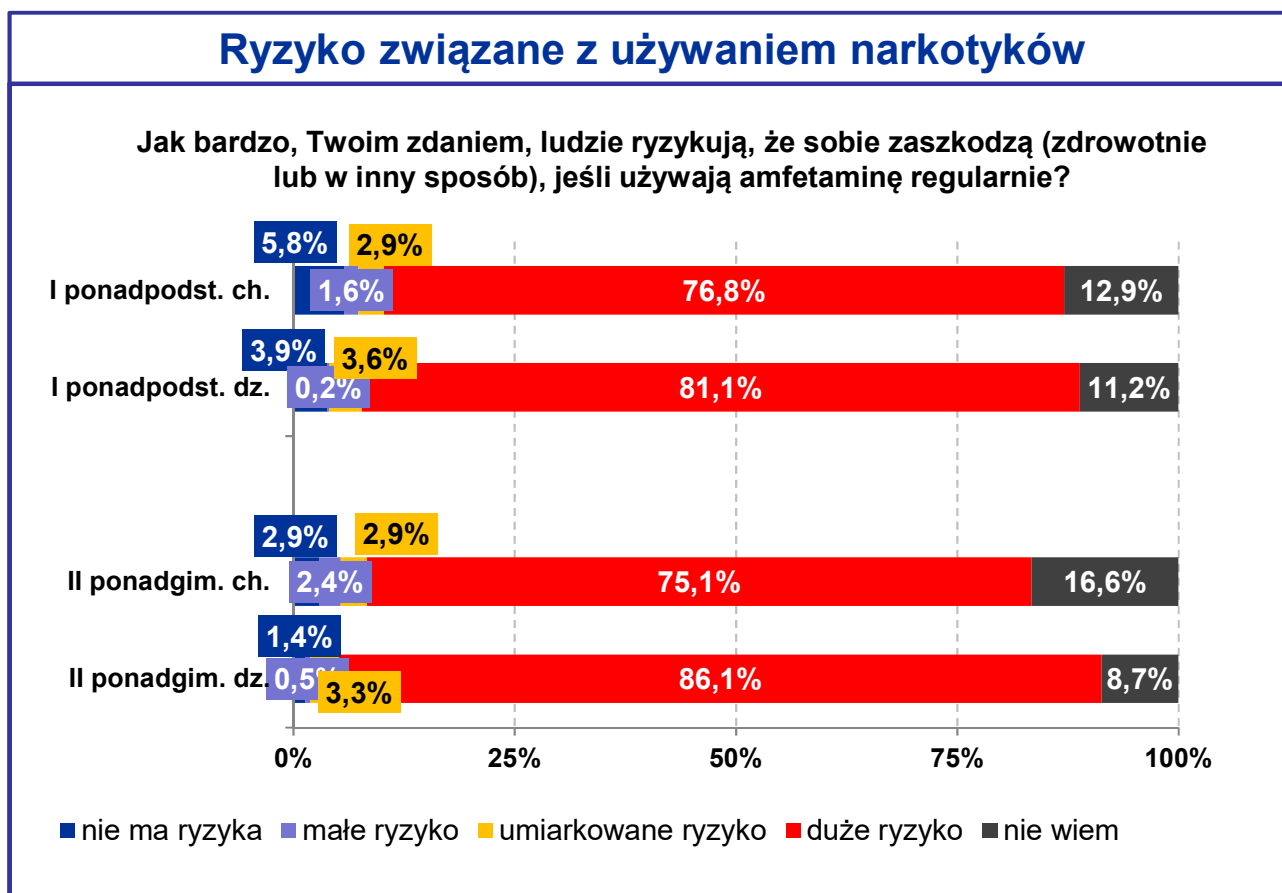
Jak bardzo, Twoim zdaniem, ludzie ryzykują, że sobie zaszkodzą (zdrowotnie lub w inny sposób), jeśli próbują 1 raz lub 2 razy amfetaminę ?



Wykres 100: Ocena ryzyka sporadycznego używania amfetaminy - klasy I PP i II PG, wyniki w podziale na płeć.

	N
I kl. ponadpodst. chłopcy	436
I kl. ponadpodst. dziewczęta	475
II kl. ponadgim. chłopcy	373
II kl. ponadgim. dziewczęta	368

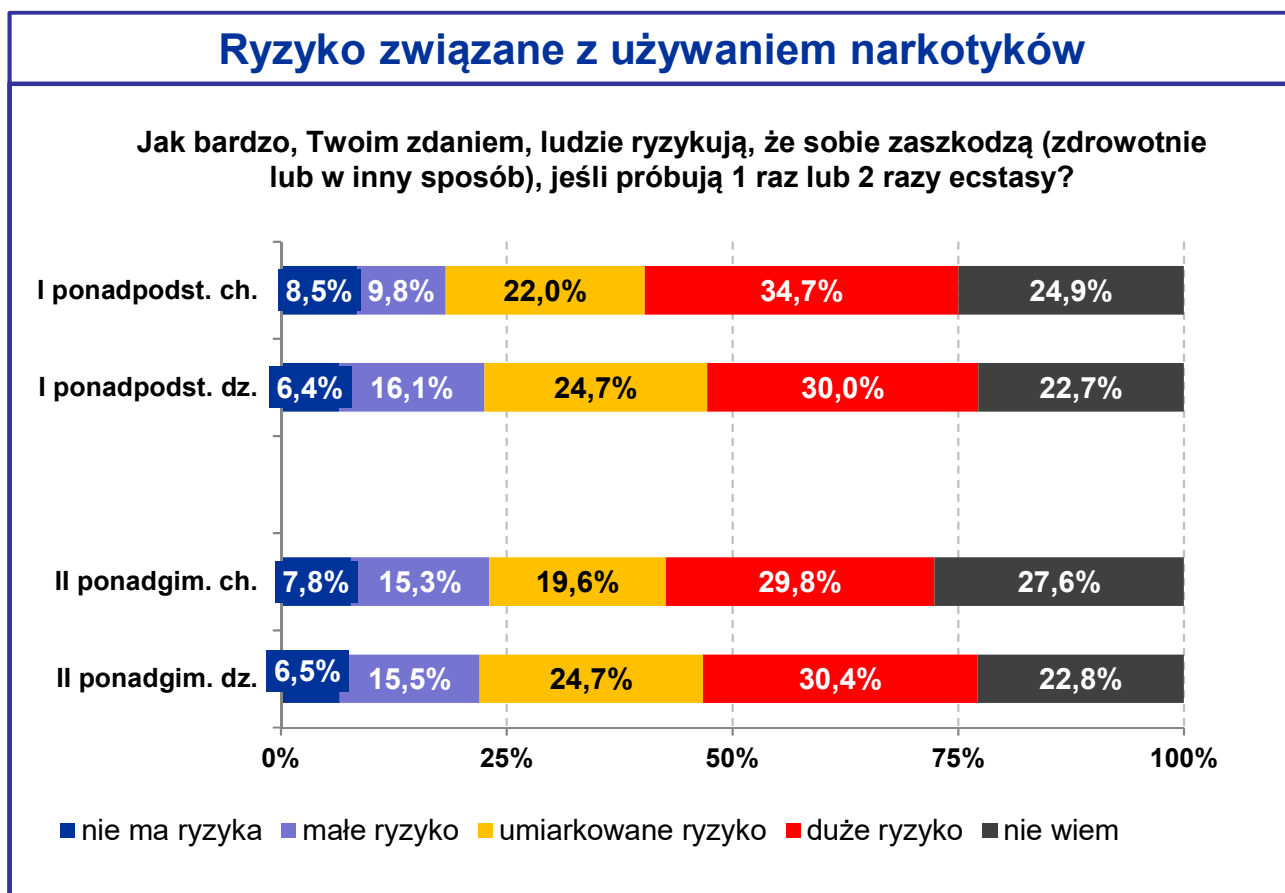
## 14. Ocena ryzyka związanego z używaniem narkotyków



**Wykres 101: Ocena ryzyka regularnego używania amfetaminy - klasy I PP i II PG, wyniki w podziale na płeć.**

	N
I kl. ponadpodst. chłopcy	436
I kl. ponadpodst. dziewczęta	475
II kl. ponadgim. chłopcy	373
II kl. ponadgim. dziewczęta	368

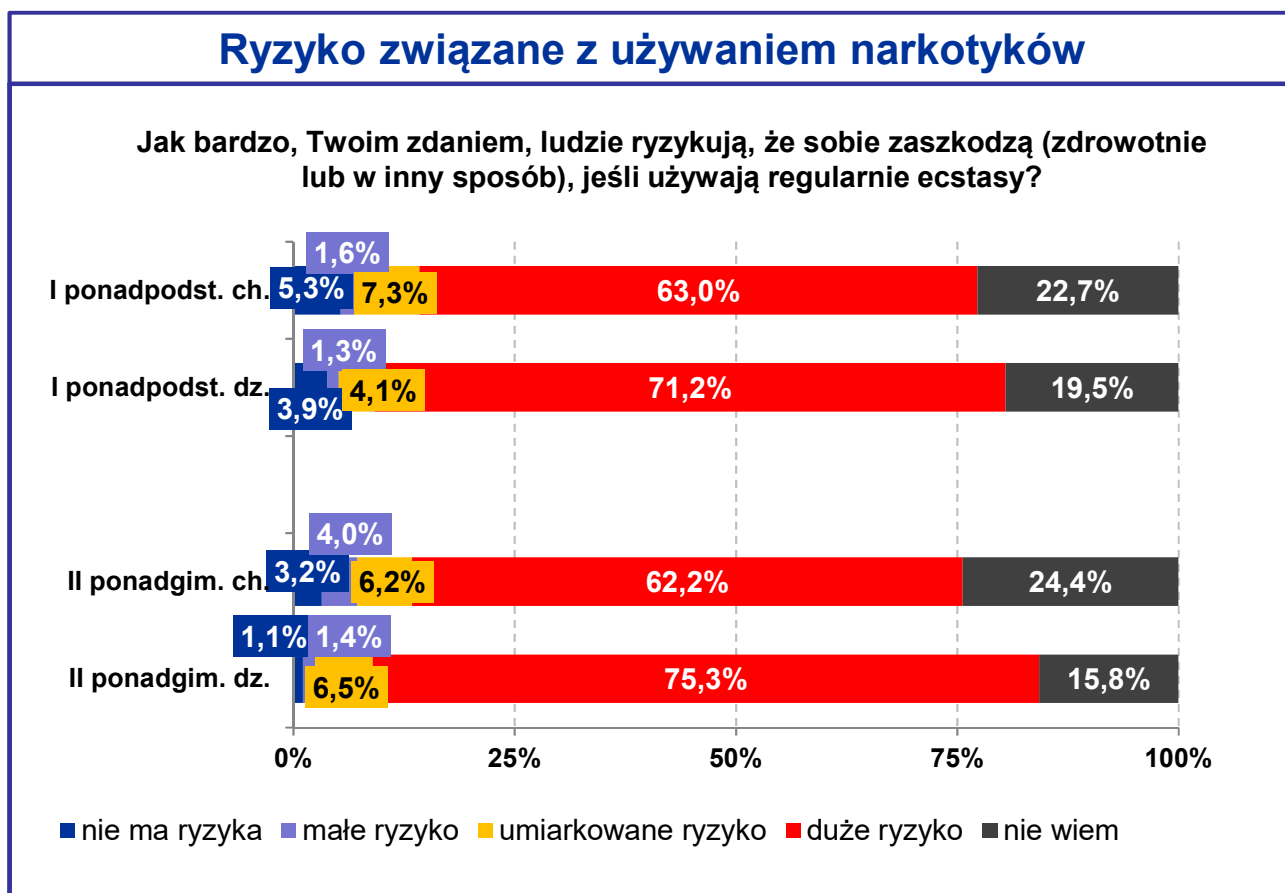
## 14. Ocena ryzyka związanego z używaniem narkotyków



**Wykres 102: Ocena ryzyka sporadycznego używania ecstasy - klasy I PP i II PG, wyniki w podziale na płeć.**

	N
I kl. ponadpodst. chłopcy	436
I kl. ponadpodst. dziewczęta	475
II kl. ponadgim. chłopcy	373
II kl. ponadgim. dziewczęta	368

## 14. Ocena ryzyka związanego z używaniem narkotyków



**Wykres 103: Ocena ryzyka regularnego używania ecstasy - klasy I PP i II PG, wyniki w podziale na płeć.**

	N
I kl. ponadpodst. chłopcy	436
I kl. ponadpodst. dziewczęta	475
II kl. ponadgim. chłopcy	373
II kl. ponadgim. dziewczęta	368



## **15. Częstość używania innych narkotyków**

## 15. Częstotliwość używania innych narkotyków

### LSD oraz grzyby halucynogenne (wykres 104 i 105)

LSD i innych środków halucynogennych próbowało 2,4% dziewcząt i 3% chłopców uczących się w I klasach PP, zaś w klasach II szkół PG takie próby miało za sobą 3% dziewcząt i 4,9% chłopców. Różnice w rozpowszechnieniu LSD wśród dziewcząt i chłopców w obu rocznikach nie są istotne statystycznie.

Grzybów halucynogennych, podobnie jak LSD próbowało w swoim życiu nieco więcej chłopców niż dziewcząt. W I klasach PP było to 1,6% chłopców i 0,9% dziewcząt. W przypadku klas II PG takie doświadczenia miało 2,2% chłopców i 1,1% dziewcząt. Różnice pomiędzy płciami odnotowana w obu frakcjach wiekowych nie są istotne statystycznie.

### Kokaina i crack (wykresy 106 i 107)

Wśród uczniów klas I PP 1,5% dziewcząt i 1,1% chłopców choć raz w życiu użyło kokainy. W klasach drugich PG było to 1,1% dziewcząt i 1,6% chłopców. Różnice w odsetkach dziewcząt i chłopców stosujących kokainę w ramach obu badanych roczników nie były istotne statystycznie. Odnotowano również stosunkowo niskie odsetki osób używających crack: 0,4% wśród dziewcząt i 0,7% wśród chłopców z I klas szkół PP. Wśród uczniów szkół PG po crack sięgnęło 0,8% uczennic i 0,5% uczniów.

### Heroina i polska heroina („kompot”) (wykres 108 i 109)

Do spróbowania heroiny – choć raz w życiu – przyznało się 1,1% chłopców i 0,9% dziewcząt z I klas bielskich techników, liceów i szkół branżowych. W starszej grupie badanych odnotowano podobne odsetki badanych – po 1,1% wśród chłopców oraz wśród dziewcząt. Z kolei użycie polskiej heroiny czyli tzw. „kompotu” zadeklarowało się 0,5% uczniów i 0,2% uczennic I klas PP. W starszej kohorcie respondentów wyniki były zbliżone – 0,5% wśród chłopców i 1,4% wśród dziewcząt w II klasach szkół PG.

### Narkotyki wstrzykiwane i sterydy anaboliczne (wykresy 110 i 111)

Do stosowania narkotyków wstrzykiwanych przyznało się mniej niż 1% uczniów we wszystkich badanych kohortach (0,2%-0,5% wśród I klas PP i 0,5% uczniów II klas szkół PG). W przypadku rozpowszechnienia używania sterydów anabolicznych wyższe odsetki stosujących te substancje odnotowano wśród chłopców, jednak różnice te nie były istotne statystycznie. Do użycia sterydów anabolicznych przyznał się 1,1% 15-letnich chłopców. W starszej frakcji badanych uczniów (kl II PG) po sterydy sięgało 1,6% chłopców i 1,1% dziewcząt. Różnica ta jest istotna statystycznie.

### GHB (wykres 112)

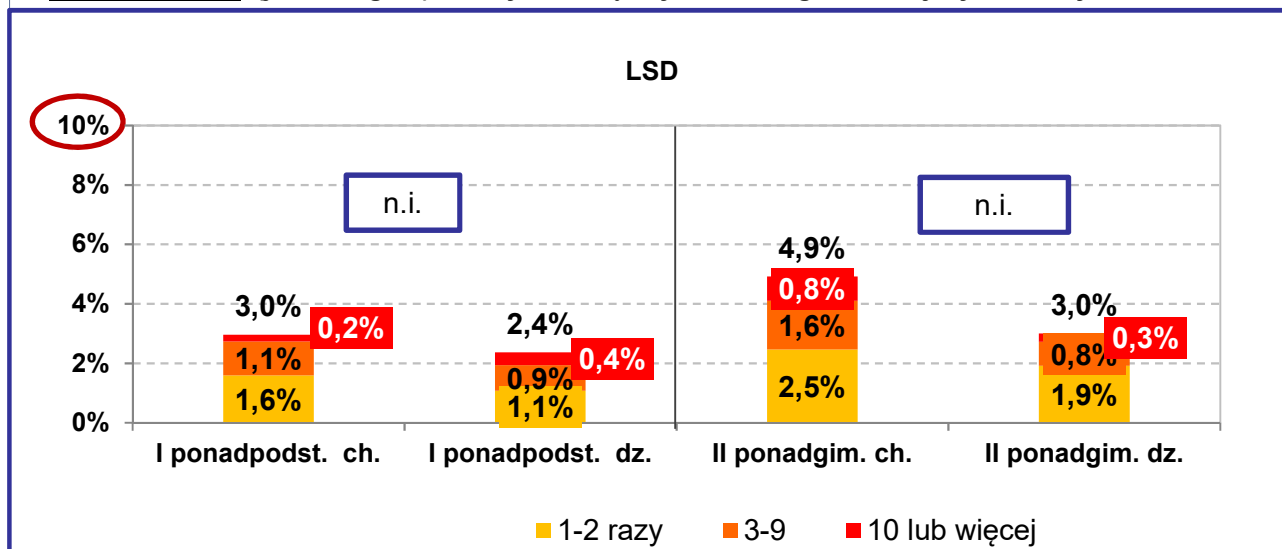
GHB, obok stosowania w celach przestępczych („pigulka gwałtu”), bywa również stosowany świadomie, w celach euforyzujących. Deklaracje odnośnie stosowania GHB były udziałem jedynie 0,3% uczniów III klas PG. W młodszej kohorcie badanych nie odnotowano ani jednego przypadku użycia ww. narkotyki.



## 15. Częstotliwość używania innych narkotyków

### Używanie narkotyków

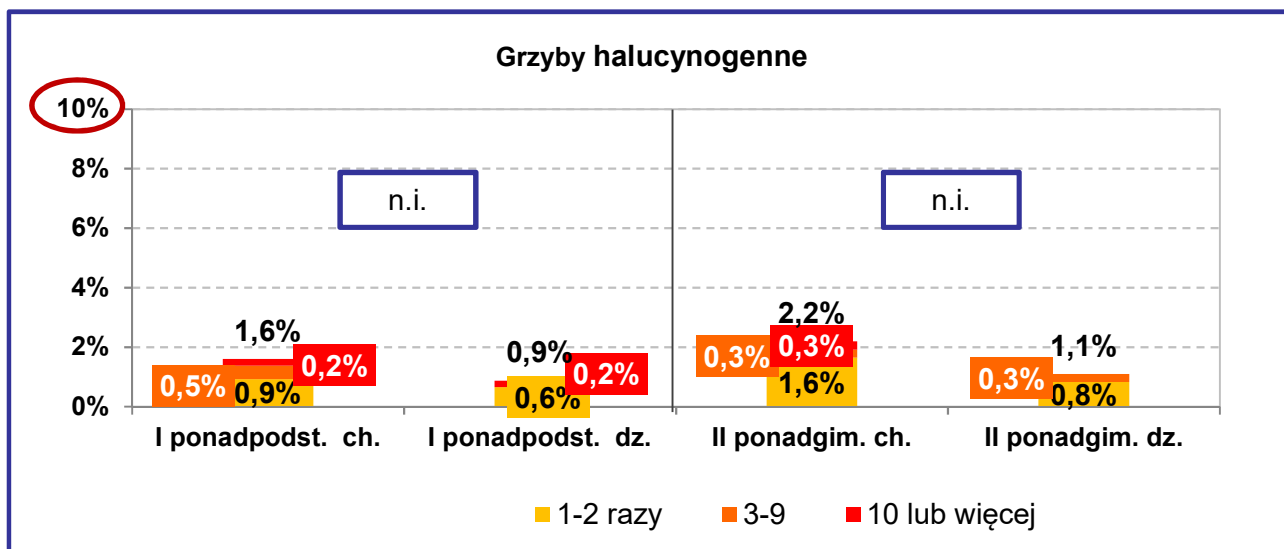
Ile razy w życiu, (jeśli w ogóle) zdarzyło Ci się używać któregoś z niżej wymienionych środków?



**Wykres 104:** Rozpowszechnienie używania LSD – klasy I PP i II PG, wyniki w podziale na płeć.

	N
I kl. ponadpodst. chłopcy	426
I kl. ponadpodst. dziewczęta	474
II kl. ponadgim. chłopcy	366
II kl. ponadgim. dziewczęta	367

Ile razy w życiu, (jeśli w ogóle) zdarzyło Ci się używać któregoś z niżej wymienionych środków?



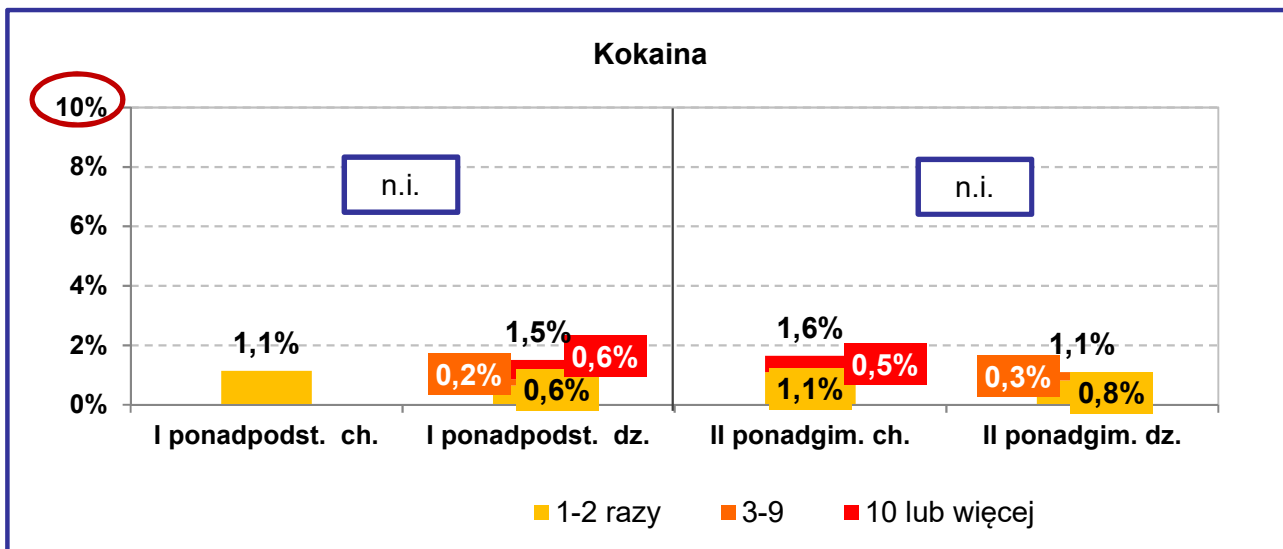
**Wykres 105:** Rozpowszechnienie używania grzybów halucynogennych – klasy I PP i II PG, wyniki w podziale na płeć.

	N
I kl. ponadpodst. chłopcy	425
I kl. ponadpodst. dziewczęta	473
II kl. ponadgim. chłopcy	366
II kl. ponadgim. dziewczęta	367

## 15. Częstotliwość używania innych narkotyków

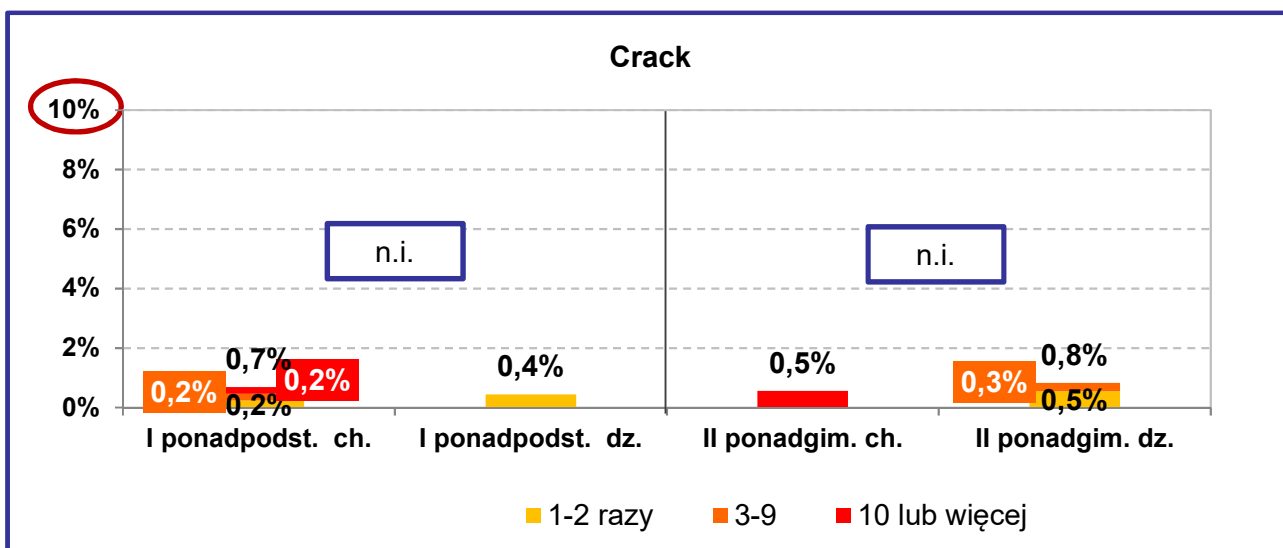
### Używanie narkotyków

Ile razy w życiu, (jeśli w ogóle) zdarzyło Ci się używać któregoś z niżej wymienionych środków?



**Wykres 106:** Rozpowszechnienie używania kokainy – klasy I PP i II PG, wyniki w podziale na płeć.

	N
I kl. ponadpodst. chłopcy	425
I kl. ponadpodst. dziewczęta	474
II kl. ponadgim. chłopcy	366
II kl. ponadgim. dziewczęta	367



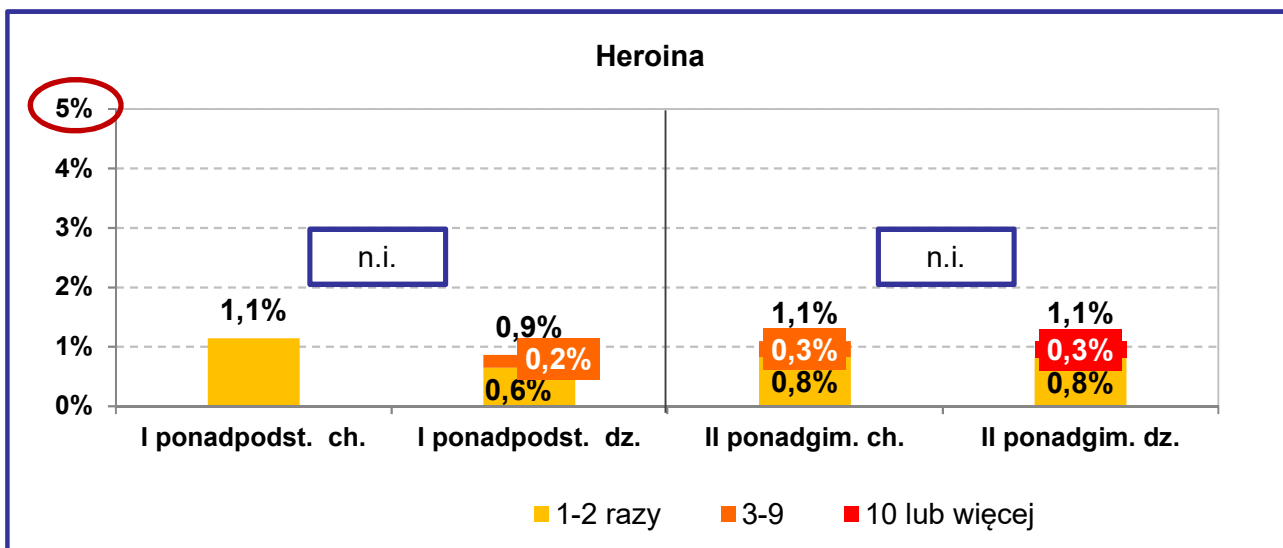
**Wykres 107:** Rozpowszechnienie używania cracku – klasy I PP i II PG, wyniki w podziale na płeć.

	N
I kl. ponadpodst. chłopcy	425
I kl. ponadpodst. dziewczęta	472
II kl. ponadgim. chłopcy	366
II kl. ponadgim. dziewczęta	367

## 15. Częstotliwość używania innych narkotyków

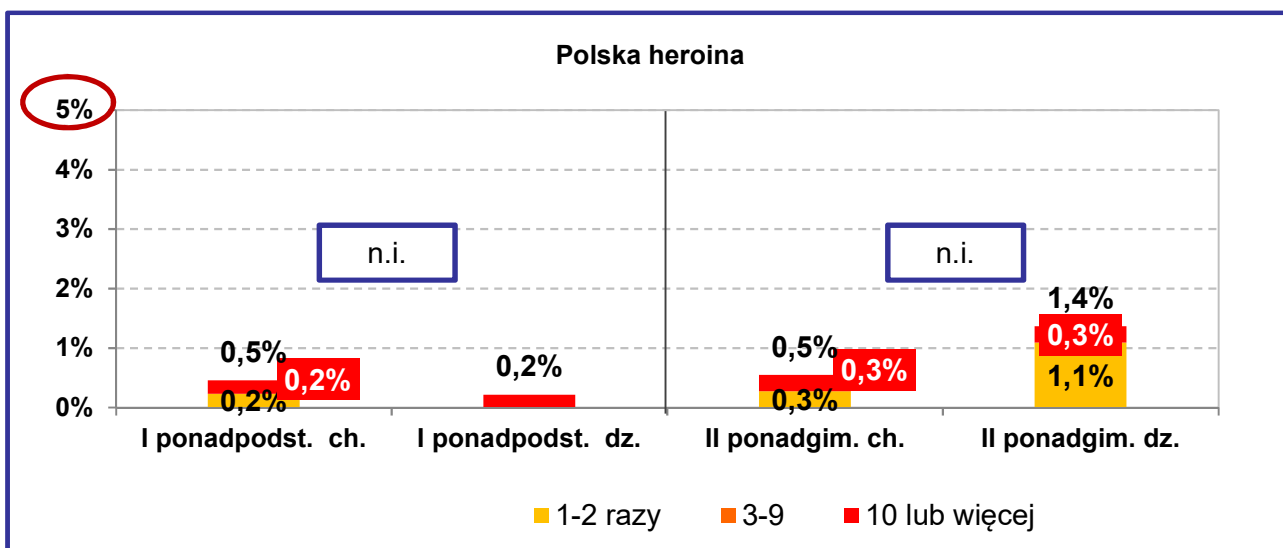
### Używanie narkotyków

Ile razy w życiu, (jeśli w ogóle) zdarzyło Ci się używać któregoś z niżej wymienionych środków?



**Wykres 108:** Rozpowszechnienie używania heroiny – klasy I PP i II PG, wyniki w podziale na płeć.

	N
I kl. ponadpodst. chłopcy	424
I kl. ponadpodst. dziewczęta	472
II kl. ponadgim. chłopcy	366
II kl. ponadgim. dziewczęta	367



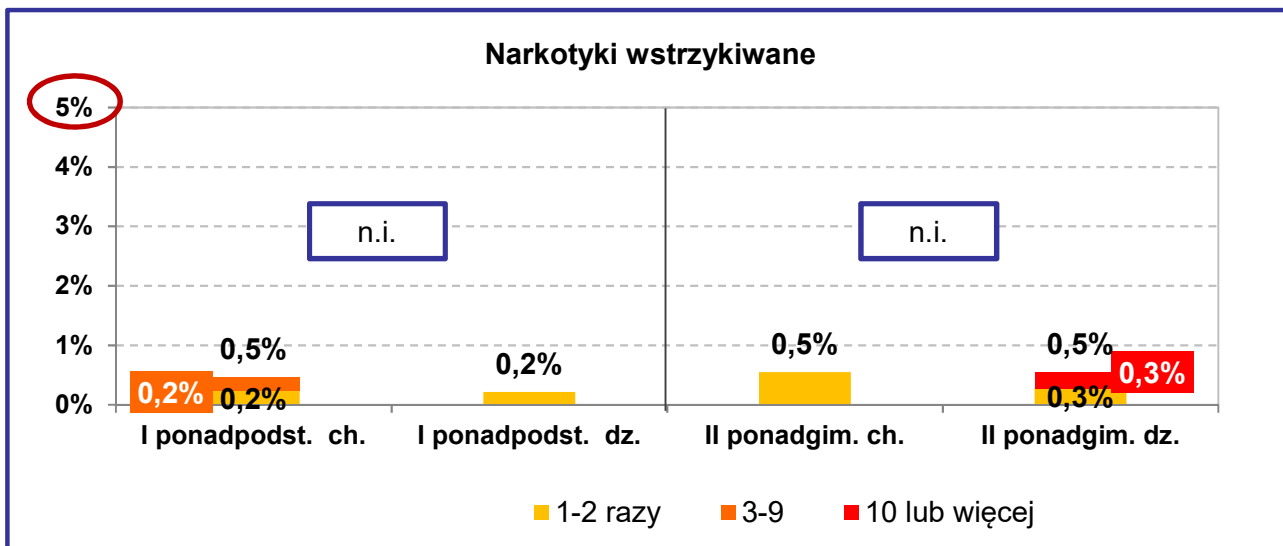
**Wykres 109:** Rozpowszechnienie używania polskiej heroiny „kompotu” – klasy I PP i II PG, wyniki w podziale na płeć.

	N
I kl. ponadpodst. chłopcy	426
I kl. ponadpodst. dziewczęta	474
II kl. ponadgim. chłopcy	366
II kl. ponadgim. dziewczęta	367

## 15. Częstotliwość używania innych narkotyków

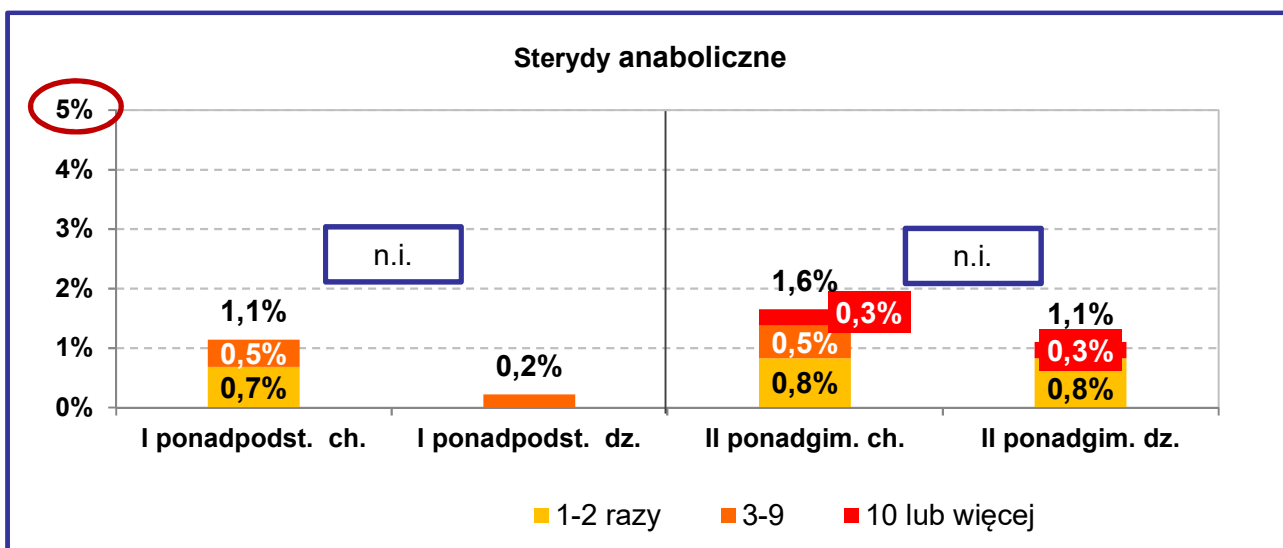
### Używanie narkotyków

Ile razy w życiu, (jeśli w ogóle) zdarzyło Ci się używać któregoś z niżej wymienionych środków?



**Wykres 110:** Rozpowszechnienie używania narkotyków wstrzykiwanych – klasy I PP i II PG, wyniki w podziale na płeć.

	N
I kl. ponadpodst. chłopcy	426
I kl. ponadpodst. dziewczęta	473
II kl. ponadgim. chłopcy	366
II kl. ponadgim. dziewczęta	366



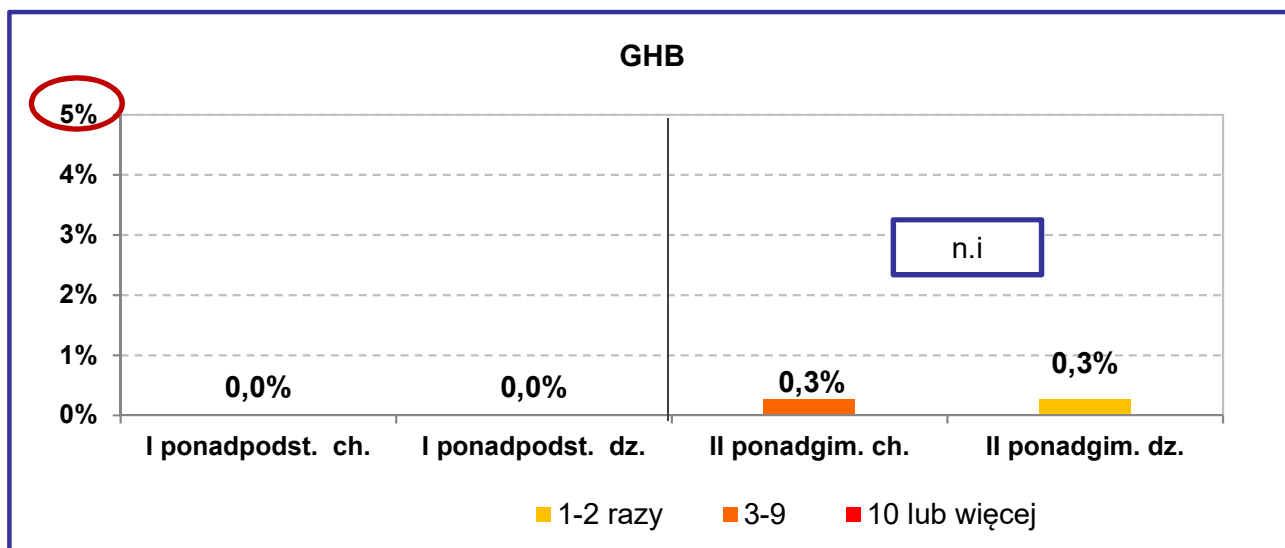
**Wykres 111:** Rozpowszechnienie używania sterydów anabolicznych – klasy I PP i II PG, wyniki w podziale na płeć.

	N
I kl. ponadpodst. chłopcy	426
I kl. ponadpodst. dziewczęta	472
II kl. ponadgim. chłopcy	364
II kl. ponadgim. dziewczęta	364

## 15. Częstotliwość używania innych narkotyków

### Używanie narkotyków

Ile razy w życiu, (jeśli w ogóle) zdarzyło Ci się używać któregoś z niżej wymienionych środków?



**Wykres 112:** Rozpowszechnienie używania GHB – klasy I PP i II PG, wyniki w podziale na płeć.

	N
I kl. ponadpodst. chłopcy	426
I kl. ponadpodst. dziewczęta	473
II kl. ponadgim. chłopcy	366
II kl. ponadgim. dziewczęta	367



## **16. Przykre doświadczenia związane z używaniem narkotyków**

## 16. Przykre doświadczenia związane z używaniem narkotyków

W kwestionariuszu poproszono respondentów, aby określili częstotliwość przykrych sytuacji, których doświadczyli w ciągu ostatnich 12 miesięcy z powodu używania narkotyków. Pytano o takie sytuacje jak:

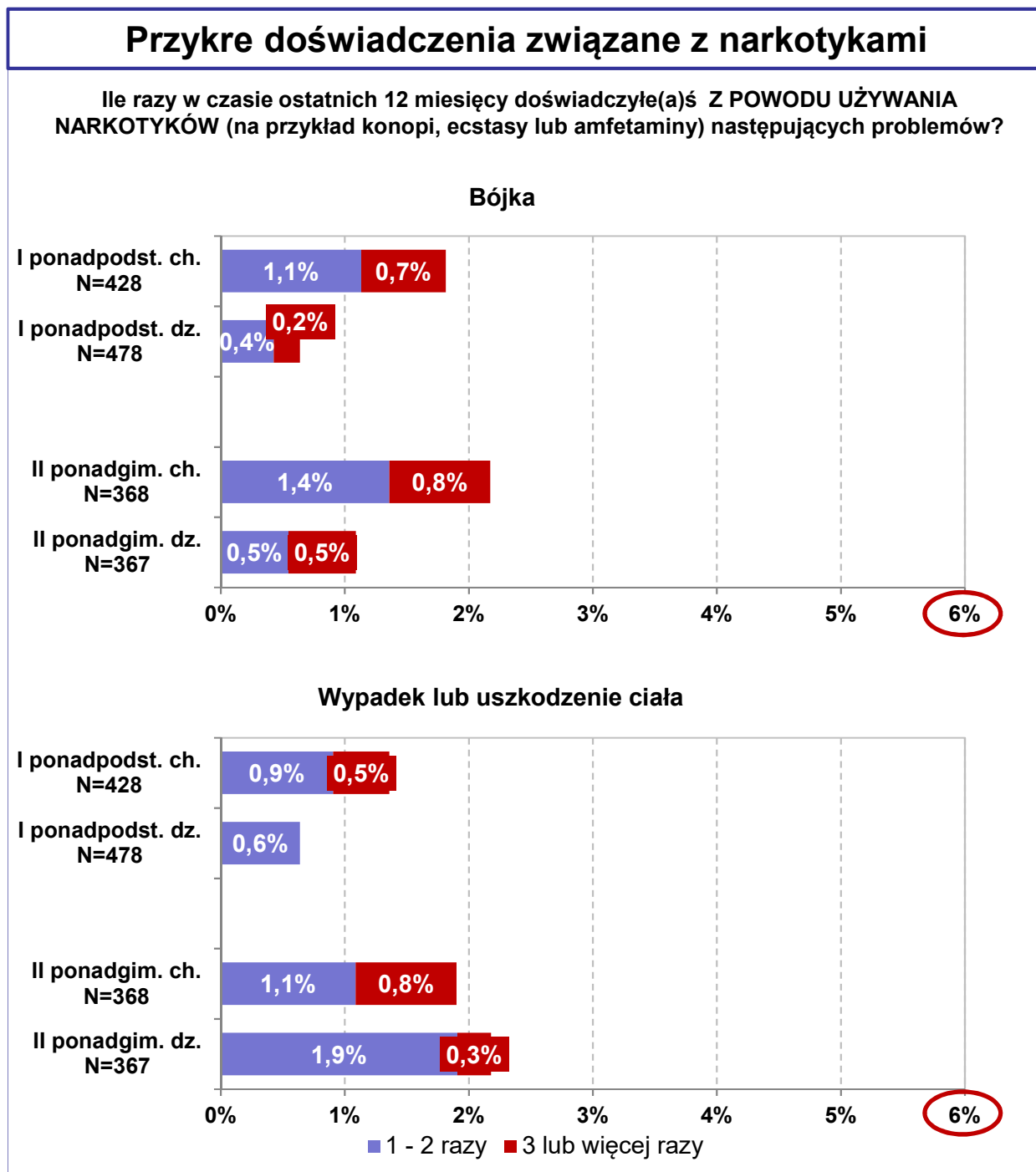
- bójka, wypadek lub uszkodzenie ciała, poważne problemy z rodzicami, poważne problemy z przyjaciółmi,
- gorsze wyniki w nauce lub pracy, bycie ofiarą rabunku/kradzieży, kłopoty z policją, interwencja pogotowia ratunkowego,
- seks bez zabezpieczenia oraz niechciane doświadczenie seksualne.

**Warto zaznaczyć, że nie obserwujemy prawidłowości, w których przykre doświadczenia związane z używaniem narkotyków przydarzają się częściej uczniom starszym lub młodszym, bądź dziewczętom lub chłopcom. Różnice ze względu na wiek i płeć występują w zależności od typu przykrych konsekwencji (wykresy 113-117).**

Zasadniczo warto zauważyć, że przykre doświadczenia po użyciu narkotyków były udziałem relatywnie niewielkiego odsetka uczniów. **Najczęściej wskazywane przez badanych kategorie problemów to:**

- **gorsze wyniki w nauce lub pracy** (II klasy PG – chłopcy: 2,4%, dziewczęta: 4,1%; I klasy PP – chłopcy: 1,6%, dziewczęta: 1,3%),
- **poważne problemy z rodzicami** (II klasy PG – chłopcy: 3,5%, dziewczęta: 1,9%; I klasy PP – chłopcy: 1,6%, dziewczęta: 1,3%),
- **poważne problemy z przyjaciółmi** (II klasy PG – chłopcy: 2,2%, dziewczęta: 3,5%; I klasy PP – chłopcy: 2,5%, dziewczęta: 1,5%),
- **kłopoty z policją** (II klasy PG – chłopcy: 3,5%, dziewczęta: 1,4%; I klasy PP – chłopcy: 0,7%, dziewczęta: 0,8%),
- **wypadek lub uszkodzenie ciała** (II klasy PG – chłopcy: 1,9%, dziewczęta: 2,2%; I klasy PP – chłopcy: 1,1%, dziewczęta: 2,6%),
- **bójka** (II klasy PG – chłopcy: 2,2%, dziewczęta: 1%; I klasy PP – chłopcy: 1,8%, dziewczęta: 0,6%),
- **niechciane doświadczenia seksualne** (II klasy PG – chłopcy: 1,9%, dziewczęta: 1,4%; I klasy PP – chłopcy: 0,9%, dziewczęta: 0,4%),
- **seks bez zabezpieczenia** (II klasy PG – chłopcy: 1,6%, dziewczęta: 1,9%; I klasy PP – chłopcy: 1,4%, dziewczęta: 0,4%),
- **interwencja pogotowia ratunkowego** (II klasy PG – chłopcy: 1,3%, dziewczęta: 0,3%; I klasy PP – chłopcy: 0,2%, dziewczęta: 0,4%),
- **bycie ofiarą rabunku lub kradzieży** (II klasy PG – chłopcy: 0,8%, dziewczęta: 0,3%; I klasy PP – chłopcy: 0,7%, dziewczęta: 0,2%).

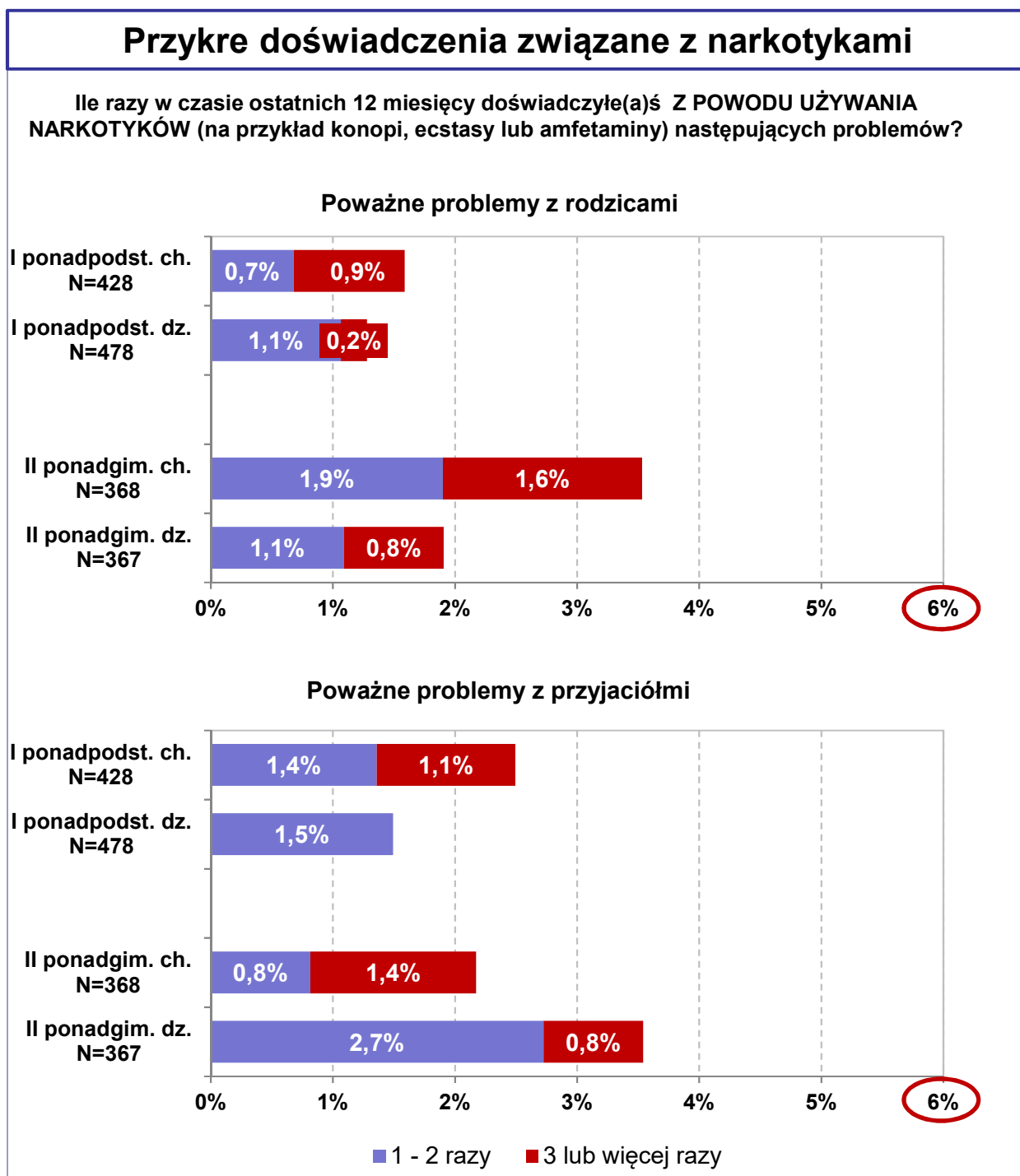
## 16. Przykre doświadczenia związane z używaniem narkotyków



**Wykres 113:** Przykre doświadczenia po użyciu narkotyków - ostatni rok - klasy I PP i II PG, wyniki w podziale na płeć.

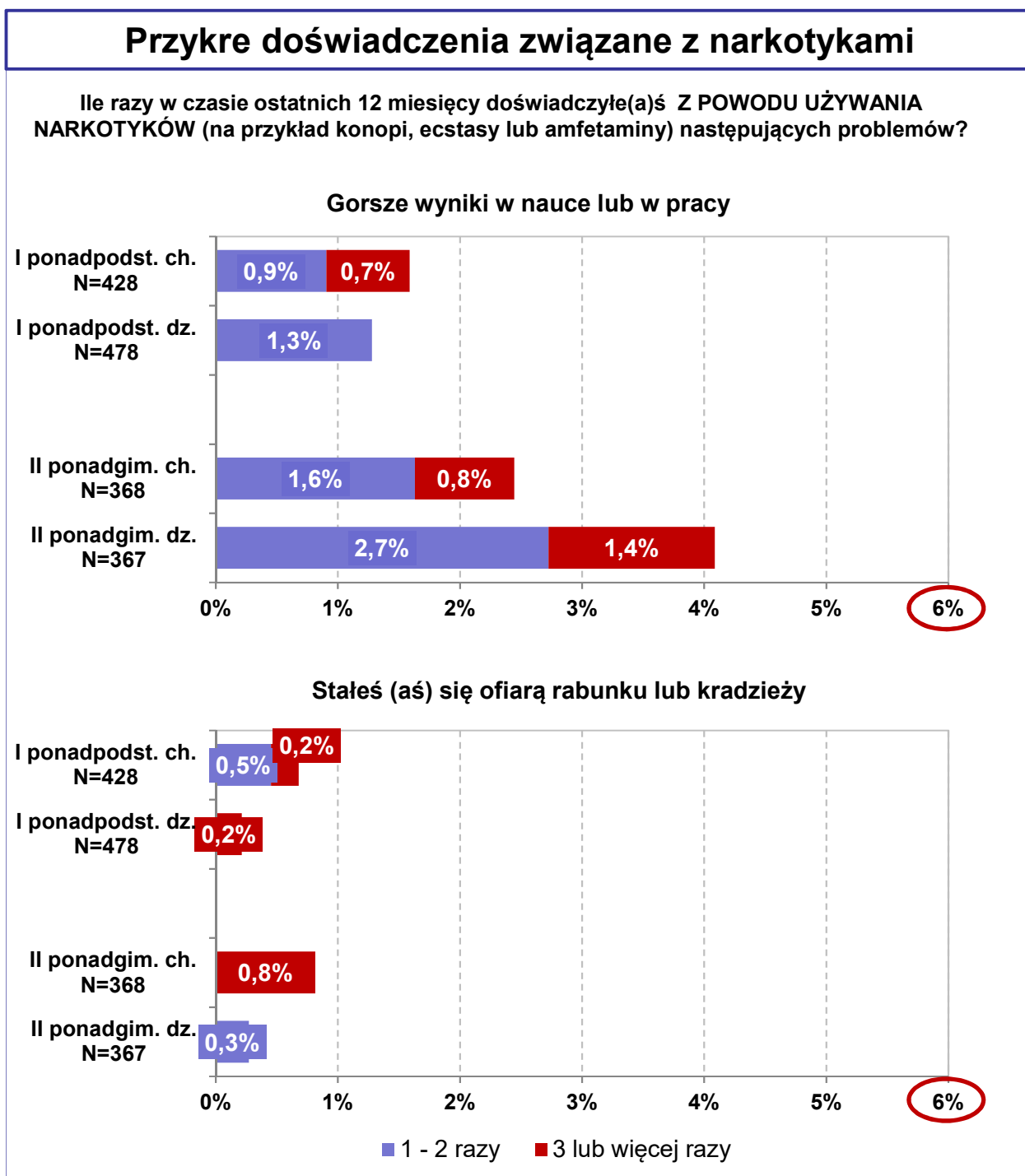


## 16. Przykre doświadczenia związane z używaniem narkotyków



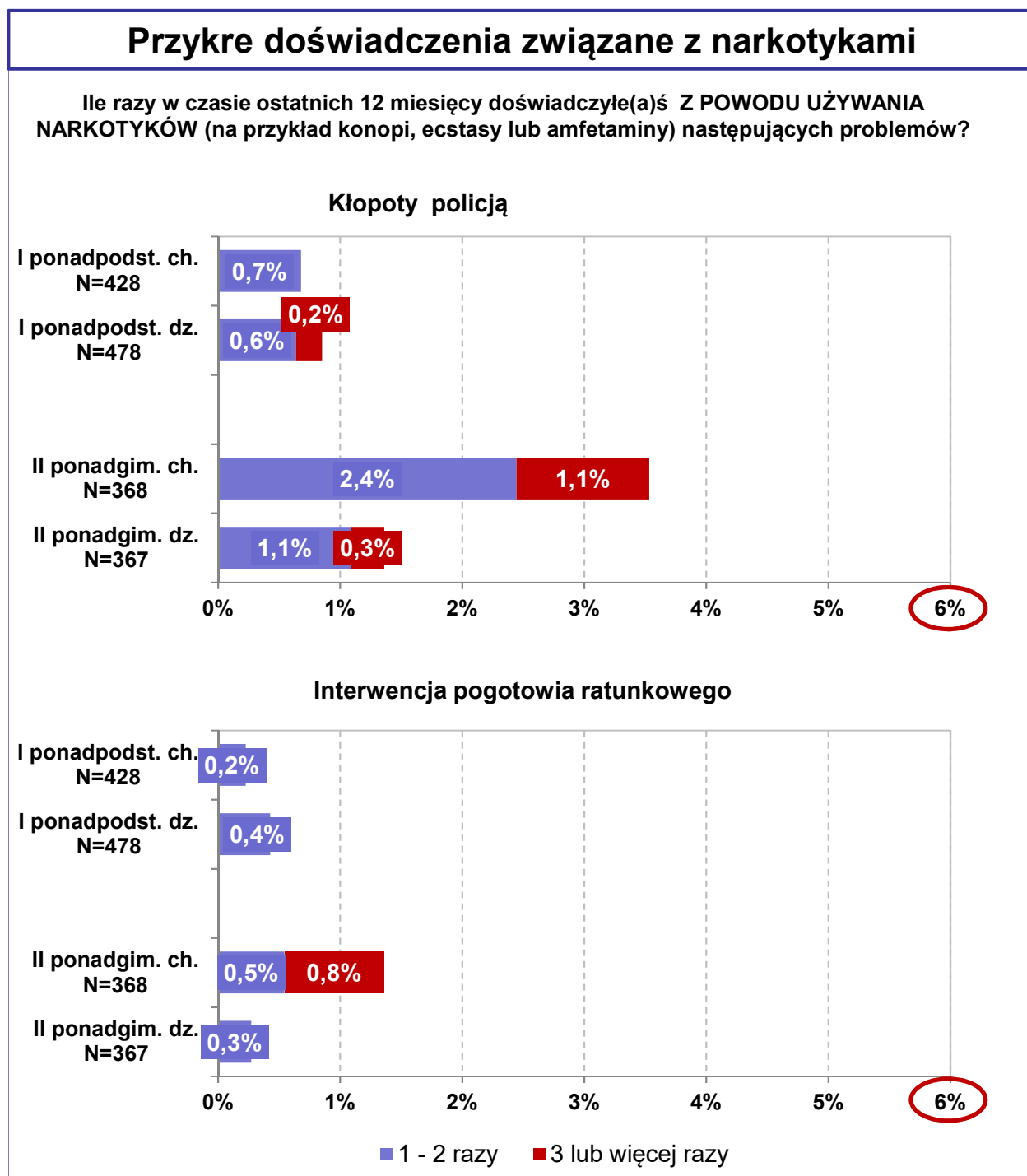
**Wykres 114:** Negatywne doświadczenia po użyciu narkotyków - ostatni rok - klasy I PP i II PG, wyniki w podziale na płeć.

## 16. Przykre doświadczenia związane z używaniem narkotyków



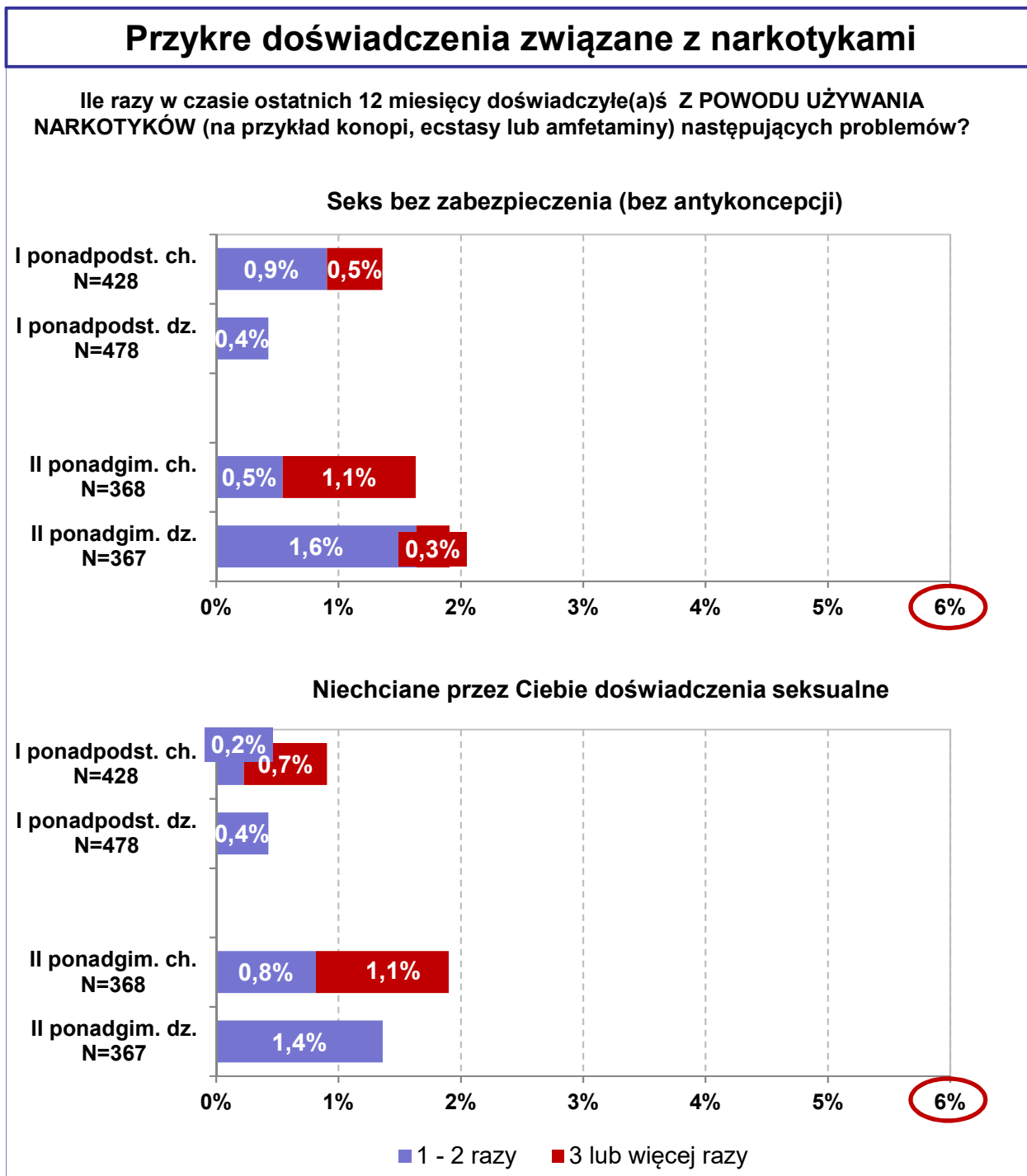
**Wykres 115:** Negatywne doświadczenia po użyciu narkotyków - ostatni rok - klasy I PP i II PG, wyniki w podziale na płeć.

## 16. Przykre doświadczenia związane z używaniem narkotyków



**Wykres 116:** Negatywne doświadczenia po użyciu narkotyków - ostatni rok - klasy I PP i II PG, wyniki w podziale na płeć.

## 16. Przykre doświadczenia związane z używaniem narkotyków



**Wykres 117:** Przykre doświadczenia po użyciu narkotyków - ostatni rok - klasy I PP i II PG, wyniki w podziale na płeć.



## **17. Przemoc rówieśnicza - perspektywa sprawców**

## 17. Przemoc rówieśnicza - perspektywa sprawców

Na podstawie odpowiedzi na pytania o częstotliwość podejmowania zachowań noszących znamiona przemocy, wyodrębniono kategorię osób, zdefiniowaną jako „**sprawcy przemocy**”. **Zaliczono do niej tych respondentów, którzy przyznali, że w ciągu ostatnich 12 miesięcy zdarzyło im się podejmować choć jedno zachowanie z poniższej listy:**

- uczestniczyć w grupie dokuczającej innym;
- uczestniczyć w grupie, która bije innych;
- uczestniczyć w grupie, która rozpoczyna bójki z innymi grupami;
- rozpocząć z kimś bójkę indywidualnie;
- ukraść coś wartego co najmniej 100 zł;
- włamać się w celu kradzieży;
- celowo zniszczyć coś wartościowego;
- stosować cyberprzemoc.

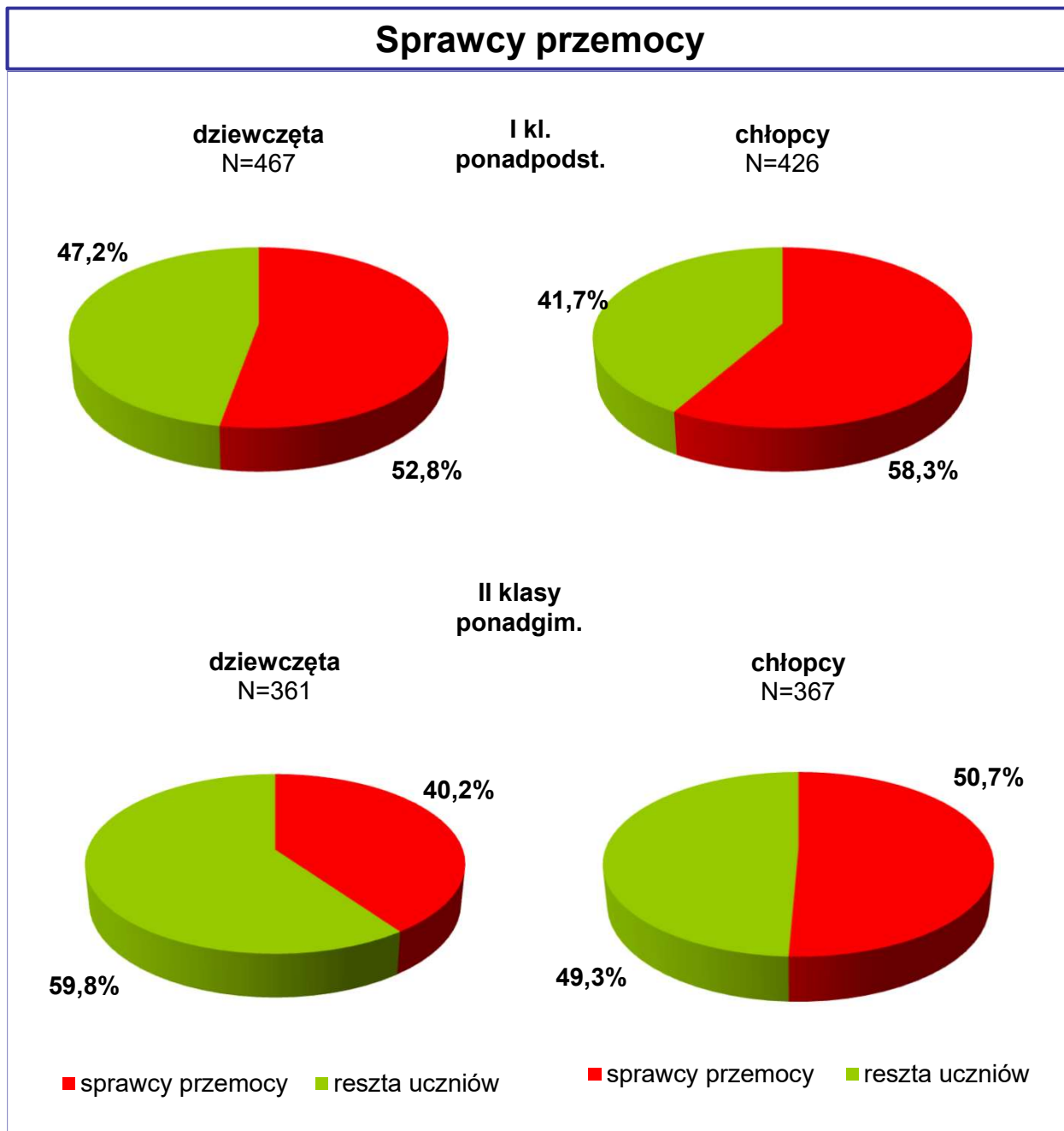
**Analiza tak zagregowanych danych wskazuje na wysoki poziom stosowania przemocy, zwłaszcza wśród chłopców.** Do wyróżnionej kategorii możemy zaliczyć niemal sześciu na dziesięciu uczestniczących w badaniu młodszych chłopców (58,3%). W populacji starszych chłopców odsetek sprawców kształtował się na nieco niższym poziomie: 50,7%. W przypadku dziewcząt analogiczne odsetki były niższe (choć także należy uznać je za wysokie) i wyniosły odpowiednio 52,8% i 40,2%.

Obraz wyłaniający się z tych danych wydaje się bardzo niepokojący. Proporcje między sprawcami przemocy a tzw. „normalnymi uczniami” wykraczają daleko poza akceptowalny model. Skoro w grupie chłopców (z obydwu badanych roczników) osoby, które dopuściły się jakiegoś aktu przemocy stanowią połowę i więcej badanej populacji, oznacza to, że **zjawiska, które mają charakter patologiczny, stały się w tej grupie czymś powszechnym**. Taki wniosek potwierdza fakt, że prawie połowa sprawców przemocy doświadczyło jej także na sobie (było jej ofiarą).

**W badaniu z 2007 roku odsetek 15-letnich dziewcząt, które były sprawcami przemocy był ponad 2-krotnie niższy !!! - i wyniósł 24%. W grupie 15-letnich chłopców także odnotowano istotny wzrost odsetka sprawców przemocy – z 49% w 2007 r. do 58,3% w 2019 r.**

**Zwiększyła się również grupa sprawców przemocy wśród uczniów II klas szkół ponadgimnazjalnych – wśród dziewcząt z 16% w 2007 r. do 40,2% w 2019 r. a w populacji chłopców z 31% w 2007 r. do 50,7% w 2019 r. W tym kontekście można stwierdzić, że w okresie ostatnich 12 lat odnotowano żadnej poważne pogorszenie sytuacji w tym zakresie.**

## 17. Przemoc rówieśnicza - perspektywa sprawców



**Wykres 118:** Odsetki uczniów, którzy podjęli choć jedno zachowanie noszące znamiona przemocy w ostatnim roku – klasy I PP i II PG, wyniki w podziale na płeć.

## 17. Przemoc rówieśnicza – perspektywa sprawców

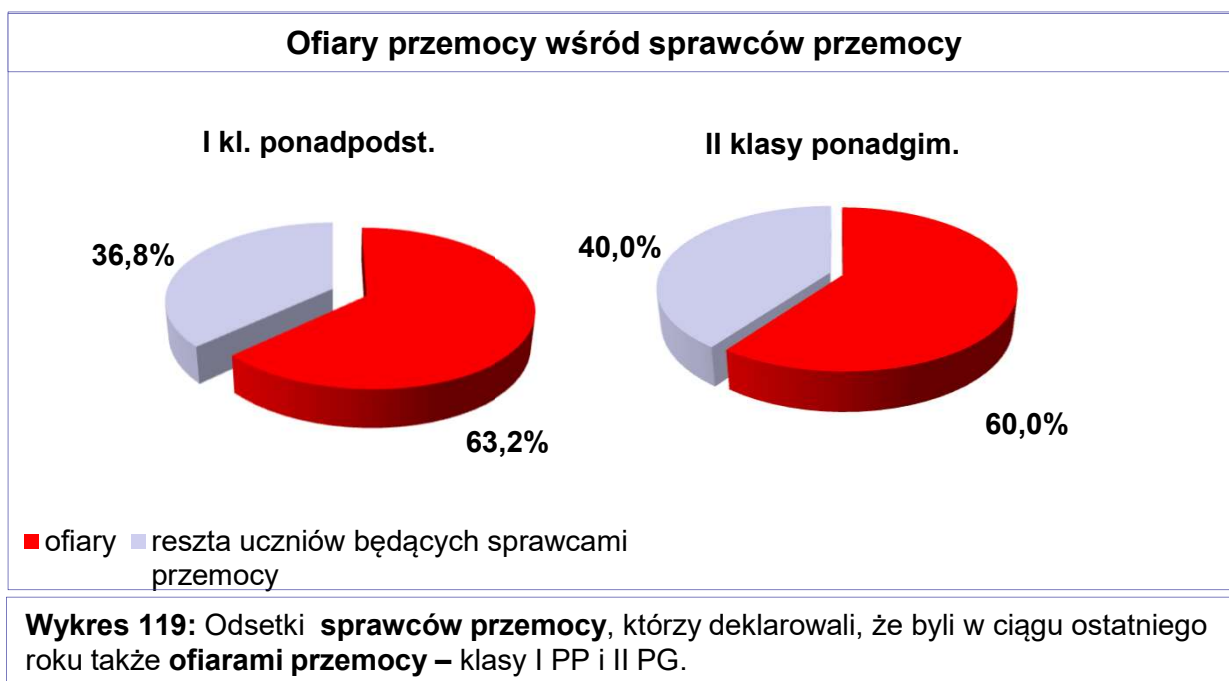
Szczegółowe analizy wskazują, że w zdecydowanej większości kategorii doświadczeń związanych z przemocą, jej sprawcami częściej byli chłopcy niż dziewczęta (w obydwu badanych rocznikach).

Jak pokazują tabele 18, 19 i 20, najczęstsze formy przemocy podejmowanej przez uczniów, zgodnie z ich deklaracjami to:

- **bycie w grupie dokuczającej innym:** 39,5% uczniów w pierwszych klasach ponadpodstawowych i 30,1% uczniów drugich klasach ponadgimnazjalnych;
- **wysyłanie do innych osób złośliwych wiadomości na ich temat przez Internet:** 30,8% i 24,6%;
- **rozsyłanie przez Internet złośliwych komentarzy na temat innych osób:** 17,8% i 17,3%;
- **indywidualne rozpoczynanie bójki:** 13,1% i 7,4%;
- **uczestnictwo w grupie, która bije innych:** 10,3% i 6,2%;
- **celowe zniszczenie własności publicznej lub prywatnej:** 9,6% i 10,3%;
- **groźenie komuś w internecie:** 8,2% i 7,1%;
- **uczestnictwo w grupie, która rozpoczyna bójki z innymi grupami:** 8,8% i 5,7%;

Zachowania nacechowane przemocą występowały w większości kategorii z większą częstotliwością wśród uczniów klas ponadpodstawowych niż ponadgimnazjalnych.

Istotny jest także fakt, że sześciu na dziesięciu sprawców przemocy w klasach starszych i nieco więcej (63,2%) w klasach młodszych stwierdziło, iż w roku poprzedzającym badanie było także ofiarami przemocy.





## 187. Przemoc rówieśnicza - perspektywa sprawców

<b>Sprawcy przemocy</b>				
<b>W czasie ostatnich 12 miesięcy, jak często zdarzyło Ci się?</b>				
<b>Być w grupie dokuczającej innym</b>				
	<b>w ogóle</b>	<b>1-2 razy</b>	<b>3-9 razy</b>	<b>10 razy lub więcej</b>
<b>I kl. ponadpodst.</b> N=900	60,5%	23,8%	9,6%	6,1%
<b>II klasy ponadgim.</b> N=734	69,9%	17,8%	7,6%	4,6%
<b>Uczestniczyć w grupie, która bije innych</b>				
	<b>w ogóle</b>	<b>1-2 razy</b>	<b>3-9 razy</b>	<b>10 razy lub więcej</b>
<b>I kl. ponadpodst.</b> N=900	89,7%	6,3%	2,0%	2,0%
<b>II klasy ponadgim.</b> N=736	93,8%	3,1%	1,8%	1,4%
<b>Uczestniczyć w grupie, która rozpoczyna bójki z innymi grupami</b>				
	<b>w ogóle</b>	<b>1-2 razy</b>	<b>3-9 razy</b>	<b>10 razy lub więcej</b>
<b>I kl. ponadpodst.</b> N=900	91,2%	4,7%	2,2%	1,8%
<b>II klasy ponadgim.</b> N=736	94,3%	2,6%	1,9%	1,2%
<b>Rozpocząć bójkę indywidualnie</b>				
	<b>w ogóle</b>	<b>1-2 razy</b>	<b>3-9 razy</b>	<b>10 razy lub więcej</b>
<b>I kl. ponadpodst.</b> N=903	86,9%	8,3%	3,5%	1,3%
<b>II klasy ponadgim.</b> N=734	92,6%	4,0%	2,3%	1,1%

**Tabela 18:** Częstotliwość różnych zachowań przemocowych podejmowanych przez uczniów w ostatnim roku przed badaniem – klasy I PP i II PG. Strzałkami oznaczono wzrost odsetków.

## 17. Przemoc rówieśnicza - perspektywa sprawców

<b>Sprawcy przemocy</b>				
<b>W czasie ostatnich 12 miesięcy, jak często zdarzyło Ci się?</b>				
<b>Ukraść coś wartego co najmniej 100 złotych</b>				
	<b>w ogóle</b>	<b>1-2 razy</b>	<b>3-9 razy</b>	<b>10 razy lub więcej</b>
<b>I kl. ponadpodst.</b> N=901	96,3%	1,5%	0,9%	1,3%
<b>II klasy ponadgim.</b> N=735	97,4%	0,8%	0,8%	1,0%
<b>Włamać się w celu kradzieży</b>				
	<b>w ogóle</b>	<b>1-2 razy</b>	<b>3-9 razy</b>	<b>10 razy lub więcej</b>
<b>I kl. ponadpodst.</b> N=900	97,4%	1,0%	0,5%	1,1%
<b>II klasy ponadgim.</b> N=736	98,4%	0,5%	0,5%	0,5%
<b>Celowo zniszczyć własność publiczną lub prywatną</b>				
	<b>w ogóle</b>	<b>1-2 razy</b>	<b>3-9 razy</b>	<b>10 razy lub więcej</b>
<b>I kl. ponadpodst.</b> N=901	90,4%	5,9%	2,6%	1,1%
<b>II klasy ponadgim.</b> N=736	89,7%	6,5%	2,2%	1,6%
<b>Sprzedzić coś kradzionego</b>				
	<b>w ogóle</b>	<b>1-2 razy</b>	<b>3-9 razy</b>	<b>10 razy lub więcej</b>
<b>I kl. ponadpodst.</b> N=901	96,7%	1,6%	0,8%	0,9%
<b>II klasy ponadgim.</b> N=736	96,9%	1,4%	0,8%	1,0%

**Tabel 19:** Częstotliwość różnych zachowań przemocowych podejmowanych przez uczniów w ostatnim roku przed badaniem – klasy I PP i II PG. Strzałkami oznaczono wzrost odsetków.

## 17. Przemoc rówieśnicza - perspektywa sprawców

<b>Sprawcy przemocy</b>				
<b>W czasie ostatnich 12 miesięcy, jak często zdarzyło Ci się?</b>				
<b>Wysyłać przez Internet złośliwe wiadomości</b>				
	<b>w ogóle</b>	<b>1-2 razy</b>	<b>3-9 razy</b>	<b>10 razy lub więcej</b>
<b>I kl. ponadpodst.</b> N=902	69,2%	16,4%	8,4%	5,9%
<b>II klasy ponadgim.</b> N=735	75,4%	13,3%	7,5%	3,8%
<b>Rozsyłać przez Internet złośliwe komentarze na temat innych</b>				
	<b>w ogóle</b>	<b>1-2 razy</b>	<b>3-9 razy</b>	<b>10 razy lub więcej</b>
<b>I kl. ponadpodst.</b> N=902	82,2%	9,1%	5,9%	2,8%
<b>II klasy ponadgim.</b> N=735	82,7%	9,8%	3,4%	4,1%
<b>Grozić komuś w Internecie</b>				
	<b>w ogóle</b>	<b>1-2 razy</b>	<b>3-9 razy</b>	<b>10 razy lub więcej</b>
<b>I kl. ponadpodst.</b> N=899	91,8%	4,2%	2,3%	1,7%
<b>II klasy ponadgim.</b> N=733	92,9%	3,4%	1,8%	1,9%

**Tabel 20:** Częstotliwość różnych zachowań przemocowych podejmowanych przez uczniów w ostatnim roku przed badaniem – klasy I PP i II PG. Strzałkami oznaczono wzrost odsetków.

## 17. Przemoc rówieśnicza – perspektywa sprawców

W trakcie analiz odnotowano, że wskaźnik sumaryczny ze skal dotyczących różnych aktów przemocy podejmowanych przez badanych stanowi dobrą, samodzielną skalę.

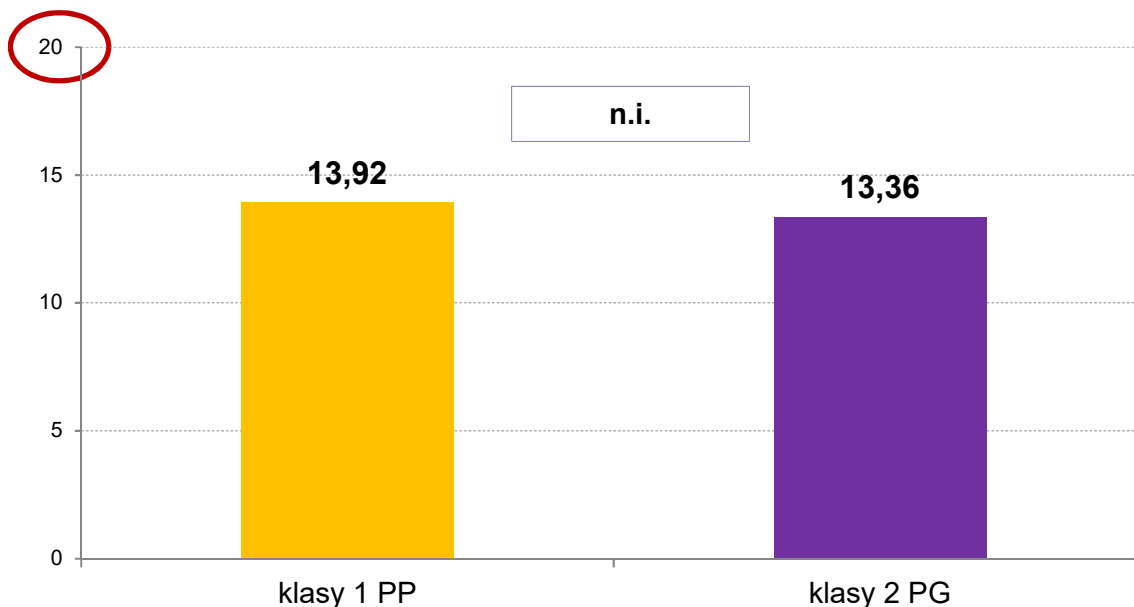
Utworzono więc zmienną pn. **nasilenie doświadczeń związanych ze stosowaniem przemocy**, sumując punkty wyliczone na podstawie odpowiedzi na odpowiednie pytania ankiety.

Współczynnik Alfa Cronbacha dla tak utworzonej skali wynosi ponad 0,8. Zmienna może przyjmować wartości od 11-77.

Średnia wartość zmiennej w klasach 1 PP wyniosła  $M=13,92$ , w 2 PG:  $M=13,36$ .

**Nasilenie doświadczeń związanych ze stosowaniem przemocy nie różnicuje istotnie uczniów obu badanych frakcji wiekowych.**

### Nasilenie doświadczeń związanych ze stosowaniem przemocy



**Wykres 120:** Nasilenie doświadczeń związanych ze stosowaniem przemocy – klasy I PP i II PG, porównanie wartości średnich.



## **18. Przemoc rówieśnicza – perspektywa ofiar**

## 18. Przemoc rówieśnicza – perspektywa ofiar

Na podstawie odpowiedzi na pytanie dotyczące doświadczania przemocy przez uczniów wyodrębniono kategorię osób, zdefiniowaną jako „ofiary przemocy”. **Zaliczono do niej tych uczniów, którzy przyznali, że w ciągu ostatnich 12 miesięcy zdarzyło im się doznać przynajmniej jednego zachowania z poniższej listy:**

- bycie dręczonym przez innych;
- bycie pobitym przez grupę;
- bycie w grupie atakowanej przez innych;
- bycie okradzionym z czegoś wartego co najmniej 100 zł;
- bycie ofiarą kradzieży z włamaniem;
- doznanie uszczerbku w postaci celowego zniszczenia posiadanej własności;
- zakup czegoś kradzionego (nieświadomy);
- otrzymywanie od innych przez Internet lub telefon komórkowy nieprzyjemnych komentarzy, opinii na własny temat (zdjęć, obrazów) lub otrzymanie informacji, że ktoś rozsyła takie wiadomości, obrazy.

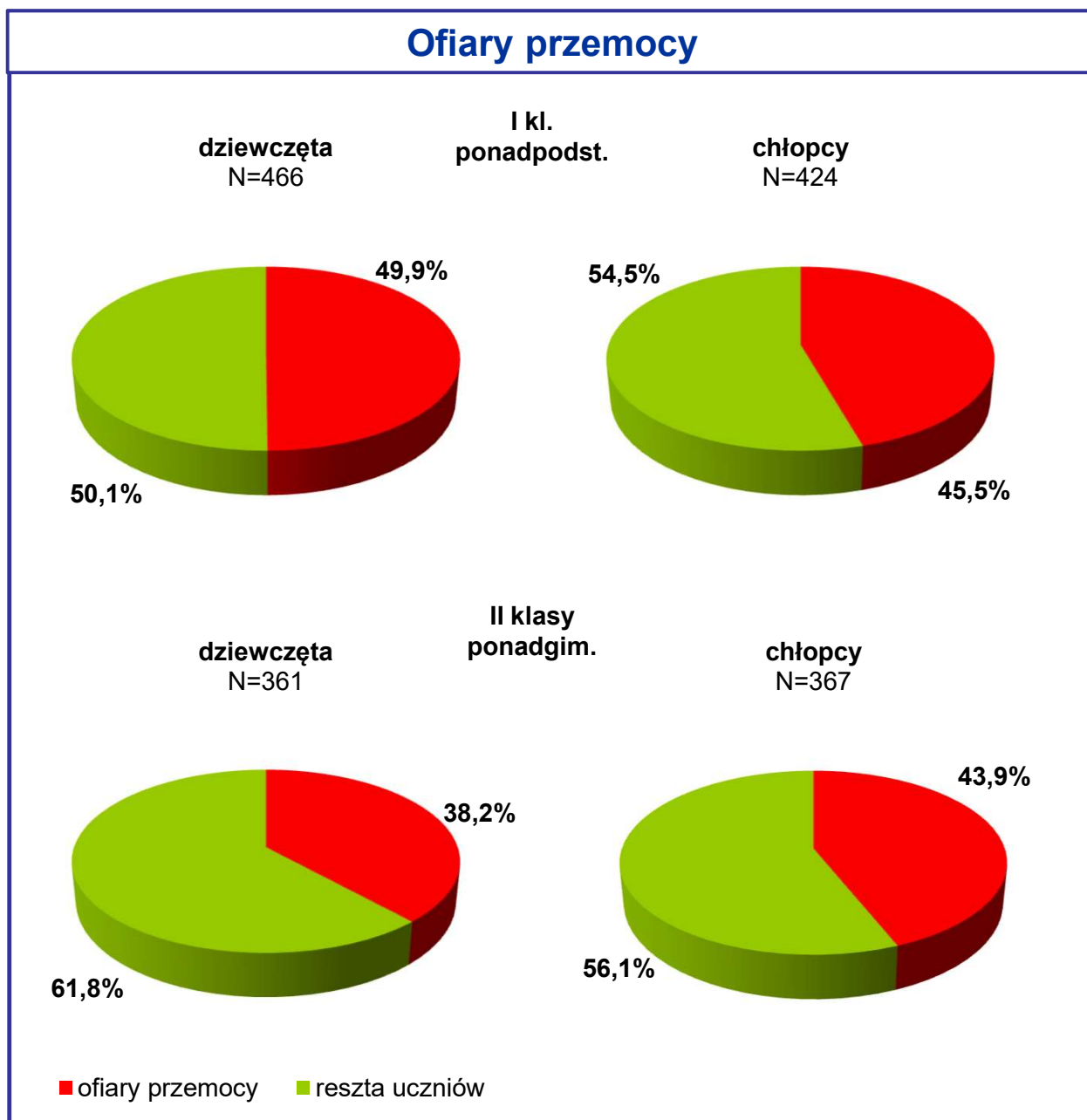
**Analiza tak zagregowanych danych wskazuje, że odsetki osób, które były ofiarami jakiejś formy przemocy w ostatnim roku przed badaniem były nieznacznie niższe niż odsetki sprawców przemocy.**

Do kategorii ofiar możemy zaliczyć niemal połowę dziewcząt (49,9%) i chłopców (45,5%) z pierwszych klas szkół ponadpodstawowych. W II klasach szkół PG ofiarą przemocy padło około 40% uczniów – 38,2% dziewcząt oraz 43,9% chłopców. Zjawisko przemocy z perspektywy ofiar jest więc poważniejsze wśród młodszej młodzieży.

**Warto podkreślić, iż odsetki nastolatków badanych w 2019, którzy przyznali, że byli ofiarami przemocy były kilkakrotnie większe niż w 2007 r. W populacji dziewcząt z I klas szkół PP odnotowano prawie 5-krotny wzrost odsetka ofiar z 11% (2007) do 49,9% (2019). W grupie chłopców wspomniany wzrost odsetka ofiar przemocy był ponad 2-krotny (w 2007 – 25% zaś w 2019 – 45,5%).**

Istotne zmiany odnotowano również w starszej grupie badanych tj. wśród uczniów II klas szkół PG. **W grupie dziewcząt odsetek tych, które uznały, że były ofiarami przemocy wzrósł w stosunku do wyników sprzed 12 lat zwiększył się prawie 4-krotnie – z 9% w 2007 r. do 38,2% w 2019.** W podobny sposób wzrósł także odsetka ofiar przemocy odnotowany w grupie chłopców ze szkół PG. W 2007 r. odnotowano 20% ofiar w tej grupie badanych a w 2019 r. 43,9%.

## 18. Przemoc rówieśnicza - perspektywa ofiar



**Wykres 121:** Odsetki uczniów, którzy doświadczyli przemocy w ostatnim roku – klasy I PP i II PG, wyniki w podziale na płeć.

## 19. Przemoc rówieśnicza – perspektywa ofiar

Jak pokazują tabele 21, 22 i 23, do najczęściej wymienianych form doznawanej przez uczniów przemocy należą:

- **Otrzymywanie przez Internet złośliwych wiadomości:** 27,7% uczniów I klas PP; 22% uczniów II klas szkół PG;
- **Bycie dręczonym przez grupę:** 25,8% uczniów I klas PP; 19,8% uczniów II klas szkół PG;
- **Wiedza, że ktoś rozsyła lub zamieszcza w internecie złośliwe wiadomości na mój temat:** 20,9% uczniów I klas PP; 17,1% uczniów II klas szkół PG;
- **Bycie zaatakowanym przez kogoś:** 14,2% uczniów I klas PP, 11,9% uczniów klas II szkół PG;
- **Zobaczenie gróźb w Internecie formułowanych wobec siebie:** 11,1% uczniów I klas PP, 10,2% uczniów klas II szkół PG;
- **Zniszczenie przez innych posiadanych rzeczy:** 11,4% uczniów I klas PP oraz 8,9% uczniów klas II szkół PG;
- **Bycie w grupie atakowanej przez inną:** 10,2% uczniów I klas PP oraz 9% uczniów klas II szkół PG;

Najwyższe odsetki badanych, którzy przyznali, że w okresie ostatnich 12 miesięcy doświadczyli różnych form przemocy były związane z tzw. cyberprzemocą realizowaną za pośrednictwem internetu i/lub telefonów komórkowych. Złośliwe i nieprzyjemne wiadomości lub komentarze popularnie określane także mianem hejtu (w tym zdjęcia, filmy itp.) otrzymało w ostatnim roku ponad ¼ uczniów z I klas PP (27,7%) i ponad 1/5 uczących się w II klasach szkół ponadgimnazjalnych (22%). Co piąta osoba dowiedziała się, że ktoś rozsyła na jej temat lub zamieszcza w internecie szkalujące go informacje, zdjęcia, filmy itp. (20,9% w I klasach PP i 17,1% w II klasach PG).

W badaniu realizowanym w 2007 r. uczniowie nie byli pytani o tzw. przemoc w cyberprzestrzeni - *Czy zdarzyło Ci się być ofiarą nękania, przemocy lub agresji elektronicznej tzn. realizowanej za pomocą internetu lub telefonu komórkowego.* W tej sytuacji nie możemy ocenić ewentualnych zmian, jakie dokonały się w tym zakresie na przestrzeni ostatnich kilku lat. Analizując wyniki tegorocznych badań dot. rozpowszechnienia doświadczeń związanych z cyberprzemocą w kilku innych miastach (np. Leszno, Siedlce, Łódź) i porównując je do wyników z wcześniejszych diagnoz możemy stwierdzić, iż w ciągu minionych 4 lat co najmniej podwoił się odsetek młodzieży, doznającej różnych form cyberprzemocy. To właśnie ten obszar stanowi obecnie największe wyzwanie dla profilaktyki.



## 18. Przemoc rówieśnicza - perspektywa ofiar

<b>Ofiary przemocy</b>				
W czasie ostatnich 12 miesięcy, jak często zdarzyło Ci się?				
Być dręczonym przez grupę				
	w ogóle	1-2 razy	3-9 razy	10 razy lub więcej
I kl. ponadpodst. N=902	74,2%	15,2%	5,4%	5,1% ↑
II klasy ponadgim. N=734	80,2%	13,4%	4,2%	2,2%
Zostać pobitym przez grupę				
	w ogóle	1-2 razy	3-9 razy	10 razy lub więcej
I kl. ponadpodst. N=903	95,4%	2,8%	0,8%	1,0%
II klasy ponadgim. N=735	96,5%	1,5%	0,8%	1,2%
Być w grupie atakowanej przez inną				
	w ogóle	1-2 razy	3-9 razy	10 razy lub więcej
I kl. ponadpodst. N=901	89,8%	5,2%	3,4%	1,6%
II klasy ponadgim. N=733	91,0%	5,2%	2,6%	1,2%
Zostać zaatakowanym przez kogoś				
	w ogóle	1-2 razy	3-9 razy	10 razy lub więcej
I kl. ponadpodst. N=901	85,8%	10,2% ↑	2,5%	1,5%
II klasy ponadgim. N=734	88,1%	7,8%	2,9%	1,2%


**Tabela 21** : Częstotliwość doświadczania różnych form przemocy w ostatnim roku przed badaniem – klasy I PP i II PG. Strzałkami oznaczono wzrost odsetków.

## 18. Przemoc rówieśnicza - perspektywa ofiar

Ofiary przemocy				
W czasie ostatnich 12 miesięcy, jak często zdarzyło Ci się?				
Zostać okradzionym z czegoś wartego co najmniej 100 złotych				
	w ogóle	1-2 razy	3-9 razy	10 razy lub więcej
I kl. ponadpodst. N=903	94,1%	4,4%	1,1%	0,4%
II klasy ponadgim. N=735	93,5%	4,6%	0,8%	1,1%
Paść ofiarą kradzieży z włamaniem				
	w ogóle	1-2 razy	3-9 razy	10 razy lub więcej
I kl. ponadpodst. N=900	97,4%	1,1%	1,0%	0,5%
II klasy ponadgim. N=734	97,8%	0,4%	0,7%	1,1%
Mieć rzeczy celowo przez kogoś zniszczone				
	w ogóle	1-2 razy	3-9 razy	10 razy lub więcej
I kl. ponadpodst. N=903	88,6%	7,7%	2,7%	1,1%
II klasy ponadgim. N=734	91,1%	6,0%	1,6%	1,2%
Kupić coś kradzionego				
	w ogóle	1-2 razy	3-9 razy	10 razy lub więcej
I kl. ponadpodst. N=899	97,4%	1,2%	0,5%	0,9%
II klasy ponadgim. N=733	96,9%	1,4%	1,0%	0,8%

**Tabela 22:** Częstotliwość doświadczania różnych form przemocy w ostatnim roku przed badaniem – klasy I PP i II PG.

## 18. Przemoc rówieśnicza - perspektywa ofiar

<b>Ofiary przemocy</b>				
<b>W czasie ostatnich 12 miesięcy, jak często zdarzyło Ci się?</b>				
<b>Otrzymywać przez Internet lub telefon komórkowy złośliwe wiadomości</b>				
	<b>w ogóle</b>	<b>1-2 razy</b>	<b>3-9 razy</b>	<b>10 razy lub więcej</b>
<b>I kl. ponadpodst.</b> N=902	72,3%	14,8% 	8,6%	4,3%
<b>II klasy ponadgim.</b> N=735	78,0%	11,4%	6,8%	3,8%
<b>Dowiedzieć się, że ktoś rozsyła do innych lub zamieszcza w internecie złośliwe wiadomości na Twój temat</b>				
	<b>w ogóle</b>	<b>1-2 razy</b>	<b>3-9 razy</b>	<b>10 razy lub więcej</b>
<b>I kl. ponadpodst.</b> N=901	79,1%	11,1%	6,9%	3,0%
<b>II klasy ponadgim.</b> N=735	82,9%	9,1%	5,3%	2,7%
<b>Przeczytać lub zobaczyć w internecie groźbę wobec siebie</b>				
	<b>w ogóle</b>	<b>1-2 razy</b>	<b>3-9 razy</b>	<b>10 razy lub więcej</b>
<b>I kl. ponadpodst.</b> N=902	88,9%	6,3%	3,1%	1,6%
<b>II klasy ponadgim.</b> N=734	89,8%	5,7%	2,6%	1,9%
<b>Tabela 23</b> : Częstotliwość doświadczania różnych form przemocy w ostatnim roku przed badaniem – klasy I PP i II PG. Strzałkami oznaczono wzrost odsetków.				

## 18. Przemoc rówieśnicza – perspektywa ofiar

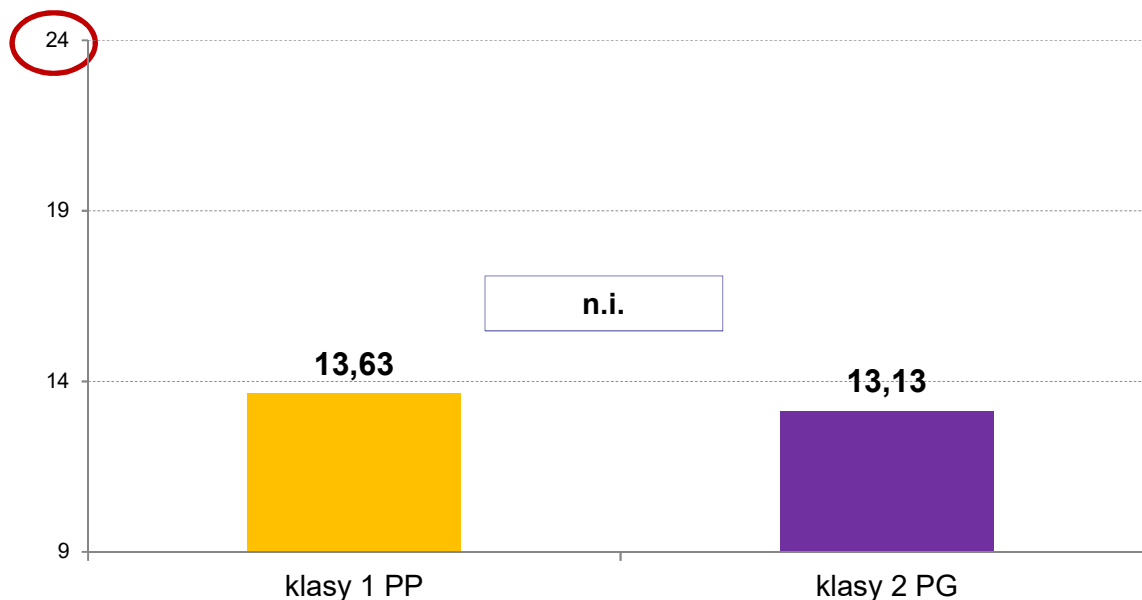
W trakcie analiz odnotowano, że wskaźnik sumaryczny ze skal dotyczących różnych aktów przemocy doświadczanych przez badanych stanowi dobrą, samodzielną skalę.

Utworzono więc zmienną pn. **nasilenie doświadczeń bycia ofiarą przemocy**, sumując punkty wyliczone na podstawie odpowiedzi na odpowiednie pytania ankiety.

Współczynnik Alfa Cronbacha dla tak utworzonej skali wynosi powyżej - 0,8. Zmienna może przyjmować wartości od 11-77. Średnią wartość w klasach 1 PP:  $M=13,63$  a w 2 PG:  $M=13,13$ .

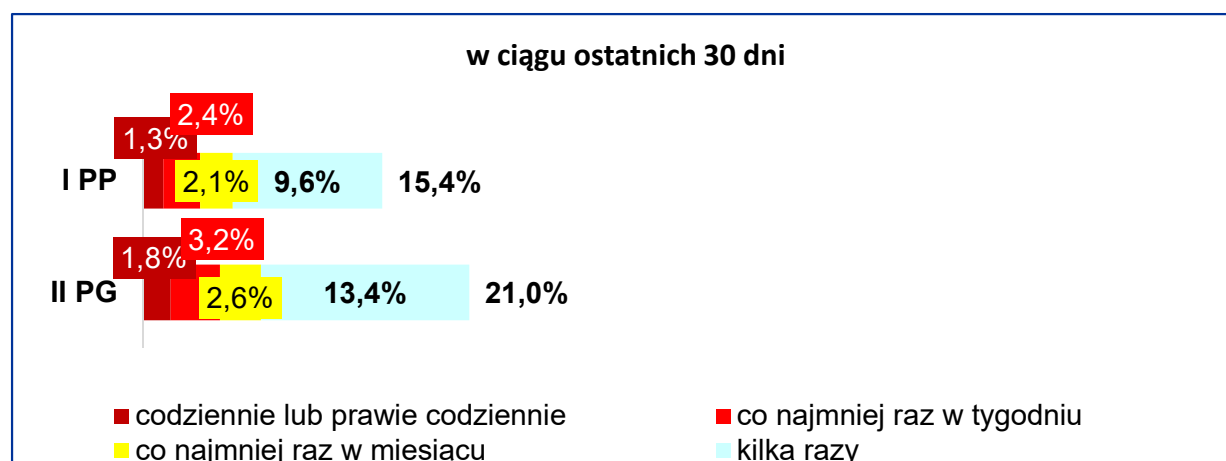
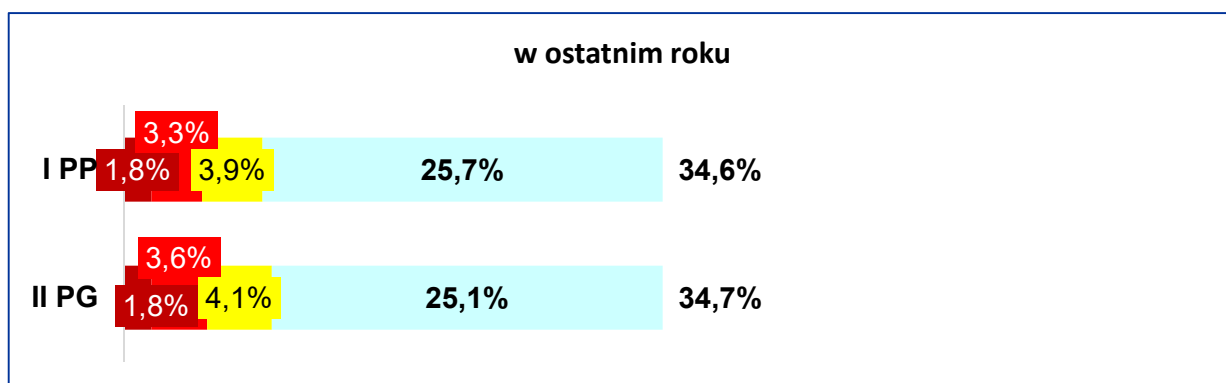
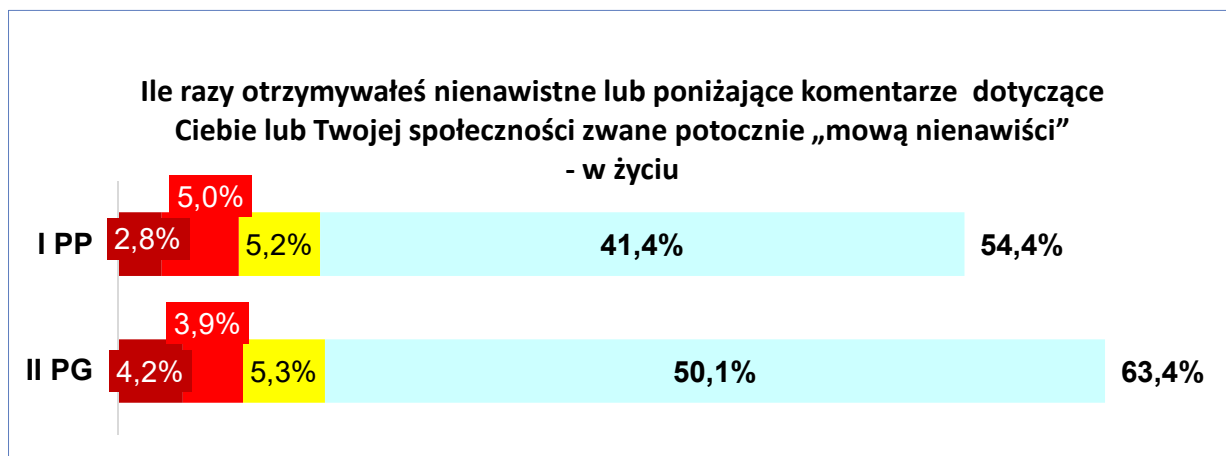
Różnica ta nie jest istotna statystycznie, co oznacza, że młodsi i starsi uczniowie w Bielsku-Białej w analizowanym okresie podobnie często stawali się ofiarami przemocy.

### Nasilenie doświadczeń związanych z byciem ofiarą przemocy



**Wykres 122:** Nasilenie doświadczeń związanych z byciem ofiarą przemocy – klasy I PP i II PG, porównanie wartości średnich.

## 18.1 Rozpowszechnienie zjawiska „mowy nienawiści”



## **18.1 Rozpowszechnienie zjawiska „mowy nienawiści”**

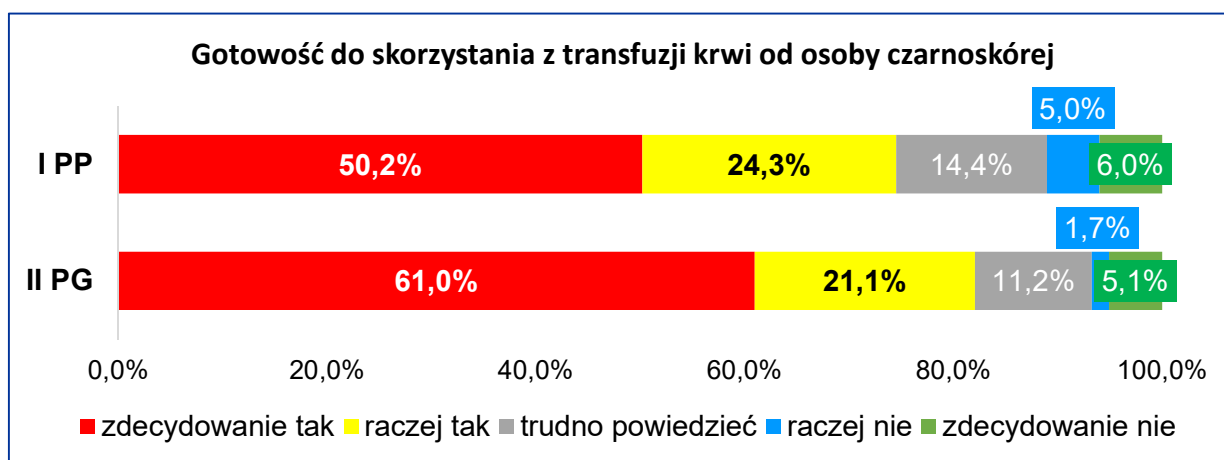
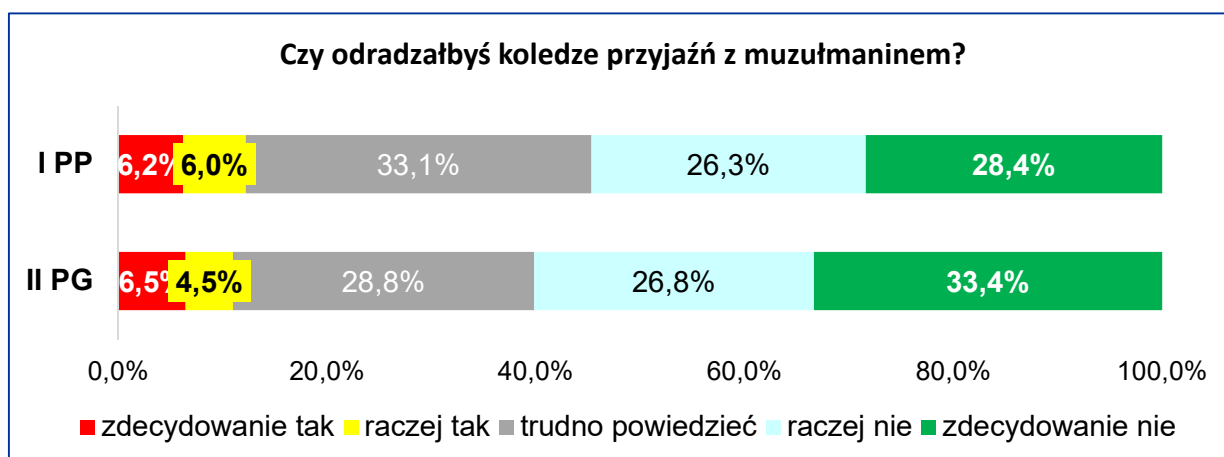
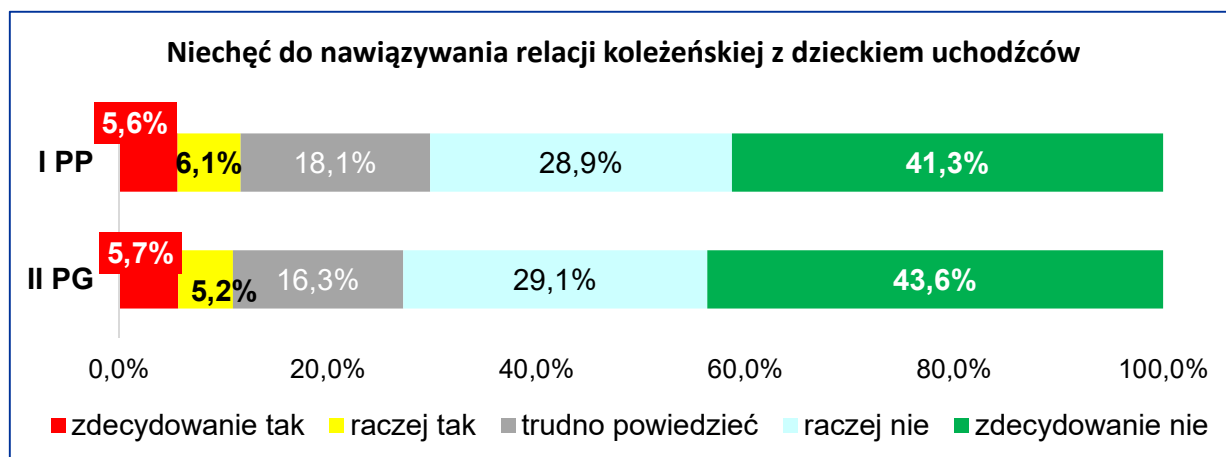
**Nienawistne lub poniżające komentarze lub wiadomości dotyczące osoby badanej lub jej społeczności – zwane potocznie „mową nienawiści” – to kolejne problematyczne zjawisko analizowane w ramach tegorocznego badania. Z zebranych danych wynika, że tego problemu w Bielsku-Białej nie można bagatelizować.**

**Ponad połowa badanych – w obu grupach wiekowych - przyznała, że przynajmniej raz w życiu była ofiarą „mowy nienawiści”. Odsetki wynoszą odpowiednio: 54,4% wśród młodszych uczniów i 63,4% wśród starszych uczniów z II klas szkół PG.**

**W ciągu ostatniego roku takiej formy przemocy doświadczył więcej niż co trzeci badany uczeń: 34,6 wśród uczniów I klas PP oraz 34,7% uczniów z II klas szkół PG. Prawie co dziesiąty uczeń (9% w I klasach PP oraz 9,5% w starszych), przyznał, że w ostatnim roku zdarzało się to przynajmniej raz w miesiącu lub częściej.**

**W ostatnich 30 dniach poprzedzających badanie „mowa nienawiści” dotknęła 15,4% uczniów z młodszej kohorty badanych oraz 21% spośród starszych uczniów.**

## 18.2 Opinie i postawy wobec osób innej rasy, kultury lub religii



## 18.2 Opinie i postawy wobec osób innej rasy, kultury lub religii

Młodzież biorąca udział w badaniu została zapytana o to, czy przeszkadzałoby jej w nawiązaniu bliskiej relacji koleżeńskiej z nowym uczniem lub uczennicą w klasie, gdyby pochodził on/ona z rodziny uchodźców np. z Syrii lub jakiegoś państwa afrykańskiego.

Celem tego pytania była ocena rozpowszechnienia mitów i stereotypów dot. uchodźców, jakie w ostatnich latach pojawiały się w przestrzeni publicznej oraz diagnoza rozpowszechnienia zachowań o podłożu ksenofobicznym i rasistowskim.

Jak pokazały badania ponad **2/3 uczniów I klas ponadpodstawowych** oraz **niemal 3/4 z II klas szkół PG (72,7%)** nie widziałyby problemu w tym, aby zaprzyjaźnić się z nowym kolegą lub koleżanką pochodzącym z rodziny uchodźców.

**Przeciwnego zdania był co ósmy badany młodszyc uczeń (11,7%) i co dziewiąty starszy (10,9%). Dla nich fakt, że jakiś uczeń pochodzi z rodziny uchodźców byłby istotną przeszkodą w nawiązaniu z nim bliskiej relacji koleżeńskiej.** Niemal co piąty uczeń I klas PP (18,1%) i co szósty II klasy PG (16,3%) nie miał w tej sprawie jednoznacznej opinii i wskazywał odpowiedź „trudno powiedzieć”.

Kolejne pytanie dotyczyło postaw i opinii młodzieży wobec odmienności rasowej, kulturowej i religijnej. Większość ludzi traktuje krew czysto medycznie, jako niezbędny element naszego organizmu, który w razie takiej potrzeby należy wymienić lub uzupełnić. Jednak w niektórych grupach społecznych do „czystości krwi” przywiązuje się symboliczne znaczenie, co ma historyczne uwarunkowania pochodzące jeszcze z czasów niewolnictwa lub segregacji rasowej. **Większość badanej młodzieży nie miałaby żadnego oporu, aby podczas transfuzji przyjąć zdrową krew osoby ciemnoskórej.** Taką opinię wyraziło w badaniu 3/4 uczniów z I klas PP (74,5%) oraz ośmiu na dziesięciu uczniów ze starszej frakcji badanych (82,1%). Przeciwnego zdania w tej sprawie był co dziewiąty badany z młodszej kohorty badanych (11%) oraz 6,8% uczniów w II klasach szkół PG.

**Więcej niż co dziesiąty uczeń (12,2% młodszych i 11% starszych) odradzałby swoim kolegom lub koleżankom z klasy przyjaźń z muzułmaninem,** czyli osobą wyznającą islam, która na co dzień praktykuje zasady tej religii. Co trzeci badany uczeń nie miał wyrobionych poglądów w tej sprawie i zaznaczył odpowiedź „trudno powiedzieć” (odpowiednio: 33,1% w I kl. PP i 28,8% w II klasach PG). Dla ponad połowy badanych, w obu grupach wiekowych, fakt, że ktoś jest muzułmaninem nie byłby powodem do jakichkolwiek negatywnych emocji czy sugestii np. odradzania kolegom w klasie, aby nie przyjaźnili się z taką osobą.

Podsumowując tę część badania, która dotyczy rozpowszechnienia zachowań rasistowskich należy stwierdzić, iż jest to poważny problem i duże wyzwanie dla szkolnych programów profilaktycznych. Fakt, iż ponad 10% badanych nastolatków ma negatywny stosunek do muzułmanów, a co 1/3 jest w tym zakresie niezdecydowana lub ma wątpliwości, jak traktować takie osoby, świadczy o znacznym rozpowszechnieniu lęków i fobii wobec tej grupy społecznej, która w ostatnich latach często była postrzegana przez pryzmat terroru i agresji.





## **19. Profilaktyka domowa**

## 19. Profilaktyka domowa

Jednym z bardzo ważnych obszarów, w których na szeroką skalę powinna być prowadzona profilaktyka zachowań problemowych młodzieży jest środowisko rodzinne.

Specjaliści od lat podkreślają, że przekonania, postawy, zachowania rodziców dotyczące sięgania po substancje psychoaktywne oraz zasady wprowadzone przez nich w tym zakresie w domu, odgrywają często kluczową rolę w kształtowaniu się postaw i zachowań młodzieży wobec używania tych substancji.

W badaniu analizowano, jakie są postawy rodziców wobec picia alkoholu, palenia papierosów i używania narkotyków przez badanych w opinii młodzieży. Pytano o to, czy takie zachowania spotkałyby się z przyzwoleniem matki oraz ojca. Analizowano deklarowane przez badanych sposoby reagowania przez rodziców na fakt palenia przez nich papierosów, picia alkoholu lub używania narkotyków.

**Przedmiotem analiz był także poziom wsparcia i kontroli ze strony rodziców wyrażający się w :**

- ustaleniu ścisłych zasad obowiązujących nastolatka w domu i poza domem;
- konieczności informowania ich o tym, gdzie i z kim badani spędzają wieczory;
- łatwości uzyskania ciepła i opieki od rodziców;
- łatwości uzyskania wsparcia emocjonalnego od rodziców.

## 19. Profilaktyka domowa

O ile wśród uczniów I klas szkół ponadpodstawowych prawie  $\frac{3}{4}$  badanych (73,2%) wyraziło przekonanie, że ich ojcowie w ogóle nie wyraziliby zgody na palenie papierosów, to w klasach II szkół ponadgimnazjalnych odsetek osób przekonanych o całkowitym braku przyzwolenia ojca na palenie - był o ponad 10 p.p. niższy i wynosił 62,7%.

Podobną tendencję (mniejsze odsetki osób przekonanych o braku przyzwolenia w przypadku starszych uczniów) odnotowano w przypadku pytania o przyzwolenie ze strony matki. Ponad  $\frac{3}{4}$  (76,9%) uczniów klas I PP deklarowało, że matka nie zgodziłaby się na palenie, a w klasach drugich ponadgimnazjalnych – 68,9%.

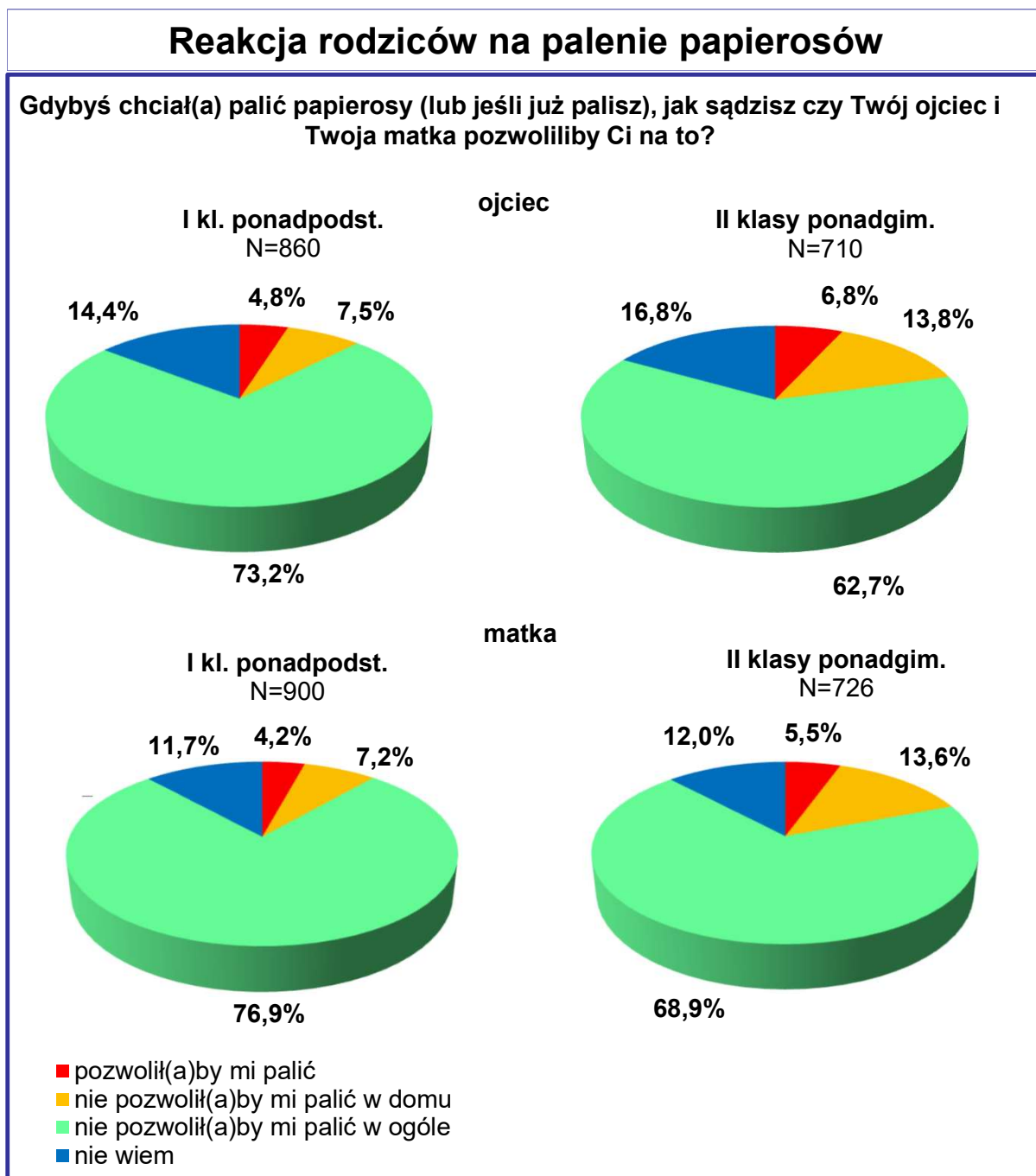
**Jednocześnie nieco wyższe były odsetki starszych badanych przekonanych, że ich rodzice zgodziliby się na palenie.** W klasach I PP o przyzwoleniu ze strony ojca było przekonanych 4,8% badanych, w drugich ponadgimnazjalnych 6,8%. W odniesieniu do matek odsetki te wynosiły odpowiednio 4,2% i 5,5%.

Większa część uczniów deklarowała, że ich rodzice nie pozwoliliby im palić w domu (co można interpretować jako częściowe przyzwolenie na palenie papierosów). Wśród uczniów młodszych o takiej postawie ojca mówiło 7,5% badanych, a wśród starszych – 13,8%. W przypadku postawy matki odsetki te wyniosły odpowiednio 7,2% i 13,6%.

Na uwagę zasługuje fakt, iż **znaczące odsetki badanych nie były w stanie określić, jaka byłaby postawa ich rodziców wobec palenia papierosów.** W przypadku młodszych uczniów takiej wiedzy nie miało 11,7%-14,4% badanych, a w starszej frakcji 12%-16,8%.

**Podsumowując, wyniki badania wskazują, że deklarowana przez uczniów tolerancja rodziców odnośnie palenia papierosów przez młodzież ma związek z wiekiem badanych. Ponadto, zdaniem uczniów, ojcowie byliby w tym kontekście nieco mniej restrykcyjni niż matki.**

## 19. Profilaktyka domowa



**Wykres 123:** Przewidywana reakcja rodziców na palenie papierosów przez uczniów – klasy I PP i II PG.

## 19. Profilaktyka domowa

Analizując wyniki badań w kontekście reakcji rodziców na upijanie się dzieci oraz używanie przez nich marihuany/haszyszu i ekstazy stwierdzono, że głównie w przypadku upijania się, choć także, acz w nieco mniejszym stopniu, odnośnie używania marihuany/haszyszu, rodzice w opiniach starszych uczniów byli oceniani jako mniej restrykcyjni niż w oczach uczniów młodszych. Co do używania ekstazy przekonania o braku przyzwolenia ze strony rodziców były podobnie silne w obu grupach wiekowych.

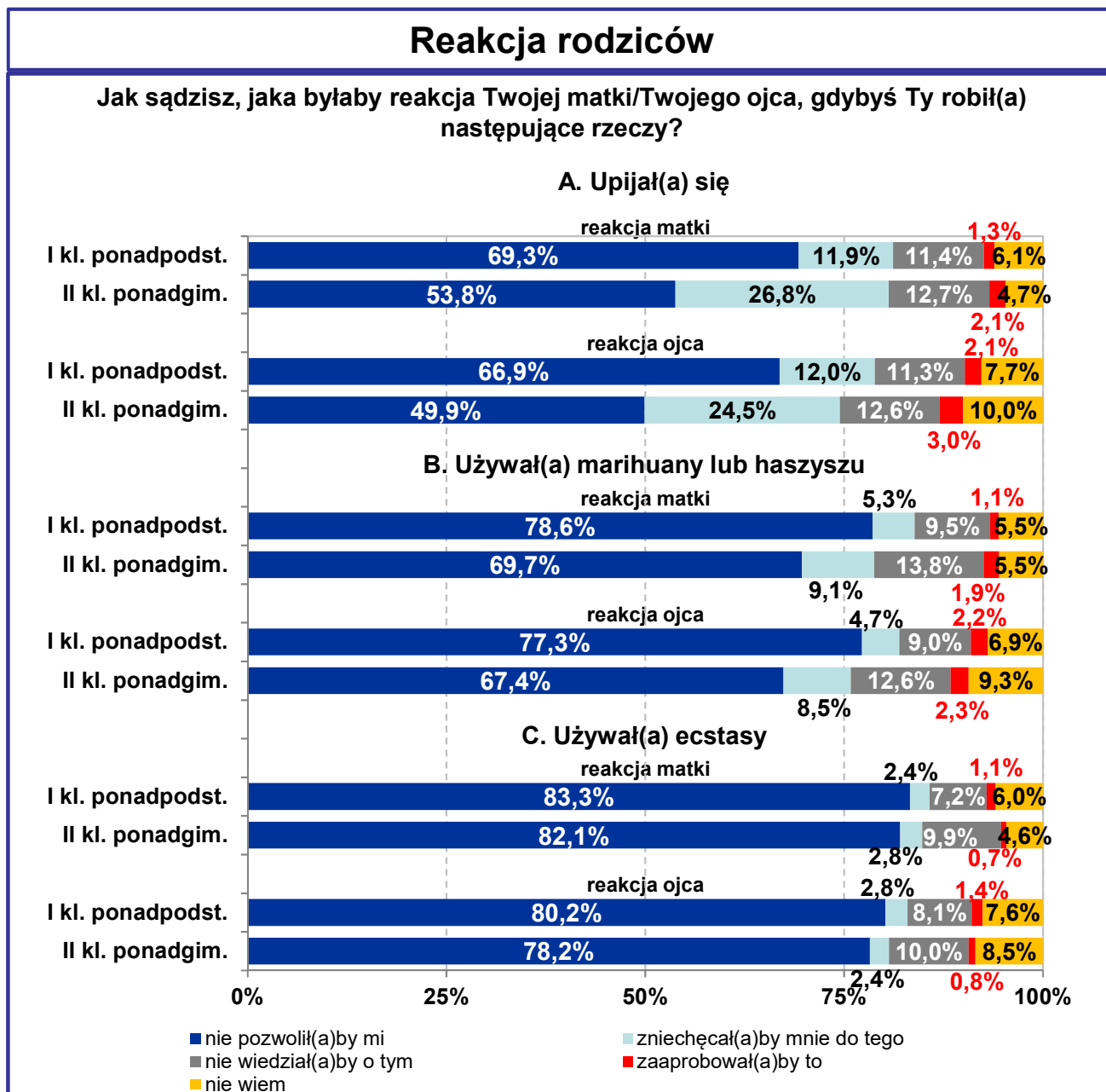
- 2/3 uczniów pierwszych klas szkół ponadpodstawowych stwierdziło, że ich ojcowie zdecydowanie nie zaakceptowałyby **upijania się** (66,9%), a w opinii 2,1% zaakceptowałyby takie zachowanie. W przypadku matek odsetki te wynoszą odpowiednio: 69,3% i 1,3%. **W grupie uczniów drugich klas szkół ponadgimnazjalnych tylko 49,9% podkreśliło brak zgody ojca na upicie się, a 53,8% uznało, że na takie zachowanie nie pozwoliłaby matka.** W tej grupie uczniów 3% sądziło, że ich upicie spotkałoby się z aprobatą ojca, a 2,1% – matki.
- Ponad 3/4 uczniów z I klas PP (77,3%) stwierdziło, że ich ojcowie nie zgodziliby się na **używanie przez nich marihuany lub haszyszu**, w przypadku matek odsetek ten wynosił 78,6%. Analogiczne wskaźniki w odniesieniu do reakcji rodziców uczniów drugich klas szkół PG wynoszą: 67,4% i 69,7%. Zdaniem 2,2% młodszych i 2,3% starszych badanych uczniów ich ojcowie wyraziliby zgodę na takie zachowanie, zaś odpowiednio 1,1% i 1,9% sądziło, że zgodę wyraziłaby ich matka.
- 80,2% młodszych uczniów nie oczekiwałoby przyzwolenia ojców, zaś 83,3% zgody matki na **używanie przez nich ekstazy**. W przypadku uczniów starszych ze szkół PG odsetki te wynosiły odpowiednio: 78,2% oraz 82,1%. Niewielkie odsetki uczniów uważały, że ich rodzice aprobowaliby używanie ekstazy. Według uczniów młodszych z taką postawą ojca spotkałoby się 1,4%, zaś matki 1,1% badanych. Analogiczne odsetki wśród uczniów starszych wyniosły 0,8% i 0,7%.

Co istotne, ponad 10% (od 11,3% do 12,7%) badanych z obydwu grup wiekowych stwierdziło, że ich rodzice nie dowiedzieliby się o upijaniu, od 9% do 13,8% o paleniu przez nich marihuany, a od 7,2% do 10% o zażywaniu ekstazy.

Warto również zwrócić uwagę na stosunkowo wysokie odsetki uczniów, którzy nie wiedzieli, jaka byłaby reakcja ich rodziców na poszczególne z analizowanych zachowań. Brak wiedzy odnośnie reakcji rodziców deklarowało od 4,6% do 10% uczniów.

Wyniki te to jeden z argumentów na rzecz konieczności prowadzenia intensywnych działań edukacyjnych wśród rodziców i włączania ich do szkolnych i środowiskowych działań profilaktycznych.

## 19. Profilaktyka domowa



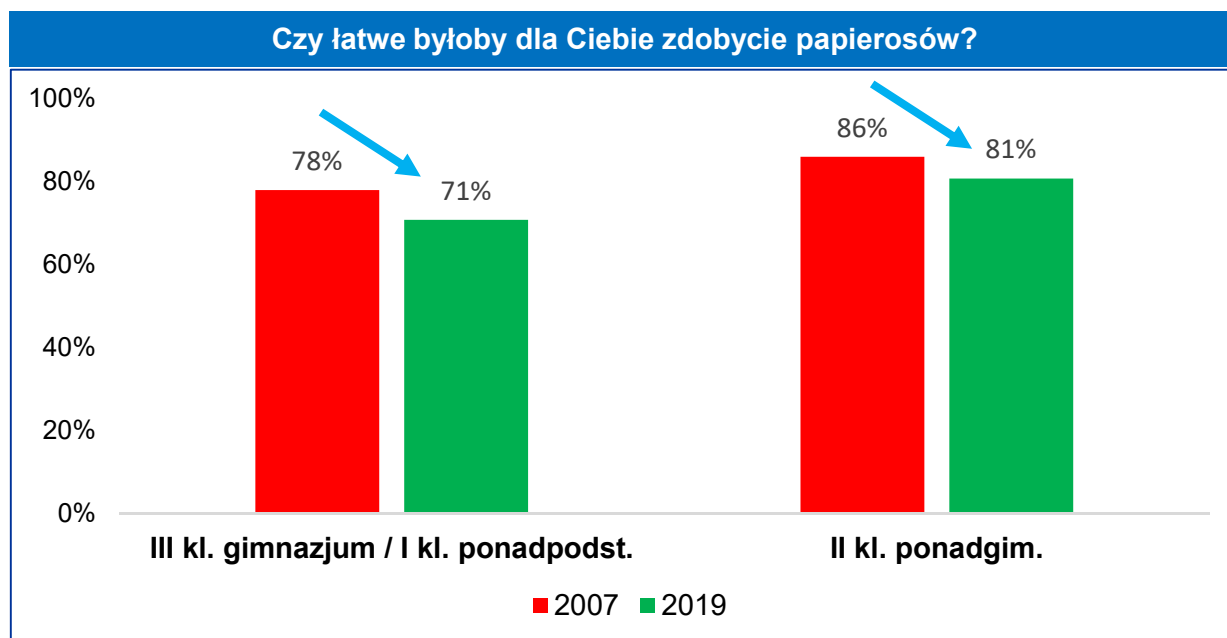
**Wykres 124 :** Przewidywana reakcja rodziców na upijanie się, używanie marihuany i ecstasy przez uczniów – klasy I PP i II PG.

	N					
	A		B		C	
	matka	ojciec	matka	ojciec	matka	ojciec
I kl. ponadpodst.	897	861	898	862	897	862
II kl. ponadgim.	727	709	726	708	725	708



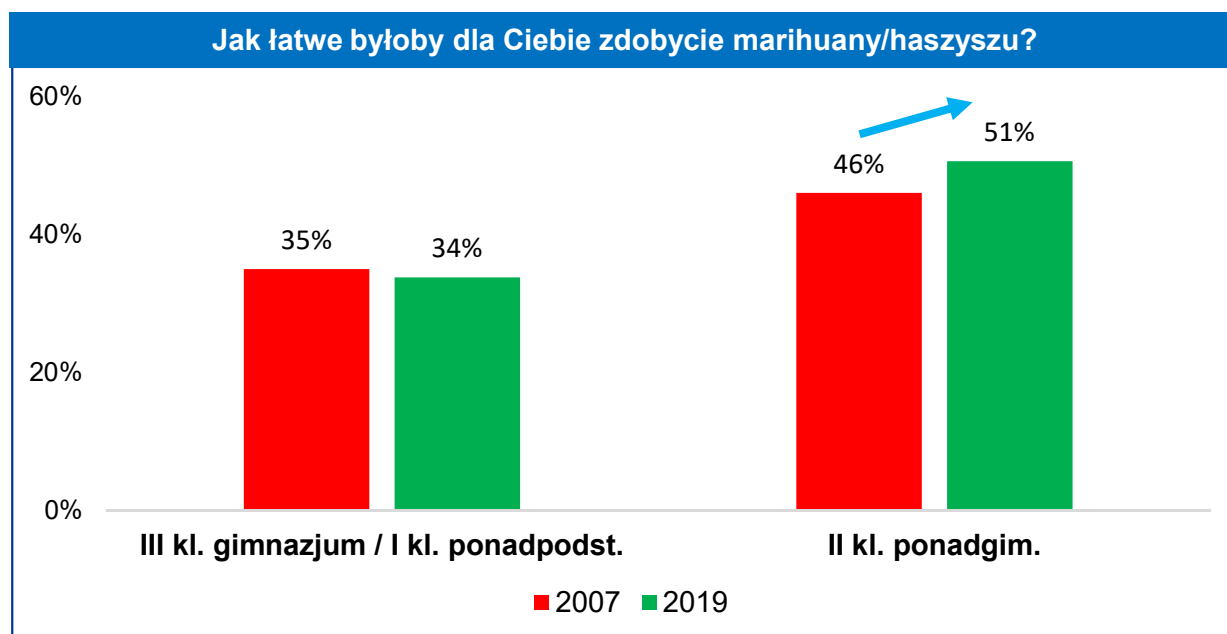
## **20. Porównanie wyników badań z lat 2007 i 2019**

## 20.1. Ocena dostępności substancji psychoaktywnych – rok 2007 i 2019



**Wykres 1/P:**

Ocena dostępności papierosów – porównanie wyników z roku 2007 i 2019.

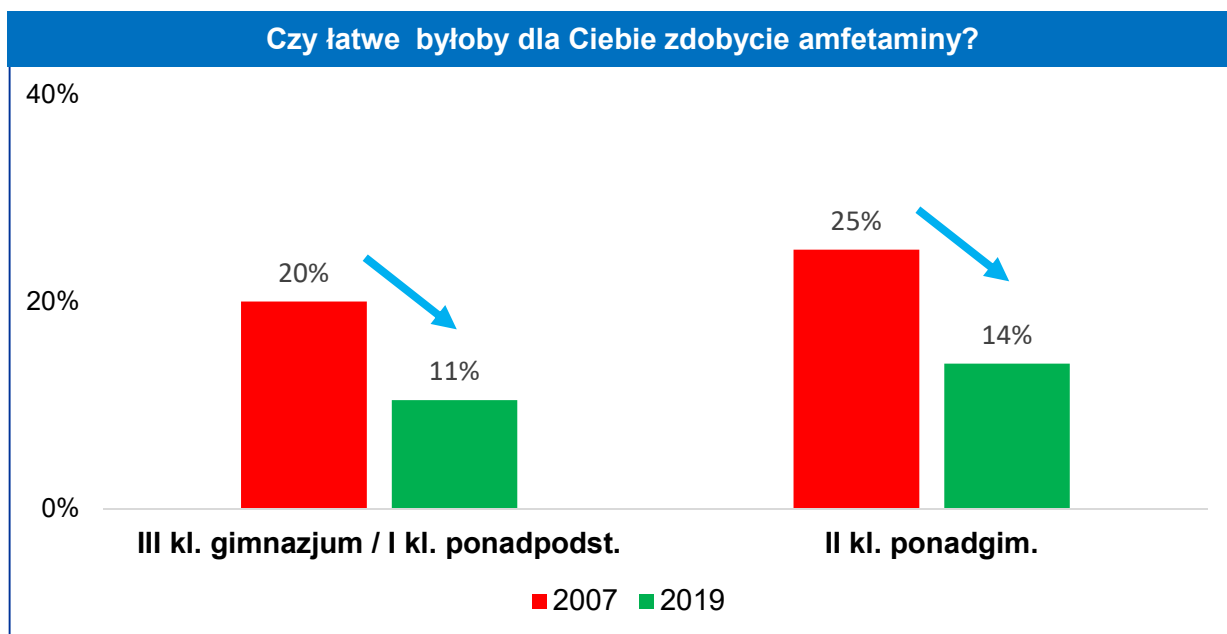


**Wykres 2/P:**

Ocena dostępności marihuany/haszyszu – porównanie wyników z roku 2007 i 2019.

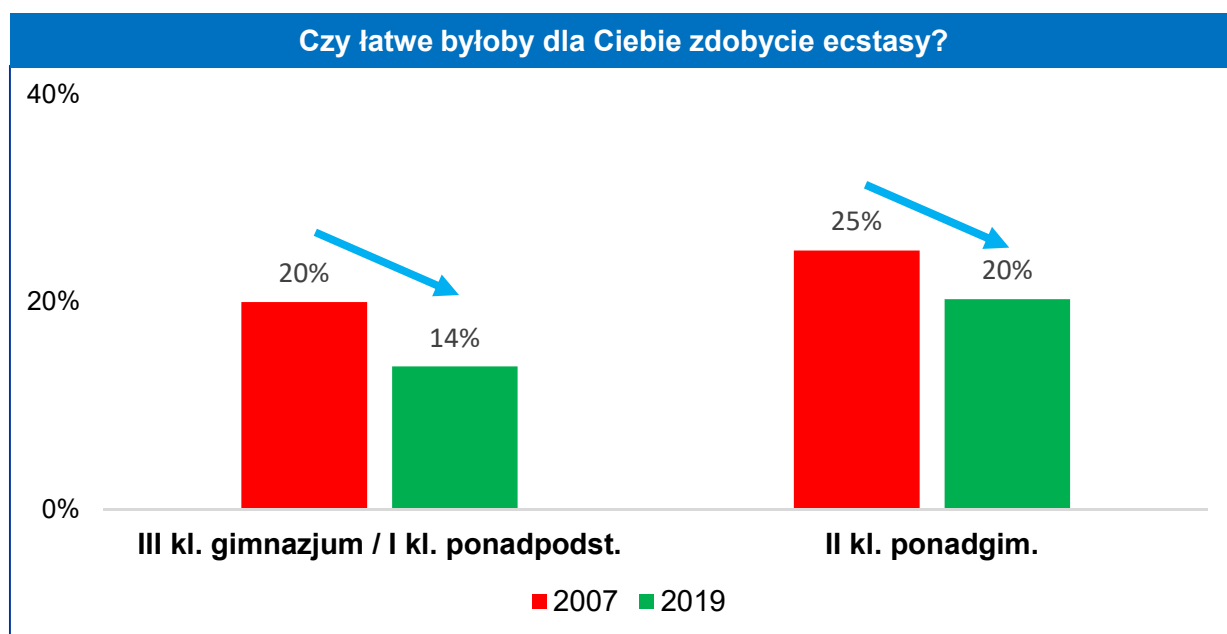


## 20.1. Ocena dostępności substancji psychoaktywnych – rok 2007 i 2019



**Wykres 3/P:**

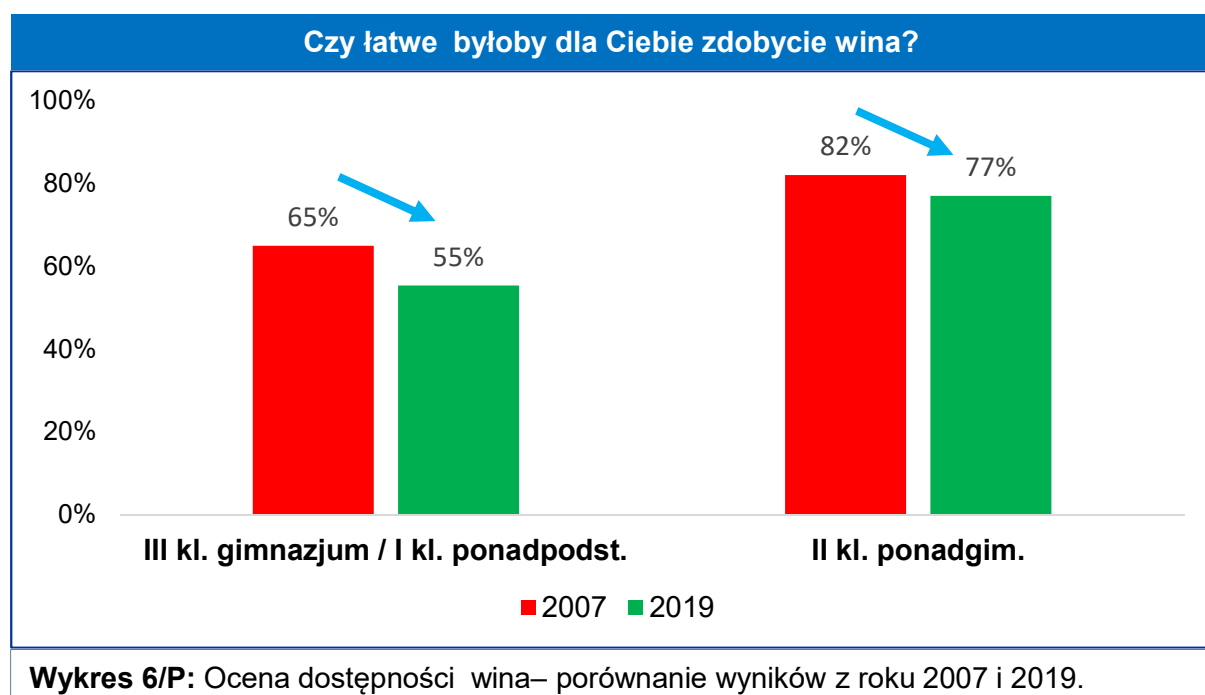
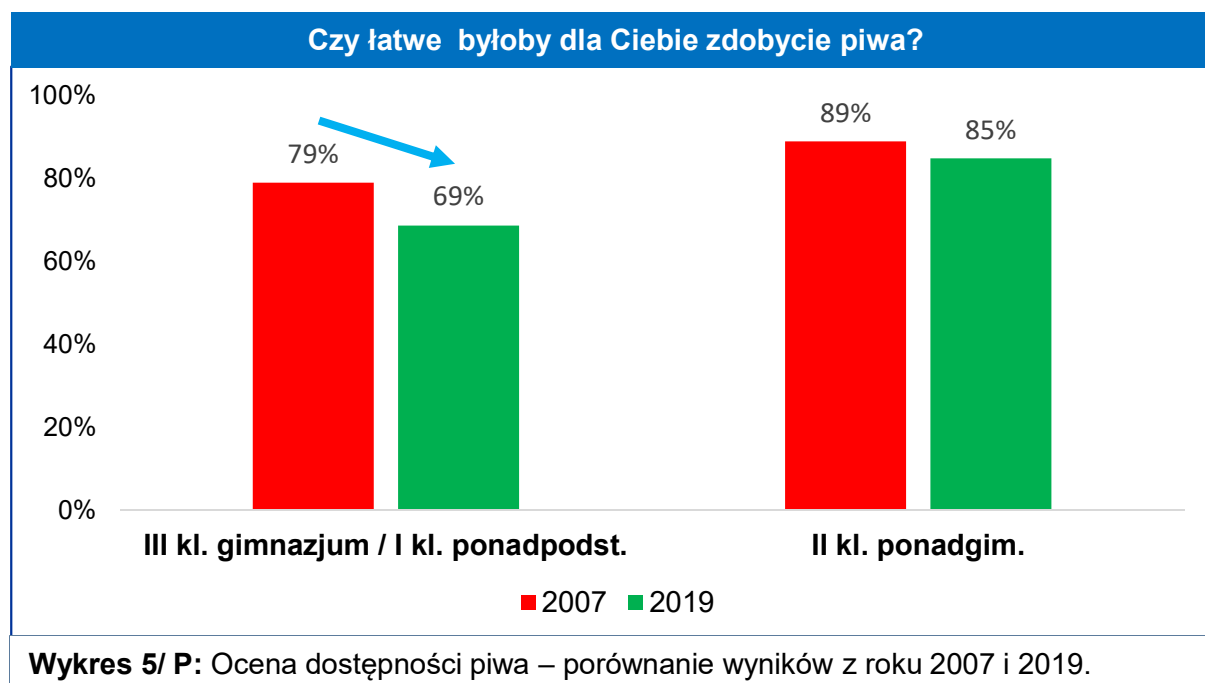
Ocena dostępności amfetaminy – porównanie wyników z roku 2007 i 2019.



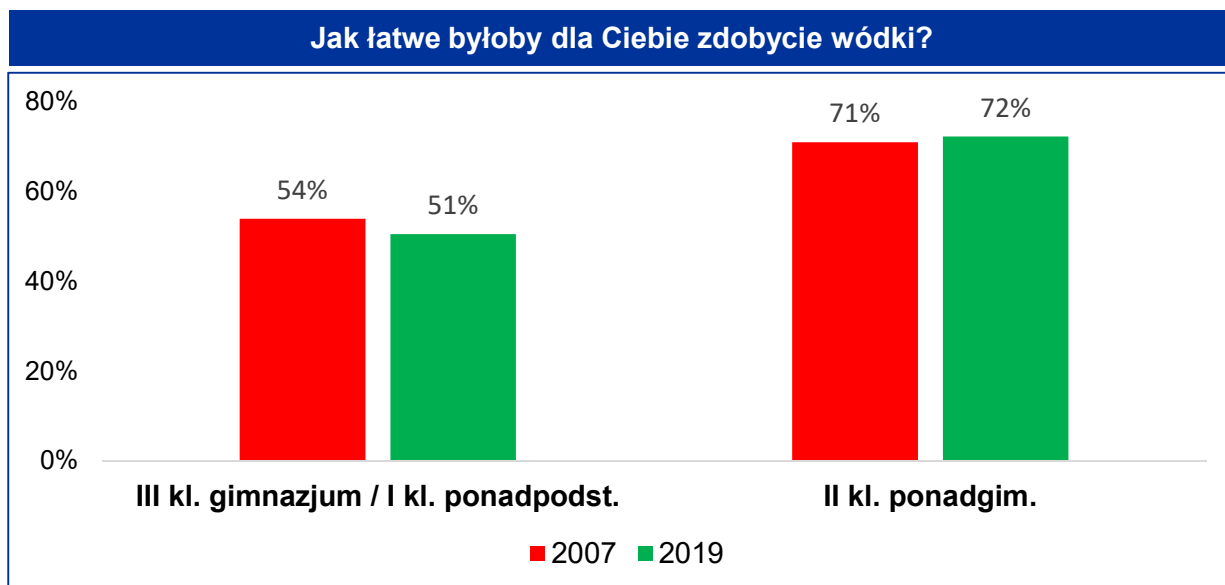
**Wykres 4/P:**

Ocena dostępności ecstasy – porównanie wyników z roku 2007 i 2019.

## 20.1. Ocena dostępności substancji psychoaktywnych – rok 2007 i 2019



## 20.1. Ocena dostępności substancji psychoaktywnych – rok 2007 i 2019

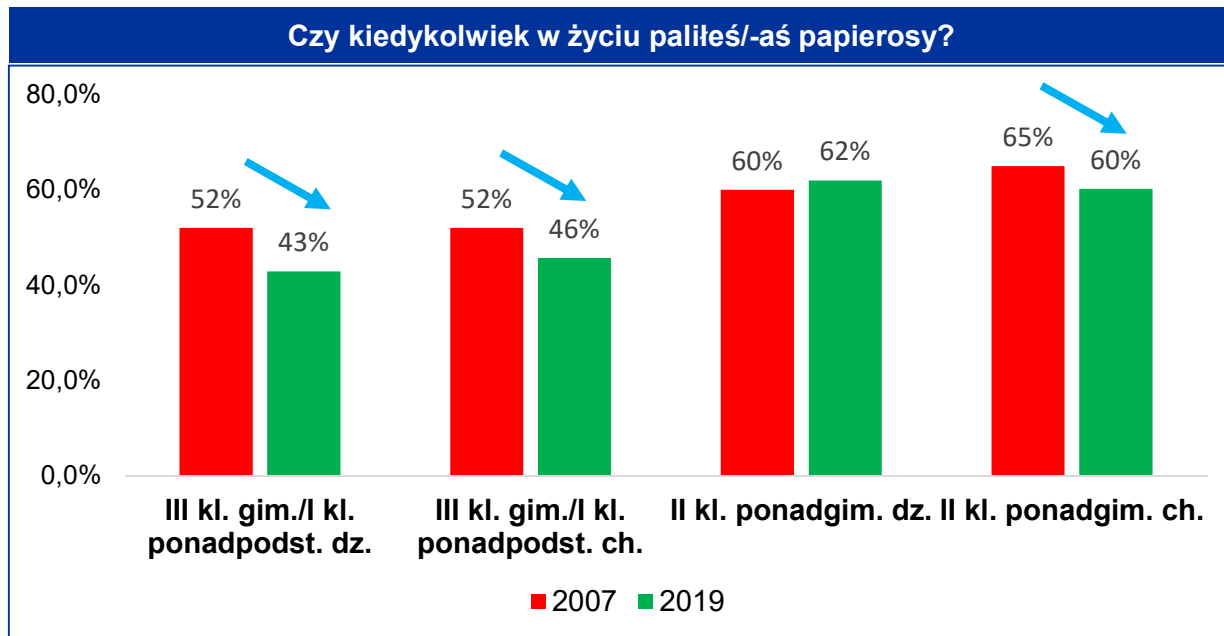


Wykres 7/P: Ocena dostępności wódki – porównanie wyników z roku 2007 i 2019.

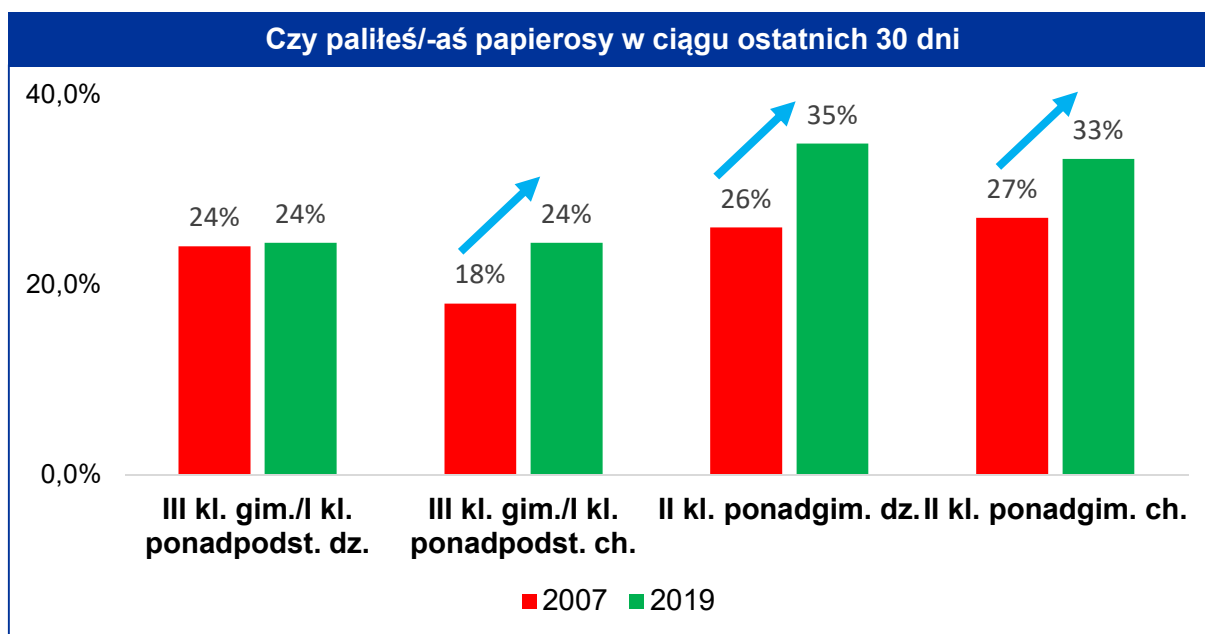
Porównując wyniki badań zrealizowanych w roku 2007 i 2019 warto zwrócić uwagę, iż:

- Widać istotny spadek odsetka uczniów deklarujących łatwość zdobycia papierosów – z niemal 80% w 2007 do 71% w 2019 r. wśród uczniów młodszych oraz z 86% do 81% wśród starszych.
- W młodszej grupie uczniów zauważyć można stabilną ocenę dostępności marihuany. Niestety w starszej kohorcie badanych nastąpił istotny statystycznie wzrost subiektywnej oceny dostępności tego narkotyku w 2019 roku względem roku 2007.
- Jeśli chodzi o dostępność amfetaminy oraz ecstasy, w obu grupach wiekowych nastąpił istotny spadek subiektywnej oceny ich dostępności. W młodszej grupie wiekowej spadek nastąpił z 20% w 2007 r. do 11%-14% w roku 2019, zaś w przypadku uczniów starszych – z 25% do 14%-20%.
- Na przestrzeni minionych 12 lat – od 2007 r. do 2019 r. – odnotowano istotny statystycznie spadek w ocenie dostępności piwa oraz wina wśród uczniów z I klas szkół PP, a także spadek dostępności wina wśród w ocenie uczniów starszych. Nie odnotowano natomiast zmian w ocenie dostępności wódki w obu badanych rocznikach, a także dostępności piwa przez starszych badanych z II klas PG.

## 20.2. Rozpowszechnienie palenie papierosów – rok 2007 i 2019



**Wykres 8/P:** Rozpowszechnienie palenia papierosów w życiu – porównanie wyników z roku 2007 i 2019.



**Wykres 9/P:** Rozpowszechnienie palenia papierosów w ost. miesiącu – porównanie wyników z roku 2007 i 2019.

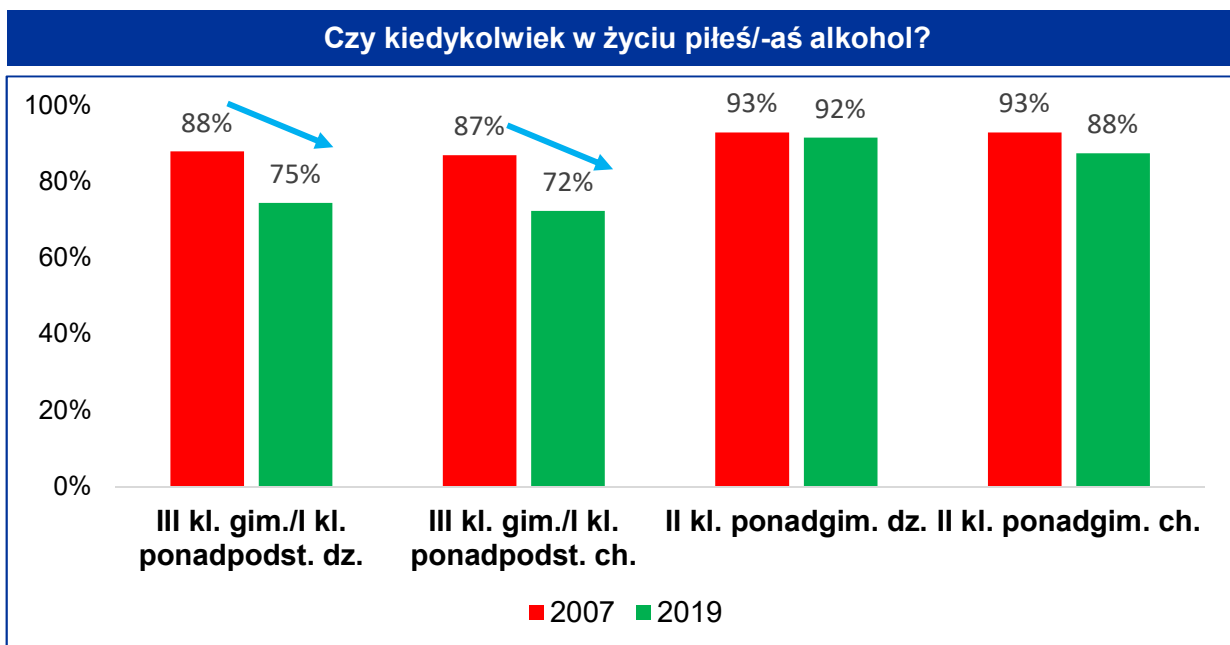
## 20.2. Rozpowszechnienie palenie papierosów – rok 2007 i 2019

Porównanie wyników dotyczących rozpowszechnienia palenia papierosów wśród uczniów w roku 2007 i 2019 wskazuje, że :

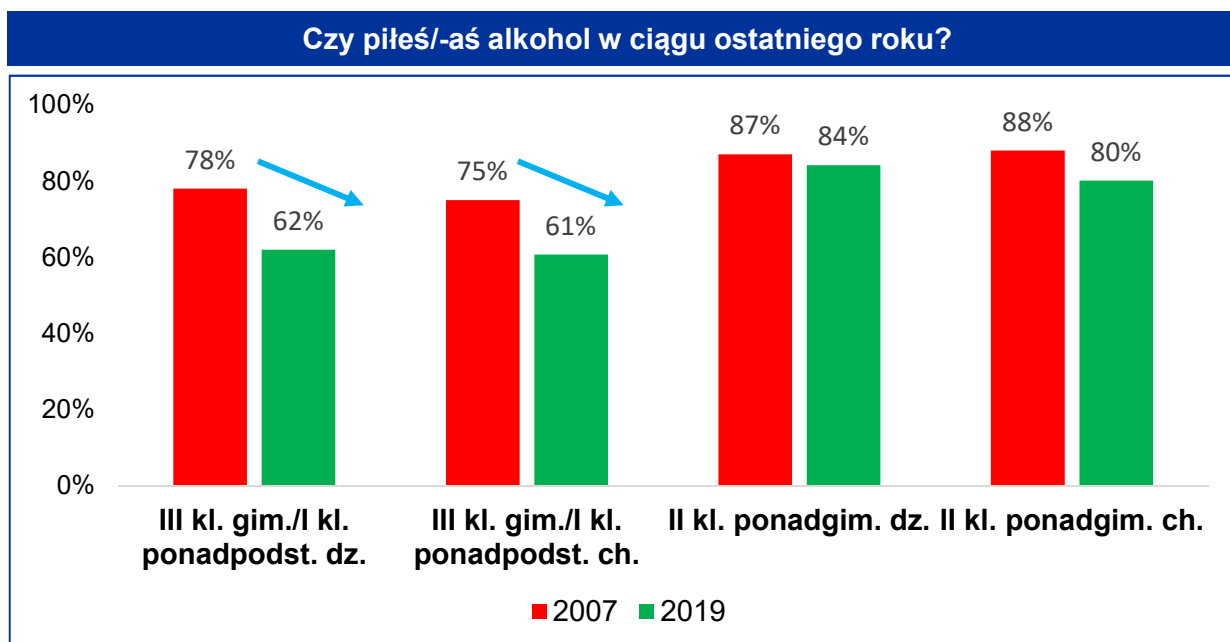
- W 2019 r. odnotowano istotny statystycznie (o 5-9 p.p.) **spadek odsetka młodszych uczniów (dziewcząt i chłopców) z I klas PP oraz starszych chłopców (z II klas PG), którzy przyznali się do palenia papierosów kiedykolwiek w życiu.** Nie zmienił się natomiast istotnie odsetek starszych dziewcząt, z II klas PG, które kiedykolwiek w życiu paliły papierosy.
- Istotną zmianę – niestety na niekorzyść - widzimy także w zakresie rozpowszechnienia **palenia papierosów w okresie ostatnich 30 dni przed badaniem. Większość badanych grup, tj. młodszy chłopcy oraz starsi chłopcy i dziewczęta, zadeklarowali istotnie częstsze niż w 2007 roku tego typu zachowania.** W poszczególnych grupach wzrost nastąpił o 6-9 p.p. Nie zmienił się natomiast odsetek badanych młodszych dziewcząt deklarujących palenie papierosów w okresie 30 dni przed badaniem.

Analizując powyższe zmiany należy pamiętać, iż znaczna część respondentów uczestniczących w badaniu zadeklarowała używanie e-papierosów, o które wcześniej nie pytaliśmy w badaniach (w 2019 r. po raz pierwszy pojawiły się w kwestionariuszu ankiety pytania dot. częstotliwości używania e-papierosów). W tym kontekście można przypuszczać, iż **w części przypadków osoby palące dotąd tradycyjne papierosy zamieniły je na e-papierosa, który w większości przypadków traktowany jest, jako mniej szkodliwy.** Jak pokazują najnowsze badania kliniczne – w rzeczywistości papierosy elektroniczne są również bardzo szkodliwie dla zdrowia.

## 20.3. Rozpowszechnienie picia alkoholu - rok 2007 i 2019

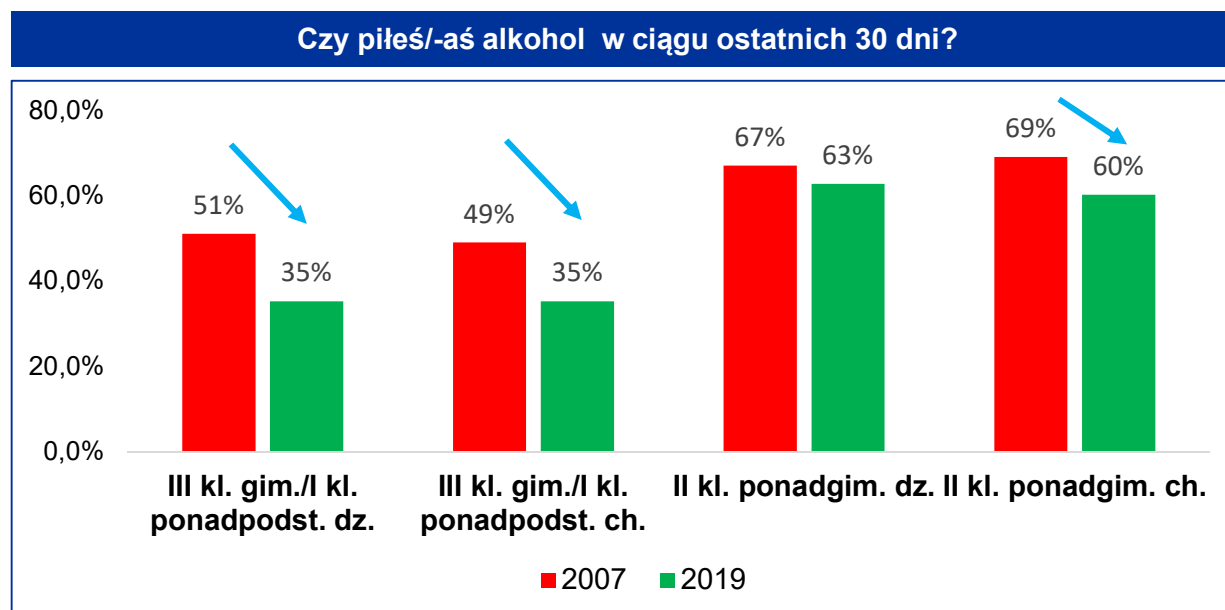


**Wykres 10/P:** Rozpowszechnienie picia alkoholu w życiu – porównanie wyników z roku 2007 i 2019.



**Wykres 11/P:** Rozpowszechnienie picia alkoholu w ostatnich 12 mies. - porównanie wyników z roku 2007 i 2019.

## 20.3. Rozpowszechnienie picia alkoholu - rok 2007 i 2019

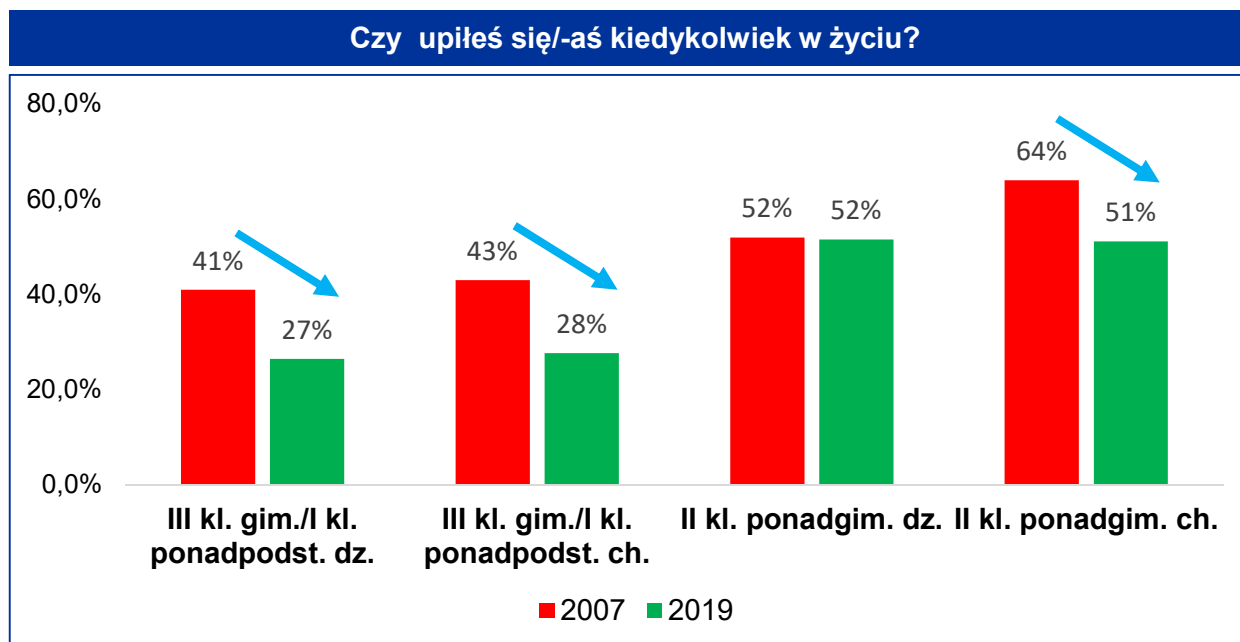


**Wykres 12/P:** Rozpowszechnienie picia alkoholu w ciągu ost. 30 dni – porównanie wyników z roku 2007 i 2019.

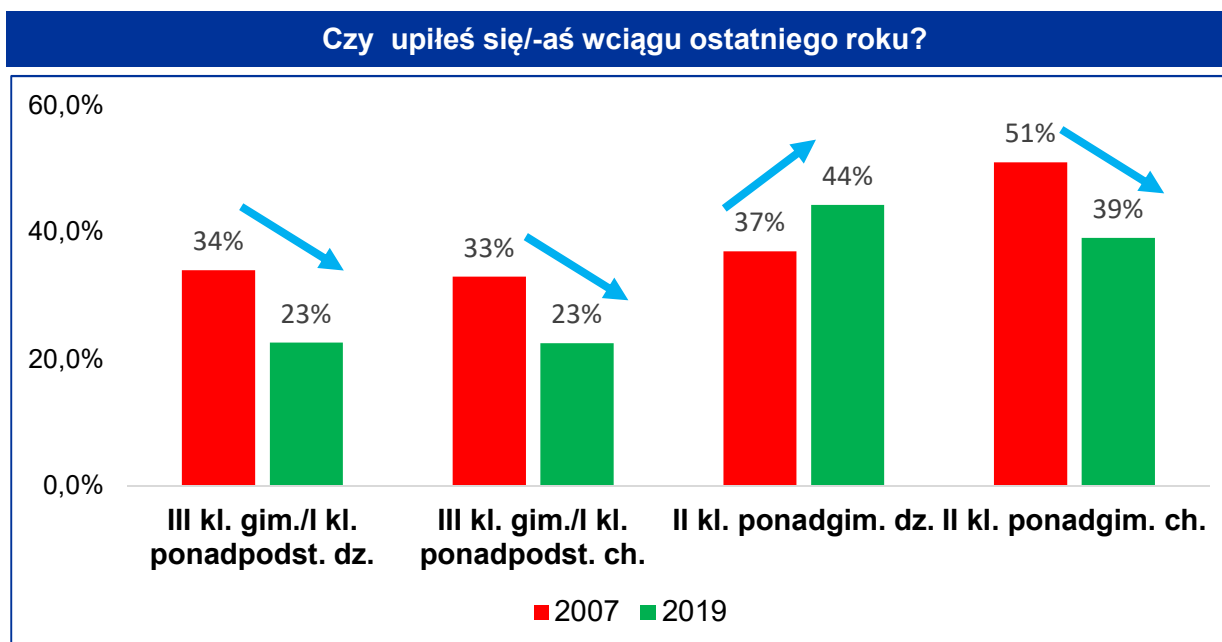
Porównanie wyników dotyczących rozpowszechnienia picia alkoholu wśród uczniów w roku 2007 i 2019 wskazuje, że:

- W grupie starszej młodzieży, mimo obserwowania lekkich trendów spadkowych, nie odnotowano istotnych statystycznie różnic pomiędzy odsetkami dziewcząt i chłopców, którzy pili alkohol kiedykolwiek w życiu oraz w ciągu ostatniego roku przed badaniem. Jest to odpowiednio 88-92% w stosunku do 93% w 2007 roku oraz 80-84% w stosunku do 87-88% 12 lat temu.
- Jedyne w najkrótszej perspektywie czasowej (ostatnie 30 dni przed badaniem) zanotowano istotny spadek częstości deklaracji dotyczących picia alkoholu w grupie starszych chłopców (z 69% do 60%). U dziewcząt zanotowano niewielki spadek (o 4 p.p., z 67% do 63%), jednak nieistotny statystycznie.
- Zaobserwowano natomiast **wyraźną – statystycznie istotną – tendencję spadkową wśród dziewcząt i chłopców z I klas szkół ponadpodstawowych**. W 2007 r. w tej frakcji badanych odsetki uczniów mających za sobą inicjację alkoholową wynosiły 87-88%. Obecnie, w roku 2019, jest to 72-75%, a więc spadek o 13-15 p.p.. W tegorocznym badaniu (2019) odnotowano także istotny spadek odsetka młodszych badanych, którzy pili alkohol w ostatnim roku (z 75-78% do 61-62%) oraz w ostatnim miesiącu (z 49-51% do 35%).
- Należy podkreślić, iż odsetki uczniów mających za sobą inicjację alkoholową w obu badanych populacjach utrzymują się jednak nadal na bardzo wysokim poziomie (ponad 70% wśród młodszych i około 90% wśród starszych uczniów).

## 20.4. Rozpowszechnienie upijania się - rok 2007 i 2019



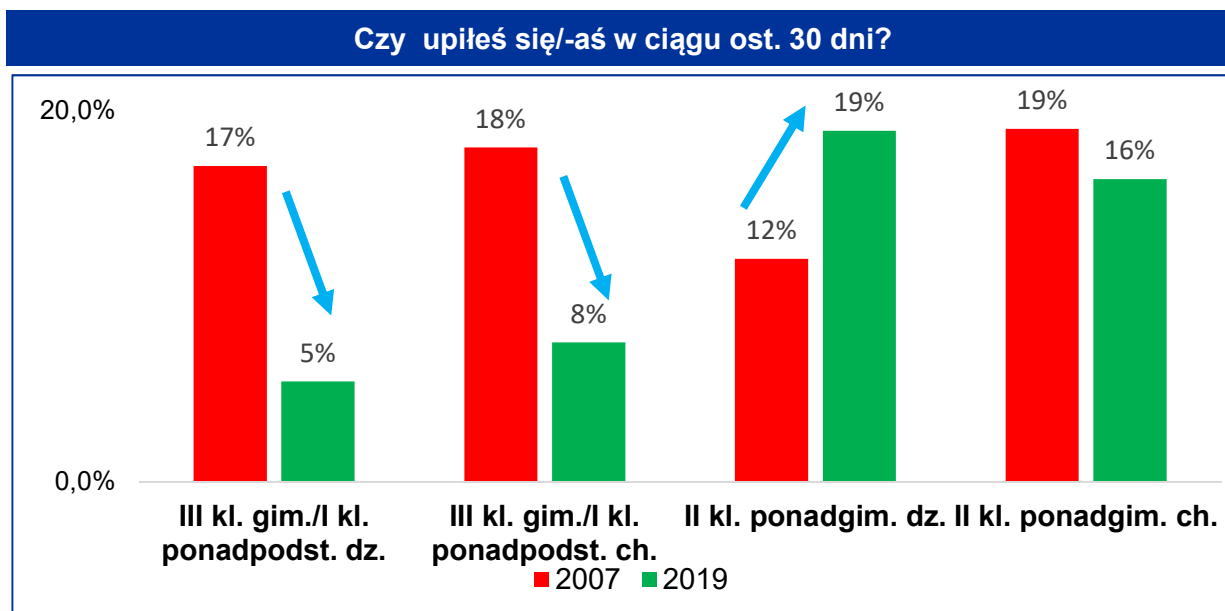
**Wykres 13P:** Rozpowszechnienie upijania się w życiu – porównanie wyników z roku 2007 i 2019.



**Wykres 14/P:** Rozpowszechnienie upijania się w ciągu ost.12 mies. – porównanie wyników z roku 2007 i 2019.



## 20.4. Rozpowszechnienie upijania się - rok 2007 i 2019



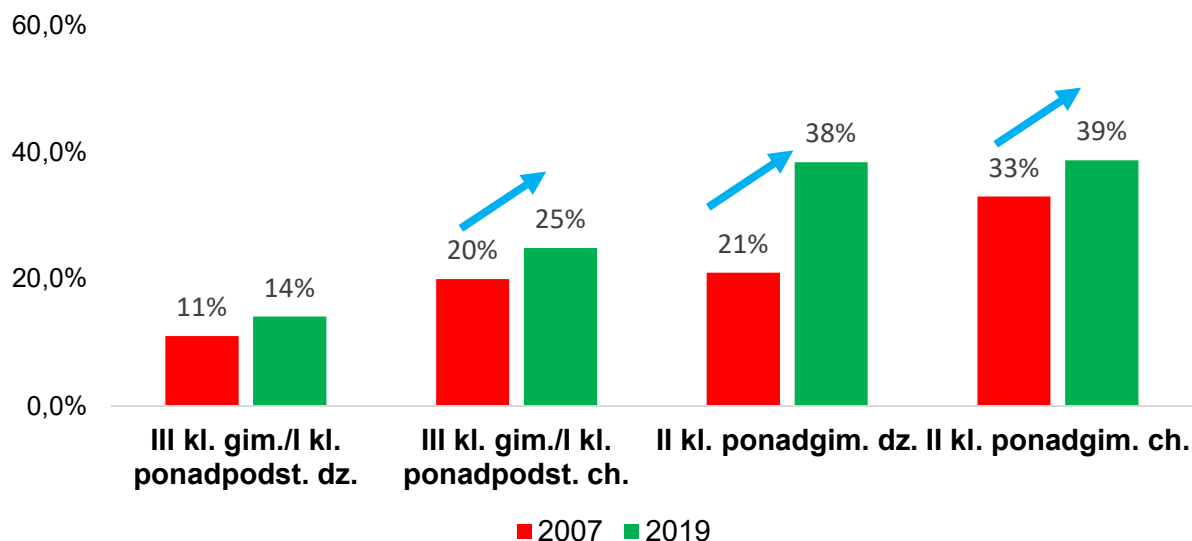
**Wykres 15/P:** Rozpowszechnienie upijania się w ciągu ost.30 dni – porównanie wyników z roku 2007 i 2019.

Analiza wykresów przedstawiających porównanie **odsetków osób upijających się** wskazuje, że:

- Istotnie zmniejszył się odsetek upijających się uczniów i uczennic z pierwszych klas szkół ponadpodstawowych, a także starszych chłopców - z drugich klas ponadgimnazjalnych. Niestety, jednocześnie znacząco wzrósł odsetek starszych dziewcząt, które upiły się w ostatnim roku, a także w ostatnim miesiącu przed badaniem.
- Pomiedzy rokiem 2007 a 2019 nastąpił istotny – 13-15-punktowy **spadek odsetka upijających się kiedykolwiek w życiu** młodszych dziewcząt i chłopców oraz starszych chłopców (u młodszych z 41-43% do 27-28%, u starszych chłopców z 64% do 51%). W grupie starszych dziewcząt wskaźnik pozostaje na niezmiennym poziomie 52%
- Również upijanie się **w ostatnim roku przed badaniem** zadeklarowało o 10-12 p.p. mniej młodszej młodzieży oraz starszych chłopców (u młodszych z 33-34% do 23%, u starszych chłopców z 51% do 39%). Niestety, **wśród starszych dziewcząt odnotowano w bieżącym roku, w porównaniu do pomiaru z roku 2007, istotny statystycznie wzrost odsetka dziewcząt, które upiły się w ostatnim roku przed badaniem** – z 37% do 44%.
- Spadek odsetka upijających się młodszych uczniów i uczennic w stosunku do badań z 2007 roku obserwujemy także jeśli chodzi o **upicie się w okresie 30 dni przed badaniem** (spadek o 10-12 p.p. z 17-18% do 5-8%).
- W grupie starszych chłopców lekki, 3-punktowy spadek (z 19% do 16%) nie jest istotny statystycznie, natomiast **wśród starszych dziewcząt obserwujemy istotny wzrost tego wskaźnika** – z 12% w 2007 roku do 19% obecnie.

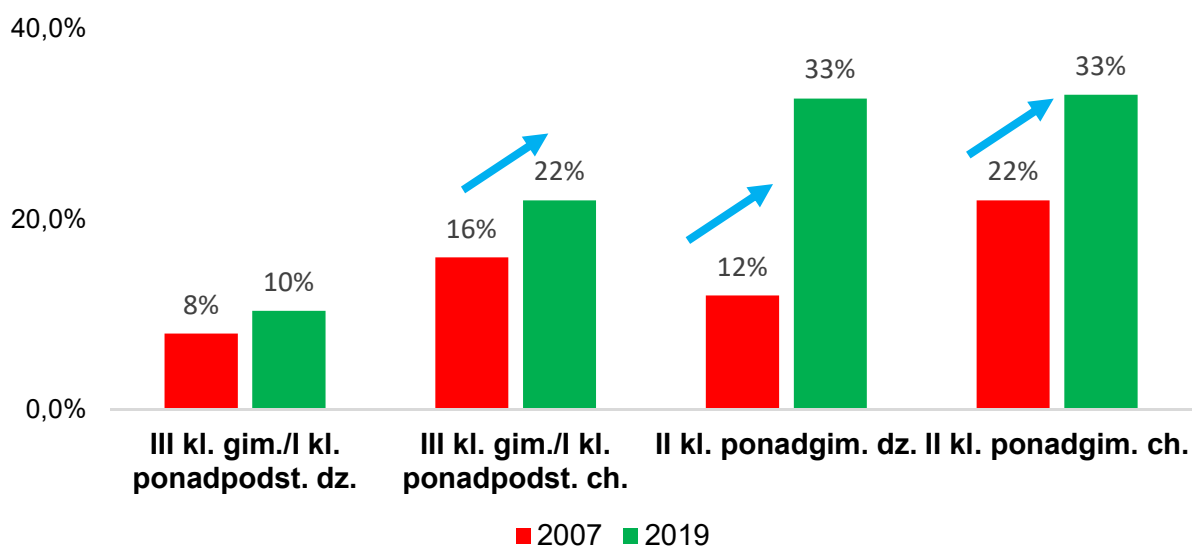
## 20.5. Rozpowszechnienie używania marihuany/haszyszu - rok 2007 i 2019

Czy używałeś marihuany/haszyszu kiedykolwiek w życiu ?



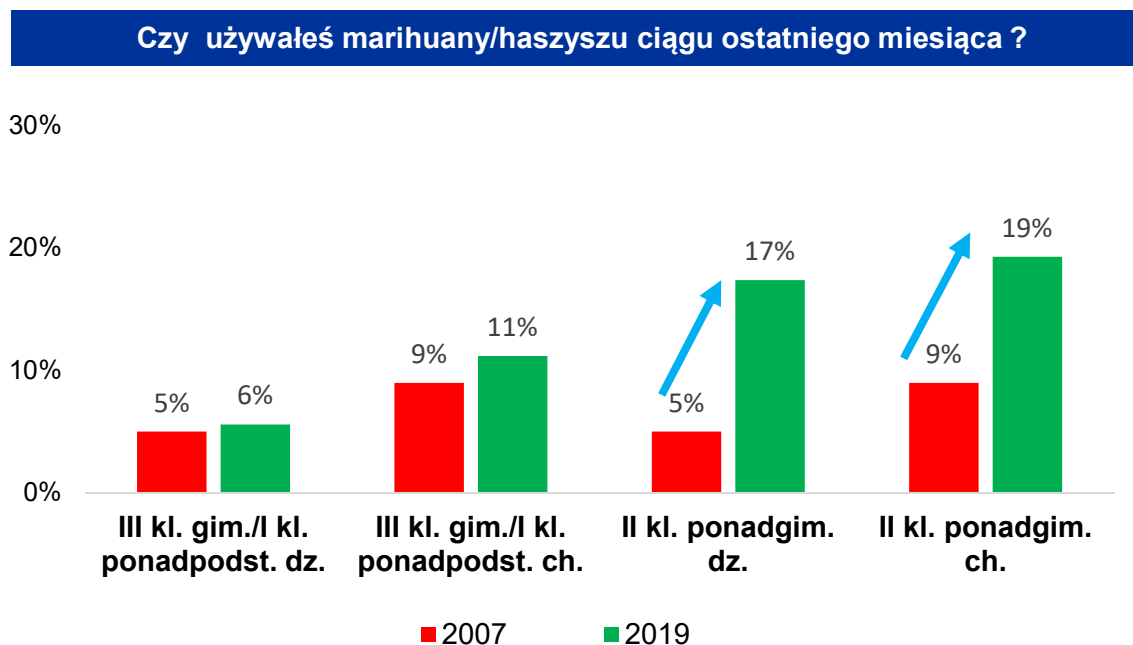
**Wykres 16/P:** Rozpowszechnienie używania marihuany/haszyszu w życiu - porównanie wyników z roku 2007 i 2019.

Czy używałeś marihuany/haszyszu w ciągu ost. roku ?



**Wykres 17/P:** Rozpowszechnienie używania marihuany/haszyszu w ostatnim roku - porównanie wyników z roku 2007 i 2019.

## 20.5. Rozpowszechnienie używania marihuany/haszyszu - rok 2007 i 2019



**Wykres 18/P:** Rozpowszechnienie używania marihuany/haszyszu w ciągu ostatnich 30 dni - porównanie wyników z roku 2007 i 2019.

Porównanie wyników dotyczących rozpowszechnienia używania marihuany wśród uczniów w latach 2007 - 2019 wskazuje, że :

- **Na przestrzeni ostatnich 12 lat – między rokiem 2007 a 2019 – w Bielsku-Białej, we wszystkich porównywanych grupach płci i wieku odnotowano wzrost odsetka uczniów deklarujących używanie marihuany/haszyszu, i to we wszystkich analizowanych perspektywach czasowych. Przy czym wśród starszych uczniów i uczennic oraz wśród młodszych chłopców zaobserwowane wzrosty są statystycznie istotne, zaś w grupie młodszych dziewcząt zmiany są niewielkie, statystycznie nieistotne.**
- **Używanie marihuany przynajmniej raz w życiu** deklaruje obecnie 14% młodszych dziewcząt (wzrost nieistotny statystycznie, o 3 p.p.) i 25% młodszych chłopców (wzrost o 5 p.p.), a także aż 38% starszych dziewcząt (wzrost aż o 17 p.p. w stosunku do roku 2007) oraz 39% starszych chłopców (wzrost o 6 p.p.).
- Niewiele mniejsze są odsetki uczniów, którzy przyznali się w badaniu, że **używali marihuany/haszyszu w ciągu ostatniego roku**. Jest to odpowiednio: 10% młodszych dziewcząt (nieistotny wzrost o 2 p.p. względem pomiaru z 2007 r.), 22% młodszych chłopców (wzrost o 6 p.p.), aż 33% starszych dziewcząt (jest to **niemal trzykrotny wzrost** z 12% w 2007 r., a więc aż o 21 p.p.) i 33% starszych chłopców (wzrost o 11 p.p. z 22% w 2007 r.).

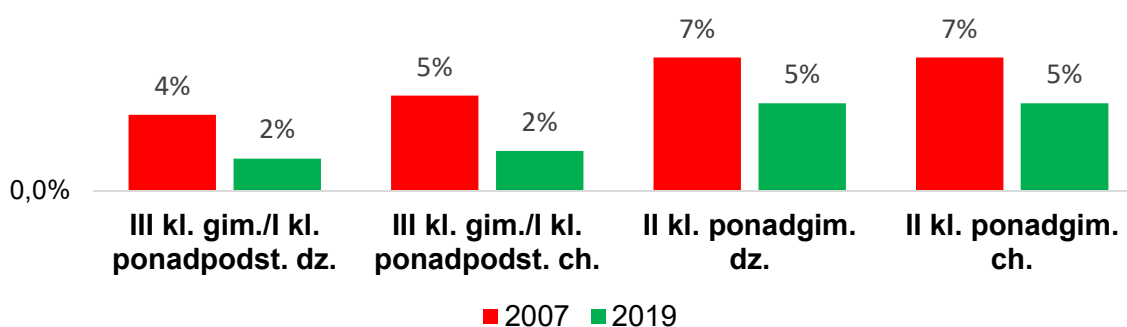
## **20.5. Rozpowszechnienie używania marihuany/haszyszu - rok 2007 i 2019**

- **W ostatnich 30 dniach przed badaniem do używania marihuany/haszyszu** przyznało się 6% młodszych dziewcząt (wzrost o 1 p.p. względem roku 2007) i 11% chłopców (wzrost o 2 p.p.) – wśród młodzieży z tego rocznika (15-latkowie) zaobserwowane różnice nie są istotne statystycznie.
- **W starszej kohorcie uczniów (17-latków) nastąpiły bardzo istotne wzrosty deklaracji dotyczących używania marihuany/haszyszu w ostatnim miesiącu** – z 5% do 17% wśród dziewcząt oraz z 9% do 19% wśród chłopców !!!
- Młodsze dziewczęta, na tle pozostałych grup, najrzadziej deklarują używanie marihuany/haszyszu i wskaźniki tych zachowań nie zmieniły się w tej grupie znacząco od 2007 roku.
- **Dziewczęta ze starszego rocznika w zakresie analizowanych zachowań dogoniły swoich rówieśników, choć w roku 2007 r. częstość wskazań u dziewcząt znacznie odbiegała od częstości wskazań u chłopców.** W grupie starszych dziewcząt zanotowano zatem największe wzrosty częstości deklaracji dotyczących używania marihuany/haszyszu w poszczególnych badanych perspektywach czasowych (aż 12-21 p.p.) !!!
- Młodzi chłopcy używają marihuanę/haszysz częściej niż młodsze dziewczęta, ale rzadziej niż starsza młodzież.

## 20.6. Rozpowszechnienie używania amfetaminy - rok 2007 i 2019

### Czy używałeś amfetaminy kiedykolwiek w życiu ?

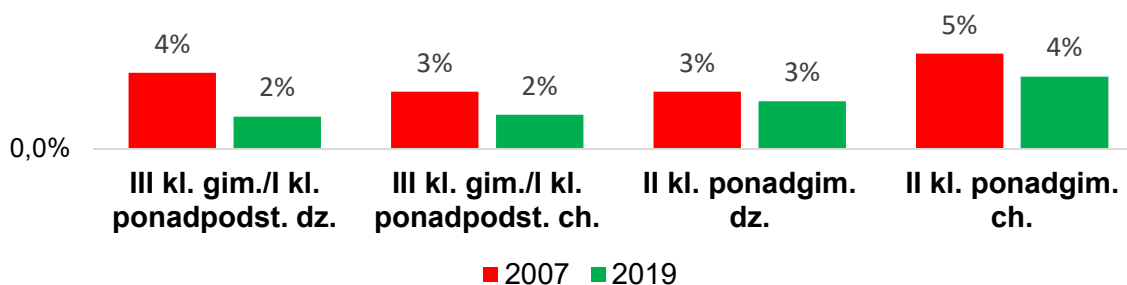
20,0%



**Wykres 19/P:** Rozpowszechnienie używania amfetaminy w życiu - porównanie wyników z roku 2007 i 2019.

### Czy używałeś amfetaminy w ciągu ost. roku ?

20,0%

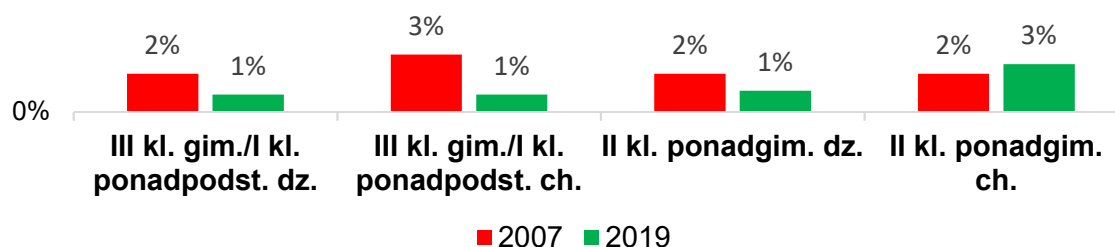


**Wykres 20/P:** Rozpowszechnienie używania amfetaminy w ostatnim roku - porównanie wyników z roku 2007 i 2019.

## 20.6. Rozpowszechnienie używania amfetaminy - rok 2007 i 2019

Czy używałeś amfetaminy w ciągu ostatniego miesiąca ?

20%



**Wykres 21/P:** Rozpowszechnienie używania amfetaminy w ciągu ostatniego miesiąca - porównanie wyników z roku 2007 i 2019.

Porównanie wyników dotyczących rozpowszechnienia używania amfetaminy wśród uczniów w roku 2007 i 2019 wskazuje na **stabilizację odsetków używających tego narkotyku wśród chłopców i dziewcząt w obu grupach wiekowych**. We wszystkich badanych perspektywach czasowych – tj. kiedykolwiek w życiu, w ciągu ostatniego roku, a także w ciągu ostatniego miesiąca przed badaniem – zaobserwować można **niewielki, 1-3-punktowy, spadek odsetka uczniów deklarujących używanie amfetaminy**, jednak zaobserwowane różnice nie są statystycznie istotne.



**Supplement**



## **1/S Czynniki chroniące i czynniki ryzyka**



## 1/S. Czynniki ryzyka i czynniki chroniące

W profilaktyce używania substancji psychoaktywnych ważną rolę odgrywają badania nad tzw. **czynnikami ryzyka**. Czynniki te to zmienne (warunki środowiskowe lub indywidualne), które wiążą się z wysokim prawdopodobieństwem występowania zachowań stanowiących zagrożenie dla prawidłowego rozwoju (Ostaszewski, 2003).

Używanie substancji to jeden z takich czynników. Badania nad czynnikami ryzyka koncentrują się na tym, co poprzedza inicjacje lub na tym, co jest związane z większym ryzykiem używania substancji i wysokim prawdopodobieństwem uzależnienia od nich. Jak pokazują badania czynników poprzedzających inicjację i związanych z tzw. piciem normatywnym, najsilniejsze czynniki to cechy najbliższego otoczenia oraz preferowany styl życia. Wśród nich należy wymienić:

- Przebywanie w towarzystwie kolegów, którzy piją alkohol lub używają innych substancji;
- Spotykanie się z ofertami używania i doświadczanie presji w tym zakresie;
- Intencja dotycząca używania;
- Spostrzeganie u rówieśników postaw i zachowań aprobujących używanie substancji;
- Spostrzeganie u ważnych osób, np. rodziców, postaw aprobujących używanie substancji;
- Pozytywne oczekiwania co do bezpośrednich skutków działania substancji psychoaktywnych;
- Podatność na wpływy rówieśnicze.

W analizowanym badaniu uwzględniono niektóre z tych czynników (patrz dalsze rozdziały Suplementu). W profilaktyce używania substancji psychoaktywnych w ostatnich latach podkreśla się także ważną rolę tzw. czynników chroniących. Są to te właściwości środowiska lub jednostek, które wzmacniają ogólny potencjał zdrowotny człowieka. Wśród czynników tych wymienić należy (Garmezy, 1985):

- Czynniki indywidualne np. zrównoważony temperament;
- Cechy środowiska rodzinnego np. wsparcie emocjonalne;
- Cechy środowiska pozarodzinnego np. wsparcie ze strony innych osób i instytucji.

Jak pokazują prace Jessora i wsp. (1995) w sposób istotny przed rozwojem zachowań problemowych chroni m.in. ustosunkowanie do szkoły i nauki szkolnej. Według Sheier'a czynnikiem chroniącym są także umiejętności osobiste i społeczne oraz kontrola własnego zachowania.

## 1/S. Czynniki ryzyka i czynniki chroniące

Badacze wymieniają także bliskie więzi z rodzicami oraz przestrzeganie powszechnie uznawanych norm i wartości, w tym zaangażowanie religijne (Hawkins 1992). Uwzględnienie w profilaktyce tzw. **czynników chroniących** wiąże się z pytaniem, czy można i w jakich warunkach, poprzez wzmacnianie czynników chroniących, osiągnąć pozytywne efekty prewencyjne. Programy akcentujące rolę wspomnianych czynników należą do nurtu wspierania pozytywnego rozwoju młodzieży. Oddziaływania podejmowane w tym nurcie to m.in.:

- Rozwój więzi
- Rozwój poczucia własnej skuteczności
- Rozwój duchowości
- Rozwój kompetencji społecznych, emocjonalnych i moralnych.

Profilaktyka zintegrowana zmierza do wzmacniania czynników chroniących. Dąży się w niej do tego, by działania koncentrujące się na danym zachowaniu problemowym kształtować tak, aby wspierać oddziaływania dotyczące innych zachowań problemowych (Grzelak, 2000). Na przykład, aby działania, których celem jest zapobieganie sięganiu po substancje psychoaktywne, wspierały także oddziaływania zmierzające do ograniczenia przemocy rówieśniczej. W analizowanym badaniu uwzględniono niektóre z wymienionych czynników chroniących np. wsparcie emocjonalne w środowisku rodzinnym (patrz dalsze rozdziały Suplementu).



## **2/S. Relacje z przyjaciółmi a używanie substancji**

## 2.1/S Relacje z przyjaciółmi a nasilenie używania substancji

Zdecydowana większość badanych, niezależnie od płci i wieku, deklaruje, że jest zadowolona z relacji ze swoimi przyjaciółmi.

W przypadku uczniów I klas ponadpodstawowych zadowolonych lub bardzo zadowolonych ze swojej relacji z przyjaciółmi było 87,3% uczniów, w klasach II PG - 85,9%. Odsetki uczniów niezadowolonych lub bardzo niezadowolonych z relacji z przyjaciółmi były stosunkowo niskie i wynosiły odpowiednio: 3,5% i 2,7%. **W badaniu odnotowano istotną dodatnią korelację pomiędzy stopniem zadowolenia z relacji z przyjaciółmi a nasileniem używania substancji psychoaktywnych, co oznacza, że zadowolenie z tych relacji różnicowało stopień nasilenia używania substancji wśród uczniów. Intensywniej używali substancji ci, którzy byli zadowoleni z relacji towarzysko-przyjacielskich.**

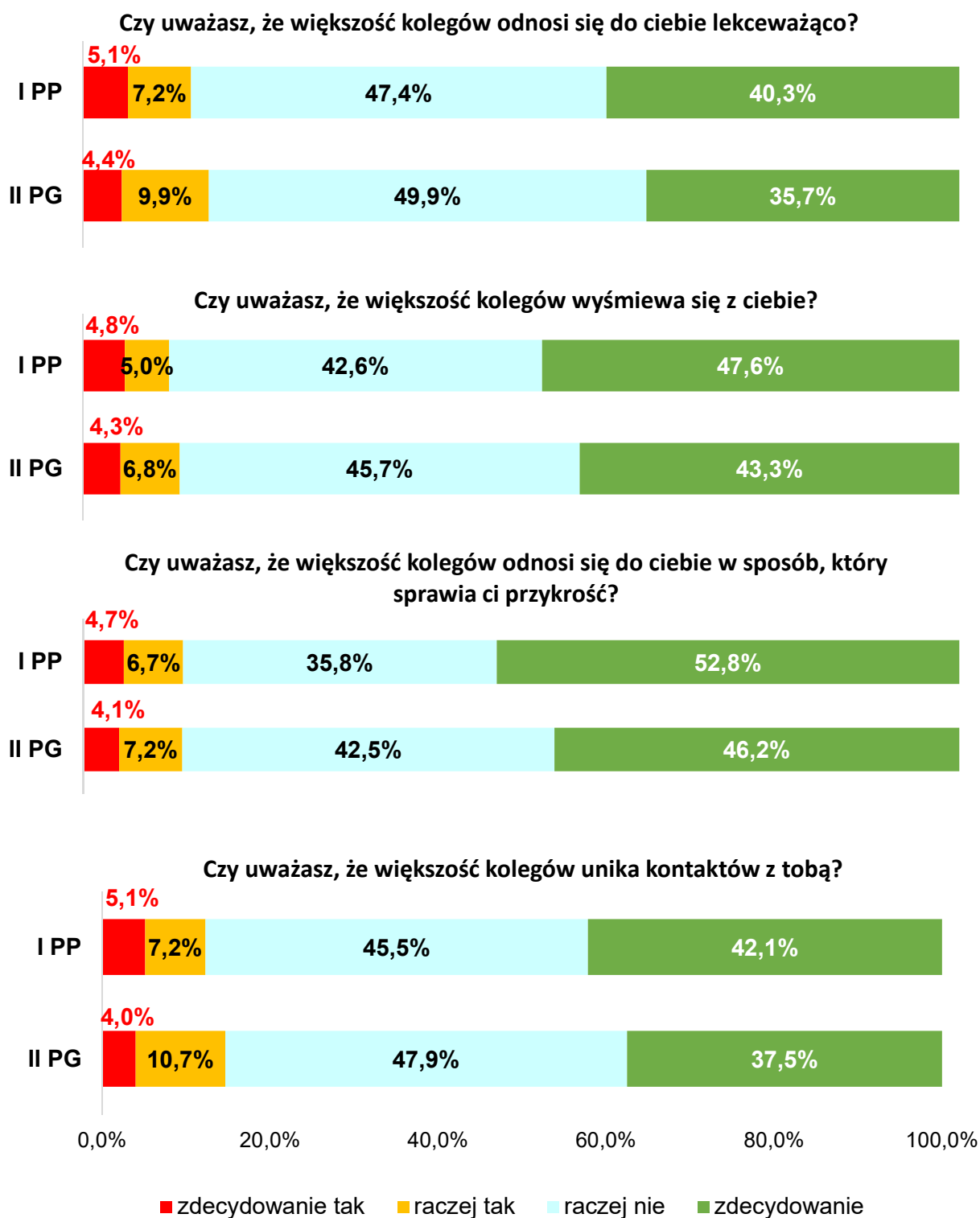
Na ile jesteś zadowolony ze stosunków z przyjaciółmi?	bardzo zadowolony	zadowolony	średnio zadowolony	niezadowolony	bardzo niezadowolony
klasy I PP	51,5%	35,8%	9,2%	2,4%	1,1%
Klasy II PG	41,5%	44,4%	11,4%	1,9%	0,8%

Tabela 1/S: Zadowolenie z relacji z przyjaciółmi- klasy 1PP i 2PG.

		nasilenie używania substancji	Na ile jesteś zadowolony ze stosunków z przyjaciółmi?
nasilenie używania substancji	Korelacja Pearsona	1	,071
	Istotność (dwustronna)		,004
	N	1597	1587
Na ile jesteś zadowolony ze stosunków z przyjaciółmi?	Korelacja Pearsona	,071	1
	Istotność (dwustronna)	,004	
	N	1587	1648

Tabela 2/S: Zadowolenie z relacji z przyjaciółmi a nasilenie używania substancji. Korelacja istotna na poziomie 0,01.

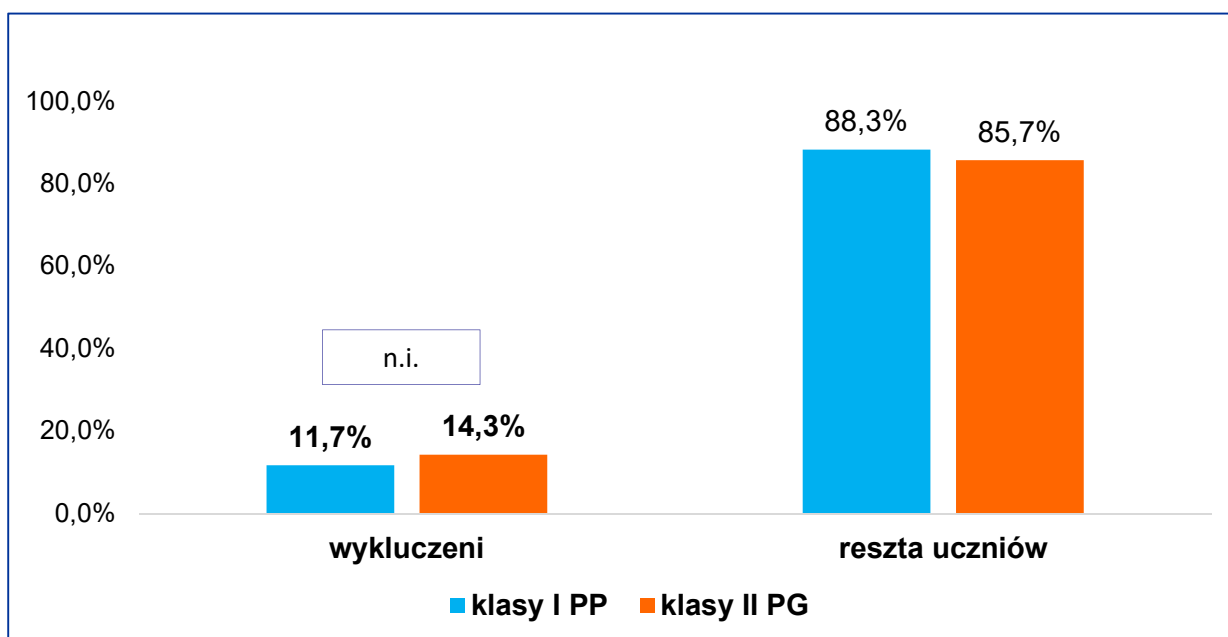
## 2.2/S Wykluczenie rówieśnicze



## 2.2/S Wykluczenie rówieśnicze

W badaniu zadano uczniom 4 pytania dotyczące stosunku do nich innych osób z klasy, w której się uczą. Na podstawie odpowiedzi na powyższe pytania (o lekceważenie, wyśmiewanie, unikanie, sprawianie przykrości) wyodrębniono grupę badanych, którzy mogą być zagrożeni wykluczeniem ze strony rówieśników. **Zaliczono do niej respondentów, którzy udzieli twierdzącej odpowiedzi („zdecydowanie tak” lub „raczej tak”) na co najmniej dwa spośród czterech ww. pytań.**

Tak zagregowane dane pokazują, iż **w klasach I PP odnotowano nieznacznie niższy odsetek osób mających poczucie wykluczenia – 11,7% niż w starszym badanym roczniku - 14,3%.** Zanotowana różnica nie jest jednak istotna statystycznie.



**Wykres 3/S:** Odsetki uczniów mających poczucie wykluczenia rówieśniczego-klasy I PP i II PG.

## 2.3/S. Nasilenie używania substancji psychoaktywnych ost. 30 dniach

	Jak często używałeś e-papierosów w ost. 30 dniach	Ile razy zdarzyło Ci się pić jakiś napój alkoholowy w ciągu ost.30 dni?	Ile razy zdarzyło Ci się upić w ciągu ost. 30 dni?	Ile razy zdarzyło Ci się używać marihuany lub haszyszu (konopi) w ciągu ost. 30 dni?
Jak często używałeś e-papierosów w ost. 30 dniach	1 1653	,433 ,000 1626	,270 ,000 1608	,339 ,000 1616
Ile razy zdarzyło Ci się pić jakiś napój alkoholowy w ciągu ost.30 dni?	,433 ,000 1626	1 1633	,473 ,000 1612	,374 ,000 1616
Ile razy zdarzyło Ci się upić w ciągu ost. 30 dni?	,270 ,000 1608	,473 ,000 1612	1 1612	,333 ,000 1597
Ile razy zdarzyło Ci się używać marihuany lub haszyszu (konopi) w ciągu ost. 30 dni?	,339 ,000 1616	,374 ,000 1616	,333 ,000 1597	1 1623

Tabela 3/S : Macierz korelacji pomiędzy zmiennymi: częstotliwość używania substancji w ost. 30 dniach. Korelacje istotne na poziomie: 0,01 zaznaczono kolorem czerwonym.

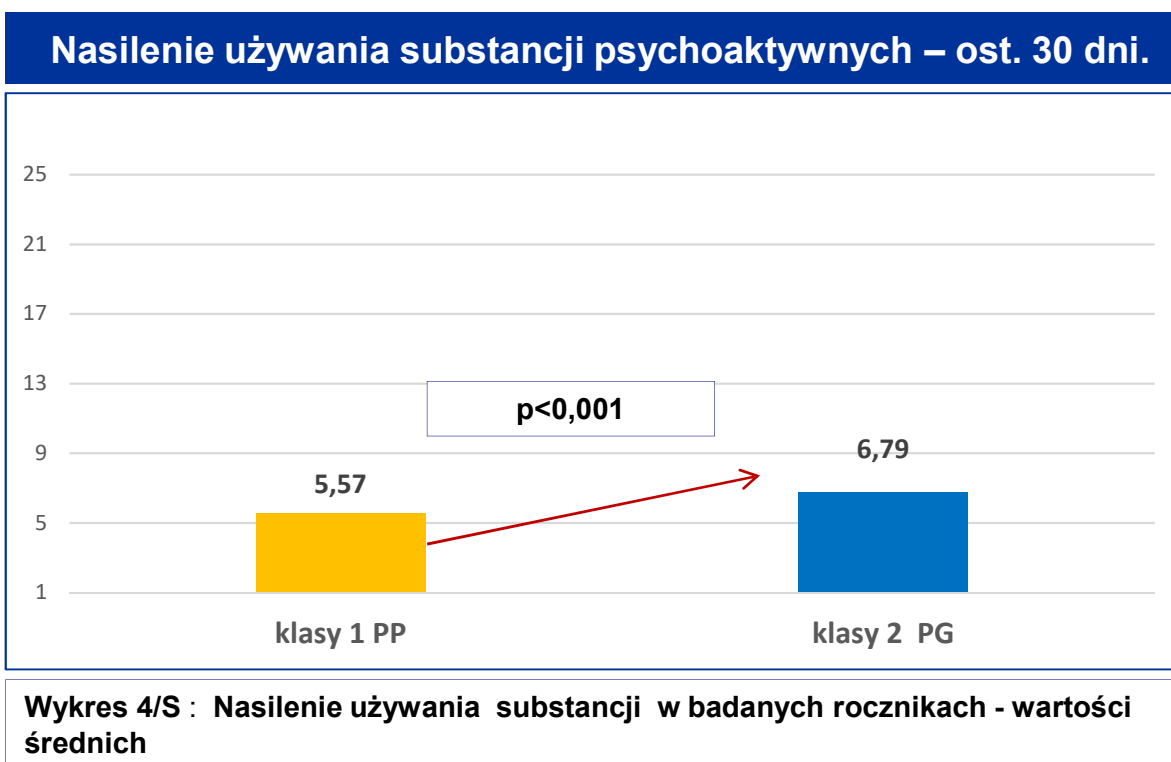
## 2.3/S. Nasilenie używania substancji

Biorąc pod uwagę zależności przedstawione w tabeli korelacji 3/S, utworzono zmienną: **Nasilenie używania substancji psychoaktywnych** – sumując punkty wyliczone na podstawie odpowiedzi na pytania ankiety dotyczące:

- Picia alkoholu (w ostatnich 30 dniach)
- Upijania się (w ostatnich 30 dniach)
- Palenia papierosów (w ostatnich 30 dniach) oraz
- Używania marihuany/haszyszu (w ostatnich 30 dniach).

Zmienna może przyjmować wartości od 4-28.

Średnia wartość zmiennej w klasach I PP wynosi:  $M=5,57$  a w klasach II PG:  $M=6,79$ . Odnotowano istotną różnicę pomiędzy nasileniem używania substancji w klasach 1 PP i 2 PG. **Było ono istotnie wyższe w starszym roczniku.**







### **3/S. Używanie substancji w grupie sprawców i ofiar przemocy**

### 3.1/S Nasilenie doświadczeń związanych ze stosowaniem przemocy a nasilenie używania substancji psychoaktywnych

W badaniu utworzono zmienną pn. Nasilenie doświadczeń związanych ze stosowaniem przemocy, sumując punkty wyliczone na podstawie odpowiedzi na odpowiednie pytania ankiety. Współczynnik Alfa Cronbacha dla tak utworzonej skali wynosi ponad 0,800. Zmienna może przyjmować wartości od 11-77.

Odnotowano istotną pozytywną korelację pomiędzy zmienną: **Nasilenie doświadczeń związanych ze stosowaniem przemocy** i zmienną: **nasilenie używania substancji**. Oznacza to, że im większa częstotliwość stosowania przemocy wśród badanych, tym wyższe jest nasilenie używania przez z nich substancji, a im wyższe nasilenie używania substancji, tym większa częstotliwość stosowania przemocy.

		nasilenie używania substancji (30 dni)	nasilenie doświadczeń bycia sprawcą przemocy
nasilenie używania substancji (30 dni)	Korelacja Pearsona	1	,230
	Istotność (dwustronna)		,000
	N	1597	1564
nasilenie doświadczeń bycia sprawcą przemocy	Korelacja Pearsona	,230	1
	Istotność (dwustronna)	,000	
	N	1564	1621

**Tabela 4/S: Nasilenie doświadczeń związanych ze stosowaniem przemocy a nasilenie używania substancji. Korelacja istotna na poziomie 0,01.**

### 3.2/S Nasilenie doświadczeń związanych z byciem ofiarą przemocy a nasilenie używania substancji psychoaktywnych

W badaniu utworzono zmienną pn. Nasilenie doświadczeń związanych z byciem ofiarą przemocy, sumując punkty wyliczone na podstawie odpowiedzi na odpowiednie pytania ankiety. Współczynnik Alfa Cronbacha dla tak utworzonej skali wynosi ponad 0,800. Zmienna może przyjmować wartości od 11-77.

Odnotowano pozytywną korelację pomiędzy zmienną: **Nasilenie doświadczeń związanych z byciem ofiarą przemocy** i zmienną: **nasilenie używania substancji**. Oznacza to, że im większa częstotliwość doświadczeń bycia ofiarą przemocy, tym wyższe jest nasilenie używania substancji, a im wyższe nasilenie używania substancji, tym większa częstotliwość doświadczania przemocy rówieśniczej.

		nasilenie używania substancji (30 dni)	nasilenie doświadczeń bycia ofiarą przemocy
nasilenie używania substancji (30 dni)	Korelacja Pearsona	1	,062
	Istotność (dwustronna)		,015
	N	1597	1561
nasilenie doświadczeń bycia ofiarą przemocy	Korelacja Pearsona	,062	1
	Istotność (dwustronna)	,015	
	N	1561	1618

**Tabela 5/S: Nasilenie doświadczeń związanych z byciem ofiarą przemocy a nasilenie używania substancji . Korelacja istotna na poziomie 0,05.**



**4/S. Ocena rozpowszechnienia używania substancji wśród przyjaciół a nasilenie ich używania wśród badanych**

## 4.2/1 Ocena rozpowszechnienia używania substancji wśród przyjaciół a nasilenie używania substancji

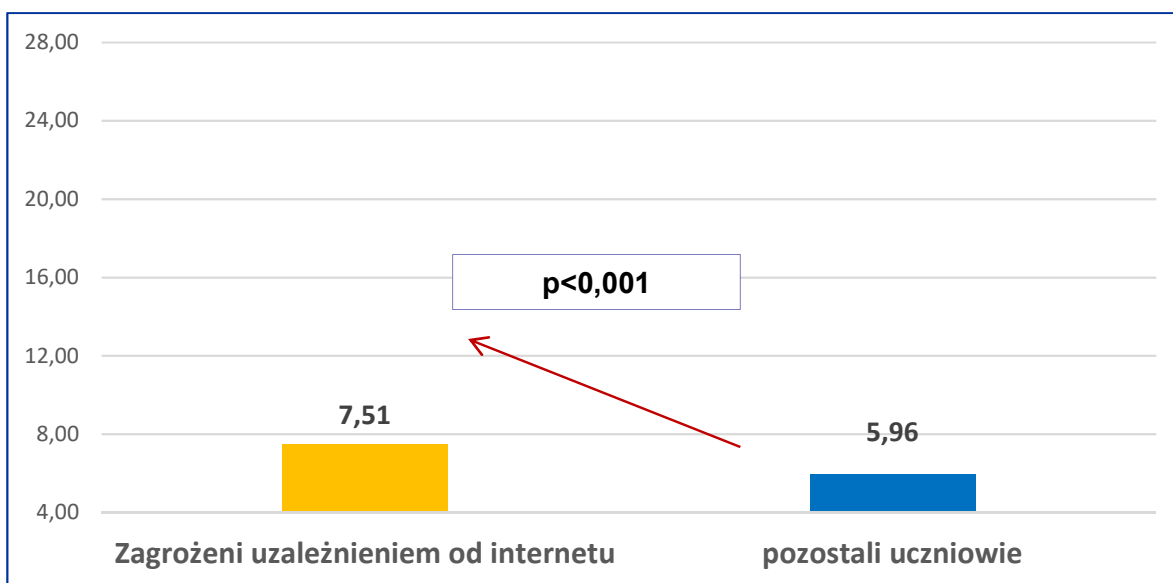
W badaniu odnotowano istotną dodatnią korelację pomiędzy nasileniem używania substancji wśród przyjaciół (w ocenie badanych) a nasileniem używania substancji przez respondentów. **Oznacza to, że im większe nasilenie używania substancji wśród przyjaciół w ocenie badanych, tym większe nasilenie używania substancji psychoaktywnych wśród respondentów.**

		nasilenie używania substancji	ocena nasilenia używania substancji wśród przyjaciół
nasilenie używania substancji	Korelacja Pearsona	1	,052
	Istotność (dwustronna)		,039
	N	1648	1587
ocena nasilenia używania substancji wśród przyjaciół	Korelacja Pearsona	,052	1
	Istotność (dwustronna)	,039	
	N	1587	1597

**Tabela 6/S: Ocena rozpowszechnienia używania substancji wśród przyjaciół a nasilenie używania substancji. Korelacja istotna na poziomie 0,05.**

## 4.2/2 Nasilenie używania substancji wśród osób zagrożonych uzależnieniem od internetu oraz wśród pozostałych uczniów

### Nasilenie używania substancji psychoaktywnych – ost. 30 dni.



**Wykres 5/S : Nasilenie używania substancji wśród osób zagrożonych uzależnieniem od internetu oraz wśród pozostałych uczniów - wartości średnich**

W badaniu analizowano również zależność pomiędzy zagrożeniem uzależnienia od internetu a nasileniem używania substancji psychoaktywnych. **Stwierdzono, że w grupie osób zagrożonych uzależnieniem od internetu nasilenie używania substancji było istotnie wyższe niż wśród pozostałych uczniów.**



## **WNIOSKI I REKOMENDACJE**

**dr hab. Jacek Pyżalski**

**profesor Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu**

### **Rekomendacje dotyczące profilaktyki szkolnej w Bielsku-Białej**

Wyniki badań kwestionariuszowych uczniów z Bielska-Białej w wieku 15 lat (I klasy szkół ponadpodstawowych i 17 lat (drugie klasy szkół ponadgimnazjalnych) stanowią wartościowy materiał dla wypracowania praktycznych rekomendacji dotyczących strategii realizacji działań profilaktycznych których odbiorcą jest młodzież. Warto tu zauważyć, że ze względu na reformę systemu edukacji obie badane grupy uczęszczają do tego samego typu szkół, a inne nazwy grup wynikają z tego, że uczniowie tylko jednej z nich uczęszczali do gimnazjum. O tym, że we wcześniejszych badaniach przedstawione tu grupy wiekowe uczęszczały do innego rodzaju szkół (gimnazjum *versus* szkoła ponadgimnazjalna) należy także pamiętać, porównując wyniki aktualne, z tymi uzyskanymi w latach wcześniejszych.

Na wstępie należy zauważyć, że analizowane dane wskazują nie tylko na skalę występowania zachowań ryzykownych i czynników ryzyka ale także na prospołeczne i prorozwojowe (salutogenne) zachowania oraz czynniki chroniące (czyli w uproszczeniu jasną stronę funkcjonowania młodych ludzi). Uwzględniono także perspektywę podłużną, która pozwala na przyjrzenie się wybranym tendencjom na przełomie kilkunastu lat. Zarys sytuacji zbudowany na bazie takich danych pozwala na zarysowanie treści i metodyki nowoczesnych rozwiązań profilaktycznych, nastawionych nie tylko na redukcję szkodliwych zjawisk, ale także wspieranie pozytywnego funkcjonowania młodych ludzi. Warto przyjąć założenie, że sformułowanie rekomendacji wdrażania profilaktyki szkolnej nie może bazować jedynie na diagnozie potrzeb, ale także musi uwzględniać wypracowane przez specjalistów nowoczesnych rozwiązaniach metodycznych, wynikających z odpowiednio dobranych teorii o charakterze interdyscyplinarnym (por. Ostaszewski, 2019; Pyżalski, 2017).

Nie należy zapominać, że zaangażowanie w zachowania ryzykowne zależy w dużym stopniu od wzorców prezentowanych przez osoby dorosłe (szczególnie rodziców i nauczycieli, instruktorów) oraz przestrzegania prawa w zakresie ograniczenia dostępności substancji psychoaktywnych (np. prawo związane z zakazem sprzedaży alkoholu, czy wyrobów tytoniowych małoletnim).

Rekomendacje, sformułowane na podstawie najważniejszych wyników, zostały przedstawione w podziale na **podstawowe** (ogólne) - odnoszące się do całościowej strategii działań profilaktyki szkolnej oraz **szczegółowe** nakierowane na poszczególne zachowania ryzykowne bądź zachowania pozytywne. Wśród tych ostatnich, jak już zasygnalizowano wcześniej wyróżnić można działania prorozwojowe (dobre dla rozwoju młodego człowieka) i prospołeczne (wtedy, gdy działa on korzystnie dla otoczenia społecznego).



## Rekomendacje ogólne (odnoszące się do całościowej strategii profilaktycznej)

1. Zrealizowane badanie dotyczy w dużym stopniu zachowań ryzykownych (zarówno tradycyjnych, tj. używanie substancji psychoaktywnych, jak i tzw. nowych zachowań ryzykownych, np. problematycznego używania internetu, czy cyberprzemocy). Obejmuje ono także działania konstruktywne, które często nie przyciągają uwagi a osoby, które są odbiorcami wyników badań nie koncentrują się na nich. Jest to nieprawidłowa tendencja, gdyż nie pozwala na pełne wykorzystanie zrealizowanej diagnozy. Warto tu zauważyć, iż w Bielsku-Białej **prawie 44% młodszych chłopców i 39% starszych codziennie uprawia sport. Co trzecia młodsza i co piąta starsza dziewczynka kilka razy w miesiącu lub częściej angażuje się w działania wolontariackie.** Wskazane jest zatem, by w przekazach, także medialnych, upowszechniających wyniki, podkreślać także te pozytywne dane, nie skupiając się jedynie na informacjach dotyczących rozpowszechnienia zachowań ryzykownych. Takie rozłożenie akcentów, także w komunikacji z samymi młodymi ludźmi, podkreśla, iż zaangażowanie w zachowania ryzykowne nie dotyczą wszystkich i nie stanowią normy, do której należy się dostosować. Dodatkowo koncentracja na pozytywnym zaangażowaniu wskazana jest z perspektywy profilaktycznej. Zaangażowanie w takie działania stanowi przecież czynnik chroniący przed zaangażowaniem w zachowania ryzykowne. Nie bez znaczenia jest także to, jak tego typu przekaz odbierany jest przez dorosłych – nauczycieli i rodziców, wychowawców, czy trenerów. Chodzi bowiem o to, czy prowadząc działania wychowawcze i profilaktyczne zachowują oni rozsądną proporcję między skupianiem się na obszarach ryzykownych oraz pozytywnym zaangażowaniu młodych ludzi. Pojawia się tu istotne pytanie, które oddaje opisany tu problem – na ile walczymy ze złem, a na ile wspieramy dobro?

Wskazane jest zatem, by w działaniach profilaktycznych wykorzystywać założenia profilaktyki pozytywnej (upowszechnianej w Polsce przez zespół dr Krzysztofa Ostaszewskiego z Instytutu Psychiatrii i Neurologii w Warszawie), skupiającej się na promowaniu i wspieraniu pozytywnego zaangażowania społecznego i konstruktywnych oraz prorozwojowych aktywności młodych ludzi. Nie sposób jednak nie zauważyć, że w masowej skali podejście takie wciąż jest zbyt rzadko wykorzystywane (por. Pyżalski, 2017). Szczególnie istotne wydaje się instytucjonalne i organizacyjne wspieranie wolontariatu zarówno w tradycyjnej formie, jak i w wersji online (e-wolontariat). Tym bardziej, że choć częsty w grupie dziewcząt jest dużo rzadziej podejmowany przez bielskich chłopców.

2. Generalną rekomendacją opartą o analizę całości zebranego materiału jest także, przynajmniej częściowe, przeniesienie koncentracji działań profilaktycznych na grupę młodzieży młodszej – wyprzedzając poważniejsze zachowania ryzykowne w starszej grupie wiekowej, gdzie w wielu sytuacjach pozostają jedynie działania interwencyjne. Zgeneralizowana analiza wyników wskazuje, iż w Bielsku-Białej grupą podejmującą szereg różnych zachowań ryzykownych, oraz taką, w której wzrosła dynamika wielu zachowań ryzykownych (np. używania legalnych i nielegalnych substancji psychoaktywnych) w porównaniu z poprzednim badaniem zrealizowanym w 2007 roku jest grupa chłopców. Ze względu na wczesną inicjację i występowanie pewnego syndromu-grupy zachowań łącznie, należy tę grupę młodzieży traktować priorytetowo w kontekście oddziaływań profilaktycznych.

3. Warto także w działaniach profilaktycznych uwzględnić specyfikę problemu zaangażowania w zachowania ryzykowne dziewcząt – angażują się one bowiem coraz częściej w wiele zachowań ryzykownych przypisywanych dawniej głównie chłopcom. Przykładowo w ciągu ostatnich 30 dni paliło papierosy prawie 25% dziewcząt z młodszej grupy i 35% ze starszej. W przypadku picia alkoholu analogiczne odsetki są zbliżone, gdy porównujemy chłopców z dziewczętami. W przypadku II klas ponadgimnazjalnych odsetki są nawet na niekorzyść dziewcząt (w ciągu 30 dni piło alkohol prawie 63% dziewcząt i 60% chłopców). Warto zatem podjąć próby uwzględnienia specyfiki metodyki edukacyjnej i profilaktycznej dopasowanej do potrzeb dziewcząt.

## **Rekomendacje szczegółowe dotyczące konkretnych zachowań ryzykownych**

### **1. Problem palenia papierosów**

Młodzież bielska, szczególnie w starszej grupie powszechnie postrzega wyroby tytoniowe jako łatwo dostępne – chociaż należy tutaj zauważyć pozytywną tendencję spadku takiego postrzegania (w zestawieniu z wynikami badania z 2007 roku). Podobnie oceniana jest dostępność e-papierosów. Jako łatwo dostępne ocenia je prawie siedmiu na dziesięciu młodszych uczniów i ośmiu na dziesięciu starszych.

Ponad 40% w młodszej grupie i ponad 60% w starszej ma za sobą inicjację tytoniową. Realnym problemem, wymagającym uwzględnienia w programach, jest używanie papierosów elektronicznych – w przypadku młodszych chłopców jest ono nawet częstsze niż używanie tradycyjnych wyrobów tytoniowych. Sporo młodych ludzi, uważa palenie od czasu do czasu za raczej nieszkodliwe dla zdrowia. Przekonania takie mogą stanowić spore wyzwanie dla działań profilaktycznych. Wiążą się one bowiem z tym, że osoby prowadzące, będą konfrontowane podczas zajęć z przekonaniami młodych ludzi. Muszą więc one być przygotowane metodycznie do prowadzenia zajęć w sposób niedyrektywny oraz odpowiedniego stylu komunikowania się. Wszelkiego rodzaju „mentorskie” działania edukacyjne *ex cathedra* mogą okazać się w dużym stopniu nieskuteczne.

Poniżej przedstawiono najistotniejsze rekomendacje dla prowadzenia programów profilaktyki palenia tytoniu przez uczniów:

Palenie tytoniu, które jest uzależnieniem od substancji powinno być analizowane w dwóch wymiarach.

Pierwszy z nich – wymiar psychospołeczny - jest związany z zachowaniami i postawami na które wpływ ma otoczenie społeczne, np. znaczący dorośli, czy grupa rówieśnicza. Drugi aspekt palenia ma charakter fizyczny i jest związany z działaniem nikotyny i innych substancji na organizm palącego, przede wszystkim układ nerwowy. U poszczególnych osób zakres działania tych płaszczyzn występuje w różnych proporcjach. Zawsze jest tak, że płaszczyzna psychospołeczna i farmakogenna współwystępują. To właśnie sprawia, że zerwanie z nałogiem jest trudne a osoby, które rzuciły palenie często do niego wracają, czasami nawet po bardzo krótkim okresie niepalenia. Szkoła jest z jednej strony miejscem, gdzie łatwo rozpocząć palenie (wpływ rówieśników, który potwierdzają także pośrednio obecne badania), z drugiej zaś odpowiednim miejscem do prowadzenia działań profilaktycznych w tym obszarze. Wynika to właściwie z tych samych mechanizmów, tylko pozytywnie wykorzystanych.

Najlepszą strategią jest zastosowanie wielu uzupełniających się form działań. Jest to mądra strategia, gdyż badania pokazują, iż niekoniecznie te same działania okazują się skuteczne w przypadku wszystkich odbiorców. Oczywiście każde nawet odosobnione działanie może pomóc uczniowi w niepodejmowaniu palenia lub zerwaniu z nałogiem. Sukces będzie natomiast bardziej prawdopodobny, gdy działania będą się uzupełniać. Jeżeli przedstawimy szerszą ofertę możemy liczyć na to, że grono odbiorców, którzy z niej skorzystają będzie większe. Działania powinny być nakierowane zasadniczo na niepodejmowanie inicjacji tytoniowej, szczególnie w młodszej grupie.

Prowadząc działania edukacyjne warto uwzględnić kilka rekomendacji przedstawionych poniżej:

1. Dobre zaplanowanie kampanii edukacyjnej zarówno w zakresie treści, jak i formy. Konieczne jest tu rzetelne włączenie treści dotyczących e-papierosów. Uzyskane wyniki jednoznacznie wskazują, iż programy profilaktyczne dotyczące tradycyjnego palenia tytoniu powinny zostać uzupełnione o treści dotyczące e-palenia. Jest to tym bardziej istotne obecnie, kiedy młodzi ludzie spotykają się z wieloma niejednoznacznymi treściami dotyczącymi szkodliwości e-papierosów, szczególnie w porównaniu ze zwykłymi wyrobami tytoniowymi (por. Goniewicz i in., 2014).
2. Współpraca z osobami obdarzonymi autorytetem.
3. Przy stosowaniu komunikatów opartych na strachu (np. przed chorobą odtytoniową), konieczne są informacje o sposobach uniknięcia ryzyka. W przeciwnym razie efekty mogą być odwrotne.
4. Istotne jest dbanie o pozytywny klimat emocjonalny organizowanych w ramach kampanii spotkań. Zostanie on przeniesiony na odbiór i akceptację dalszych działań przez odbiorców.
5. Wzięcie pod uwagę konstruowania komunikatów w oparciu o zasady wypracowane przez psychologów społecznych /np. dbałość o to, by wykorzystać centralną strategię perswazji, która powoduje trwałą zmianę postaw/
6. Stosowanie środków audiowizualnych – w tym źródeł dostępnych online – często w wolnej licencji.
7. Zastosowanie w pracy z uczniami nie tylko argumentacji zdrowotnej, ale także ekonomicznej, czy estetycznej (np. jak palenie tytoniu wpływa na skórę i jej wygląd). Argumentacja ostatniego typu może okazać się szczególnie istotna przypadku dziewcząt. W ich przypadku więc siła wpływu rówieśniczego będzie działać w kontrze do argumentacji zdrowotnej – szczególnie takiej, która przedstawiana będzie w tradycyjnej prostej formie. Istotne więc będą zajęcia uczące radzenia sobie z wpływem grupy rówieśniczej w kontekście rzucania palenia ale także utrzymaniem abstynencji tytoniowej przez tych młodych ludzi, którzy nie korzystają z wyrobów tytoniowych, w tym e-papierosów.

Oprócz działań edukacyjnych można spróbować zaoferować lub przynajmniej zaprezentować różne sposoby pomagające w rzuceniu palenia oraz radzenia sobie z nawrotami nałogu (warto tu sięgnąć po ogólnie dostępne bezpłatne materiały edukacyjne).

Istotne są tutaj także jednoznaczne i egzekwowane w praktyce regulacje dotyczące palenia w pomieszczeniach szkoły. Dotyczą one zarówno uczniów jak i nauczycieli i innych pracowników szkoły. Koncentracja na uczniach, gdy dorośli łamią prawo dotyczące palenia nie jest dobrą drogą. W takiej sytuacji przekazy nauczycielskie odbierane są jako niewiarygodne. Egzekwowanie prawa związanego z zakazem palenia w placówkach oświatowych jest bardzo istotne pod warunkiem, że dotyczy ono rzeczywiście wszystkich.

Ważne jest, aby działania związane z paleniem tytoniu były realizowane dla uczniów a nie przeciwko nim. Klimat „represjonowania” palaczy zwykle prowadzi do specyficznej gry pomiędzy nauczycielami, a uczniami – szczególnie w przypadku starszych uczniów.

Ważne jest także stworzenie warunków dla przestrzegania przepisów. Jak wspomniano już wcześniej, sprzedaż wyrobów tytoniowych osobom małoletnim jest zabroniona. **Warto zatem rozeznac skalę łamania prawa na terenie miasta w tym zakresie (np. metodą „tajemniczego klienta”) oraz prowadzić kampanie dla sprzedawców i społeczności, by reagowała na brak przestrzegania prawa.** Nierealistyczne jest oczywiście oczekiwanie, iż aktywności takie w pełni zlikwidują nielegalne sprzedawanie wyrobów tytoniowych młodym ludziom – mogą jednak zmniejszyć dostępność i sprawić, że kupowanie papierosów przez samych młodych ludzi nie będzie traktowane jako norma. Działanie takie nie mogą być jedynym rozwiązaniem. Powinny one mieć charakter komplementarny do właściwie prowadzonych aktywności edukacyjnych i profilaktycznych. Istotna jest także, podobnie jak w przypadku handlu alkoholem, edukacja nastawiona na budowanie takiej odpowiedzialności społecznej dorosłych, by czynnie reagowali na łamanie prawa przez sprzedawców w tym zakresie. Należy tu pamiętać, że papierosy i e-papierosy zostały ocenione przez młodzież jako łatwo dostępne.

## 2. Problem picia alkoholu

W wynikach badania dane dotyczące picia alkoholu wskazują na ważność tego problemu w kontekście zachowań ryzykownych podejmowanych przez młodzież z Bielska-Białej. W ciągu ostatnich 30 dni nie piło alkoholu ok. 40% młodzieży starszej (w porównaniu z prawie 65% młodszych). W ciągu trzydziestu dni poprzedzających badanie upiło się około 7,5% młodszych chłopców i 5,4% dziewcząt. Niepokoi znaczący wzrost w starszej grupie, gdzie analogiczne odsetki wynoszą ponad 16% w grupie chłopców i **19% (!) wśród dziewcząt.**

Warto zatem, jak wspomniano już wcześniej, podejmować działania diagnozujące skalę łamania prawa przez podmioty sprzedające alkohol (zarówno sklepy, jak i lokale gastronomiczne, z uwzględnieniem także imprez plenerowych) oraz oddziaływanie edukacyjne nakłaniające osoby kierujące punktami sprzedającymi alkohol do ścisłego przestrzegania prawa w zakresie kontrolowania pełnoletności klientów kupujących alkohol. **Skuteczna w sferze diagnozy może okazać się metodologia badania opierająca się na tzw. „tajemniczym kliencie”.** Koniecznie powinna jej jednak towarzyszyć odpowiednia kampania edukacyjna skierowana zarówno do tych podmiotów, które łamią prawo, jak i taka, która wzmacnia pozytywnie te podmioty, które prawa rygorystycznie przestrzegają. Istotne są także szkolenia sprzedawców w tym zakresie.

Podobnie jak w przypadku palenia tytoniu polecane są zajęcia uczące radzenia sobie z presją grupy rówieśniczej. Spory odsetek respondentów twierdzi bowiem, iż upija się alkoholem większość lub prawie wszyscy ich znajomi (np. twierdzi tak więcej niż co piąty starszy uczeń – brak tu jest różnicy między chłopcami i dziewczętami.). Dane te są spójne z innymi uzyskanymi w Bielsku-Białej wynikami: wysoki jest odsetek szczególnie starszych dziewcząt (ponad 16%), które w czasie ostatniego picia alkoholu silnie lub bardzo silnie odczuwały jego skutki. Co więcej, spory odsetek młodych ludzi (głównie chłopców) postrzega picie alkoholu, głównie weekendowe jako stosunkowo nieszkodliwe dla zdrowia. Istotna jest tutaj zatem rzetelna edukacja, ale dobrze przygotowana, a nie opierająca się na uproszczonych, „moralizatorskich” przekazach. Warto tu mówić nie tylko o szkodach zdrowotnych, szczególnie odroczonej w czasie ale także „krótkoterminowych” skutkach picia alkoholu związanych np. z niechcianymi relacjami, wypadkami komunikacyjnymi, itp. Takie nieprzyjemne doświadczenia dość często były już udziałem badanych, a takie doświadczenia można wykorzystać w warsztatowych działaniach edukacyjnych.

### **3. Leki, dopalacze i napoje energetyczne**

Używanie leków uspokajających i nasennych bez przepisu lekarza, także w połączeniu z alkoholem jest w Bielsku-Białej słabo rozpowszechniony. Wyjątkiem są tu młodsze dziewczęta, gdzie wyniki są wyraźnie wyższe. Z kolei używanie alkoholu z lekami najczęściej dotyczy grupy starszych dziewcząt. Potwierdza to wspomnianą w ogólnych rekomendacjach konieczność zindywidualizowania części przekazów edukacyjnych do grupy dziewcząt.

Wbrew powszechnym medialnym przekazom używanie dopalaczy szczególnie regularne (wskaźnik 30 dni poprzedzających badanie) jest niski i dotyczy w grupie młodszej raczej chłopców (3 na 100) niż dziewcząt (1 na 200). Wyniki te są nieco wyższe w starszej grupie i wynoszą odpowiednio 3,7% i 1,9%. Ważna jest tu tendencja spadkowa w porównaniu z wynikami z poprzedniego badania w 2007 roku.

Wyniki te podkreślają konieczność dokonywania aktualnej lokalnej diagnozy problemów zachowań ryzykownych pozwalającej realistycznie zaplanować działania profilaktyczne i alokację środków na takie działania. Nie należy tu bazować na aktualnie głośniejszych medialnie tematach i „modach profilaktycznych”. Porównując używanie dopalaczy choćby z problemem picia alkoholu przez młodzież wyraźnie widać, co powinno być priorytetem oddziaływać. Wydaje się zatem, że koncentrowanie dużej ilości środków na programy dotyczące dopalaczy nie jest uzasadnione. Programy takie muszą być także dobrze prowadzone, by nie prowadziły do odwrotnych skutków, np. budowania zainteresowania używaniem takich substancji.

Powszechne jest spożywanie, także regularne napojów energetycznych – w gimnazjach w ciągu 30 dni poprzedzających badanie spożywało je ponad 60 % chłopców i ponad 40% z młodszej grupy. Prawie 7,5 młodszych chłopców i 6,5% starszych spożywało takie napoje powyżej 20 razy w ciągu miesiąca poprzedzającego badanie. Wyniki te były nawet wyższe w starszej grupie. Sporo, szczególnie chłopców wskazało, że napoje tego typu można zakupić w sklepiku szkolnym.

Jak wskazuje wiele badań, takie częste spożywanie napojów energetycznych nie jest obojętne dla zdrowia nastolatków – warto w działaniach profilaktycznych realizowanych zająć się tym niedocenionym problem. Tym bardziej, że ze względu na legalny dostęp dotyczy on naprawdę sporego odsetka bielskiej młodzieży.

#### **4. Problem przetworów konopi i innych narkotyków**

W sposób zbliżony, jak w danych populacyjnych, ze wszystkich grup nielegalnych środków psychoaktywnych najbardziej rozpowszechnione jest używanie marihuany i haszyszu. Przetwory konopii palił co dziewiąty młodszy chłopiec i co dwudziesta dziewczynka. Wyniki te są dużo wyższe i budzą zaniepokojenie w grupie starszej, gdzie ciągu 30 dni używało tych przetworów ponad 19% chłopców i 17,5% dziewcząt.

Ważny z punktu widzenia strategii profilaktycznej jest wynik diagnozy dotyczący pozytywnych oczekiwań względem używania marihuany/haszyszu (np. redukcja odczuwania nieśmiałości) – są one zwykle istotnie częstsze w przypadku uczniów starszych. Zatem ważna jest tutaj rzetelna edukacja dotycząca skutków używania marihuany – nie demonizująca konsekwencji zdrowotnych i psychospołecznych ale też nie taka, która takie konsekwencje bagatelizuje jak wiele przekazów medialnych czy sztuki (np. muzyki) skierowanej do młodego pokolenia. Na konieczność takich działań wskazuje także fakt częstszego przekonania chłopców w obu grupach wiekowych, że używanie marihuany i haszyszu niesie niewielkie lub żadne ryzyko. Interesujące jest, że rozpowszechnienie tych przekonań jest zbliżone w grupie młodszej i starszej. Potwierdza to rekomendowaną wyżej konieczność rozpoczynania działań profilaktycznych wcześniej. Tym bardziej, że spory odsetek badanych (kilkanaście procent w starszej grupie) wskazał, że mógłby zdobyć marihuanę lub haszysz na terenie szkoły.

Pozostałe uwzględnione w diagnozie narkotyki są generalnie postrzegane jako znacznie trudniej dostępne a doświadczenia z nimi, nawet o charakterze eksperymentowania miały niewielkie jednocyfrowe odsetki badanych – wyniki są tu zbliżone a nawet niższe niż te dotyczące dopalaczy. Dodatkowo wyniki w zakresie używania w ciągu całego życia (choć raz) są niewiele wyższe od tych dotyczących 30 dni poprzedzających badanie. Oznacza to, że nawet odsetek osób eksperymentujących jest niewielki.

#### **5. Problem przemocy rówieśniczej (tradycyjnej i cyberprzemocy)**

Jedną z najistotniejszych kwestii, z punktu widzenia bezpieczeństwa i dobrostanu psychicznego młodych ludzi w szkole, jest kwestia przemocy rówieśniczej w tym cyberprzemocy (prowadzonej za pomocą tzw. nowych mediów).

Przykładowo sprawstwo przemocy rówieśniczej (dokuczania z grupą innych uczniów) dotyczy 40% młodszych i 30% starszych uczniów. Szczególnie istotna w tym przypadku jest przewaga sił wynikająca z działania w grupie wobec pojedynczej ofiary. Wskaźniki sprawstwa cyberprzemocy (np. wysyłania online złośliwych komentarzy) są niższe i wynoszą ok. 18% w obu grupach wiekowych. Potwierdza się tutaj, że tradycyjna przemoc rówieśnicza i cyberprzemoc to jedno zjawisko i działania profilaktyczne powinny mieć charakter kompleksowy (por. Pyżalski, 2012).

Z kolei wiktyimizacja (bycie ofiarą), szczególnie poważna (tj. dręczenie przez grupę) była udziałem aż ¼ młodszych uczniów i co piątego starszego. To niepokojące wyniki w kontekście szkód w zakresie zdrowia psychicznego jakie niesie za sobą doświadczanie poważnej przemocy rówieśniczej, tzw. bullyingu (dręczenia). Wyraźnie widać także konieczność działań profilaktycznych dot. przemocy rówieśniczej w młodszej grupie.

Rekomendowane jest zatem, takie wspieranie nauczycieli i innych profesjonalistów edukacyjnych, aby potrafili oni rozpoznawać etap rozwoju zjawiska i stosować adekwatne do tego etapu rozwiązania. W szczególności istotna jest tutaj umiejętność wczesnej diagnozy oraz działań w nowym zespole klasowym. Pomocne i warte rozpowszechnienia w tym zakresie są bezpłatne materiały (teksty i filmy szkoleniowe) dotyczące metod radzenia sobie z przemocą rówieśniczą w szkole. Interesujące w tym zakresie propozycje metodyczne to dostępne online materiały (Pyżalski, J., Roland, E. (red.) (2011). *Bullying a specjalne potrzeby edukacyjne. Podręcznik metodyczny*. Łódź: Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Łodzi lub programu IMPACT dostępnego na stronie internetowej Fundacji Dajemy Dzieciom Siłę (jest to kompleksowy program profilaktyczny obejmujący 10. aktywizujących lekcji obejmujących działania nastawione na przeciwdziałanie przemocy zarówno elektronicznej jak i tradycyjnej).

Powinniśmy w działaniach profilaktycznych skupiać się nie tylko na reagowaniu na przemoc rówieśniczą, ale także wspieraniu pozytywnych relacji między uczniami, szczególnie w kontekście edukacji zintegrowanej i częstej obecności dzieci i młodzieży ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w zespołach klasowych. Badania wskazują niestety, w spójny sposób, iż właśnie te dzieci częściej stają się ofiarami przemocy rówieśniczej.

## **6. Szanse i zagrożenia związane ze światem online**

Zebrane dane wyraźnie potwierdzają, że młodzi ludzie korzystają z internetu często i traktują takie wykorzystanie jak jedną z ulubionych, codziennie stosowanych form spędzania wolnego czasu.

Większość badanych (ponad 90% w każdej podgrupie oprócz młodszych chłopców) angażuje się w korzystanie z internetu dla przyjemności codziennie..

Oczywiście wykorzystanie takie może być związane z zaangażowaniem w zagrożenia, gdzie młody człowiek może być zarówno odbiorcą niewłaściwych treści (pornografia, przemoc), jak i osobą która podejmuje niebezpieczne kontakty online (np. z osobami, których nie znają), jak i sprawcą (np. gdy podejmuje działania typu hazard online lub cyberprzemoc). Niezbędna jest zatem profilaktyka tych zagrożeń. Ważne jednak, aby nie stracić z oczu potencjału, jaki może wynikać z zaangażowania w działania online. Taki pozytywny wymiar bywa często pomijany. Jest to spory brak, gdyż rozwijanie kompetencji cyfrowych (szczególnie ich komponentu społecznego) stanowi przeciwwagę dla ryzyka i stanowi ważny komponent, przywołanej już wyżej, profilaktyki pozytywnej (model salutogennej).

Ponad 18% młodszych chłopców i 25% starszych korzysta z internetu ponad 5 godzin dziennie. Dotyczy to odpowiednio prawie 23% dziewcząt młodszych i ponad 27% starszych. Osoby te mogą, choć nie muszą, stanowić grupę ryzyka, tzw. problematycznego używania internetu (por. Pyżalski i in., 2019). Tym bardziej, że prawie 8 na 10 starszych uczniów często korzystających z internetu, robi to także w godzinach nocnych. Przy zastosowaniu powszechnie stosowanych kryteriów psychologicznych (np. odczuwania przymusu korzystania, by poczuć się lepiej) odsetek młodych ludzi znajdujących się w grupie ryzyka problematycznego używania internetu należy określić jako ok. 11% w grupie młodszej i ok. 9% w grupie starszej. Takie wyniki jednoznacznie wskazują na zasadność włączenia tematyki korzystania z technologii informacyjno-komunikacyjnych do strategii profilaktyki szkolnej w Bielsku-Białej.

Czas korzystania z internetu oraz odsetek zagrożonych ryzykiem problematycznego używania internetu (uzależnienia) jest zbliżony do danych z badań populacyjnych. Badania europejskie (np. EU-NET ADB) wskazują, iż bez względu na kraj uczniów przejawiających problematyczne używanie internetu jest kilka kilkanaście procent w zależności od przyjętych kryteriów (por. Pyżalski i in., 2019). Prawie codziennie gra w Bielsku-Białej w gry komputerowe połowa chłopców młodszych i 40% chłopców starszych. W przypadku dziewcząt te odsetki są dużo niższe i wynoszą odpowiednio około 9% i 8%. Wyniki tu uzyskane są spójne z najnowszymi badaniami populacyjnymi, np. polską częścią badań EU Kids Online (Pyżalski i in., 2019).

Jako niepokojący trend należy określić w grupie chłopców zaangażowanie w hazard. Chociaż zachowania takie dotyczą jedynie kilku procent badanych, to ze względu na swoją potencjalnie znaczną szkodliwość powinno się zwrócić na nie uwagę (por. Pyżalski, 2016).

Warto tutaj propagować wykorzystanie przez profesjonalistów nowoczesnych materiałów edukacyjnych przeznaczonych i dostosowanych dla różnych grup wiekowych uczniów przygotowanych i dystrybuowanych nieodpłatnie przez Fundację Dajemy Dzieciom Siłę.

Wśród rekomendacji niewątpliwie warto zamieścić organizację szkoleń (dla pedagogów szkolnych i wychowawców klas), nakierowanych na dostarczenie profesjonalnej wiedzy o socjalizacyjnych i wychowawczych aspektach użytkowania nowych mediów przez młodych ludzi. Kluczowy jest tu program i jakość tych zajęć. Zgodnie ze zdiagnozowaną sytuacją, powinny być one prowadzone w sposób wyważony, prezentując zarówno szanse, jak i zagrożenia związane z wykorzystaniem technologii informacyjno-komunikacyjnych. Pesymistyczny, skoncentrowany na ciemnej stronie wykorzystania mediów nie jest efektywny – odbiega on bowiem w znacznym stopniu od doświadczeń większości młodych ludzi. Bardzo istotne są profesjonalne kompetencje kadry pedagogicznej w zakresie wczesnej diagnozy zachowań ryzykownych związanych z wykorzystaniem technologii informacyjno-komunikacyjnych. Jednocześnie kompetencje te muszą dotyczyć także umiejętności konstruktywnego wykorzystania technologii informacyjno-komunikacyjnych w procesie dydaktycznym i wychowawczym (np. krytyczne poszukiwanie informacji i ich selekcja, samodzielne uczenie się w wykorzystaniem instrumentów online).



## 7. Aktywność fizyczna uczniów

Aktywność fizyczna bielskich uczniów gimnazjum jest realizowana na stosunkowo wysokim poziomie – jeśli jako wskaźnik przyjmiemy codzienne uprawianie sportu. Obserwujemy tu różnice między chłopcami i dziewczętami. tj: chłopcy częściej niż dziewczęta w obydwu grupach wiekowych uprawiają sport i częściej biorą udział w zorganizowanych zajęciach sportowych. Niestety aż co piąty młody człowiek uprawia sport kilka razy w miesiącu lub rzadziej.

Warto zatem inwestować w:

- wydarzenia w postaci kampanii medialnych, spotkań ze sportowcami i dużych imprez sportowych np. biegowych czy turystycznym, w tym takich, które angażują wszystkie grupy wiekowe;
- stwarzanie warunków infrastrukturalnych do uprawiania sportów, także w atrakcyjnym alternatywnym wymiarze, np., parkour, kalenistyka, tory deskorolkowe;
- ułatwianie dostępności do sprzętu sportowego, np. w postaci siłowni na świeżym powietrzu, zniżki dla dzieci i młodzieży w miejskich obiektach sportowych (np. w czasie ferii, weekendów);
- rodzinne bilety wstępu na miejskie obiekty sportowe.

## 8. Zaangażowanie w działania prospołeczne

Jak wskazano wcześniej, wbrew obiegowym opiniom znaczna część młodych ludzi (głównie dziewcząt) angażuje się w działania o charakterze wolontariatu. Niestety, regularny wolontariat jest stosunkowo rzadki – zwykle prowadzony jest on jedynie kilka razy w roku. Jak już wskazano w ogólnych rekomendacjach warto wspierać jednostki i całe instytucje tak, by częściej angażowały się w takie prospołeczne działania. Można tu także uwzględnić działania e-wolontariatu (za pomocą sieci).

### Literatura

Goniewicz M.L., Gawron M., Nadolska J., Balwicki L., Sobczak A. (2014). Rise in Electronic Cigarette Use Among Adolescents in Poland, *Journal of Adolescent Health*, 5, 713-715.

Ostaszewski, K. (2014). Zachowania ryzykowne młodzieży w perspektywie mechanizmów resiliencji. Warszawa: Instytut Psychiatrii i Neurologii.

Ostaszewski, K. (2019). Teoretyczne podstawy profilaktyki szkolnej, w: R. Porzak (red.) *Profilaktyka w szkole. Stan i rekomendacje dla systemu oddziaływań profilaktycznych w Polsce*. Lublin: Fundacja „Masz szansę”.

Pyżalski, J. (2012) *Agresja elektroniczna i cyberbullying jako nowe ryzykowne zachowania młodzieży*. Kraków: Impuls.

Pyżalski, J. (2016). Łódzki Kwestionariusz Problemów Hazardowych wśród Adolescentów – założenia i wybrane wyniki, *Serwis Informacyjny Narkomania*, 4 (76), 41-47.

Pyżalski, J. (2017). Jasna strona – partycypacja i zaangażowanie dzieci i młodzieży w korzystne rozwojowo i prospołeczne działania. *Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka*, 16(1), 288-303.

Pyżalski, J., Zdrodowska, A., Tomczyk, Ł., Abramczuk K. (2019) *Polskie badania EU Kids Online 2018. Najważniejsze wyniki i wnioski*, Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM.